

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRKMEN HALK DESTANI KORKUT ATA
(METİN ve DEĞERLENDİRME)

Serkan ARSLAN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Naciye YILDIZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM
DALI
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ BİLİM DALI

AĞUSTOS – 2020

TÜRKMEN HALK DESTANI KORKUT ATA
(METİN ve DEĞERLENDİRME)

SERKAN ARSLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ BİLİM DALI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

AĞUSTOS 2020

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

05.08.2020

TÜRKMEN HALK DESTANI KORKUT ATA
(METİN ve DEĞERLENDİRME)
(Yüksek Lisans Tezi)

Serkan ARSLAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
Ağustos 2020

ÖZET

Türk milletinin kutsal ve ahlaki değerlerini, inançlarını, karakterini, gelenek-göreneklerini ve hedeflerini yansıtan Dede Korkut destanı milli kimliğimizin inşasında önemli bir yere sahiptir. Bu anlamda Dede Korkut boyları Türk edebiyatının şaheserlerinden biridir. Türkmenistan’da yazılı eser hâline gelmiş olan Dede Korkut metinlerinin dışında halk arasında son yüzyıla kadar anlatılagelen başka Dede Korkut metinleri de vardır. Bu çalışmada Ata Rahmanov tarafından derlenen Türkmen halk destanı Gorkut Ata Çovdur varyantlarından seçtiğimiz “İğdir, Oğuzların Melallaşmakı, Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi, Gorkutın Gabrı Kazılgı” adlı hikâyeler Türkiye Türkçesine aktarılacak ve değerlendirilerek yorumlanacaktır. Metin merkezli bir çalışma olan tezimizin metin aktarma, inceleme, tespit ve değerlendirme aşamasında Sadık Tural ve Nurmehmet Annaguli’nin birlikte yayına hazırladıkları “Gorkut Ata, Türkmen Halk Destanı” adlı eser (Tural & Nurmehmet, 1999) esas alınmıştır. İncelenen hikâyeler üzerine yapmış olduğumuz tespitler, künyesini verdiğimiz kitapta yer alan anlatımlar üzerinden yapılmış, bunun üzerine yaptığımız yorumlar da büyük oranda bu tespitlere dayanmıştır. Yapmış olduğumuz değerlendirmelerde zaman zaman Dede Korkut boylarının Dresden ve Vatikan nüshası üzerine yapılmış çalışmalardan da yararlanılmıştır. Türkmen halk destanı Gorkut Ata destanının söz konusu metinlerini Türkiye Türkçesine aktarma ve değerlendirmenin, ülkemizdeki Dede Korkut çalışmalarına da katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

Bilim Kodu : 30304
Anahtar Kelimeler : Türkmen, Gorkut Ata, Çovdur, Varyant
Sayfa Adedi : 225
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Naciye YILDIZ
ORCID ID : 0000-0002-2268-2773

TURKMEN FOLK DESTINY KORKUT ATA

(TEXT and EVALUATION)

(M.S. Thesis)

Serkan ARSLAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
GRADUATE INSTITUTE OF GRADUATE EDUCATION

August 2020

ABSTRACT

The epic of Dede Korkut, which reflects the holy and moral values, beliefs, character, traditions and objectives of the Turkish nation, has an important place in the construction of our national identity. In this sense, Dede Korkut is one of the masterpieces of Turkish literature. In addition to the texts of Dede Korkut, which has become a written work in Turkmenistan, there are other Dede Korkut texts narrated until the last century. In this study, the stories called “İğdir, Oğuzların Melallaşmakı, Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi, Gorkutın Gabrı Kazılgı” which are chosen from variants of Turkmen folk epic Gorkut Ata Çovdur compiled by Ata Rakhmonov will be translated into Turkish, reviewed and evaluated. In the text transfer, examination, evaluation and evaluation process of our study, which is a text-centered study, “Gorkut Ata, Türkmen Halk Destanı”, which was prepared for publication by Sadık Tural and Nurmehmet Annaguli was taken as the basis (Tural & Nurmehmet, 1999). Our findings from on the stories that we examined, were made on the basis of the expressions in the book whose inscription was given, and the comments we made on it have largely been based on these findings. In our evaluations, from time to time, study on Dresden and Vatican copies of Dede Korkut clan has also been used. We believe that the translation of Turkmen folk epic of Gorkut Ata into Turkish and its evaluation will also contribute to the Dede Korkut studies in our country.

Science Code : 30304
Key Words : Turkmen, Gorkut Ata, Çovdur, Varyant
Page Number : 225
Supervisor : Prof. Dr. Naciye YILDIZ
ORCID ID : 0000-0002-2268-2773

TEŞEKKÜR

Lisans öğrenimim döneminde Türk Dünyası Halk Edebiyatı konusunda beni aydınlatarak kimliğimin ve karakterimin inşasında büyük etkisi olan, çalışmamın her aşamasında engin tecrübeleriyle bana yol gösteren, öğrencisi olmaktan onur duyduğum saygıdeğer hocam Prof. Dr Naciye YILDIZ’a göstermiş olduğu hoşgörü ve sabırdan dolayı şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	vii
1. GİRİŞ	1
2. İNCELEME - DEĞERLENDİRME	17
2.1. Dede Korkut'un Coğrafyası	17
2.2. Kahramanlar	19
2.2.1. Akbay-Karabay	19
2.2.2. Akça	20
2.2.3. Akefli Bey	20
2.2.4. Alaş Han	20
2.2.5. Algır Bey	21
2.2.6. Allak Bey	21
2.2.7. Artık Bey	22
2.2.8. Aşna Bey	22
2.2.9. Aydoğdu Bey	22
2.2.10. Bayındır Han	22
2.2.11. Begi Bey	25
2.2.12. Büküri Bey	25
2.2.13. Çapak Bey	26
2.2.14. Çakça Han	26
2.2.15. Dana Bey	26
2.2.16. Korkut Ata	27
2.2.17. Gazılık Hoca	27
2.2.18. Güneşli Han	28
2.2.19. Galdav Han	28
2.2.20. Gamlı Han	28
2.2.21. Köroğlu	29

2.2.22. Hoca Ahmet	30
2.2.23. Hallı	30
2.2.24. İğdir.....	31
2.2.25. Kandım Koca	31
2.2.26. Kara Han	32
2.2.27. Kalkan Han	32
2.2.28. Kuvvat Bey	33
2.2.29. Karlı Han.....	33
2.2.30. Mergen	34
2.2.31. Ner	34
2.2.32. Nazar Han	35
2.2.33. Orazlı Bey	35
2.2.34. Peri	35
2.2.35. Salır Kazan.....	36
2.2.36. Şagal Bey	37
2.2.37. Tomga Han	38
2.2.38. Talav Han.....	38
2.2.39. Togta Han	39
2.2.40. Togtamiş Han.....	40
2.2.41. Utamış Han	40
2.2.42. Yazır Han	40
2.3. Motifler	41
2.3.1. Dua motifi	41
2.3.2. Ad koyma motifi	49
2.3.3. Rüya motifi	53
2.3.4. Sayı motifi.....	55
2.3.4.1. Sembolik sayılar	56
2.3.4.1.1. Bir sayısı	56
2.3.4.1.2. Üç sayısı.....	56
2.3.4.1.3. Yedi sayısı.....	58
2.3.4.1.4. Dokuz sayısı.....	59

2.3.4.1.5. Kırk sayısı	59
2.3.4.2. Diğer sayılar.....	61
2.3.4.2.1. İki sayısı	61
2.3.4.2.2. Dört sayısı	61
2.3.4.2.3. On sekiz sayısı	62
2.3.4.2.4. Yirmi dört sayısı.....	62
2.3.4.2.5. Altmış sayısı.....	62
2.3.4.2.6. Yetmiş sayısı	63
2.3.4.2.7. Yüz yirmi sayısı	63
2.3.4.2.8. Üç yüz sayısı	63
2.3.4.2.9. Dokuz bin sayısı.....	63
2.3.4.2.10. On bin sayısı.....	63
2.3.4.2.11. Yüz bin sayısı.....	64
2.3.4.2.12. İki yüz bin sayısı	64
2.4. Epitet	64
2.5. Töre-Gelenek-Görenek	67
2.5.1. Av geleneği	67
2.5.2. Toy geleneği	69
2.5.2.1. Yeniş toyu	70
2.5.2.2. Ad verme toyu	72
2.5.2.3. Oğul toyu (Doğum Toyu)	75
2.5.2.4. Kız toyu (Doğum toyu).....	76
2.5.2.5. Yaş toyu	77
2.5.2.6. Af toyu	79
2.5.2.7. Saç toyu	80
2.5.2.8. Hanlık toyu	81

2.5.2.9. Hizmet toyu	82
2.5.2.10. Evlenme toyu	83
2.5.2.11. Uzlaşma toyu (Barışma toyu)	86
2.5.2.12. Bereket toyu.....	87
2.5.2.13. Kurtuluş toyu (Esaretten kurtulma toyu)	88
2.5.2.14. Mesleği bırakma toyu	89
2.5.2.15. Düş yorma toyu.....	90
2.5.2.16. Ziyafet toyu.....	91
2.5.3. Ölüm geleneği.....	92
2.6. Bitkiler	93
2.7. Hayvanlar	93
2.7.1. At	93
2.7.2. Boğa.....	95
2.7.3. Ejderha	96
2.7.4. Geyik.....	97
2.7.5. Horoz (Tavuk).....	98
2.7.6. İt (Köpek).....	98
2.7.7. Koç.....	100
2.7.8. Koyun.....	101
2.7.9. Deve (Ner)	102
2.7.10. Öküz.....	103
3. METİNLER	105
3.1. İğdir.....	105
3.2. Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Savaşı	109
3.3. Oguzların Melallaşması	112
3.4. Gorkut'un Kabri Kazılı	119
4. ORJİNAL METİNLER	163
5. SONUÇ.....	215
KAYNAKÇA	221
ÖZGEÇMİŞ.....	225

1. GİRİŞ

Son yüzyılda Rus idaresinde yaşadıkları için siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda ilişki kuramadığımız Türk dünyasıyla, Türk cumhuriyetlerinin kurulmasından sonra ilişkilerimiz artmış olup bu durum Türkiye’de Türk lehçelerini ve edebiyatlarını öğrenme ve inceleme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Farklı farklı coğrafyalarda yaşasalar da bir milleti bir araya getiren, millî şuuru canlı tutan bağın dil ve edebiyat olduğu su götürmez bir gerçektir. Dil ve edebiyat millî hafızanın mihenk taşıdır. Türk milletinin mihenk taşı da Türk dili ve edebiyatıdır. Millet şuurunun yok edilmesinin dilin parçalanmasıyla mümkün olacağını anlayan Ruslar, işgal ettikleri Türk topraklarında kullanılan tek bir Türk yazı dili yerine, İlminski ve Ostromov gibi Rus müsteşriklerin öncülüğünde mahalli ağızları yazı dili hâline getirmişler ve her birine farklı bir kiril alfabesi uygulayarak Türk dilini parçalama yoluna gitmişlerdir. Ayrıca yine millî şuuru canlı tutan edebiyat ürünlerinin araştırılıp incelenmesi, yazılması, basılması yasaklanmıştır. Bu durum Türk dünyası açısından kapanması zaman ve emek isteyen yaralar açmıştır. Bundan dolayı tüm Türk dünyasında olduğu gibi Türkmen Türklerinin de dili ve edebiyatı üzerinde yapılacak sağlam çalışmalara ihtiyaç vardır.

Türk milletinin kutsal ve ahlaki değerlerini, inançlarını, karakterlerini, gelenek-göreneklerini ve hedeflerini yansıtarak bütün bunları yüz yıllar sonrasına taşıyan destanlar, kimliğimizin inşasında önemli bir yere sahiptir. Bu anlamda Dede Korkut boyları da Türk edebiyatının şaheserlerinden biridir.

Ziya Gökalp, Yahya Kemal’e takılmak için der ki:

“Harabîsin, harabâtî değilsin,
Gözün mâzidedir, âtî değilsin.”

Yahya Kemal Beyatlı da Ziya Gökalp’e:

“Ne harabiyim ne harabatiyim,
Kökü mâzide olan âtiyim.” diye cevap verir.

Dede Korkut boyları da Yahya Kemal’in deyimiyle kökü mazide olan atı şuuruyla hareket edecek nesillerimizin eğitiminde ve onların ideallerinin belirlenmesinde oldukça işlevsel olan destanlardandır.

Dede Korkut Hikâyeleri de döneminin siyasi, sosyal ve kültürel yapısını yansıtan bir eserdir. Bu hikâyeler sadece belirli bir dönemin değil dönemlerin ve yüzyılların ortak hafızasının ürünü olarak aktarılmıştır. Türk dünyası edebi geleneğinde özellikle Oğuzlarda önemli bir yere sahiptir ve bilindiği üzere Sovyet Döneminde Türk birliğini parçalamak üzere Dede Korkut da Türkmenistan gibi ülkelerde yasaklanan eserler arasındadır. Oysa Türkmenistan’da yazılı eser hâline gelmiş olan Dede Korkut metninin dışında halk arasında son yüzyıla kadar anlatılagelen başka Dede Korkut metinleri de vardır. Bu çalışmada bu metinler ele alınacaktır.

Bir dilin ve edebiyatın incelenip en iyi şekilde ortaya konulabilmesi ve anlaşılması şüphesiz ki metin merkezli bir çalışmayla mümkün olacaktır. Anlamsal ve biçimsel açıdan hikâyelerdeki kurgulamanın önemli unsuru olan semboller, kültürel yapı ile ilgili önemli bilgileri aktaran unsur olarak geçmişin değerlerini geleceğe aktaran bir köprü olarak boylarda yer almaktadır.

Edebiyatımızın şaheserlerinden biri olan Dede Korkut Hikâyeleri üzerine yapılan çalışmalar geçmişte olduğu gibi bugün ve gelecekte de Türk dünyasına önemli veriler sunacaktır.

Türkmen halk destanı Korkut Ata Çovdur varyantlarına ait söz konusu metinleri Türkiye Türkçesine aktarma ve değerlendirme, ülkemizdeki Dede Korkut çalışmalarına da katkı sağlayacaktır.

Tezimizin konusu Türkmen halk destanı Korkut Ata’yla ilgili olarak Türkiye Türkçesine aktarma, metin değerlendirme şeklindedir. Türkmen Halk Destanı Gorgut Ata Çovdur varyantında 16 hikâye bulunmaktadır. Bu hikâyelerden 12 tanesi boyların Dresden nüshasında bulunmaktadır. 4 hikâye ise Dresden ve Vatikan nüshalarında bulunmamaktadır. Çalışmamızın ana malzemesini Ata Rahmanov tarafından derlenen, Dresden ve Vatikan nüshalarında bulunmayan “İğdir, Oğuzların Melallaşmakı, Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi, Gorkutın Gabrı Kazılgı” adlı hikâyeler oluşturmaktadır.

Bu çalışma yukarıda isimlerini verdiğimiz 4 hikâyede bulunan kahramanlar, hayvanlar, motifler ve töre-gelenek-görenekler üzerine tespit ve yorumlarda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu 4 hikâye üzerine yapılacak tespit ve yorumların

Oğuzların siyasi, sosyal ve kültürel yapısını yansıtan Çovdur varyantlarındaki tüm hikâyelerin işlevlerini anlama açısından katkı sağlayacağına inanıyoruz.

Metin merkezli bir çalışma olan tezimizin metin aktarma, inceleme, tespit ve değerlendirme aşamasında Sadık Tural, Nurmehmet Annaguli'nin birlikte yayına aldıkları "Gorkut Ata, Türkmen Halk Destanı" adlı eser (Tural & Nurmehmet, 1999) esas alınmıştır. İncelenen hikâyeler üzerine yapmış olduğumuz tespitler, künyesini verdiğimiz kitapta yer alan anlatımlar üzerinden yapılmış, bunun üzerine yaptığımız yorumlar da büyük oranda bu tespitlere dayanmıştır. Yapmış olduğumuz değerlendirmelerde zaman zaman Dede Korkut boylarının Dresden ve Vatikan nüshası üzerine yapılmış çalışmalardan da yararlanılmıştır.

Dede Korkut Boylarının Nüshaları ve Türkmen Halk Varyantları

Oğuzların yaşantısını, töresini, inançlarını, siyasal teşkilatlanmasını yansıtan Dedem Korkut Kitabı destani nitelikte hikâyelerden oluşmuş bir eserdir. Türk milletinin kültür zenginliğini, duygusunu, düşüncesini bünyesinde barındıran Dede Korkut Kitabı'nın biri Dresden'de diğeri Vatikan'da olmak üzere iki nüshası vardır.

Dresden Yazması

Dresden Krallık Kütüphanesi'nde Fleischer Külliyyatı arasında 86 numarada kayıtlı olan yazma, H. O. FLEISCHER tarafından bulunmuştur. Fakat onu ilk kez bilim dünyasına tanıtan (1815 yılında) H. F. von DIEZ olmuştur. Nesihle yazılmış olan nüsha 153 yapraktır. Birkaç istisna dışında harekesizdir. Kapağının ortasında "kitāb-ı dedem kōrkut 'alā lisān-ı tāife-i oğuzān" unvanı, bunun altında stilize edilmiş bir yazı, sağ üst köşesinde "tārīḫ-i vefāt-i 'oṣmān sene 993" kaydı bulunmaktadır. Her sayfada 13 satır vardır. Nüsha bir giriş ve 12 "boy"dan oluşmaktadır (Ergin, 2018)

Dresden yazma nüshasında aşağıdaki hikâyeler yer almaktadır:

1. Dirse Han Oğlu Boğaç Han'ın Hikâyesi
2. Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye
3. Bay Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi
4. Kazan Beyin Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Hikâye
5. Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi
6. Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi

7. Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi
8. Basat'ın Tepegöz'ü Öldürdüğü Hikâye
9. Begil Oğlu Emren Hikâyesi
10. Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi
11. Salur Kazan'ın Tutsak Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye
12. İç Oğuz'a Dış Oğuz'un Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye

Vatikan Nüshası

Vatikan Kütüphanesi Türkçe yazmalar kısmında 102 numarayla kayıtlı olan Vatikan Nüshası, ilim âlemine 1950 yılında Ettore ROSSI tarafından tanıtılmıştır. Harekeli bir nesihle yazılmıştır. 99 sayfa olmakla birlikte 97-98. sayfaları kapsayan yaprak eksiktir. Her sayfada 13 satır bulunur. Yazmanın adı, “hikâyet-i oğuz-nâme-i kazan beg ve gayri” şeklinde verilmiştir. Dresden yazması gibi bu yazma da manzum ve mensur kısımlar birbirinden ayrılmaksızın yazılmıştır. Dili Osmanlı Türkçesi özellikleri gösterir (Ergin, 2018).

Bu yazmada altı hikâye yer almaktadır.

1. Dirse Han Oğlu Boğaç Han'ın Hikâyesi
2. Bamsı Beyrek Hikâyesi
3. Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye
4. Kazan Beyin Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Hikâye
5. Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi
6. Dış Oğuz İç Oğuz'a Asi Olup Beyrek'in Vefatı Hikâyesi

Sovyet döneminde Meti Köseyev boyların Dresden nüshasını 1945-1946 yıllarında Sovyet dergisinde yayımlayarak 12 boyu Türkmenistan'da tanıtmıştır.

1. Buğaçhan Dersa Han Hekayası (1945), Sovyet dergisi, S. 1-2, s. 72.-79, Aşkabat,.
2. Salır Gazanıj Öyünün Talanmagı (1945), Sovyet dergisi, S. 4-5, s. 46-53, Aşkabat.
3. Baybora Beg Oğlu Bamsıbirek Hekayası (1945), Sovyet dergisi, S. 6, s. 75.-78, Aşkabat.
4. Gazan Begin Oğlu Oraz Begin Tussag Bolmagı (1945), Sovyet dergisi, S.7-8, s. 116-122, Aşkabat.

5. Dövhegoca Oğlu Delidumrul Hekayası (1945), Sovyet dergisi, S. 9-10, s. 66-70, Aşkabat.
6. Ganlı Goca Oğlu Hantörelî Hekayası (1945), Sovyet dergisi, S. 9-10, , s.70.-78, Aşkabat.
7. Gazılıkgoca Oğlu Yegenegin Hekayesi (1946), Sovyet dergisi, S. 1-2, s.47-50, Aşkabat.
8. Besadın Depegözi öldürmeginin Beyanı (1946), Sovyet dergisi, S. 1-2, s.50-56, Aşkabat.
9. Bekel Oğlu İmranın Hekayası (1946), Sovyet dergisi S. 5, s. 57-62,Aşkabat.
10. Ovşangoca Oğlu Segregın Hekayası (1946), Sovyet dergisi, S. 5, s. 62-67,Aşkabat.
11. Salır Gazanın Tussag Bolmagı (1946), Sovyet dergisi S. 5, s. 67-72,Aşkabat.
12. İçoguzdan Daşoguzın Öykelemegi (1946), Sovyet dergisi, S. 5, s. 72.-76,Aşkabat (Berkeliyev, 1980, s. 40 – akt. Kalenderoğlu, 2011)

Boyların Dresden nüshasını Sovyet Dergisi’nde yayımlayan Meti Köseyev, nüshaları orijinal hâline bağlı kalarak neşretmemiştir. Hikâyelerin başlıklarında ve metinlerde ekleme çıkarma yaparak serbest bir şekilde Türmen Türkçesine aktarmıştır (Şahin H. , 2016, s. 106).

Meti Köseyev’in Sovyet Dergisi’nde yayımlamış olduğu bu hikâyeler B.A.Garriyev redaktörlüğünde 1990 yılında kitap olarak Aşkabat’ta “Gorkut Ata: Gadımı Türkmen Eposı” adı altında yayımlanmıştır (Köseyev, 1990).

Boyların Dresden nüshasını Annanurov ve T. Guziçiyev, 1995 yılında Dresden nüshasında yer alan on iki hikâyeyi Kitabı Dedem Gorkut ala Lisanı Tayfanı Oguzan (Gorkut Atanın Kitabı Oguz Taypalarını Dillerinde) adıyla yayımlamışlardır (Annanurov & Guzuçiyev, 1995 – akt. Duymaz, 2015, s. 26).

Türkmen Folklor araştırmacısı Annagurban Aşırov, 1997 yılında Dede Korkut Kitabı’nın hem Dresden hem de Vatikan nüshalarını “Kitabı Dedem Gorkut ve Hekayatı Oguznamayı Gazan Beg ve Gayrı” adıyla Aşkabat’ta yayımlamıştır. Serbest okuma yapmada metne sadık kalan Aşırov bazı yerlerde Türkmen Türkçesinin özelliklerini yansıtmıştır (Şahin H. , 2016, s. 111).

Aşırov 1999’da Dresden nüshasını başka bir eserinde yayımlar. Bu kez kitabın sonuna Salur Kazan’la ilgili rivayetleri ekler. Bu kitabında orijinal metinlere oldukça

fazla müdehale ederek fonetik değişimlerle birlikte bazı kelimelerin yerine Türkmencede daha çok kullanılanlarına yer vermiştir (Şahin H. , 2016, s. 111).

2005 yılında Türkmenlerin Milli Eposu Gorkut Ata kitabını yayımlayan A.Gürgenli kitabında Deresden nüshasını esas almıştır. Ancak Gürgenli hem metinler üzerinde değişiklikler yapmış hem de metinleri Türkmen Türkçesiyle okumuştur (Şahin H. , 2016, s. 111).

Aşırov 2015 yılında boyların Dresden ve Vatikan nüshalarını Kitabı Dedem Korkut adıyla yeniden yayımlamıştır (Aşırov, 2015).

Türkmenistan’da boyların Dresden ve Vatikan nüshalarıyla ilgili yapılan çalışmalar yukarıda yazılanlarla sınırlı değildir. Nüshalarla ilgili Türkmenistan’da birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmaların künyeleri “Türkmenistan’da Dede Korkut Destanları Üzerine Yapılan Çalışmalar” adlı bir sonraki başlıkta verilmiştir.

Dede Korkut Hikâyelerinin Türkmen Halk varyantları Kalinin (Boldumsaz) şehrinde yaşayan Gurbangılıç Çakanoğlu’ndan derlenmiştir. Kendisi bir Çovdur Türkmenidir. Boylar, Türkmenlerin Çovdur ağzından derlendiği için Çovdur varyantları adıyla anılmaktadır. Çovdur varyantları 16 hikâyeden oluşmaktadır. Hikâyeler Ata Rahmanov tarafından derlenmiştir. Ata Rahmanov’a hikâyeleri anlatan, meşhur bağşı Gurbangılıç Çakanoğlu 1958 yılında 97 yaşındayken vefat etmiştir. Rahmanov bu varyantları başka bağşılardan da dinlediğini söylemiştir (Rahmanov, 1988, s. 6, akt. Erdem M. , 1998, s. 72).

Dede Korkut boylarının Çovdur varyantlarında aşağıdaki hikâyeler yer almaktadır:

1. Iza Berilediren Nesilsiz,
2. Törelî Beg,
3. Salır Gazan,
4. İğdir,
5. Bamsım Birek,
6. Oğuzların Melallaşmakı,
7. Orazın Kola Tüşmeki,
8. Makav,

9. Yeğenek,
10. Yekegöz,
11. Imra,
12. Seğrek,
13. Salır Gazanın Kamalmakı,
14. İçoğuzların Daşoğuzlar Bilen Melallaşmagı,
15. Daşoğuzların Gever Hanlığına Garşı Köreşi,
16. Gorkudın Gabrı Kazılıgı.

Yukarıda isimlerini verdiğimiz boylardan 12 tanesi Dresden nüshasında da bulunmaktadır. 4 hikâye Dresden ya da Vatikan nüshasında bulunmamaktadır. Boyların Türkmen Çovdur varyantında olup Dresden nüshasında karşılığı olanlar aşağıda sıralanmıştır.

Türkmen Çovdur Varyantı ----- Dresden Nüshasındaki Karşılığı

Iza Berilediren Nesilsiz → Dirse Han Oğlu Boğaç Han'ın Hikâyesi

Törelî Beg → Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi

Salır Gazan → Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye

Bamsım Birek → Bay Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi

Orazın Kola Tüşmekî → Kazan Beyin Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Hikâye

Makav → Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi

Yeğenek → Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi

Yekegöz → Basat'ın Tepegöz'ü Öldürdüğü Hikâye

Imra → Begil Oğlu Emren Hikâyesi

Seğrek → Uşun Koca Oğlu Segrek Hikâyesi

Salır Gazanın Kamalmakı → Salur Kazan'ın Tutsak Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye

İçoğuzların Daşoğuzlar Bilen Melallaşmagı → İç Oğuz'a Dış Oğuz'un Asi Olup Beyrek'in Öldüğü Hikâye

Ata Rahmanov boyların Türkmen Çovdur varyantlarını hazırlamış olduğu tezde bir araya toplamıştır (Rahmanov, 1967 – akt. Erdem M. , 1998, s. 74)

Ata Rahmanov tarafından derlenip yayımlanan “İğdir, Oğuzların Melallaşmakı, Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi, Gorkutın Gabrı Kazılgı” adlı hikâyeler, Boyların Dresden ya da Vatikan nüshasında bulunmamaktadır.

Dresden nüshasında bulunmayan, tezimizde incelediğimiz “Oğuzların Melallaşmakı, Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi” adlı hikâyeler Yaşlık dergisinde (Rahmanov, 1989, s. 51), iki bölüm halinde yayımlanmış olan “Gorkutın Gabrı Kazılgı” adlı hikâyenin birinci bölümünü Yaşlık dergisinde (Rahmanov, 1989, s. 33) ikinci bölümünü de yine Yaşlık dergisinde (Rahmanov, 1989, s. 52) yayımlanmıştır. “İğdir” adlı hikâye de Edebiyat ve Sungat gazetesinde (Rahmanov, 1988, s. 6) yayımlanmıştır. Ata Rahmanov bu hikâyelerin Giriş kısmını da Yaşlık dergisinde yazmış olduğu Gorkut Ata Eposı ve Türkmen edebiyatı adlı yazısında vermiştir (Rahmanov, 1988, s. 47).

Tezimizde incelediğimiz hikâyelerin konuları aşağıda verilmiştir:

“İğdir” adlı hikâyede Salır Kazan’ın çıkmış olduğu bir av sırasında görüp âşık olduğu Peri’yle yaşadıkları, Salır Kazan’ın Peri’den olma oğlu İğdir’in kahramanlık göstermesi ve İğdir’e Gorkut Ata tarafından ad verilmesi hikâye edilmektedir (Tural & Nurmemmet, 1999, s. 413-416).

“Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi” adlı hikâyede Oğuzların üzerine devamlı saldıran Gever Hanlığına karşı Bayındır Han öncülüğünde yapılan savaş, savaş sonrası düzenlenen toy ve bu savaşta kahramanlık gösteren Orazlı Bey’in oğlu Ulug Bey için yapılan kutlama anlatılmaktadır (Tural & Nurmemmet, 1999, s. 417-419).

“Oğuzların Melallaşmakı” adlı hikâyede iki Oğuz boyunun boğa meselesi yüzünden anlaşmazlığa düşüp savaşmaları, savaşı kaybeden Çovdurların yurtlarından ayrılarak Mangışlak’a göç etmeleri, duruma müdahil olan Bayındır Han’ın onlara Salır Kazan ve Korkut Ata’yı göndererek yurtlarına geri dönmeleri için ikna etme çabaları hikâye edilmektedir (Tural & Nurmemmet, 1999, s. 420-426).

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede bazı Oğuz boylarının yaşadığı hadiselerle birlikte Oğuzlar arasında bilge ve saygın kişiliğiyle kabul edilen Korkut Ata’nın davet edildiği Oğuz boylarının yurtlarına giderek beylerin çeşitli vesilelerle düzenlemiş olduğu eğlencelerde, toylarda boy boylayıp soy soylaması, türkü-destan

söylemesi, dualar etmesi ve Gorkut Ata'nın ölümü anlatılmaktadır (Tural & Nurmemmet, 1999, s. 427-464).

Türkmenistan'da Dede Korkut Destanları Üzerine Yapılan Çalışmalar

Türkmen halk destanı Korkut Ata destanı üzerinde günümüze kadar çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Son yüz elli yıllık süreçte Türkmenistan'da siyasi anlamda üç farklı dönem yaşanmıştır. 1881 yılında Rusların işgaliyle Türkmenistan Çarlık Rusyanın egemenliği altına girmiş, 1917'de Rusya'da yaşanan Bolşevik ihtilaliyle Çarlık Rusya yıkılmış, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği adında yeni bir dönem başlamıştır. Sovyet Dönemi'nde Ruslar Türkmenistan'da egemenli ellerinde tutmuş ve 1990 yılında SSCB'nin dağılmasıyla bağımsızlığına kavuşan Türkmenistanda yeni ve milli bir dönem başlamıştır.

Türkmenistan'da sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalar yaşanan bu siyasi gelişmelerle birlikte her dönem farklı özellikler göstermiştir.

Çarlık Rusya döneminde Rus Türkologlar Türkmen halk kültürüyle ilgilenip, bilimsel makaleler yayımlamışlardır. Bu dönemde Türkmen halk kültürüyle ilgili yapılan çalışmalar her ne kadar uzun soluklu olmasa da Türkmenistan'da yapılan halk bilimi çalışmalarının temelini oluşturmuştur. Çarlık Rusya döneminde Dede Korkut çalışmalarıyla ön plana çıkan Rus Türkologlar A.N. Samoyloviç ve N.P. Ostrovmov'dur. Bu dönemde Dede Korkut ile ilgili yapılan çalışmalar hakkındaki bilgiler aşağıda künyesi verilen eserlerde geniş yer bulmaktadır.

Samoyloviç, AN. "Tyurkskoye Yazıkoznaniye Filologiya Runika." Yayına Hazırlayan: GF Blagova-DM Nasilov, Vostoç-naya Literatura RAN, Moskova (2005).

Nuraliyev, D. "Akademik AN Samoyloviç Türkmen Edebiyatı Hakkında." Aşgabat: Ilım Neşiryatı (1971).

Sovyet döneminde Türkmenistan'da Türkmen edebiyatı ve halk bilimi çalışmalarında idoolojik bir bakış açısı hakim olmuştur. Bu dönemde dil, edebiyat, folklor, tarih alanında yapılan araştırmalarda ve ortaya konulan eserlerde sosyalist düşüncenin egemen kılınmaya çalışıldığı görülmektedir. Sovyet ideolojisinin dışına çıkarak araştırma yapan ve eser vermeye çalışan Türkologlar, Sovyet yönetimi

tarafından bir şekilde engellenmiştir. Bu dönemde Dede Korkut çalışmalarıyla Meti Köseyev, Ata Rahmanov, Nurmırat Esen Mıradov, A.Y.Yakubovski, B.A Karıyev, Gürgenli Ahundov, Ata Annanurov gibi isimler ön plana çıktığı görülmektedir.

Sovyet döneminde Türkmen halk destanı Gorkut Ata'yla ilgili yapılan çalışmalar hakkında bilgiler aşağıda künyeleri verilen eserlerde geniş yer bulmaktadır.

Aşırov, Annagurban (1999) "Kitabı Dedem Gorkut." Aşgabat, Türkmenbaşı Adındaki Türkmenistan Milli Golyazmalar İnstituti.

Özkan, İsa (1997) "Türkmenistandan Derlenmiş Dede Korkut Boyları", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1995, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, s.263-314

Özkan, İsa (2002) "Sovyetler Birliği Döneminde Türkmenistan'da Folklor Çalışmaları." VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Son Elli Yılda Türkiye Dışındaki Türk Halk Kültürü Çalışmaları Seksiyon Bildirileri, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 225-232.

Erdem, Melek. (1998). Dede Korkut Türkmenistan Varyantları. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları AD., (Basılmamış Doktora Tezi). Ankara.

Şahin, Halil İbrahim.(2009) Türkmenistan Sahası Destancılık Geleneği ve Türkmen Destanları. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Balıkesir,

Kalenderoğlu, İhsan. (2011). Sovyet dönemi Türkmen folkloru: Sovyetler Birliği döneminde Türkmenistan'da folklor politikaları ve çalışmaları, 1917-1954. Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara

Kalenderoğlu, İ. (2011). Türkmenistan'da Dede Korkut Hakkında Yapılan Çalışmalar. Electronic Turkish Studies, 6(1).

Duymaz, Ali (2015). Türkmenistan'da Kültürel Kimliğin Kaynağı Olarak Dede Korkut Geleneği, Milli Folklor, s. 19-33

Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte Türkmenistanda dil, edebiyat, folklor, tarih alanında ideolojiden uzak, bağımsız çalışmaların yapılmaya başlandığı gözlemlenmektedir. Türkologlar Türkmenler arasında milli bir kimlik oluşturacak ve

milli şuurunu canlandıracak çalışmalara imza atmışlardır. Sovyet döneminde yayımlanamayan Türkmen kahramanlık öyküleri, destanları bu dönemde yayımlanmaya başlanmış, hatta bizzat Türkmenistan devlet yönetimi tarafından yayımlanmaları desteklenmiş ve bu sayede ortaya konulan eserlerle Türkmen kültürel kimliğinin oluşumuna katkı sağlanmıştır. Bu dönemde Türkmen halk destanı Gorkut Ata'yla ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmaların künyesi aşağıda verilmiştir.

Annanurov, Ata. – Guzuçiyev, Toyly (1995). Kitabı Dedem Gorkut ala Lisanı Tayfanı Oguzan (Gorkut Atanın Kitabı Oguz Taypalarının Dillerinde). Aşgabat, Ilım

Atayev Kakacan, Balliyev Gandım, Amanguliyeva Gözel, Ağirov Annagurban (1990), Gorkut Ata-1500, “Gorgut Ata” Eposunun 1500 Yılına Bağışlanıp Geçirilyän Ilmı Konferansiya Materyalları, Magarır Yay. Aşgabat.

Aşırov, Annagurban. Kitabı Dedem Gorkut ve Hekayaty Oguznamayı Gazan Beg ve Gayrı, Aşgabat: Türkmenbaşy Adındaki Türkmenistan Millî Golyazmalar İnstituty, 1997

Aşırov, Annagurban. Kitabı Dedem Gorkut. Aşgabat: Türkmenbaşy Adındaki Türkmenistan Millî Golyazmalar İnstituty, 1999.

Aşırov, Annagurban.(2015) Kitabı Dedem Gorkut. Aşgabat, Türkmen Dövlet Neşiryat Gullugy

Annanurov, Ata – Guzuçiyev, Toyly(1989) “Gorkut Ata Halk Eposy”, Sovyet Edebiyaty,7,İyul, s. 118-169

Bekmiradov, Ahmet “Gorkut Atadan Galan Kitap”, Sovyet Edebiyaty Dergisi, sayy 8, Ağustos, 1989, s. 176-184, Aşgabat.

Garriyev, Seyit. Türkmen Eposy, Dessanlary ve Gündogar Halklaryny Epiki Dörediciligi. Aşgabat: Ilım, 1982.

Gılıçdurdyev Aba (1990), Korkut Ata, Maarif Yay. Aşgabat.

Gürgenli, Akmirat (2005), Türkmenlerin Milli Eposu Gorkut Ata, Aşgabat

Köseyev, Meti. Gorkut Ata: Gadımy Türkmen Eposy, Aşgabat: Türkmenistan Neşiryaty, 1990.

Köseyev Mäti (1972), Edebiyat Barada Söhbet, “Gorkut Ata”, Aşgabat, Türkmenistan Neşriyatı, s. 3–4

Kekilov, Aman (1950), “Türkmen Edebiyatındaki Dessançılık Häsiyet Hakında”, Sovyet Edebiyatı Dergisi, sayı 5, s. 71, Aşgabat.

Nuraliyev D. (1971), Akademik A. N. Samoyloviç “Türkmen Edebiyatı Hakında”, Ilım Neşriyatı, Aşgabat.

Türkmenbaşy, Saparmurat. Ruhnama, Aşgabat, 2002.

Tural, Sadık-Annaguly Nurmehmet. Gorkut Ata Türkmen Halk Destanı. Ankara: Türkmenbaşy Adındaki Türkmenistan Millî Kolyazmalar Enstitüsü, 1999

Recebov, Rahman (1991), Gadım Türkmen Edebiyatı (VIII-XII Asırlar), Aşgabat, Ilım

Rahmanov, Ata, (1988) “Gorkut Atanın Öz Aramızdaki Varyantı”, Edebiyat ve Sungat, 12 Avgust, s.6

Rahmanov, Ata (1988) “Gorkut Ata Eposı ve Türkmen Edebiyatı”, Yaşlık, 9, s.47

Seyidov, Nurmed (1999), “Türkmenistan’da Ilım ve Rus Gündogarşınaslıgında “Gorkut Ata” Eposının Övrenilişi Tarihinden Tehnika”, Ilımı-Teoretiki Curnal, Aşgabat.

Akgül, Yusuf 1996 "Dede Korkut Oguznamelerinin Türk ve Türkmen Edebiyatlarındaki Ornu", Garagum Jurnali, Aşgabat 5. sayı.

1999 yılının mayıs ayında, Türkmenistan’da, Korkut Ata destanlarının 1500. yılına armağan olarak sempozyum düzenlenmiştir. Bu sempozyumda Dede Korkut ve Dede Korkut destanlarını değerlendiren Türkologlar aşağıda künyeleri verilen tebliğleri sunmuşlardır:

Cıkıyev Ata, Akınıyazov Gullı, “Gorkit Ata” Eposında Dep-Dessurlar, Adat ve Etika.

Nuraliyev, Durdı Muhammet, Edebiyatımızın Oguz Dövri.

Aşırova, Enegül, “Gorkut Ata “ Eserinde Ayal-Gızların Durmuşda Tutan Ornu.

Baymıradov, Amanmırat, “Gorkut Ata” Dessanının Çeper-Tarılı Kökleri.

Çommadov, Orazdurdı, “Gorkut Ata” Milli Ruhı Hazına.

Atayev, Kakacan, “Gorkut Ata” Eposunda ęıgır Sungatı.

Durdıyeva, Amangöl, “Gorkut Atada” Türkmen Dep-Dessurlarının Çeper Beyanı

Ballıyev, Gandım, Gorkut Ata-Ruhı Ata.

Guzıçıyeva, Gurbangöl, “Gorkut Ata” Kitabı ve Türkmen Destanları,

Saparov, Setdar, “Gorkut Ata” Eposının Yaşları Hünäre Ugrukdırmakdaki Ähmiyeti.

Kayumova, Akgöl, “Gorkut Atada” ayal-gızlar.

Mämmetnurov, Seyitnur, “Gorkut Ata” Eposında Edep-Terbiye Meseleleri.

Aydoğdıyev, Peyşembay, “Gorkut Ata” Eposındaki Ahlak Garayışlar.

Atdayev, Esen, “Gorkut Ata” Halk Pedagogikasının Çeşmesi.

Goçmıradov, Hocamırat, “Gorkut Ata” Eposı Milli Metbugatta.

Bayramov, Kakacan, “Dede Korkut” Dessanında Türkmenlerin Yarag-Esbaplarının Atları.

Ovnuk, Hangeldi, “Gorkut Ata” Eposının Daşarı Yurtlardaki Variantı.

Gündoğdıyev, Övez, “Gorkut Ata” Kitabında Skif Dep-Dessurları.

Gurbanov, Haldurdı, “Kitabı Dädem Korkut” Horezmşahlar Dövrünün Çeşmesi Hökmünde.

Amangulıyev, Gözel, “Gorkut Ata” Tarihı Çeşmelerde.

Cumanazarova, Bibi, “Gorkut Ata” Kitabında Erkinlik, Garaşsızlık Ugrunda Alıp Barlan Göreşde Gelin-Gızların Ornı.

Gerey, Begmırat, “Gorkut Ata” ve “Gılgamış” Dessanının Arasındaki Menzeşlikler.

Hocamıradova, Ogulgurban, “Gorkut Ata” Eseri Türkmen Ruhıyetinin Gözbaşısıdır.

Täcimov, Akmırat, “Gorkut Ata” Eposının Bizin Günlerimize Gelip Yetmedik Boyları (Kalenderoęu, 2011)

Türkiye’de Dede Korkut Boylarının Türkmen Halk Varyantları Üzerine Yapılan Çalışmalar

Türkmen halk destanı Korkut Ata üzerine Türkiye’deki bazı Türkologlar çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Korkut Ata boylarının Türkmen halk varyantları üzerine çalışma yapan İsa Özkan, Melek Erdem, Ali Duymaz, İhsan Kalenderoğlu, Naciye Yıldız, Hali İbrahim Şahin’e ait çalışmaların künyeleri aşağıda verilmiştir.

Duymaz, A. (2015). Türkmenistan'da Kültürel Kimliğin Kaynağı Olarak Dede Korkut Geleneği. Millî Folklor, 27(107). S. 19-33

Erdem, M. (1998). Dede Korkut Türkmenistan Varyantları. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları AD.,(Basılmamış Doktora Tezi). Ankara.

Ercilasun Ahmet Bican (2007), Dede Korkut Mirası, Makaleler-Dil-Destan-Tarih-Edebiyat, (hızl. Ekrem Arıkoğlu), Akçağ Yay., Ankara

Kalenderoğlu, İhsan (2011). Sovyet dönemi Türkmen folkloru: Sovyetler Birliği döneminde Türkmenistan'da folklor politikaları ve çalışmaları, 1917-1954. Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara

Kalenderoğlu, İhsan (2011). Türkmenistan'da Dede Korkut Hakkında Yapılan Çalışmalar. Electronic Turkish Studies, 6(1), Winter, 1339-1348

Özkan, İsa (1997) “Türkmenistandan Derlenmiş Dede Korkut Boyları”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1995, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, s.263-314

Özkan, İsa (2002) "Sovyetler Birliği Döneminde Türkmenistan’da Folklor Çalışmaları." VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Son Elli Yılda Türkiye Dışındaki Türk Halk Kültürü Çalışmaları Seksiyon Bildirileri, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 225-232.

Özkan, İsa (2007), “Türklerin Atası Korkut Ata”, Bengü İzler (Türk Dünyası Araştırmaları), Pegema Yayıncılık, 285-290, Ankara.

Şahin, Halil İbrahim (2010), Türkmen destanları ve destancılık geleneği. Kömen Yayınları,

Şahin, Halil İbrahim (2016), Türkmenistan'da Dede Korkut Araştırmaları: Dönemler, İsimler ve Eğilimler (Dede Korkut Studies in Turkmenistan: Periods, Names and Tendencies). Türk Dünyası, (42), 99-116.

Erdem, Melek (1999), “Türkmenistan’daki Dede Korkut Destanlarının Türkmen şuurunun Yaratılmasındaki Rolü”, KÖK Araştırmalar Dergisi, 1/2 (Güz 1999), s. 149–159, Ankara.

Yıldız, Naciye (2015) Gorkut’ın Gabrı Kazılgı Boyu (Türkmen) Esasında Dede Korkut’ta Toy, III. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi: Dede Korkut ve Türk Dünyası, İzmir: Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırma Enstitüsü

Dede Korkut boylarının Türkmen varyantları üzerine Türkiye’de yapılmış, yukarıda künyeleri verilen İsa Özkan, Ali Duymaz, İhsan Kalenderoğlu, Hali İbrahim Şahin’e ait çalışmalar varyantların metin boyutunda yapılmış çalışmalardan değildir.

Ali Duymaz, ilgili çalışmasında Türkmenistanda bulunan Dede Korkut geleneğinden bilgiler vermiştir (Duymaz, 2015).

İhsan Kalenderoğlu ilgili makalesinde Türkmenistan'da Dede Korkut hakkında yapılan çalışmalar hakkında bilgiler vermektedir (Kalenderoğlu, 2011).

Halil İbrahim Şahin ilgili makalesinde Türkmenistan’da yapılan Dede Korkut araştırmaları hakkında bilgiler vermiştir (Şahin H. , 2016). Şahin, Türkmen Destanları ve Destancılık Geleneği adlı eserinde Türkmen destanları hakkında kavram, anlatıcı, anlatım, anlatım ortamı, anlatım zamanı, destancılık mektepleri, konu, tip ve metinler açısından metin ve anlatım ortamı merkezli yöntemler çerçevesinde tespit ve değerlendirmeler yapmıştır (Şahin H. İ., 2010).

İsa Özkan ilgili makalesinde Türkmenistan’da derlenmiş Dede Korkut boyları hakkında geniş bilgiler vermektedir (Özkan, 1997)

Türkiye’de Dede Korkut destanlarının Türkmenistan varyantı üzerine en geniş ve detaylı çalışmayı Melek Erdem yapmıştır. Erdem, Türkmen halk destanı Korkut Ata Çovdur varyantları üzerine yapmış olduğu doktora çalışmasında varyantlardan 8 tanesini incelemiştir. Türkmenistan İlimler Akademisinin “Kol yazmaları” kısmında bulunan ve Merv’de derlenen 14 rivayeti de çalışmasına almıştır. Bu çalışmada Boyların retorik yönü ele alınarak icra konteksti içerisinde tahlili, boyların dil özelliklerinin şekil ve dilbilgisi yönünden tahlili ve Boylarda geçen atasözleri ve

deyimlerin bugünkü kullanımları da belirtilerek incelenmiştir. İncelenen boylar aslına sadık kalınarak verilmiştir. İncelenen metinler Türkiye Türkçesine aktarılmamış, varyantlarla yazmalar arasındaki ortak boyların konuları karşılıklı olarak verilmiştir. Teferruatlı motif tahlili yapılmamıştır (Erdem, 1998).

Bizim çalışmamızda Türkmen Çovdur varyantlarından oluşan 16 hikâyeden dördü değerlendirmeye alınmıştır. Dreshen nüshasında bulunmayan “İğdir, Oğuzların Melallaşmakı, Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi, Gorkutın Gabri Kazılgı” adlı hikâyeler Türkiye Türkçesine aktarılacak kahramanlar, hayvanlar, gelenek-görenek, motif ve epitet yönünden tahlil edilmiştir.

Türkiye’de boyların Çovdur varyantlarıyla ilgili metin boyutunda çalışma yapan Türkologlardan biri de Prof. Dr. Naciye Yıldız’dır. Yıldız, “Gorkut’ın Gabri Kazılgı (Türkmen) Esasında Dede Korkut’ta Toy” adlı çalışmasında Gorkut’ın Gabri Kazılgı adlı hikâyede geçen toyları inceleyerek bir bildiri halinde 19-23 Ekim 2015 tarihinde İzmir Çeşme’de Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırma Enstitüsü tarafından düzenlenen “III. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi: Dede Korkut ve Türk Dünyası adlı kongrede sunmuştur (Yıldız, 2015).

Bu çalışmalar, alana katkı sağlayan önemli çalışmalardır ancak, yazılı metinlerde yer almayan varyantların detaylı bir şekilde incelenmesi gerektiği de açıktır. Bu çalışmada, söz konusu metinleri coğrafya, kahramanlar, epitetler, töre ve gelenekler, bitkileri hayvanlar bakımından değerlendirmek suretiyle Dede Korkut çalışmalarına katkı sağlamayı amaçladık.

2. İNCELEME - DEĞERLENDİRME

2.1. Dede Korkut'un Coğrafyası

Hikâyelerde geçen “Haberi kimden al. Türkistan il-ulusundan al. Türkistan’da oturan Oğuz il-ulusu; grup grup, tayfa tayfa, boy boy, uyruk uyruk yaşarlardı. Onlara büyük ilin hanı Bayındır Han hanlık ederdi. Bayındır Han bunları duyunca İçoğuz, Dışoğuz yaşlılarını istişareye çağırır.” “Oğuzların yirmi dört tayfasının her birine atlı haberciler gider.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464) ifadelerinden Oğuzların boylar halinde yaşadığı ve 24 boydan oluştuğu, yurtlarının adının Türkistan olduğu, Türkistan’ın da İçoğuz ve Dışoğuz şeklinde yapılandırıldığını ve tüm İçoğuz ve Dışoğuz yurtlarına da hanlar hanı Bayındır Han’ın hanlık ettiğini anlamaktayız.

Oğuzların yaşadığı coğrafyayı ortaya çıkarmak için incelediğimiz hikâyelerde adı geçen yer adlarını tespit edip genel bir değerlendirme yapmayı uygun bulduk.

Ural dağlarının ardında Gever denen bir hanlık vardır. Bu hanlık Oğuz il-ulusunun üzerine saldırır, hiç rahat vermezdi (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 417).

Haberi kimden al, Türkistan’da yaşayan Oğuz il-ulusundan al (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427).

Şimdi haberi kimden al, Çırçıklı’da yaşayan İçoğuz’dan al (Tural & Nurmehmet, 1999, s. 428).

Şimdi haberi kimden al. Sehrisebiz Kalesi’nin çevresinde oturan İçoğuz il-ulusundan al (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 429).

Şimdi haberi kimden al, Amuderya kıyısında oturan İçoğuz il-ulusundan al (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 430).

Şimdi, haberi kimden al, Murgap kıyısında yaşayan Oğuz il-ulusundan al (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 431).

Şimdi haberi kimden al. Köpetdağ eteğinde yaşayan Dışoğuz hanlarından birisi olan

Vekil Han’dan al (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 435).

Şimdi haberi kimden al. Çardaklı Çandibil’de yaşayan Köroğlu’nun yiğitlerinden al (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 437).

Şimdi haberi kimden al, Etrek kıyısında yaşayan Dışoğuz il-ulusundan al (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 440).

Şimdi haberi kimden al, Balkan Dağı eteğinde yaşayan Dışoğuz il ulusundan al (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 443).

Şimdi haberi kimden al. Hazar Denizi kıyısında yaşayan Dışoğuz il-ulusundan al (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 446).

Şimdi haberi kimden al, Mangışlak'ta oturan Çovdur il- ulusundan al. Çovdur il-ulusu anlaşımadıkları için Türkistan'dan Mangışlak'a göçmüşlerdi (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 448).

Şimdi haberi kimden al, Vas'ta oturan Yemreli il-ulusundan al (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 450).

Şimdi haberi kimden al; Hanka, Hazarasıp il-ulusundan al. Hanka'da Akevliler yaşardı, Hazarasıp'ta Karaevliler yaşardı (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 451).

Şimdi haberi kimden al; Aral Denizi kıyısında oturan Dışoğuz il-ulusundan al (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 454).

Şimdi haberi kimden al, Altınorda il-ulusundan al. Burada Duydurga il-ulusu yaşardı (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 455).

Şimdi haberi kimden al, Sırderya kıyısında yaşayan İçoğuz il-ulusundan al (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 456).

Şimdi haberi kimden al, Ural Dağı eteğinde yaşayan Oğuz il-ulusundan al. Burada Oğuzların Kaylı il-ulusu yaşardı (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 458).

Haberi kimden al. Türkistan il-ulusundan al. Türkistan'da oturan Oğuz il-ulusu; grup grup, tayfa tayfa, boy boy, uyruk uyruk yaşarlardı (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 420).

Günlerin birinde Bayındır Han toy meydanında ak çadırlar kurdurur. Ziyafetim var, diyerek il-ulusa haber gönderir. Bu ziyafete Balkan Dağı'nda oturan Oğuzlardan, Etrek kıyısında oturan Oğuzlardan, Köpetdağı eteğinde oturan Oğuzlardan, Oğuzların uzak yurtlarından olan Tejen, Murgap, Amuderya kıyısında oturan Oğuzlardan, Sırderya kıyısında oturan Oğuzlardan, Ural Dağı eteğinde oturan Oğuzlardan, Aral denizinin kıyısında oturan Oğuzlardan, Sebiz'de, Çırçıklı'da oturan

Oğuzlardan, Vas'ta oturan Oğuzlardan, Diyarbekir'de oturan Oğuzlardan, Hanka'da, Hazarasıp'ta, Ket'te oturan Oğuzlardan, Hazar Denizi kıyısında oturan Oğuzlardan kısacası İçoğuz'dan, Dışoğuz'dan insanlar gelir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 420).

Boyların Türkmen Çovdur varyantlarından incelediğimiz söz konusu 4 hikâyede geçen mekân isimlerine baktığımızda çok geniş bir Oğuz coğrafyasının resmedildiğini görmekteyiz. Bu coğrafyanın Sırderya boylarından batıya kadar uzanarak Hazar denizine kadar, kuzeyde Ural dağları, güneyde Etrek nehrine kadar bir alanı kapladığından bahsedebiliriz.

A. Ahundov, M.Köseiev, B.A.Garriyev, A. Rahmanov, R.Recebov, A.Annanurov, A.Gılıçdurdyev, A.Bekmiradov, A.Aşırov, T.Guzuçıyev gibi Türkmen araştırmacılar, Dede Korkut boylarında geçen coğrafyanın Sırderya ve Aral Gölü civarında, Mangışlak, Balkan ve Daşoğuz'da bulunduğunu öne sürmüşlerdir (Duymaz, 2015, s. 29).

2.2. Kahramanlar

Dede Korkut Hikâyelerinde kişiler sistemi ayrı bir öneme sahiptir. Bu nedenle hikâyelerin analizi yapılırken hikâyelerde geçen kişilerin ele alınması gerekli görülmüştür. Hikâyelerde geçen karakter ve tiplerin analizi toplumların ve hikâyelerin geçtiği dönemin anlaşılabilmesini sağlar.

Türkmen Halk destanı Korkut Ata Çovdur varyantlarından tezimize alıp incelediğimiz hikâyeler karakterler bakımından çok zengindir.

Kahramanların incelenmesinde alfabetik sıra esas alınmıştır.

2.2.1. Akbay-Karabay

Oğuzların Melallaşmakı adlı hikâyede adları geçen Akbay-Karabay kardeşler Çovdur il-ulusuna hanlık etmektedirler. İl-ulusu iki kardeş birlikte yönetmektedir. Herhangi bir konuda karar alınırken bu kararı tek başlarına almazlar. İl-ulusu istişareye çağırıp çıkan karara göre hareket ederler.

Bayındır Han'ın vermiş olduğu büyük ziyafete bütün İçoğuz ve Dışoğuz hanları ve beyleri gelir. Bu ziyafette Çovdur il-ulusunun hanları Akbay-Karabay kardeşler kendi boğalarını över. Bayat il-ulusunun hanı Talav Han da kendi boğasının daha iyi ve daha güzel olduğunu iddia eder. Meclis bu hususta ikiye bölünür ve bu haber Bayındır Han'a ulaşır. Bayındır Han iki tarafın hanlarını da

huzuruna çağırarak boğalarını iyice besleyerek kırk gün sonra dövüş meydanına getirmelerini, kimin boğası galip gelirse onun sözünün doğru olacağını söyler. Her iki taraf da bunu kabul eder ve yurtlarına döner. İki gün sonra Çovdur il-ulusunun hanları Akbay-Karabay kardeşlerin boğası kaybolur. Aramaya başlarlar ve bir süre sonra boğanın ölüsünü Hoca Ahmet'in imam olduğu caminin içerisinde bulurlar. Bu durum Oğuzlarla Çovdurlar arasında savaşa sebep olur. Savaşı Kaybeden Çovdurlar hanları Akbay-Karabay öncülüğünde yurtlarından ayrılarak Mangışlak'a göçerler. (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 420-426)

Kahramanların özelliklerine dair herhangi bir ifade yoktur.

2.2.2. Akça

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede adı geçmektedir. Akevliler il-ulusunun hanı Güneş Han'ın kızıdır. Kalkan Han'ın oğlu Kuvvat Bey'i sevmekte ve onunla evlenmek istemektedir. Babaları bu duruma razı olmazlar. İki âşık babalarını ikna etmek için Korkut Ata'yı aracı kılmak isterler ve bunda da başarılı olurlar (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

“Bu kız ile oğlan avda karşılaşır ve at yarışı yaparlar, ok atışı yaparlar, güreş tutuşurlar, söz yarışı yaparlar; ama bunların ikisi de birbirini yenemez.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 452) ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Akça kız bir yiğidin bütün özelliklerine sahip olup ata binmeyi, ok atmayı, güreşmeyi ve atışmayı bilen bir kızıdır.

2.2.3. Akevli Bey

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede adı geçen Akevli Bey, Türkistan'da Oğuz il-ulusunun arasında yaşayan bir beydir. Bu beyin hiç oğlu yoktur. Yedi kızı vardır. Kızlarından altı tanesini zengin kişilerle evlendirmiştir. Hallı adındaki en küçük kızı bekâr kalmıştır. Akevli Bey'in Ner adında yanında hizmet eden bir yiğit vardır. Hallı bu yiğide âşık olur. Akevli Bey bu duruma çok sevinir. Oğlu olmadığı için çok üzülen Akevli Bey “Ner benim oğlum olur, ölünce yerimi tutar.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427) düşüncesiyle kızını ona vermek ister ve toy yapar.

2.2.4. Alaş Han

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede adı geçen Alaş Han, Duydurga il-ulusunun hanıdır. “Duydurga il-ulusu Alaş Han'ın yönetiminde çok galibiyetler alır,

düşman yenerler.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 455) ifadesinden Alaş Han’ın güçlü bir han olduğu anlaşılmaktadır. Kırk yıldır hanlık yaptığı il-ulusuyla birlikte birçok savaşı kazanmış, düşmanları bozguna uğratmıştır. Bu şekilde İçoğuz ve Dışoğuz il-ulusuna büyük hizmetler etmiştir.

Alaş Han uzun zamandır hanlık görevindedir. Artık yaşlanmıştır. Oğlu Algır Bey’in kendi yerine han olmasını ister ve bu isteğini il-ulusuyla istişare eder. Talebi uygun bulunan Alaş Han’ın yerine oğlu Algır Bey han olur. Alaş Han oğlunun han olmasıyla onun için hanlık toyu düzenler (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Alaş Han hikâyede olumlu bir tip olarak verilmektedir. İl-ulusuna hâkim bir handır. İl-ulusu tarafından sevmekte olup sözü dinlenir bir handır. Kararları tek başına almayıp il-ulusuyla birlikte alması onun despot bir han olmadığına ispatıdır.

2.2.5. Algır Bey

Algır Bey, Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede karşımıza çıkmaktadır. Duydurga il-ulusu hanı olan Alaş Han’ın oğludur. “İhtiyar Alaş’ın bir oğlu vardır, ona Algır Bey derler. O; çok ustaydı, becerikliydi, bahadırdı, güçlüydü.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 455) ifadesinden de anlaşılacağı üzere Algır Bey güçlü, kuvvetli, yetenekli bir beydir. Babası Alaş Han yaşlanmıştır, il-ulusun başına onun han olmasını istemektedir. Nitekim il-ulusla yapılan istişare sonucu babasının yerine Duydurga il-ulusuna han olarak kabul görülür. Han olduktan sonra babası tarafından onun için hanlık toyu düzenlenmiştir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Hikâyede il-ulusa han olduktan sonra olumlu mu olumsuz mu bir hanlık sergilediğine dair bir ifade yoktur.

2.2.6. Allak Bey

Allak Bey, Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede karşımıza çıkar. Allak Bey’in hangi il-ulusun beyi olduğuna dair bir bilgi yoktur. Bir oğlu vardır. Oğlunun isminin ne olduğu hikâyede belirtilmemektedir. Oğlunun saçını kestirmiş, kâkül bıraktırmıştır. Bunun için toyu tutmak ister ve Yemreli il-ulusunun hanı Aşna Bey’in toyunda bulunan Korkut Ata’yı kendi toyuna davet etmek için gider. Korkut Ata bu daveti kabul eder ve Allak Bey’in oğlunun saç toyu tutulur (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Hikâyede kahramanın özelliklerine dair herhangi bir bilgi yoktur.

2.2.7. Artık Bey

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede karşımıza çıkan Artık Bey, Amuderya kıyısında yaşayan fakir bir beydir. Geçimini tarımla sağlayan bir çiftçidir. Üç yıldır iyi ürün kaldırmış ve zenginleşmiştir. Bunun için mahsul toyu tutmak ister. Korkut Ata'yı toya davet etme niyetiyle hanı olan Nazar Han'ın misafirhanesine gider. Nazar Han'dan izin isteyerek durumu arz eder. Nazar Han, Artık Bey'in Korkut Ata'yı misafir etmesine razı olur ve mahsul toyu yapılır (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Hikâyede Artık Bey'i olumlu bir tip olarak görmekteyiz. Varlığın yokluğun farkında olan bir karakterdir. Eli bollaşınca herhangi bir değişme söz konusu değildir.

2.2.8. Aşna Bey

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede karşımıza çıkan Aşna Bey, Vas'ta yaşayan Yemreli il-ulusunun hanıdır (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Hikâyede pek fazla bir etkinliği yoktur. Hikâyede adı geçen diğer beyler gibi o da il-ulusuyla birlikte Korkut Ata'yı meclisinde ağırlayarak ona hürmette bulunur. Özelliklerine dair herhangi bir bilgi yoktur.

2.2.9. Aydoğdu Bey

Aydoğdu Bey, Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede karşımıza çıkmaktadır. Adı hikâyede bir defa geçmektedir. Oğlunu evlendirmek için toy tutmak isteyen Dışoğuz yurdunun uzak bir ilinin hanı olan Yazır Han o anda Murgap kıyısında bulunan Korkut Ata'yı bu toya davet etmek için üç atlı gönderir. Bu üç atlıdan biri Aydoğdu Bey'dir ve atlıların başıdır. Aydoğdu Bey atlılarıyla birlikte Murgap kıyısına Bükürî Bey'in toyuna gelir ve Korkut Ata'yı tutacağı toya davet ederek onunla birlikte yurtlarına döner (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464). Bu özelliğiyle Aydoğdu Bey'in bir nevi diplomasi vazifesi gördüğünü söyleyebilir.

Kahramanın tiplemesine dair herhangi bir ifade yoktur.

2.2.10. Bayındır Han

Çovdur varyantlarından incelediğimiz bütün hikâyelerde (İğdir, Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi, Oğuzların Melallaşmakı, Gorkutın Gabrı Kazılgı)

Bayındır Han karşımıza çıkar. Bayındır Han bütün İçoğuz ve Dışoğuz yurdunda yaşayan il-ulusların hanıdır. Hanlar hanıdır.

“ Yiğit olmazsa at koşmaz, at koşmazsa şan bulamaz, şanı artmazsa bahtı olmaz, düşman ona itibar etmez, hor görülür, değersiz görülür. Şanı daimi olmaz.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 408) sözleri Bayındır Han'ın yiğitliğe çok önem verdiğini gösterir. Yapılan bir yiğitliğe karşı duyarsız değildir. Gösterilen bir yiğitlik, kahramanlık karşısında en güzel hediyeleri verir.

Bayındır Han, İğdir adlı hikâyede Salır Kazan'ın oğlu İğdir 'in göstermiş olduğu bir yiğitlik, kahramanlık sonrası düzenlenen toyda görülür. Salır Kazan'ın oğul toyunu kutlamaya gelir. Korkut Ata tarafından İğdir adı verilen çocuğa attan aygır hediye eder. Çocuğun yerini belirler (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 413-416). Bu hikâyede Bayındır Han'ın yapılan yiğitliğe ne kadar önem verdiğini görülür. Hikâyede adı beş defa geçmektedir.

Bayındır Han “ Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi” adlı hikâyede Oğuzların üzerine zaman zaman saldıran ve Oğuz yurdunu yağmalayan Gever hanlığının üzerine yürürken görülür. Geverlere karşı kurulan orduyu bizzat kendisi komuta etmektedir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 417-419). Türk devlet geleneğinin önemli bir ayrıntısı göze çarpmaktadır. Yöneticilerin orduya bizzat katılıp orduyu komuta ederek önden gitmesi ordunun hana karşı bağına da kuvvetlendirmektedir. Hikâyede adı on defa geçer.

Bayındır Han “ Oğuzların Melallaşmakı” adlı hikâyede karşımıza ziyafet verirken çıkar. Toy meydanında ak çadırlar kurdurur. Tüm Oğuz yurduna haber gönderir ve gelen halka en iyi hizmetin edilmesi noktasında hiçbir ayrıntıyı kaçırmaz. Düzenlediği bu ziyafetlerde hanlarla, beylerle görüş alışverişinde bulunur; Oğuzların sorunlarına çözümler üretir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 420-426). Hikâyede adı on üç defa anılır.

Gorkutın Gabrı Kazılığ adlı hikâyede Bayındır Han bu kez Oğuzların üzerine saldırmak isteyen Togta Han'la mücadele ederken görülür. Bayındır Han bu savaşta iki yüz bin asker toplar ve orduyu bizzat yine kendisi kumanda eder. Ordusunu belirlemiş olduğu savaş stratejisiyle dörde bölerek düşman ordusunun etrafını çevirir ve onları yener (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464). Hikâyede Bayındır Han'ın adı yirmi bir defa geçer.

Bayındır Han her zaman halkıyla iç içedir. Herhangi bir hususta tek başına karar vermez ve her konuda halkıyla istişare ederek karar verir. Eli geniştir. Vermiş olduğu ziyafetlerde imkânlar dâhilinde her türlü hizmeti halkına gösterir. Savaşlarda ordusunun bizzat kendisi kumanda etmektedir.

Tezimizde incelediğimiz Türkmen Halk Destanı Çovdur varyantlarına ait hikâyelerdeki Bayındır Han ile Dede Korkut boyları Dresden ve Vatikan nüshalarındaki Bayındır Han aynı kişilerdir.

Dede Korkut boylarının Dresden nüshasında Bayındır Han; Hanlar Hanı Bayındır, Kam Han, Kam Gan Oğlu, “ağalınlı Bayındır Han” olarak Oğuzların en saygın ve en üst rütbedeki kişisidir. On iki hikâyenin altısında olaylar onun ziyafetiyle başlar. Olaylara doğrudan karışmaz. Beylere akına çıkma izini verir, gerektiğinde beyleri divanda toplayıp buyruklarını söyler, yılda bir defa ziyafet verir. Akınlar sonunda beyler aldıkları ganimetlerden ona pay ayırırlardı. O hikâyelerde kahramanlık göstermez, kahramanlık gösteren beyler onun hanlığı altında beyliğini yönetirlerdi (Ergin, 2018).

Ergin’in Dresden nüshasında geçen Bayındır Han ilgili yapmış olduğu tespit Türkmen Çovdur varyantlarında geçen Bayındır Han’la aynı kişiler olduğunu göstermektedir. Ergin, Dresden nüshasında Bayındır Han’ın olaylara doğrudan karışmadığını ve kahramanlık göstermediğini söylemiştir. Bayındır Han’ın Gorkutın Gabri Kazılgı adlı hikâyede Togta Han’a karşı ordu kurarak bu orduyu bizzat kendisinin kumanda etmesi olaylara doğrudan karıştığının bir göstergesi olabilir.

Bayındır Han ile ilgili olarak Eliuz, yazma nüshalardan hareketle şu değerlendirmeyi yapar:

Bayındır Han Oğuz ilindeki sosyal yapının mimari ve Oğuz ilinin mükemmel temsilcisidir. Toplumun ideal insan tipinin temsilcisi olarak kuvvet ve kudreti temsil eder. Bayındır Han, verdiği şölenler ile sosyal birliği korumak ve sosyal düzeni sağlamak ister. Bu yıllık şölenler, Oğuz Beylerinin hanlarına olan borçluluklarını ve törenin kurallarını hatırlatma gibi sosyal, toplumsal ve evrensel mesajlar ile yüklüdür. Ayrıca birlik ve beraberliğin simgesi bu şölenler ile Oğuz toplumunun varlığı ve gücü ispat edilmiş ve dosta-düşmana tanıtılmış olur.

Yönetici/kağan konumundaki insan olarak, hak ve adalet anlayışı sağlam, ahlaki yönden güçlü, kuvvetli, cesur, kararlı, birleştirici, istikrarlıdır. İdari mekanizmayı ve devlet gücünü temsil eder.

Mitsel bir kökenden geldiğine inanılan Bayındır Han, otoritenin, siyasî ve askerî birliğin ve sosyal organizasyonun odak noktasıdır. Onun çadırı,

bu merkezi otoritenin mekânıdır. Bu çadırda beylerin oturma düzeni, Oğuz toplumunu yapısını yansıtır. Oğuz beyleri, sosyal konumlarına, sosyal ilişkilerine ve savaştaki kahramanlıklarına göre belli bir sıra dâhilinde bu çadırda oturabilirler. Her beyin devlet işlerinin görüşüldüğü toplantılarda beyin değeriyle orantılı bir yeri vardır. Beylerin değerlerinin tespitinde esas alınan ölçüler, kahramanlıkları, misafirperverlikleri, cömertlikleridir. Beyler toplantılarda değerlerine göre karşılanır ve ağırlanırlar. Oğuz toplumunun bütün bireyleri, kendilerini Hanlar Hanı Bayındır Hanını töresel akrabası sayarlar. Töre ve kanunları uygulayan ve hükmeden odur (Eliuz, 2001).

Eliuz'un boyların Dresden nüshasında geçen Bayındır Han için yapmış olduğu değerlendirme ve tespitler, incelediğimiz Türkmen Çovdur varyantlarında adı geçen Bayındır Han'ın özellikleriyle bire bir örtüşmektedir. Bu durum Dresden nüshasında adı geçen Bayındır Han'la boyların Türkmen Çovdur varyantlarında adı geçen Bayındır Han'ın aynı kişiler olduğunun kanıtı olarak yorumlanabilir.

2.2.11. Begi Bey

Begi Bey'in ismi Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede karşımıza çıkmaktadır. Yazır Han'ın oğludur. Babası tarafından evlendirilmek istenir ve bu amaçla toy tutulur. Toya Korkut Ata da davet edilir. Toydan sonra Begi Bey'in evliliği Korkut Ata tarafından kutlanır (Tural ve Nurmemmet, 1999, s. 427-464).

Begi Bey'in ismi boyların Dresden ve Vatikan nüshalarında bulunmamaktadır. Fiziksel özelliklerine dair herhangi bir ifade bulunmamaktadır.

2.2.12. Büküri Bey

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede karşımıza çıkan Büküri Bey Murgap kenarında yaşayan Oğuz il-ulusunun hanı Togtamiş Han'a tabi bir beydir. Uzun zamandır zürriyeti olmayan Büküri Bey'in bir oğlu olur, bunun için toy tutmak ister. Kendi mahiyetinde kırk atlısı vardır. Bu atlılarla birlikte Korkut Ata'yı toya davet etmek için Amuderya kıyısında yaşayan Oğuzların yurduna gider. Burada Artık Bey'in toyunda bulunan Korkut Ata'yı toyuna davet eder. Korkut Ata bu daveti kabul eder ve Büküri Bey'in yurduna gelirler. Toy başlar. Yedi gün devam eden toy yedinci günün sonunda Korkut Ata'nın Büküri Bey'in oğlunu kutlamasıyla sona erer (Tural ve Nurmemmet, 1999, s. 427-464).

Hikâyede kahramanın özelliklerine dair bir ifade bulunmamaktadır. Bükürî Bey'in toy düzenleyebilmesi ve mahiyetinde kırk yiğidin bulunması onun zengin, güçlü ve önemli bir bey olduğunu göstermektedir.

2.2.13. Çapak Bey

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede karşımıza çıkan Çapak Bey, Çırçıklı il-ulusunun hanı olan Kara Han'a tabi bir beydir. Çapak Bey'in bir oğlu vardır. Oğlu kahramanlık göstermiş ve bir aslan öldürmüştür. Çapak Bey oğluna ad takılması için toy düzenler. Bunun için Korkut Ata'yı düzenleyeceği toya davet eder. Çapak Bey Korkut Ata'yı çok iyi ağırlar, ona hürmet eder. Toy başlar, Korkut Ata bu toyda soy soylar, saz çalar, destan söyler ve Çapak Bey'in oğluna aslan öldürdüğü için Aslan adını verir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Çapak Bey oldukça misafirperver ve halkı tarafından çok sevilen iyi bir karakterdir. Çapak bey yazılı metinlerde yer almayan bir kahramandır.

2.2.14. Çakça Han

Dış Oğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi adlı hikâyede karşımıza çıkan Çakça Han, Ural dağlarının ardında yaşayan Gever hanlığının hanıdır (Tural ve Nurmehmet, 1999).

“Günlerin birinde Gever hanlığının adamları yine Oğuz il-ulusunun üzerine saldırır. Onları yağmalarlar, adamlarını, gelinlerini, kızlarını esir alırlar. Birçok adamı haksız yere öldürürler.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 418) ifadelerinden Gever hanlığının Oğuzların üzerine saldırdığı, mallarını yağmaladığı, gelinlerin-kızları esir aldıkları ve birçok insanın haksızca öldürdüğü görülmektedir. Tüm bunlara bakarak Çakça Han'ın olumsuz bir karakter olduğunu söylenebilir. Oğuzların düşmanıdır. Neticede Bayındır Han'ın toplamış olduğu ordu Geverlere saldırır ve onları yener. Çakça Han yakalanarak öldürülür.

2.2.15. Dana Bey

Kahramanın adı Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede karşımıza çıkar. Har-Al denizinin kıyısında bulunan Dışoğuz yurdunda yaşayan Biçenek il-ulusunun Galdav adında zalim, hak hukuk bilmez bir hanı vardır. Bu han halkın gözünden düşer ve halk tarafından öldürülür. Biçenek il-ulusu Galdav Han'ın yerine han olarak Dana Bey'i uygun görür ve onu han yapar. Dana Bey çok akıllı, halka yakın iyi bir

karakterdir. Han olduğu için toy tutulur. Bu toya Korkut Ata da gelir. Türkü, destan söyler, saz çalar ve Dana Bey'den kendi il-ulusunu hor görmemesini, onlara zulüm etmemesini, işlerinde halkıyla istişare ederek karar vermesini, yurdunu korumasını, fakirlere yardım etmesini isteyerek onu kutlar (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

2.2.16. Korkut Ata

Korkut Ata'nın adı bütün hikâyelerde geçer. O bütün İçoğuz ve Dışoğuz il-ulusları tarafından sevilen, hürmet edilen, çok saygı gösterilen biridir. Bütün il-ulusun atasıdır. İl-uluslararası herhangi bir kavga ya da anlaşmazlık çıktığında sorunun çözülmesi için hemen Korkut Ata'ya başvurulur. Tüm il-uluslar onun sözünü ve nasihatini dinler. Herhangi bir toy kurulduğu zaman o toya Korkut Ata mutlaka davet edilir. Onun sözleri, nağmesi, destanı, sazı dinlenir. Kimin toyu her ne için ise Korkut Ata o hususta dualarda ve kutlamalarda bulunur. İnsanlar onu misafir etmek için can atmaktadırlar (Tural ve Nurmehmet, 1999).

“Korkut Ata yeniş toyı olduktan sonra kırk ay, kırk gün, kırk tün, kırk saat yaşar. Onun yaşının uzaklığı yüz yirmiye ulaşır.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 463) ifadelerinden Korkut Ata'nı yüz yirmi yaşına kadar yaşadığı anlaşılmaktadır.

“Korkut Ata'yı Oğuz il-ulusu alıp Türkistan'daki mezarlığa, kendi kardeşlerinin yakınına kazılan kabre defnederler. Mezarın üstünü taşla süsleyerek, taşları işlerler. Üzerine türbe yaparlar. Ondan sonra, gelenler Korkut Ata'nın cenaze yemeğini, üçünü, yedisini ve kırkını geçirip evlerine dönerler.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 464) ifadelerinde Korkut Ata'nın mezarının Türkistan'da olduğunu, kendi kardeşlerin yanına gömüldüğünü, mezarının üzerine türbe yapıldığını ve halk tarafından cenaze yemeğinin yapıldığını üçünün, yedisinin, kırkının çıkarıldığını görüyoruz.

Bu bilgiler yazma nüshalarda yer almamaktadır.

2.2.17. Gazılık Hoca

Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi adlı hikâyede adı geçen Gazılık Hoca'nın kim olduğuna dair herhangi bir ifade yoktur. Geverlerle Oğuzlar arasında çıkan bir anlaşmazlığı çözmek için Oğuzlar tarafından Gever Hanlığına vekil olarak

gönderilmiştir. Gazılık Hoca, iki tarafı anlaştıır ve onlara nasihatlerde bulunur (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 417-419).

Gazılık Koca'nın nasihatler vermesi onun önemli, sözü dinlenir biri olduğunu göstermektedir. Ayrıca Gever Hanlığına vekil olarak gönderilmesi onun diplomasi vazifesi yürüttüğü göstermesi açısından önemlidir.

2.2.18. Güneşli Han

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede adı geçen Güneş Han, Hanka yurdunda yaşayan Akevliler il-ulusunun hanıdır. Akça adında güzel bir kızı vardır (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Hikâyede Güneş Han'ın iyi ya da kötü bir karakter olduğu gösterir herhangi bir ifade yoktur.

2.2.19. Galdav Han

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede adı geçmektedir. Har-Al denizi kıyısında, Dışoğuz yurdunda yaşayan Biçenek il-ulusunun zalim hanıdır. Halkı tarafından sevilmemektedir. Nitekim halkı tarafından hanlıktan alaşağı edilerek öldürülmüştür (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Dede Korkut boylarının Dresten nüshasında adı geçmemektedir.

2.2.20. Gamlı Han

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede karşımıza çıkan Gamlı Han, Sırlıderya kıyısında bulunan İçoğuz yurdunda yaşayan Bektili il-ulusunun hanıdır. Zürriyeti yoktur. Bu yüzden çok üzüntülüdür. Bu yüzden adına Gamlı Han denilmiştir. Yıllar sonra Gamlı Han'ın bir kızı olur. Bu duruma çok sevinen Gamlı Han toy tutmak ister. İl-ulusunu istişareye çağırır ve bu durumu arz eder. İstışarede toyun yapılmasına karar verilir. Toy yapılır, bu toya Korkut Ata da davet edilir. Gamlı Han'ın kız toyu üç gün sürer. Korkut Ata bu toyda Gamlı Han ve onun kızını kutlar ve Gamlı Han'a artık mutlu olduğu için mutluluk anlamına gelen Şadı adını verir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

2.2.21. Köroğlu

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede karşımıza çıkan Köroğlu, Çardaklı Çandıbil’de yaşayan bir beydir. Kendisine ait yiğitleri vardır. Güzel saz çalar ve türkü söyler. Karrikala adında bir kalede yaşamaktadır.

Köroğlu kötü bir rüya görür, sıçrayarak uyanır. Gördüğü rüyayı yormaları için yiğitlerine anlatır. Her bir yiğit bir yorumda bulunur. İçlerinden biri bu rüyayı bir de Korkut Ata’nın yormasını gerektiğini söyler. Bunun için Korkut Ata’yı Çardaklı Çandıbil’e davet etmek ister. Köpetdağ eteğinde yaşayan Dışoğuz hanlarından biri olan Vekil Han’ın toyunda bulunan Korkut Ata’yı davet etmek için üç yiğidini gönderir. Korkut Ata daveti kabul eder ve yiğitlerle birlikte Çardaklı Çandıbil’e gelir. Köroğlu’nun meclishanesinde ulu bir meclis kurulur. Çardaklı Çandıbil’e her yerden misafir gelir. Yemekler yenir. Ertesi sabah büyük bir toy başlar. Korkut Ata bu toyda saz çalar; nağme-destan söyler. Açlar doyurulur çıplaklar giydirilir. Toy sona erdikten sonra herkes evine döner. Daha sonra Köroğlu, Korkut Ata’ya gördüğü rüyayı anlatır. Korkut Ata bu rüyayı büyük bir kıtlığın gelmesi şeklinde yorar. Köroğlu, Korkut Ata’ya bu kıtlıktan nasıl korunmak gerektiğini sorar. Korkut Ata, kaleye erzak yığmak gerektiğini söyler. Köroğlu kıtlık için gerekli tedbirleri alır (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Aynı hikâyede Köroğlu bu kez Bayındır Han’ın Togta Han’a karşı mücadelesinde ordunun ikinci bölüğünü komuta ederken görülür. Savaşı kaybedeceğini anlayan Talav Han kaçmaya başlar, Köroğlu tarafından yakalanır. Göroğlu onu hemen attan indirir. Ellerini arkadan bağlayıp Bayındır Han’ın huzuruna getirir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Köroğlu halkı ve yiğitleri tarafından sevilen bir beydir. Açları doyurur, çıplakları giydirir, misafirlerini en iyi şekilde ağırlar. Herhangi bir hususta karar alacağı zaman mutlaka istişare eder. Onun toy düzenleyebilir olması, açları doyurup, çıplakları giydirebiliyor olması zengin ve sözü geçer biri olduğunu göstermektedir.

Hikâyelerde Köroğlu’nun fiziki özelliklerine dair herhangi bir işaret yoktur.

Yazılı metinlerde Köroğlu yer almamaktadır. Dede Korkut içinde Köroğlu’nun adının geçmesi dikkat çekicidir. Bu isim ve onunla ilgili epizotlar, daha sonra anlatıcı

tarafından eklenmiş olabilir ancak bu konuda daha kesin bir kanaate varabilmek için, bu tezin kapsamı dışında daha detaylı çalışmalara ihtiyaç vardır.

2.2.22. Hoca Ahmet

Oğuzların Melallaşmakı Adlı hikâyede karşımıza çıkan Hoca Ahmet bir mescitte imamdır. Bayat il-ulusunun hanı olan Talav Han, Çovdur il-ulusunun hanları Akbay-Karabay kardeşlerin boğasını çaldırtır ve bu boğayı öldürerek leşini Hoca Ahmet'in imamlık yaptığı mescide artırır. Hoca Ahmet bu durumdan Akbay-Karabay kardeşleri sorumlu tutarak Tanrı evini batırdınız, lanetlendiniz diyerek onları suçlar. Bu duruma çok sinirlenen Akbay-Karabay kardeşler kılıçlarını çekerek Hoca Ahmet'in üzerine yürürler. Bu durumu gören Hoca Ahmet'in dostları araya girerek Akbay-Karabay kardeşlere saldırmak isterler. Bu durumda Akbay- Karabay kardeşler oradan ayrılarak yurtlarına dönerler ve halkını toplayarak bu konuda istişare eder. İstişare sonucunda intikam almaya karar verilir. Ordu kurarak savaşa hazırlanırlar. Hoca Ahmet olan biteni yazarak ulak ile Oğuz il-uluslarına haber verir. Oğuz il-ulusları savaş teçhizatlarını hazırlayarak o gece caminin önünde toplanırlar. Sabah olunca Akbay-Karabay kardeşler ulusuyla birlikte boğalarının leşini camiden almak için gelir. Orada bulunan Oğuz il-ulusuyla Çovdurlar arasında savaş olur. Kalabalık olan Oğuzlar, Çovdurları yener (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 420-426).

Hikâyede adı geçen Hoca Ahmet'in Türkistan'da yaşamış olan, tasavvufun kurucusu Hoca Ahmet Yesevi mi yoksa başka biri mi olduğu anlaşılamamaktadır.

2.2.23. Hallı

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede adı geçen Hallı, Türkistan'da Oğuz il-ulusunun arasında yaşayan Akevli Bey'in yedi kızından en küçüğüdür.

“Bu kız çok bilgili, güzel, hünerli, her işi yapabilecek biridir. Bu kız daima yiğitlerle yarışır, at koşturur, ok atar, güreş tutuşurdu. Daima onları yenerdi.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427) ifadelerinden Hallı'nın çok güzel, hünerli, bilgili, ata binebilen, ok atabilen, yiğitlerle güreş tutup onlarla yarışabilen bir kız olduğu anlaşılmaktadır.

Akevli Bey'in Ner adında yakışıklı, güçlü, yiğit bir hizmetçisi vardır. Hallı bu yiğide âşık olur ve onunla evlenmek ister. Akevli Bey, bu duruma çok sevinir.

Meydana çadır kurdurarak toy yapılır. Korkut Ata da bu toya gelerek boy boylar, saz çalar, destan söyler, sonunda bir araya gelen Hallı ile Ner'i kutlayarak onlar için dua eder (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Hallı karakteri Türk kadın tipinin özelliklerini yansıtır.

2.2.24. İğdir

İğdir adlı hikâyede karşımıza çıkmaktadır. Salır Kazan'ın periden olma oğludur. Mahiyetinde kırk yiğit vardır.

İğdir'in annesi olan peri o doğunca onu babasına getirir. Salır Kazan, oğul toyu düzenler. Bu toya bütün Türkmen hanları ve il-ulusları gelir. Korkut Ata da bu toya gelir ve ulu bir toy yapılır. Korkut Ata toyun sonunda bu çocuğa ad takmak için kucağına alır ve ona İğdir adını verir.

İğdir, on sekiz yaşına gelir. Ata biner, ok atar, av avlar çok yetenekli bir yiğit olur. Bir gün kırk yiğidiyle birlikte ava çıkar. Onlar avlanırken Türkmen il-ulusunun üzerine gelen düşmanla karşılaşır. İğdir, kırk yiğidiyle düşmana saldırır ve büyük bir kahramanlık örneği göstererek düşmanı yener ve onları esir alır. Bu haber bütün il-ulusa yayılır. Haberi duyanlar Salı Kazan'ın evine gelir. Korkut Ata da Bayındır Han da adamlarıyla buraya gelir. Korkut Ata, İğdir'i adının hakkını ödediği için kutlar. Bayındır Han da kutlayarak sağ tarafından İğdir'e yer verir.

Türkmenistan'da Çovdurların İğdir tioresinin Salır Kazan'ın oğlu İğdir'den türediği rivayet edilir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 413-416).

İğdir bugün Anadolu'da köy ismi olarak kullanılmaktadır.

İğdir, Balkan bölgesinde, Rusya' nın Astrahan ve Stavropol bölgelerinde bir Türkmen boyunun, Daşhovuz bölgesinde Çovdurların bir bölümünün ve Yomut boyunda bir tîrenin adıdır. Bu isim veya isimlendirmelerle, Gubadağ ilçesinde “İğdir” adlı bir obada, Boldumsaz ilçesinde “İğdirkal” adlı bir dere ve Gızıletrek'te “İğdirolum” adlı bir geçitte karşılaşılmaktadır (Ataniyazov, 1999).

2.2.25. Kandım Koca

Oğuzların Melallaşmakı adlı hikâyede adı geçen Kandım, Salır Kazan'ın il-ulusunda yaşayan şanlı bir ihtiyar kişidir. Hikâyedeki rolü çok kısadır.

Salır Kazan, Oğuzlarla yaşanan anlaşmazlık sonucu İçoğuz'dan Dışoğuz'a göç eden Çovdurların durumunu görüşmek için bir istişare düzenler. Bu istişareye Salır Kazan'ın yönetimindeki tüm ahali gelir. Kandım Koca da bu istişareye gelenler arasındandır. Bu istişarede söz alarak Salır Kazan'la Korkut Ata'nın Çovdurlara giderek nasihat etmelerini ve onların tekrar İçoğuz'a göç etmeleri için ikna edilmesini söyler (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 420-426).

Kandım Koca'nın hikâyedeki rolü bu kadardır. Onun düşüncesinin istişarede kabul görmesi sözüne değer verilen biri olduğunun göstergesidir. Kendisi ihtiyar biridir. Geçmişine ve konumuna dair herhangi bir bilgi yoktur. “ Kandım denilen şanlı ihtiyar kişi” (Tural & Nurmehmet, 1999, s. 424) ifadesindeki “abraylı” sözcüğünden onun şanlı, namlı biri olduğu söylenebilir.

2.2.26. Kara Han

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede adı geçen Kara Han İçoğuz'da yaşayan Çırçıklı il-ulusunun hanıdır. Hikâyede adı bir defa geçmektedir. Nasıl bir han olduğuna dair herhangi bir bilgi yoktur. Davet üzere Çırçıklı'ya gelen Korkut Ata'yı karşılariken karşımıza çıkmaktadır (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Kara Han ismi, Oğuzname'den Manas'a kadar birçok Türk destanında geçmektedir. Kara ile ilgili yorum yap. “Türk mitolojisinde Kara Han, asil soydan gelmeyen hükümdarlara verilen bir addır” (Ögel, 1998, s. 104). Kara renk, inanışlarda daha çok olumsuz anlamlar ifade eder. Yasar Çoruhlu'nun da belirttiği gibi ezeli karanlık, boşluk, tahribat, üzüntü, büyü, kötülük ya da ölümle ilgili mitlerde yer alan Tanrılar, karmaşa ortamı, Şeytan pek çok şey kara renkle ifade edilmiştir. Türklerde kara renk ayrıca kuzey, şiddet, güç, yoğunluk, iyiliğin karşısında olumsuzu belirtmek, iki farklı şeyi belirtmek için de kullanılır (Çoruhlu, 2002, s. 183). Buna örnek olarak da Türk mitolojisinde ak ya da gök rengin Gök Tanrı'yı, kara rengin ise yer altı tanrısı Erlik'i temsil etmesi gösterilebilir (Çoruhlu, 2002, s. 158).

2.2.27. Kalkan Han

Kalkan Han, Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede karşımıza çıkmaktadır. Hazarasıp'ta yaşayan Karaevliler il-ulusunun hanıdır. Kuvvat Bey adında bir oğlu vardır. Kuvvat Bey, Güneş Han'ın kızı Akça'yla evlenmek ister. Kalkan Han'ın buna

rızası olmaz, kızın babasının da rızası olmaz. Kuvvat Bey ve Akça kız babalarını ikna etmek için Korkut Ata'dan yardım isterler. Korkut Ata'yı kendi yurtlarına getirirler. Korkut Ata, Kalkan Han ve Güneş Han'ı çocuklarının evlenmesi hususunda ikna eder (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Kahramanın olumlu ya da olumsuz bir karakter olduğuna dair bilgi yoktur.

2.2.28. Kuvvat Bey

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede adı geçen Kuvvat Bey, Hazarasıp'ta yaşayan Karaevliler il-ulusunun hanı Kalkan Han'ın oğludur.

Kuvvat Bey, Hanka'da yaşayan Akevliler il-ulusunun hanı Güneş Han'ın kızı Akça'yı sevmektedir. Akça da Kuvvat Bey'i sevmektedir, ama her ikisinin de babası bunların evlenmelerine razı değildirler. Babalarını ikna edemeyen Akça kız ve Kuvvat Bey çare olarak Korkut Ata'ya giderler. Korkut Ata'dan evlenmeleri için babalarını ikna etmesini isterler. Sonuçta da Korkut Ata gelir ve bunların evlenmeleri için her ikisinin de babasını ikna eder (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Hikâyede adı geçen kahramanın kişisel özelliklerine ait herhangi bir ifade yoktur. Han oğlu olduğu için bey statüsündedir.

2.2.29. Karlı Han

Kahramanı adı Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede geçmektedir.

Ural Dağı eteğinde yaşayan Oğuzların Kayı il-ulusunun hanıdır. Yaşadıkları dağın eteklerine çok kar yağmasından dolayı bu il ulusa Karlı ya da Kayı denmiştir. Hanına da Karlı Han ismi verilmiştir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

“Kayı il-ulusunun hanına Karlı Han derlerdi. O çok usta, bahadır, güçlü, kendi il-ulusuna hizmet eden, fakire merhametli biriydi. Bunun için il-ulus onu çok iyi bilirdi, hürmet ederdi. Ondan izinsiz hiçbir şey olmazdı. (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 458) İfadelerinden de anlaşılacağı üzere Karlı Han çok bahadır, yiğit, usta bir handır. Kendi il-ulusuna çok hizmet eder ve bunun karşılığında da il-ulusu tarafından çok sevilir, saygı, hürmet görür. Fakirlere karşı da çok merhametlidir. İl-ulusu ondan habersiz hiçbir karar almaz.

Kahramanımız Karlı Han'ı hikâyede aktif olarak görememekteyiz. Mergen adında bir avcı Korkut Ata'yı davet etmek ister. Bunun için Karlı Han'da izin ister.

Karlı Han bu izni verir. Korkut Ata bu davet üzerine Kayı il-ulusunun yurduna gelir. Karlı Han tarafından karşılanır (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Oğuzların kuzeyde yaşadıkları dönemin hatırası olarak karlı han ismi geçmektedir. İsimde, yaşanan bölgenin kuzey, Ural bölgesi olarak gösterilmesiyle ismin anlamı arasında da bir ilgi söz konusudur.

2.2.30. Mergen

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede adı geçen Mergen, Ural dağı eteğinde bulunan Oğuzların Kayı il-ulusunda yaşayan, attığını vuran, çok sağlam bir avcıdır.

Mergen av esnasındayken bir geyiğe rastlar ve bu geyiği canlı yakalamak ister. Ama bunda başarılı olamaz. Sonunda yayını çekerek bir ok atar, atılan ok geyiğin ciğerinden geçer. Geyik olduğu yere yığılır ve gözlerini Mergen'e dikerek çok acı sesler çıkarır. Bu durumu gören Mergen çok üzülür. Yayını ve oklarını kırarak avlanmaya tövbe eder. Bir süre düşünen Mergen Korkut Ata'yla bu hususta görüşmek ister. Onun sazını, türküsünü, destanını, nasihatini dinlemek, onun hayır duasını almak ister. Bu amaçla Karlı Han'ın huzuruna gelen Mergen, Korkut Ata'yı davet etmek için ondan izin ister. Karlı Han'ın izni vermesiyle birlikte kardeşini ve oğlunu yanına çağırarak Korkut Ata'yı davet için gönderir. Korkut Ata geldikten sonra ulu bir meclis kurulur. Bu meclise Kayı il-ulusundan duyan herkes gelir. Korkut Ata söz söyler, boy boylar, saz çalar, nağme-destan söyler ve sonunda Mergen'e nasihat eder (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Kıpçak lehçelerinde Mergen kelimesi gözünden vuran avcı anlamında bir sıfat ve isimlerle birlikte unvan olarak kullanılır. Türkmen Türkçesinde de nişancı, avcı anlamına gelmektedir.

Oğuz Türkçesinde bu kelime muhtemelen avcılığın yerleşik hayatla birlikte sona ermesiyle unutulmuş olabilir.

2.2.31. Ner

Kahramanın adı Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede geçmektedir. Ner, Türkistan'da Oğuz il-ulusunun arasında yaşayan Akevli Bey'in hizmetinde çalışan bir yiğittir. Bu yiğit oldukça güçlü ve güzel bir delikanlıdır. Akevli Bey'in Hallı adındaki en küçük kızı bu yiğidi sever ve ona âşık olur. Bu durumu öğrenen Akevli

Bey çok sevinir. Ner, benim oğlum olur, öldükten sonra benim yerime geçer, diyerek kızını onunla evlendirir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-428).

2.2.32. Nazar Han

Kahramanın adı Gorkutın Gabrı Kazılı adlı hikâyede geçmektedir. Amuderya kıyısında yaşayan İçoğuz il-ulusunun hanıdır. Adı hikâyede yedi defa geçmektedir. Etkin bir rolü yoktur. Oğuz il-ulusu Nazar Han'ın huzuruna çıkıp Korkut Ata'yı kendi yurtlarına davet etmek için izin isterler. Bunun yanında İçoğuz il-ulusunun yurduna gelen Korkut Ata'yı ağırlamak, misafir etmek isteyen Artık Bey, Nazar Han'ın huzuruna çıkarak izin ister. Nazar Han kendisi cevap vermeden önce bunu etrafında oturan insanlara sorar ve olumlu yanıt alınca Artık Bey'e izin verir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Kahramanın fiziksel özelliklerine dair herhangi bir ifade yoktur.

2.2.33. Orazlı Bey

Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi adlı hikâyede karşımıza çıkan Orazlı Bey, Dışoğuz beylerindendir. Hikâyede adı dokuz defa geçmektedir. Ulug Bey'in babasıdır. Dışoğuzların Geverlerle yaptığı savaşı Orazlı Bey komuta eder. Geverlere karşı kazandığı zafer sonrası Geverlerin Hanı Tomga Han için öldürme emri verir. Geverleri mağlup edip zafer kazandıktan sonra Orazlı Bey zafer toyu düzenlemiştir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 417-419).

Kahramanın fiziksel özelliklerine dair herhangi bir ifade yoktur. Oraz kelimesi şeref, onur anlamına gelmektedir.

2.2.34. Peri

İğdir adlı hikâyede karşımıza çıkmaktadır. Hikâyenin ana kahramanı İğdir'in annesi, Salır Kazan'ın karısıdır. Hikâyede Peri yüzü ak, kara gözlü, güzler yüzlü, ince dudak, badem gözlü, elma yanaklı, ince belli, tatlı dilli bir kız olarak tasvir edilmektedir. Salır Kazan'a âşık olmuştur, Salır Kazan da ona âşık olmuştur. Salır Kazan Peri'yle evlenmek istemektedir, Peri bu evlilik teklifini kabul etmek için Salır Kazan'a üç şart sunar. Salır Kazan bu şartları kabul eder ve evlenirler. Bir süre sonra Salır Kazan Peri'ye verdiği sözleri tutamaz ve ihlal eder. Bu duruma çok kızan Peri kuş olup uçar Salır Kazan'ı terk edip gider. Peri olağanüstü özelliklere sahiptir. Başını dizlerinin üstüne alıp saçlarını tarayabilmektedir, ayak parmakları geriye

dönüktür ve bir anda silkinip kuş olup uçabilmektedir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 413-416).

Peri herhangi bir kutsal veya dini referans taşımamaktadır. Salır Kazan'ın eşi İğdir'in annesi rolü konumunda olan ve olağanüstü özellikleriyle ön plana çıkan Peri karakteri boyların Dresden nüshasında olduğu gibi Türkmen halk varyantlarında da masal unsurlarını göstermesi açısından önemlidir. Özel bir ismi ya da koşulmuş bir epiteti de bulunmamaktadır.

2.2.35. Salır Kazan

İğdir, Oğuzların Melallaşmakı, Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyelerde karşımıza çıkan Salır Kazan çok yiğit, bahadır, il-ulusuna sahip çıkan, iyi at kullanan, açları doyuran, çıplakları giydiren bir Türkmen beyidir. Kendisine ait yiğitleri vardır. Bayındır Han'ın en yakın adamıdır. Tüm İçoğuz il-ulusunun hanıdır. İyi bir avcıdır, her avı çok bereketli geçer. Küçük uykusuna dalınca üç gün uyur, büyük uykusuna dalınca yedi gün uyur (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 413-464).

İğdir adlı hikâyede adı otuz dokuz defa geçer. Bir görüşte âşık olduğu Peri'yle evlenir. Peri'nin evlenmek için ona koştuğu şartlara uymayınca Peri tarafından terk edilir. Bu durum Salır Kazan'ın verdiği sözü yerine getiremediğinin göstergesidir. Peri, Salır Kazan'ı terk edip gittikten sonra bir süre sonra geri döner ve doğurduğu çocuğu Salır Kazan'ın kucığına, bu çocuk senin çocuğun diyerek bırakır. Bu çocuk Salır Kazan'ın periden olma oğlu İğdir'dir. Salır Kazan bu duruma çok sevinir ve Bütün Türkmen il-ulusu davet ederek oğul toyu düzenler. Bayındır Han, Korkut Ata ve bütün Türkmen il-ulusu Salır Kazan'ı oğlu için kutlar (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 413-416).

Oğuzların Melallaşmakı adlı hikâyede adı on dokuz defa geçer. Salır Kazan'ın bu hikâyede Oğuzlarla çıkan bir anlaşmazlık sonucu İçoğuz yurdundan Mangışlak'a göç eden Çovdurları tekrar yurtlarına döndürmek ve Oğuzlarla barıştırmak için arabulucu olarak Mangışlak'a gittiği görülür (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 420-426). Bu noktada Salır Kazan bir nevi diplomasi görevi yapar.

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede adı altı defa anılır. Salır Kazan bu hikâyede Oğuzların üzerine yürüyen Togta Han'a karşı Bayındır Han'ın kurmuş olduğu iki yüz bin kişilik ordunun bir bölümünü komuta ederken görülür. Bu savaşta

çok büyük kahramanlık gösterir. Togta Han'ın ordusu Salır Kazan'ın saldırısıyla çözülür ve dağılır (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Tezimizde incelediğimiz Türkmen Halk Destanı Çovdur varyantlarına ait hikâyelerdeki Salır Kazan ile Dede Korkut boyları Dresden ve Vatikan nüshalarındaki Salır Kazan aynı kişilerdir.

Salır Kazan Dresden nüshalarındaki boyların hepsinde etkin bir konuma sahip olmakla birlikte "Salur Kazan'un İvi Yağmalandığı Boy" adlı ikinci hikâye ile "Salur Kazan Tutsak Olup oğlu Uruz Çıkardığı Boy" adlı on birinci hikâyenin ana kahramanıdır (Ergin, 2018).

Salur "bugünkü Osetin dilinde şahin" (Abdullah, 1997, s. 86) anlamına gelmektedir.

Salır Kazan, Dede Korkut boylarının Dresden nüshasında "Bir gün Ulaş oğlu, tülkü kuşun yavrusu, beze miskin umudu, Amıt suyunun aslanı, Karaçuğun kaplanı, konur atın iyese, Han Uruzun ağası, Bayındır Hanun güvegüsü, Kalın Oğuzun devleti, kalmış yiğit arhası Salur Kazan." (Ergin, 2018, s. 95) olarak anılmaktadır.

Kazan Bey, hem fizikî hem de manevî yönden ideal ve üstün niteliklere sahip bir kişidir. Hem toplumunun hem de insanlığın koruyucusu, umududur. O, doğanın çocuğu, zor günlerin umudu, yurdunun koruyucusu, bütün atların sahibi, Oğuz'un dayanağı, güvencesi, devamlılığıdır. Ağır başlı, olaylar karşısında soğukkanlı, kitleleri peşinden sürükleyen, sorumluluk sahibi bir kişiliktir (Eliuz, 2001, s. 67-68).

2.2.36. Şagal Bey

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede karşımıza çıkan Şagal Bey, yüz yirmi yaşındadır. Çok yaşlı olduğu için gözleri az görmekte, kulakları az duymaktadır. Türk destanlarında bir yiğit kan döküp baş kesmedikçe ya da herhangi bir kahramanlık örneği göstermedikçe ad verilmez. Metinden anlaşıldığı üzere Şagal Bey'e gençken çok fazla çakal yakalayıp öldürdüğü için çakal anlamına gelen Şagal adı verilmiştir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Şagal Bey'in hikâyede etkin bir rolü yoktur. Murgap kıyısında yaşayan Oğuz il-ulusunun hanı Togtamış Han'a bağlı Büküri Bey adında bir bey vardır. Bu beyin bir oğlu olmuştur. Bunun için oğul toyu düzenlenir. Bu toya Korkut Ata da gelir. Toy sona erer ve hikâyenin bu kısmında Şagal Bey Korkut Ata'yla sohbet ederken

görülür. Çok kısa süren bu sohbette Şagal Bey Korkut Ata'ya ihtiyarlığın çok kötü bir durum olduğundan bahseder (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Dede Korkut boylarının Dresden ve Vatikan nüshalarında Şagal Bey'in adına rastlanmamaktadır.

2.2.37. Tomga Han

Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi adlı hikâyede karşımıza çıkan Tomga Han, Gever il-ulusunun hanıdır.

Geverler eski hanları Çakça Han önderliğinde Oğuzların üzerine saldırır. Bayındır Han ordu kurarak Geverlerle savaşır ve onları yenerek hanları Çakça Han'ı öldürölür. Geverler Dışoğuz'a sürölür. Çakça Han'ın ölümünden sonra boşalan hanlığa Tomga Han gelmiştir. Tomga Han Oğuzlarla iyi geçinir. Bir süre sonra Geverlerin bağımsız bir hanlık olması için Bayındır Han'dan izin ister. Bayındır Han onlara yurt verir ve bağımsızlıklarını onaylar. Geverlerin içindeki bazı fitneciler Tomga Han'ı Bayındır Han'a satılmakla suçlar. Tomga Han'ı kendi taraflarında olmasını aksi taktirde öldüreceklerini söylerler. Tomga Han bu durumu çaresizce kabul eder. Bir süre sonra Geverler ordu kurarak yine Oğuzlara saldırır. Gerçekleşen savaşı Oğuzlar kazanır ve Tomga Han öldürölür (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 417-419).

Tomga Han aslında olumlu bir karakterdir. Oğuzlarla her zaman iyi geçinme taraftarıdır. Geverlerin içindeki fitnecilere boyun eğmesi ve bunun neticesinde Oğuzlara saldırması onun sonu olmuştur. Han olmuştur, ama halkı üzerinde hâkimiyet tesis edememiştir.

Hikâyede Tomga Han'ın fiziki özelliklerine dair herhangi bir ifade söz konusu değildir. Dede Korkut boylarının Dresden ve Vatikan nüshalarında da adı geçmemektedir.

2.2.38. Talav Han

Kahramanın adı Oğuzların Melallaşmakı adlı hikâyede karşımıza çıkmaktadır. Bayat il-ulusunun hanıdır.

Bayındır Han'ın vermiş olduğu büyük ziyafete bütün İçoğuz ve Dışoğuz hanları ve beyleri gelir. Bu ziyafette Çovdur il-ulusunun hanları Akbay-Karabay kardeşler kendi boğalarını över. Bayat il-ulusunun hanı Talav Han da kendi

boğasının daha iyi ve daha güzel olduğunu iddia eder. Meclis bu hususta ikiye bölünür ve bu haber Bayındır Han'a ulaşır. Bayındır Han iki tarafın hanlarını da huzuruna çağırarak boğalarını iyice besleyerek kırk gün sonra dövüş meydanına getirmelerini, kimin boğası galip gelirse onun sözünün doğru olacağını söyler. Her iki taraf da bunu kabul eder ve yurtlarına döner. İki gün sonra Çovdur il-ulusunun hanları Akbay-Karabay kardeşlerin boğası kaybolur. Aramaya başlarlar ve bir süre sonra boğanın ölüsünü Hoca Ahmet'in imam olduğu caminin içerisinde bulurlar. Bu durum Oğuzlarla Çovdurlar arasında savaşa sebep olur. Savaşı Kaybeden Çovdurlar yurtlarından ayrılarak Mangışlak'a göçerler. Tüm bu olanlar Bayındır Han'ın kulağına gelir. İçoğuz ve Dışoğuz hanlarını ve beylerini çağırır. Bu hususta bilgi almak ister. Bu meclise gelen Talav Han'ın beylerinden biri söz alarak kendi hanları Talav Han'ın Akbay-Karabay kardeşlerin boğasını çaldırarak onu öldürttüğünü ve boğanın leşini camiye attırdığını, savaşın bu yüzden çıktığını söyler. Bayındır Han Talav Han'ı yerinden kaldırarak anlatılanların doğru olup olmadığını ona sorar. Talav Han doğru olduğunu itiraf eder. Keneşe gelenler Talav Han'ın öldürülmesini talep eder. Bayat il-ulusunun hanı Talav Han asılarak öldürülür (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 420-426).

Talav sözcüğü “yağmacı” (Ercilasun ve Ed, 1991) anlamına gelmektedir. Talav Han yapmış olduğu yağmalarla ön plana çıktığı için bu ismi almıştır. Yukarıdaki özetten anlaşılacağı üzere Talav Han olumsuz bir karakter olup fitneliğiyle anılmaktadır.

Talav ismi ve karakteri Dede Korkut boylarının Dresden ve Vatikan nüshalarında bulunmamaktadır.

2.2.39. Togta Han

Kahramanın adı Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede karşımıza çıkmaktadır. Hikâyede Togta Han'ın hangi il-ulusun hanı olduğu belirtilmemiştir.

Togta Han bir ordu kurup Sehrisebiz Kalesi ve onun çevresinde yaşayan Oğuz il-ulusuna saldırır, gerçekleşen savaşta Oğuz yiğitleri Togta Han'ın ordusunu yerle bir eder. Togta Han ikinci bir defa ordu kurup Türkistan'a Oğuzların üzerine yürür. Togta Han'ın geldiğini duyan Bayındır Han büyük bir ordu kurarak onları bekler. Gerçekleşen savaş sonrasında Togta Han yine yenilir ve esir alınır (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Togta Han hikâyede Oğuzların düşmanı olarak karşımıza çıkar. Oğuzların düşmanı olması nedeniyle olumsuz bir karakter denilebilir. Karakterin fiziki özelliklerine ve hanlığına dair herhangi bir ifade yoktur. Dede Korkut boylarının Dresden ve Vatikan nüshalarında da adı geçmemektedir.

2.2.40. Togtamiş Han

Togtamiş Han, Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede karşımıza çıkar. Murgap kıyısında yaşayan Oğuz il-ulusunun hanıdır. Hikâyede etkin bir rolü bulunmamaktadır. Togtamiş Han'ı kendi il-ulusunda yaşayan ve bir bey olan Büküri Bey'in oğul toyu yapmak için ondan izin isterken ve yurduna gelen Korkut Ata'yı halkıyla birlikte karşılarlarken görmekteyiz (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Hikâyede Togta Han'ın nasıl biri olduğuna dair herhangi bir ifade yoktur. Dede Korkut boylarının Dresden ve Vatikan nüshalarında adı geçmemektedir.

Edige Destanının kahramanlarından olan bu ismin Dede Korkut boylarında yer alması dikkat çekicidir. Yazma nüshalarda yer almayan bu isim anlatıcının ilavesi olabilir.

2.2.41. Utamiş Han

Utamiş Han'ın adı Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede geçmektedir. Sehrisebiz hanıdır. Yurduna saldıran Togta Han'a karşı zafer kazanır. Bunun için toy tutar. Bu toya Korkut Ata'yı da davet eder. Onun öğütlerini dinler (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Utamiş ismi boyların Dresden ve Vatikan nüshasındaki hikâyelerde geçmemektedir. Kahramanın fiziki özelliklerine dair hikâyede herhangi bir ifade yoktur.

2.2.42. Yazır Han

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede adı geçmektedir. Dışoğuz il-ulusu hanlarından biridir. Begi Bey'in babasıdır. Yazır Han oğlu Begi Bey'i evlendirmek ister ve ak çadır kurdurur. Yapacağı toya Korkut Atayı da davet eder (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Hikâyede adı 16 defa geçer. Boyların Dresden ve Vatikan nüshalarında adı geçmemektedir. Kahramanın fiziksel özelliklerine dair herhangi bir ifade yoktur.

2.3. Motifler

2.3.1. Dua motifi

Dua kelimesi, “çağırarak, seslenmek, istemek, yardım talep etmek “ manasındaki “davet etmek” anlamında ve da’va kelimeleri gibi mastar olup, “küçükten büyüğe, aşağıdan yukarıya vaki olan talep ve niyaz” anlamında isim olarak da kullanılır. Ayrıca, Allah’a sunulacak talepleri sözlü veya yazılı olarak dile getiren metinlere de dua denilir (Güzel, 2008).

Türk lehçelerinde dua kelimesi karşılığı olarak, doğa, duğa, duba, bata, namaz, bata kelimeleri kullanılmaktadır (Ercilasun ve Ed, 1991).

Divanü Lügati’t-Türk’te dua karşılığı olarak “alkış” sözcüğü kullanılmış ve “dua etme, övme, birinin iyiliklerini sayma” (Atalay, 2006) şeklinde tanımlanmıştır.

Türk destan geleneğinde dua okuma çok önemlidir. Destan anlatıcısı destan anlatmaya başlamadan dua eder, beye, hakana alkışta bulunur. Destanı anlatırken de ara sözler şeklinde dinleyicilere veya destanda yer alan kahramanlara da yine arasöz olarak duada bulunur.

Destanlarda ağzı dualı ve saygın görülen kişiler tarafından dualar edilir ve edilen dualar dua edilen kişinin yapısına, zamana, çevreye ve olaya göre değişmektedir.

Dede Korkut boylarının Türkmen Çovdur varyantlarında incelediğimiz hikâyelerde dua motifiyle oldukça sık karşılaşmaktayız. Düzenlenen toyların sonunda Korkut Ata soy soylar, boy boylar ve toyun amacına uygun olarak ilgili kişi ya da olay hakkında dualarda bulunur.

Hikâyelerde dualar hep Korkut Ata tarafından dile getirilmekte olup dua bittikten sonra edilen dualar halk tarafından onaylanmaktadır.

İncelediğimiz İğdir adlı hikâyede Salır Kazan’ın periden olma oğlu İğdir için düzenlenen ad verme toyunun sonunda Korkut Ata İğdir için;

“Bu çocuğun adı İğdir,

Her çocuktan iyidir.

Misafirine güler yüzlü,

İline tatlı sözlü.
Ana-babasına vefalı,
Yarına o sefalı.
Atı koşsun, yorulsun
İşte kendi çalışsın
Ava çıksa, alıcı
Atı sağlam dizginli
Namlusu olsun özü
Özü sözü hep aynı
Namlı, ünlü ilinde
Başarılı olsun yolunda
Kibirlilik etmesin
Yalan sözle gitmesin
Bahadır olsun güreşte
Üstün çıksın her işte
Olsun çok merhametli
Düşmana daima gam çektirsin
Oğlu onun çok olsun
Çifter çifter iyi olsun
Daima devletli olsun
Mutluluğu daim gelsin
Çocuğun adını biz verdik

Yaşını Tanrım versin.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 415) diyerek onun misafire güler yüzlü, şirin sözlü, anası ve babasına vefalı olması için dua eder. Onun namlı, namuslu olmasını; yalan söyleyen biri olmamasını, uzun ömürlü olmasını diler.

“Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi” adlı hikâyede düzenlenen zafer
toyunda Korkut Ata, Orazlı Bey’in düşmana karşı kahramanlık gösteren oğlu Ulug
Bey için;

“Ulug Bey oldu ulu

Duaya kaldır eli

Büyüklik ada yetti

Bahadırlığı o yaptı

Daima bahadır olsun

Bahtı daim olsun

Uzun olsun ömrü

Sağlamdır kılıç demiri

Yurduna arka çıksın

Düşmanını yaman görsün

Atasını şad etsin

Düşmanının gönlünü mat etsin

Duasını biz ettik

Şanını Tanrım versin.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 419) diyerek onun
daima mutlu olmasını, uzun ömürlü olmasını, iline sahip çıkmasını, atasını mutlu
etmesini; şanlı, şerefli olmasını diler.

“Gorkutın Gabrı Kazılığı” adlı hikâyede düzenlenen evlenme toyunda Korkut
Ata, Oğuz il-ulusunda yaşayan Akövli Bey’in kızı Hallı ile kendi hizmetinde bulunan
Ner adlı yiğidin evliliği için;

“ Koç koç olsun oğulları

Kısa olmasın dilleri

Terbiyeli olsun kızları

Yer alsın daima sözleri

Varlıklı yaşasınlar

Bir arada geçinsinler
Şanlı, adlı olsun
Daima ömrü şadlı olsun
Adı tutulsun il-ulusta
Sözlü olsun mecliste
Misafire güler yüzlü
İline tatlı sözlü
Yoldaş olsun milletine
Öncü çıksın yoluna
Hürmetlesinler daima onu
Tanısınlar daima onu
İkisi olsun uyumlu
Uyum içerisinde hep bir
Sevsinler torunlarını
Görsün sonra torunlarının torunlarını
Nasihati alın sizler

Dileyelim daima bizler.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-428) diyerek onların zenginlik içinde yaşamalarını, sözlerinin dinlenir olmasını, birlik içinde yaşamaları, oğulları ve kızlarının olması vb. için dualarda bulunur.

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede bir aslanla savaşıp onu öldürerek ad alma hakkı kazanan ve bu amaçla düzenlenen toyda Korkut Ata, Çırçıklı il-ulusunun beylerinden Çapak Bey’in oğlu için;

Aslanla savaştı
Onu toprağa kattı
Yiğit böyle ad alır
Şanla birlikte adı gelir
Babası sağ beylik versin

İl-ulus yalnız onu görsün

Aslan olsun yiğit adı

Çapak Bey'in olsun şadı.

Onun adını verdik bizler

Razı mısınız buna sizler

Adına o layık olsun

İl-ulusa kaya olsun, (Tural ve Nurmemmet, 1999, s. 429) diyerek onun adını arslan öldürdüğü için Arslan olarak koyar ve adına layık olması, yurduna kaya olması için duada bulunur.

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede Amuderya kıyısında yaşayan Artık Bey için düzenlenen hasıl toyunda Korkut Ata il-ulus için;

“Revaçta olsun işiniz

Sağ yaşasın başınız.

Toprak ekin, tohum atın,

Varlıklı maksada yetin

Tahılsız ekmek olmaz.

Ekmeksiz yiyecek olmaz,

Kurak geçmesin yılınız,

Ağrımasın beliniz

Korusun sel belasından

Korusun yangın belasından

Belanın iyisi olmaz

İyinin kötüsü yenmez

Çok açlık olmasın

Öyle günler gelmesin

Açın bilinci olmaz

Karnı toka bela gelmez.

İle ekmek verin

Gayretimi görün

Nasihatimi verdim size,

Sözüm yoktur şimdi başka.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 432) diyerek il-ulusun varlıklı yaşaması, işlerin düzgün olması, kuraklık olmaması, açlık olmaması için duada bulunur.

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede Büküri Bey’in yeni doğan oğlu için düzenlenen toyda Korkut Ata Büküri Bey’in oğlu için;

“Uzak olsun oğul yaşı

Sağlıklı gezsın onun başı

Kolları olsun hünerli

Yaşasın o her daim varlıklı

Nazık, hoş, güzel yarlı

Çok olsun oğul - kızları

Alışsın olan sözleri

Bahadır, kahraman olsun,

Gücünü düşman görsün

Daima ustalık etsin

Düşmanı yere yıksın

Yürüse düşmanın üzerine

Adı ulaşsın gökyüzüne

Hürmet etsin il-dışı

Akıllı olsun sağlam başı

İl-ulus dua etsin,

Oğlun maksada yetişsin.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 433-434) diyerek onun ömrünün uzun olması, hünerli olması, varlık içinde yaşaması, kahraman olması, amacına ulaşması için dualarda bulunur.

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede Yazır Han'ın oğlu Begi Bey'i evlendirmek için düzenlenen toyda Korkut Ata Begi Bey için;

“Begi Bey sen evli oldun,

Ev kurup başarılı oldun.

Evin senin altı kanat,

Versin sana daima baht.

Evine senin saadet gelsin.

Saadetini mihman bilsin.

Mihman gelsin sağ soldan,

Oğul - kızın olsun ondan.

Bela gelmesin başına,

Zehir katmasın aşına.

Rahat, iyi, huzurlu olasın.

Ömrün uzun, sağlıklı olasın.

Bizler ederiz duayı,

Burada var on bin kişi

Bağışlanır duayı alan,

Mut olamaz duasız kalan.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 435) diyerek onun bahtlı olması, evine mutluluk dolmasını; oğullarının, kızlarının olması; rahat yaşaması, ömrünün uzun olması için duada bulunur.

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede bir savaşta esir düşen gelin kızları, yiğitleri kurtarmak için on bin askerle düşman yurduna giden Gonur Bey için;

“İşiniz hep başarılı olsun

İşleriniz yolunda gitsin.

Açılsın esirlerin bahtı,

Dağılsın şahların tahtı

Sağ selamet dönüp gelin,

İntikamınızı alın

İmdat ettirin düşmanı

Onu pişman ettirin

Tanrı korusun sizleri

Yâd eyleyin siz bizleri.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 439) diyerek işlerinde başarılı olmaları, esirlerin kurtulmaları, sağ selamet gelmeleri için duada bulunur.

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede Hanka il-ulusunun hanı Güneş Han'ın kızı Akça'yla Hazarasıp il-ulusunun hanı Kalkan Han'ın oğlu Kuvvat Bey için düzenlenen evlilik toyunda Korkut Ata, Akça ile Kuvvat Bey için;

“Birbirinize kavuştunuz

Seviştiniz, buluştunuz,

Yahşi yaşayın, ömür sürün,

Uzun yaşayıp, iyi günler görün

İncitmeyin birbirinizi,

Budur sağlığın gereği

Tanrım size saadet versin

Huzurunu neslin görsün

Daima onun birlik

Söz kalmadı, şimdi birlik

Ulaşın maksat-murada

Tanrım yetir güzel ada

İncitmeyin birbirinizi

Budur sağlığın gereği

Tanrım size saadet versin

Huzurunu nesliniz görsün

Daima olun birlik

Söz kalmadı şimdi birlik

Ulaşın maksat-murada

Tanrım yetir güzel ada.” (Tural ve Nurmehmet, 1999) diyerek onların güzel bir ömür sürmeleri, her daim mutlu olmaları, maksatlarına ulaşmaları, nesillerinin huzur görmeleri, uyumlu olmaları için dualarda bulunur.

Gorkutın Gabrı Kazılığı adlı hikâyede Galdav Han’ın yerine Biçenek il-ulusunun başına han seçilen Dana Bey için düzenlenen kutlama toyunda Korkut Ata Dana Bey için;

“ l-ulus han etti seni,

Aşağılama asla onu

Zulüm etme iline

Kuvvet verir yurduna

Danışarak et işini

Koru, sakla etrafını

Fakire et yardım

Daima olasın mert

Yardımın gider yerine

Ağabey olursun yurduna

Tanrım seni kollasın

Doğru yola yollasın.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 456) diye ona nasihatlerde bulunarak doğru yolda olması ve yaratanın onu her zaman koruması için dua eder.

2.3.2. Ad koyma motifi

Türk töresinde erkek çocuğun önemi ve erkek çocuğu olmayan bir babanın soyunun-adının devamlılığı önemlidir. Ortak bilinç Oğuz’da soyunu ve adını devam ettirme gayretiyle birleşir. Adı olmayanın var olması mümkün değildir. Birey önce bir ad kazanacak ve sonra onu toplumun hizmetine sunacaktır. Sosyal bir gerek olan bu süreç, toplumun, kişinin kendini aşmasını, bireyselleşmesini teşvik edişidir. Türklerde konar-göçer yaşam tarzı kuvvetli insan tipini zorunlu kılar. Bundan dolayı çocuklar, kuvvetli ve cesur olarak yetiştirilir. Çocuklar ve yetişkinler yapmış

oldukları çalışmalara ve başarılarına göre değerlendirilirler. Türklerde babadan oğula geçen ırsî bir liyakat yoktur. Her çocuk adını ve yerini bizzat kendisi kazanmak zorundadır. Bu onun varlık sebebidir (Eliuz, 2001). Çocuk kendini ispatlayıp bir yiğitlik gösterdikten sonra yetişkin kabul edilir ve yapılan yiğitliğin türüne göre isimlendirilir. İsmi almadan önce babasının ismi ile adlandırılırdı.

Dede Korkut Hikâyelerinde de hüner gösterme önemlidir, sosyal hayatta özellikle oğullardan bir hüner göstermesi beklenir. Hüner gösterme, oğlanın kendini aşması, benliğini kazanmasıdır. Özellikle beyler, yerlerine bırakacakları oğullarının yerlerini doldurması için onların hüner göstermesini arzu ederler (Ergin, 2018). Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi'nde olduğu gibi hüner gösteren çocuk Dede Korkut tarafından övülür, adını alır ve 'adını ben verdim, yaşını Allah versin.' diye dua edilir. "...Nitekim Bamsı Beyrek (Böyrek) 15 yaşında 'kuş erdemli bir güzel yiğit' olduğu halde henüz ad almamıştı. Nihayet 'baş kesti, kan döktü, adam ahtardı' ve bunun üzerine babası bir şölen tertip ederek bütün Oğuz beylerini çağırdı..." (Ülkütaşır, 1963) "Böyle ad alan çocuk, artık ailesinin ferdi olmaktan çıkar, cemiyetin kabilenin bir ferdi ilan edilirdi." (Noyan, 1983)

Türkmen Çovdur varyantında dikkat çekici bir unsur olarak karşımıza çıkan ad koyma motifi, Oğuzların sosyal hayat ve gelenek göreneklerini ortaya koyması bakımından önemli bir özelliktir.

Yiğitliğini ispat eden erkek çocuk için başarısının ardından bir toy düzenlenir, ziyafet verilir, İçoğuz-Dışoğuz çağrılır ve Korkut Ata gelerek bu oğlana bir ad koyardı.

Türkmen Çovdur varyantının incelediğimiz "İğdir" ve "Gorkutın Gabrı Kazılığı" adlı hikâyelerde ad verme motifiyle karşılaşmaktayız.

"İğdir" adlı hikâyede; Salur Kazan'ın peri kızından doğan oğlu için düzenlediği toya, Korkut Ata da çağrılır. Toy bittikten sonra bu oğlana ad vermek üzere misafirler Salur Kazan'ın evinin çevresine toplanırlar, Korkut Ata;

" Bu çocuğun adı İğdir,

Her çocuktan iyidir.

Misafirine güler yüzlü,

İline tatlı sözlü.

Ana-babasına vefalı,
Yarına o sefalı.
Atı koşsun, yorulsun
İşte kendi çalışsın
Ava çıksa, alıcı
Atı sağlam dizginli
Namlusu olsun özü
Özü sözü hep aynı
Namlı, ünlü ilinde
Başarılı olsun yolunda
Kibirlilik etmesin
Yalan sözle gitmesin
Bahadır olsun güreşte
Üstün çıksın her işte
Olsun çok merhametli
Düşmana daima gam çektirsin
Oğlu onun çok olsun
Çifter çifter iyi olsun
Daima devletli olsun
Mutluluğu daim gelsin
Çocuğun adını biz verdik

Yaşını Tanrım versin" (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 415) diyerek ona İğdir adını verir. Destanın sonunda da kırk yiğidi ile düşmanlara karşı yeniş kazanan İğdir için düzenlenen yeniş toyunda yine Korkut Ata gelir, saz çalar, destan söyler, öğüt-nasihat verir ve İğdir'i adının hakkını ödediği için kutlar.

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı bölümünde de iki ayrı yerde, Korkut Ata'nın, yiğitlik gösteren Çapak beyin oğlu ile Çakan Kembagal'ın oğluna ad verdiği

görülmektedir. Bu oğlanlardan birisi bir arslanı, diğeri de bir ejderhayı öldürerek Arslan ve Ejder adını almaktadır.

Çırçıklı'da yaşayan Oğuz il-ulusundan Çapak beyin, bir arslanı öldüren oğlu için verdiği toya Korkut Ata da gelir. Toyun sonunda söz alan Korkut Ata;

"Aslanla savaştı

Onu toprağa kattı

Yiğit böyle ad alır

Şanla birlikte adı gelir

Babası sağ beylik versin

İl-ulus yalnız onu görsün

Aslan olsun yiğit adı

Çapak Bey'in olsun şadı.

Onun adını verdik bizler

Razı mısınız buna sizler

Adına o layık olsun

İl-ulusa kaya olsun." (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 429) diyerek arslanı öldüren Çapak Bey'in oğluna Arslan adını verir.

Balkan Dağı eteğinde oturan Dışoğuz il-ulusun tarafından, Çakan Kembagal'ın oğluna, koyun sürülerine musallat olan bir ejderhayı öldürdüğü için verilen toya, Korkut Ata çağrılır. Toyun sonunda, Korkut Ata Çakan Kembagal'ın oğluna,

" Çakan oğlun aldı ad,

Bindiği onun güzel at,

Ejder öldürdü oğlun,

Şanı daim olsun

Beladan kurtuldu.

Ejderi toprağa kattı.

Her zaman ilin şadı

Adı taktık biz ona

Tanrım korusun onu." (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 447) diyerek ona "Ejder" adını verir.

2.3.3. Rüya motifi

Rüya sözcüğü, Divanu L gati't Türk'te " t    (d   )" (Atalay, 2006), Türkiye Türkçesinde (rüya), Azerbaycan Türkçesinde (r 'ya), Ba kurt Türkçesinde (t   ), Kazak Türkçesinde (t   ), K rg z Türkçesinde (t   ),  zbek Türkçesinde (t   ), Türkmen Türkçesinde (d    ), Uygur Türkçesinde (    ) (Ercilasun ve Ed, 1991)  eklinde isimlendirilmektedir.

Her kavramın hayatında ve kendi kültür çevresinde ortak olan bazı inan   ve düşünceler mevcuttur. Özellikle rüya yorumları Türk kavimlerinde kendi inan   ve geleneklerine göre bir kalıba girmiş ve sınırlanmıştır (Uzun, 2008).

Türk destanlarında rüya motifi kahramanların gelecek noktasında  n n  görmesi ve yaşanacak herhangi bir felaketin önceden hissedilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Türk destanlarında ilk rüya motifi Oğuz Ka an Destanı'nda Oğuz'un veziri Ulu  Türk tarafından görülür. Ulu  Türk rüyasında; altın bir yayın güney doğuya, gümüş okun ise kuzey yönünde gittiğini görür. Ulu  Türk gördüğü rüyayı Oğuz Ka an'a anlatır. Rüya Oğuz boylarının geleceği ve te kilatlanması hakkında bir  n haber niteliğindedir ( zt rk, 1980).

Rüya motifiyle Gorkutın Gabrı Kazılı ı adlı hikâyede kar ıla maktayız. Çardaklı  and bil'de yaşayan Köroğlu bir gün rüyasında kendi yurtlarına doğru ilerleyen    yangın görür. Adamlarına gördüğü bu rüyayı anlatır. Adamları Köroğlu'nun gördüğü bu rüyayı yormaya ba lar. Kimi yangınların d   man olduğunu, kimi bir bela olduğunu, kimi de korkulacak bir şey olmadığını ifade eder. Herkes kendine göre bir yorum yapar. Köroğlu'nun yi itlerinden biri bu rüyayı Korkut Ata'nın yormasının daha doğru olacağını söyler. Korkut Ata'nın  ardaklı  and bil'e davet edilmesine karar verilir.

Korkut Ata'nın davete icabet etmesi üzerine üç gün Karıkala'da üç gün de Tazekala'da meclis eğlence düzenlenmesine karar verilir.

Ertesi sabah haberci Köroğlu'nun ulu meclisinin başladığını bütün  ardaklı  andıbil il-ulusuna haber verir. Dört taraftan Köroğlu'nun meclishanesinde insanlar gelemeye başlar. At tutanlar, misafir karşılayanlar, yemek pişirenler, şarap verenler, tütün yakanlar kısaca bütün hizmetkârlar hizmetlerini ederler.    gün Karıkala'da üç gün Tazekala'da eğlence olur. Bu e lencede Korkut Ata soy soylar, boy boylar, saz çalar, türkü-destan söyler. Açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir. Çok büyük bir meclis olur. Eğlence sona erince Köroğlu ve yi itleri il-ulusla birlikte Korkut Ata'yı alıp Karıkala'ya gelir. Köroğlu, Korkut Ata'ya g rd   rüyayı anlatır. Korkut Ata, Köroğlu'nun rüyasını yorar ve şöyle der:

- Ey oğlum Köroğlu, senin g rd  n o    yangın, gelecek kıtlık yıllarıdır. Sizler bu kıtlıktan il-ulusu koruyun, der.

Köroğlu, Korkut Ata'ya il-ulusu bu kıtlıktan nasıl koruyacağını sorar. Korkut Ata, Köroğlu'ya ve oradaki insanlara nasihat ederek şöyle der:

“Ticarete gidin her yurda

Boş durmak yakışmaz merde

Ga ga gibi tahıl toplayın

Hiç bırakmayın hepsini toplayın

Yığın kaleye her taraftan,

 ran'ı, Turan'ı, Arap'tan

Onu çok sağlam saklayın

 l-ulusu böylece koruyun

Onu hiç zorlamayın

Günah etse de  ld rmeyin

Bu işi yapmayan izlensin

Günah işleyen cezalansın,

Bunları yapsan, açlık olmaz,

 nsanların ondan  lmez

 l-ulusun razı olur,

Tokluk sonra gelir.

Böyle yap koru ilini.” (Tural ve Nurmemmet, 1999, s. 442) Korkut Ata, sözünü tamamlar. Köroğlu yaşlılarına, yiğitlerine üç gün sonra kaleye yığınak hakkında istişare olacağını söyler. Vedalaşarak evlerine döner.

2.3.4. Sayı motifi

Mitolojik dönemlerden itibaren bazı sayılar, toplum nazarında bazı hususiyetlerinde dolayı farklı anlamlandırılmışlardır. Bu sayıların taşıdıkları anlamlardan dolayı kutsal özelliklerinin olduğuna inanılmaktadır (Durbilmez, 2010).

Sayıların Türk ekinindeki geçmişine göz atıldığında, Şaman inancından başlayarak Orta Asya Türklerinde, İslamiyet’te ve günümüze değin Türk inancı ve toplumsal yaşamında oldukça önemli bir yere sahip olduğu farklı kaynaklar ve edebi eserler aracılığıyla görülmektedir. Kaynak ve eserler incelendiğinde bazı sayıların Türk ekininde belli bir ehemmiyete sahip olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Bunlar bir, üç, dört, beş, yedi, dokuz, on iki, kırk sayılarıdır (Ulukan, 2012).

İnsanların sayılara anlam yüklemesinde çeşitli nedenler vardır. Bunda her şeyi öğrenme isteği ve bazı şeyleri anlamdırarak çözme isteği etkili olmuştur (Küçük, 2013).

Türkmen halk destanı Korkut Ata’da geçen hikâyelerde sayı motifinin oldukça sık kullanıldığı göze çarpmaktadır. Sayı olarak bir, iki, üç, dört, yedi, kırk, altmış, yüz yirmi, üç yüz, bin, on iki bin, iki yüz bin, dokuz bin gibi rakamları ön plana çıktığını görmekteyiz.

Toplumların varlıklara, kavramlara değişik anlamlar yükleyerek onlara farklı boyutlar kazandıran ve mitolojik dönemlerden günümüze kadar edebi eserlerde kullanılan sembolik, mitolojik sayıları “Sembolik sayılar” başlığı altında ele alacağız. Bunun yanında sembolik özelliği olmayan, ancak Türk kültüründe önemli bir yer edinen sayıları da “Diğer sayılar” başlığı altında inceleyeceğiz.

2.3.4.1. Sembolik sayılar

2.3.4.1.1. Bir sayısı

Bu sayı Türk ekininde, özellikle İslam inancının kabulünden sonra Tanrı'nın varlığının ve eşsizliğinin en önemli göstergesidir. Türk kültürünün yazılı ya da sözlü birçok edebi türünde bu bağlamda kendine kullanım alanı bulur.

Dede Korkut Hikâyelerinde temelde tekliğin simgesi olarak kullanılmaktadır. Bir sayısının Tanrı'nın birliğinin ve eşsizliğinin göstergesi olmasının Dede Korkut Hikâyelerindeki yansımaları, Tanrı'nın birliğine yoktur güman'şeklindeki ibarede gözlemlemekteyiz. Bu anlam boyutundaki kullanım alanı hikâyelerin genelinde yer almaktadır (Ulukan, 2012).

Bir sayısı, Gorkutın Gabrı Kazılığ adlı hikâyede tekliğin simgesi olarak karşımıza çıkar.

“Bir yurda gelse bela

Birlik olur kale

Birlik ile güçlü

Ayrılık ile ıstıraplı

Bir olana hiç kimse yan bakmaz

Saldırırsa da gücü yetmez...” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 443)

Bir sayısı Oğuzların Melallaşmakı adlı hikâyede de birliğin simgesi olarak karşımıza çıkar.

“... Düşmana sırrını verme

Olsun ilin hep bir

Birlik dirlik getirir

Güçlü kuvvetli aslan gibi olun...” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 425)

2.3.4.1.2. Üç sayısı

Üç sayısı dini inançlarda, mitolojide, destanlarda, halk hikâyelerinde görülen önemli bir sayı olarak karşımıza çıkar. Baş, sonu ve ortası olan ilk gerçek sayı olarak görülür. Halk anlatıları ayrıntılara inme tekniğinden yoksun olduğu için

seyircinin/dinleyicinin dikkatini çekmek ve konunun önemini vurgulamak için yineleme ya da üçleme tekniğinden yararlanılır (Bozkurt ve Bozkurt, 2012).

İncelediğimiz hikâyelerde de üç sayısı sık sık kullanılan sayılardan bir tanesidir. Hemen hemen bütün hikâyelerde kullanılmıştır. Genellikle üç gün, üç ay, üç yıl, üç yiğit, üç atlı gibi ifadelerde karşımıza çıkmakta ve nicelik bildirmektedir.

Nazar Han onlara izin verir. Korkut Ata'yı davet etmek için üç ihtiyarı yollar. Onlar Sehrisebiz'e giderler (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Utamış Han ile içeri giren üç ihtiyar ona selam verir, Korkut Ata onlarla görüşür, karşılıklı hal hatır sorarlar (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Bu yiğit çok fakirdi, hiçbir şeyi yoktu. Şimdi ise üç yıldır çok ürün aldığı için zenginleşir, varlıklı yaşamaya başlar (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Bu toy üç gün sürer. Üç günden sonra bütün ulus Çapak Bey'in oğluna ad verilmesi için onun evinin etrafına toplanır (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Üç yıl onun nerede olduğu belli değildir. Üç yıl kırk gün geçtikten sonra Gonur Bey kendisi düşman elinden kaçar da yurduna gelir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 437-464).

O vakit Yazır Han, üç misafir ile kapıdan içeri girer. Gelen yiğitler Korkut Ata'yla görüşürler (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Benim gözüme üç büyük yangın göründü. Bu yangınlar gittikçe bizim yurdumuza doğru yaklaşıyor. İnsanlar bu yangından kaçmaya başladılar (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Göklen Han, iki taraftan da üçer aksakal çıkarır (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Bizler Korkut Ata'nın hürmetine Karrikale'de üç gün, Tazekale'de üç gün eğlence meclisi yapsak, orada onun hoş sesli sazını, manalı sözünü, türkü-destanını dinlesek çok iyi olur, der (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 441).

O vakit Göklen Han üç yiğitle kapıdan içeri girer (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Salır Kazan küçük uykusuna dalınca üç gün yatardı (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 413).

Benim üç şartım var, bunları yaparsan, ben senin eşin olurum, der (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 413).

Bundan sonra üç yıl geçer, sonra yine Geverler Oğuzların malını yağmalarlar (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 418).

Onun hiçbir şeyi yoktu. Şimdi o üç yıldan beri çok fazla ürün alır. (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 431).

Benim gözüme üç yangın görünür, bu yangınlar gittikçe bizim yurdumuza doğru yaklaşır (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 437).

Ol Utamış Han birlen içgeri kirgen üç yaşılının kelgenini te duymay kaladır. İçgeri kirgen üç yaşılı ona salam beredir (Tural ve Nurmehmet, 1999).

O vakit Büküri Bey üç yiğit ile kapıdan girer (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 434).

2.3.4.1.3. Yedi sayısı

“Yedi Sayısı” Orta Asya’daki Türk boylarından günümüze kadar Türk halk inançları ile günlük yaşamlarında en fazla kullanılan sayılardan bir tanesidir.

Diğer Türk destanlarında da oldukça sık kullanılan yedi sayısı Türk kültüründe özel bir yere sahiptir.

Göktürk kağanı istemi Kağan, Bizans imparatoruna yazdığı mektupta “7 iklim hakaniyim” diyordu (Ögel, 2002).

Özellikle yaratılış destanlarında 7 ve 9 sayısı oldukça önemli bir yer tutar. Bu destanlarda Ülgen’in 7 oğlu, 9 kızı olduğu görülür (Çoruhlu, 2002).

Kutsal bir mahiyete sahip olan yedi sayısı Türkmen halk destanı Korkut Ata’da bu özelliğiyle değil de süreyi ifade eder şekliyle kullanılmıştır.

Şimdi haberi kimden al. Büküri Bey’in toyundan al. Onun toyu yedi gün sürer. Yedi gün sonra insanlar Büküri Bey’in oğlunu kutlamak, ömrü uzun olsun demek için onun evinin etrafına toplanırlar (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Batır Pehlivan’ın toyu bu şekilde yedi gün sürer. Yedi gün sonra toya gelen herkes Batır Pehlivan’ın yüz yirminci yaşını kutlamak için bayrak meydanına toplanırlar (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Çovdur il-ulusunun toyu bu şekilde yedi gün sürer. Yedi gün sonra bütün Çovdur il-ulusu bayrak meydanında toplanır (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Bu toy yedi gün sürer. Bu toya Biçenek il-ulusunun davetçileri de gelirler (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Korkut Ata, Şadı Han'ın yanında yedi gün dinlenir, sonra yurdu olan Türkistan' a dönmeye kalkarken Mergen'in gönderdiği davetçiler gelir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Büyük uykusuna dalınca yedi gün yatardı (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 413).

2.3.4.1.4. Dokuz sayısı

Türk destanlarında sıklıkla kullanılan sayılardan biri de dokuzdur. Tek haneli sayıların en büyüğü olan dokuz sayısı, bitişi veya tamamlamayı ifade ettiğı gibi yeniden doğuşu veya yeni bir başlangıcı da simgelemektedir. Bu bağlamda dokuz; başka bir devreye, evreye geçişin de sembolüdür (Ersoy, 2000).

İncelediğimiz hikâyelerde 9 sayısına rastlanmamaktadır.

2.3.4.1.5. Kırk sayısı

Destanlarda en çok kullanılan sayılardandır. Türk kültüründe de kutsal kabul edilen kırk sayısı, birçok Türk destanı ve halk hikâyesinde karşımıza çok sık çıkmaktadır.

40 sayısının da mitolojide önemli bir yeri vardır. Türkçe destanlar gibi birçok halk anlatıları kırklı düzen içindedir. 40 yiğit, Türk mitolojisinin hiç kaybolmayan ve değişmeyen bir motiftir (Ögel, 1998: 501).

Yardımcı, ilgili çalışmasında kırk sayısını şöyle anlatmıştır:

Türklerin önem verdiği, ona kutsal bir nitelik kazandırdıkları sayıların başında kırk gelmektedir. Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz kırk günde yürür, kırk günde konuşur, Kaf Dağı'nın etrafını kırk günde dolaşır, verdiği şölende kırk kulaç yüksekliğinde direk diktirir ve kırk masa hazırlar. Dede Korkut, Manas, Battal Gazi, Danişment Gazi ve diğer destanlarda ise kırk motifi kahramanın etrafında bir kuvvet hâline gelen kırk alp veya kırk ereni ifade eden bir kavramdır. Her destan kahramanının arkasında ona bağlı kırk alp ya da ereni vardır. Bunlar hareketlerinde bir bütün halindedirler. Birlikte yaşar, birlikte savaşır. Manas Destanı'nda Manas'ın oğlu Semetey, Talas'ı geçerken düşmanları ile vuruşur ve zorda kalır, o anda göze görünmez kırk er ona yardıma gelir (Yardımcı, 2016).

Türkmen halk destanı Korkut Ata'da geçen hikâyelerde de kırk atlı, kırk nöker, kırk yiğit, kırk yıl, kırk gün, kırklar gibi ifadelerle karşımıza çıkmaktadır.

O, Korkut Ata'nın Çırçıklı'ya gelmiş olduğunu duyar ve yurduna davet etmek için kırk atlı gönderir. Atlılar yola çıkarlar (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Bükürî Bey, kendi kırk atlısı ile birlikte Korkut Ata'yı davet etmeye gider (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

O vakit Korkut Ata'yı bulmak için Dışoğuz il-ulusunun içine kırk atlı gider (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Böyleyken kırkinci günün gecesinde Çakan Kembagal'ın oğlunun atı yerinde duramaz, yemini yemez (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Alaş Han Duydurga hizmetinde kırk yıldır vardır, o artık ihtiyarlar, çok yaşlanır (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 455).

Korkut Ata bu galibiyet toyunu gerçekleştirdikten sonra kırk ay, kırk gün, kırk saat yaşar (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Yine kırk ay, kırk gün, kırk gece geçtikten sonra emaneti teslim edersin (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Geldikten üç yıl, üç ay, kırk gün, kırk gece geçtikten sonra Korkut Ata “Görüşeceklerim var.” diyerek İçoğuz- Dışoğuz il-uluslarını çağırır (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Korkut Ata'nın cenaze yemeğini, üçünü, yedisini ve kırkını geçirip evlerine dönerler (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Günlerin birinde İğdir, kendi kırk yiğidi ile ava çıkar (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 415) .

Sizler, kırk gün boyunca boğanızı besleyerek süsleyin ve sonra savaş meydanına çıkarın. Kimin boğası yenerse onun sözü doğrudur, der (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 420-426).

Kırklar, hızla yol hazırlığını yaparlar. Daha sonra Salur Kazan, Korkut Ata ve Kırklar, Mangışlak nerede derler ve yola revan olur. Bunlar az yürürler, çok yürürler, kırk gün sonra Mangışlak'a gelirler (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 420-426).

Şimdi haberi kimden al. Ava giden Bayındır Han'dan al. O, av avlayıp birçok av yakalar. Kırk gün sonra yurduna dönüp gelir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 423).

O atına atlanır ve kırk atlı ile birlikte Sehrisebiz'e gidiverir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 430).

Ondan sonra Büküri Bey kırk atlısı ile birlikte Korkut Ata'yı çakırmaya gider (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 432).

Artık Bey Büküri Bey'in kırk yiğidine, onun kendisine yemek verir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 433).

2.3.4.2. Diğer sayılar

2.3.4.2.1. İki sayısı

Karşıtlık ve değışikliğin ifadesi olarak kabul edilen iki sayısı, evrendeki düalizmi ifade etmektedir. Çünkü iki sayısı, iki prensip arasındaki çatışmaları ve çekışmeleri yansıması özelliği ile zıtlığın bir ifadesidir (Ersoy, 2000).

Hikâyelerde motif olarak ön plana çıkmamaktadır. Sadece sayı olarak geçmektedir.

Onların sözü geçer iki yaşlısı kendi hanları Togtamış Han'ın huzuruna çıkar, Han'dan konuşmak için izin isterler (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Daha sonra iki ejderhanın arkasından tasma takarak ikisini de alır gelir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Sonra iki itibarlı kişiyi Korkut Ata'ya davetçi olarak gönderirler (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Sonra iki atlıyı Mangışlak'a davetçi olarak gönderir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Haberi kimden al. Salır Kazan'ın oğlundan al. "İki ayaklı iki günde" dedikleri gibi o, on sekiz yaşına gelir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 413-416).

Gazılık Hoca, iki tarafı anlaştırır ve onlara nasihatlerde bulunur (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 418).

2.3.4.2.2. Dört sayısı

Doğruluk, adalet ve dünyayı simgeleyen dört sayısı; eşitlik, denge, sağlamlık ve mükemmelliği sembolize etmektedir. Dört elle sarılmak, gözünü dört açmak, dört ayağının üstüne düşmek gibi deyimler de bu düşüneyi teyit etmektedir. Dört sayısı,

Ateş-Hava-Toprak ve Su'dan oluşan dört elementi de simgelemektedir (Küçük, 2013).

Çok fazla kullanılan sayılardan değildir. Nicelik belirtmek için kullanılmıştır.

Bir süre oturduktan sonra Vekil Han'ın hizmetkârlarından birisi dört kişiyle beraber misafirhaneye gelir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

O vakit Gammar, dört ihtiyarıyla kapıdan içeri girer. Gelenler Korkut Ata ile selamlaşırlar (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Bundan sonra Bayındır Han, orduyu dört eşit parçaya böler (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Bu haberi işitince oğlanlar, kızlar müjdeleyip dört tarafa duyururlar (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 413-416).

2.3.4.2.3. On sekiz sayısı

On sekiz sayısı hikâyelerde çok az kullanılmıştır. Kahramanlığa, yiğitliğe geçişin ifadesi olan on sekiz yaşta bu sayıyla karşılaşmaktayız.

Haberi kimden al. Salır Kazan'ın oğlundan al. "İki ayaklı iki günde" dedikleri gibi o, on sekiz yaşına gelir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 413-416).

2.3.4.2.4. Yirmi dört sayısı

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede geçmekte olup Oğuz boylarının sayısını ifade etmek için kullanılmıştır.

Bayındır Han Oğuzların yirmi dört hanlığından iki yüz bin asker toplanmasını emreder. Oğuzların yirmi dört tayfasının her birine atlı haberciler gider (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

2.3.4.2.5. Altmış sayısı

Sadece Oğuzların Melallaşmakı adlı hikâyede kullanılmıştır. Günü belirten bir sayı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çovdurların göçü altmış gün sonra Mangışlak'a gelir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 423).

2.3.4.2.6. Yetmiş sayısı

Sadece Oğuzların Melallaşmakı adlı hikâyede kullanılmıştır. Yaşı belirten bir sayı olarak kullanılmıştır.

Akbay - Karabay kardeşler kendi il-ulusuyla birlikte geri çekilir. Yurtlarına gelirler ve yediden yetmiş tüm ahalisini toplar, istişare eder, olanları birer birer halka anlatırlar. (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 423).

2.3.4.2.7. Yüz yirmi sayısı

Destanlarda çok fazla kullanılmayan bir sayıdır. Yaşanılan yıl ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır. İhtiyarlığı belirtmektedir.

Bu il-ulusun içinde Batır denilen bir bey yaşardı. Bu çok güçlüydü, pehlivandı, sözün kısası bu insan yüz yirmi yaşındadır (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Korkut Ata, Batır Pehlivan'ın yüz yirminci yaşını kutlar (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

O, yüz yirmi yaşına ulaşır. Korkut Ata'nın yüz yirminci yaşını kutlamaya İçoğuz, Dışoğuz il-ulusu gelir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

O vakit bunun yanında bir ihtiyar kişi oturmuştu. O çok yaşlıydı, yüz yirmi yaşındaydı (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 434).

2.3.4.2.8. Üç yüz sayısı

Çok fazla kullanılmamıştır. Asker sayısını belirtmektedir.

-Ey adamlar! Biz üç yüzden fazla gönüllü, atlı silahlı yiğitleri seçip toplamalıyız (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

2.3.4.2.9. Dokuz bin sayısı

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede geçmekte olup bu sayı da asker sayısını ifade etmek için kullanılmıştır.

Karlı Han emir verir ve üç günde dokuz bin asker toplanmalı, der. Söylenen sürede dokuz bin asker toplanır (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 461).

2.3.4.2.10. On bin sayısı

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede geçmekte olup bu sayı da asker sayısını ifade etmek için kullanılmıştır.

Kısaca bir gecede buraya on bin asker toplanır. Orduya Gonur Bey komutanlık eder (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

2.3.4.2.11. Yüz bin sayısı

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede geçmekte olup bu sayı da asker sayısını ifade etmek için kullanılmıştır.

O, yüz bin asker toplayarak habersizce Türkistan'a Oğuzların üzerine yürüyecek (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Şimdi haberi kimden al, Togta Han'dan al. O, yüz bin kişilik ordu kurar ve gündüz yatıp gece yürüyerek Oğuzların üzerine gelir (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

2.3.4.2.12. İki yüz bin sayısı

Fazla kullanılmamış olup asker topluluğunu ifade etmek için kullanılmıştır.

Bu istişarede iki yüz bin asker toplamayı uygun bulurlar (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

O vakit Türkistan'da ordu kurulur, iki yüz bin atlı-silahlı yiğit toplanır (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

2.4. Epitet

İlhan Başgöz, epiteti, "Bir ismi veya folklor araştırmalarında kahramanın ismini bir sıfatla veya isimle veya sıfat cümlesi ile tamamlayan söz ve cümlelere verilen addır." (Başgöz, 1998) olarak tanımlamakta ve epitetin Dede Korkut Kitabı'nda Tanrıya, Peygamberlere ve kahramanlara koşulduğunu ifade eder. Söz konusu makalesinde insan kahramanlara koşulan epitetler üzerinde durarak Dede Korkut Kitabı'nda erkek ya da kadın her Oğuz kahramanının bir epiteti olduğunu söyler ve tespit ettiği epitetleri; "1) Renk 2) İnsan Özellikleri 3) Mitsel Nitelikler 4) Fizik Özellikler 5) Hayvan Adları 6) Akrabalık İlişkileri 7) Yaş 8) Boy (kabile) Adı 9) Mal, Mülk ve Zenginlik 10) Mevki, Sosyal Statü 11) Meslek 12) Saygınlık, Nüfuz 13) Giyim - Kuşam 14) Adet, Gelenek 15) Dine Değinenler 16) Destan Eylemi, Yiğitlik Eylemi 17) Doğum Yeri " olmak üzere on yedi başlıkta toplar ve Dede Korkut'ta geçen epitetleri, "Epitet, Birey ve Toplum" başlığı altında tahlil eder (Başgöz, 1998).

Epitetler varlıkların, kavramların, olay ve olguların nitelik ve özelliklerini edebi bir üslupla ortaya koyarak destanların, halk hikâyelerinin anlatımına güç, kuvvet, zenginlik ve güzellik katar. Ayrıca epitetlerin, destanların veya halk hikâyelerinin yayıldığı coğrafyalardaki toplumların gelenek, görenek ve değerlerini yansıtmalarıyla tarihe kaynaklık teşkil ettiği söylenebilir.

Dede Korkut boylarının Türkmen Çovdur varyantlarından incelediğimiz hikâyelerin epitet açısından Dresden nüshalarındaki hikâyelerdeki epitet kadar zengin olmadığını görmekteyiz. İncelediğimiz hikâyelerde epitet yok denilebilecek kadar az kullanılmıştır.

Türkmen Çovdur varyantlarından incelediğimiz boylardaki epitetleri Dresden nüshasındaki boylarla karşılaştırmak için İlhan Başgöz'ün Dede Korkut Kitabı'ndaki insan kahramanlarını epitet yönünden tahlil ettiği ve yukarıda bahsettiğimiz makalesinde belirttiği "1) Renk 2) İnsan Özellikleri 3) Mitsel Nitelikler 4) Fizik Özellikler 5) Hayvan Adları 6) Akrabalık İlişkileri 7) Yaş 8) Boy (kabile) Adı 9) Mal, Mülk ve Zenginlik 10) Mevki, Sosyal Statü 11) Meslek 12) Saygınlık, Nüfuz 13) Giyim - Kuşam 14) Adet, Gelenek 15) Dine Değinenler 16) Destan Eylemi, Yiğitlik Eylemi 17) Doğum Yeri " başlıkları altında incelemeyi uygun bulduk.

1) Renk

Dede Korkut boylarının Çovdur varyantlarından incelediğimiz hikâyelerde renk özelliklerine dair epitet bulunmamaktadır.

2) İnsan Özellikleri

Dede Korkut boylarının Çovdur varyantlarından incelediğimiz hikâyelerde insan özelliklerine dair epitet bulunmamaktadır.

3) Mitsel Nitelikler

Dede Korkut boylarının Çovdur varyantlarından incelediğimiz hikâyelerde Mitsel niteliklere dair epitet bulunmamaktadır.

4) Fizik Özellikleri

Dede Korkut boylarının Çovdur varyantlarından incelediğimiz hikâyelerde fizik özelliklerine dair epitet bulunmamaktadır.

5) Hayvan Adları

Dede Korkut boylarının Çovdur varyantlarından incelediğimiz hikâyelerde hayvan adlarına dair epitet bulunmamaktadır.

6) Akrabalık İlişkileri

Dede Korkut boylarının Çovdur varyantlarından incelediğimiz hikâyelerde akrabalık ilişkilerine dair epitet bulunmamaktadır.

7) Yaş

“Gazılık Koca, Kandım Koca”

8) Boy(kabile) Adı

Dede Korkut boylarının Çovdur varyantlarından incelediğimiz hikâyelerde boy adına dair epitet bulunmamaktadır.

9) Mal, Mülk ve Zenginlik

Dede Korkut boylarının Çovdur varyantlarından incelediğimiz hikâyelerde mal, mülk, zenginliğe dair epitet bulunmamaktadır.

10) Mevki, Sosyal Statü

a. Hanlar Hanı “ Hanlar Hanı Bayındır ”

b. Han “ Alaş Han, akça Han, Güneşli Han, Galdav Han, Gamlı Han, Tomga Han, Kara Han, Kalkan Han, Karlı Han, Talav Han, Togta Han, Togtamış Han, Utamış Han, Nazar Han, Yazır Han, Vekil Han ”

c. Bey “ Orazlı Bey, Ulug Bey, Ner Bey, apak Bey, Artık Bey, Büküri Bey, Aydoğdu Bey, Gonur Bey, Akevli Bey, Algır Bey, Allak Bey, Aşna Bey, Begi Bey, Dana Bey, Köroğlu Bey, Kuvvat Bey, Şagal Bey ”

11) Meslek

“Hoca Ahmet”

12) Saygınlık, Nüfuz

Dede Korkut boylarının Çovdur varyantlarından incelediğimiz hikâyelerde saygınlık ve nüfuza dair epitet bulunmamaktadır.

13) Giyim - Kuşam

Dede Korkut boylarının Çovdur varyantlarından incelediğimiz hikâyelerde giyim - kuşama dair epitet bulunmamaktadır.

14) Adet, Gelenek

Dede Korkut boylarının Çovdur varyantlarından incelediğimiz hikâyelerde adet ve geleneğe dair epitet bulunmamaktadır.

15) Dine Değinenler

Dede Korkut boylarının Çovdur varyantlarından incelediğimiz hikâyelerde dine dair epitet bulunmamaktadır.

16) Destan Eylemi, Yiğitlik Eylemi

Dede Korkut boylarının Çovdur varyantlarından incelediğimiz hikâyelerde destan ve yiğitlik eylemine dair epitet bulunmamaktadır.

17) Doğum Yeri

Dede Korkut boylarının Çovdur varyantlarından incelediğimiz hikâyelerde doğum yerine dair epitet bulunmamaktadır.

2.5. Töre-Gelenek-Görenek

2.5.1. Av geleneği

Bozkır coğrafyasında yaşayan Türklerin iktisadi hayatlarının temelinde hayvancılık çok önemli bir yer edinmiştir. Konargöçer yaşam tarzı, hayvanları Türkler nazarında çok değerli kılmıştır. Yaşadıkları bölgelerde koyun, keçi, at, deve, sığır sürüleri yetiştirirler ve geçimlerini büyük ölçüde yetiştirdikleri bu hayvanlar üzerinden sağlardı. Geçim için hayvan yetiştirmenin yanında av ve avcılık da Türklerin beslenme kültürlerinde önemli bir yer teşkil etmiştir.

Türkler; at besleyen, av peşinde koşan insanlardı. Av hayvanlarını izleyerek, uzun mesafeler kat etmişlerdir, Bütün bir boyun katıldığı, büyük sürekle avları tertiplemişlerdir. Deri veya kıl çadırlarda oturan, kımız içen ve hayvan besleyen Eski Türkler; avcılığı, günlük hayatlarının bir parçası olarak görüyorlardı. Beslenme ve ekonomileri yarı yarıya avcılığa dayanıyordu (Efendi, Çelik ve Bilgi, 1988) .

Türk iktisadi hayatında avcılık önemli bir beslenme yolu olmakla birlikte asıl olarak eğlenme ve aynı zamanda savaşa hazırlık aracı olmuştur. Av ve akının bir

yaşam biçimi olduğu Türklerde at üzerinde avlanma, savaşçılık becerisinin kazandırılması ve geliştirilmesi noktasında önemli bir tatbikat olmuştur. Avcılıkla beslenme ihtiyaçlarını karşılanırken aynı zamanda savaşçılık özelliklerini de sürekli geliştirmişler ve canlı tutmuşlardır.

Eski Türklerde okçuluk ve avcılık faaliyetleri çok önemli idi. Bulundukları yer ve yaşadıkları doğal koşulların zorluğuna alışmak ve çocukları da ona göre yetiştirmek gerektiğinden kız ve erkek çocuklarını ok atma avlanma ve ata binme eğitimine tabi tutarlardı. Çocuklar çobanlık yaparken küçük yay ve oklarla kuş, sıçan avlamasını öğrenirler, yaşları ilerledikçe yay ve okları da ona göre geliştirilirdi. Büyüdükten sonra da daha ağır savaş araçlarını kullanma yeteneğine eriştikleri ve savaşa katılıp kendilerini gösterdikleri zaman toplumda yerlerini almış olurlardı (Tayga, 1990, s. 20-21).

Yalnız Dede Korkut Kitabı'nda ekonomik sebep hiçbir zaman ön planda bulunmuyor. Çünkü Dede Korkut'ta daha çok Oğuz beylerinin yaşayışı anlatılmaktadır. Böyle olunca avcılık savaş için manevra yapıp hazırlanmaya, hüner göstermeye, konuk ağırlamaya, eğlenip tatlı vakit geçirmeye yarayan bir çeşit silahlı spor özelliğine bürünüyor (Akalin, 1967).

Her ne kadar avcılık Türkler arasında beslenme, eğlenme ve savaşçılık becerilerinin geliştirmesi aracı olarak kullanılmışsa da hiçbir zaman ihtiyaçlarından fazla avlanma yoluna gitmemişlerdir. Doğayla ve hayvanlarla uyum içerisinde yaşayan Türkler insanlara gösterdikleri merhametten daha fazlasını av hayvanlarına göstermişlerdir.

Dede Korkut boylarının Türkmen Çovdur varyantlarında incelediğimiz hikâyelerde de av motifiyle karşılaşmaktayız.

İncelediğimiz İğdir adlı hikâyede geçen “ Günlerin birinde İçoğuz İl-ulusunun hanı Salır Kazan ava çıkar. O, dağlarda ovalarda av avlar. Onun avı gayet bereketli olurdu. Bir gün Salır Kazan geyikleri atla kovalayarak ok atıp vurur. Tazısını, kuşunu salıp onları yakalatır. Bu şekilde avdan yükünü tutar. Daha sonra Salır Kazan yorulur ve bir otlu, sulu yerde konaklar. Atını otluk yere bağlayıp otlamaya bırakır. Tazısına, kuşuna et atar. Ateş yakar, av etinden şiş, kakmaç yapar, et pişirip yer.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 413-416) ifadelerinden Salır Kazan'ın beslenme amacıyla

geyik avladığını, bu avda ona av köpeğinin ve av kuşunun ona yardımcı olduğunu görmekteyiz.

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede de av motifiyle karşılaşmaktayız.

Hikâyede geçen “Bu il-ulusun içinde Mergen denilen bir avcı vardı. Bu, gördüğü avı kaçırmadan vururdu. O, yıllarca avlanırdı, bir gün dolaşırken ağırbaşlı bir geyiğe rastlar. Bu geyiği avlamak, canlı yakalamak ister, ama geyik ona yakalanmaz. Sonunda Mergen eline yayını alır ve atar, ok geyiğin ciğerinden geçer. O vakit geyik vurulduğu yerde kalır. Mergen’e bakar, çok acı sesler çıkarır. Mergen bu durumu görünce tövbe eder, avlanmaya son verir, yayını oklarını kırıp atar. Kendini öldü sayar ve evine döner.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464) ifadelerinden Mergen’in attığını vuran çok iyi bir avcı olduğu anlaşılmaktadır.

Avcılık her ne kadar bir Türk’ün yaşam şekli olsa da hikâyede, vurulduktan sonra çok acı sesler çıkaran geyiğe Mergen’in avcılığı bırakıp kendini öldü sayacak kadar üzülməsi Türk kahraman tipinin ne kadar merhametli olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

2.5.2. Toy geleneği

Tüm Türk destanlarında olduğu gibi Türkmen halk destanı Korkut Ata Çovdur varyantların bulunan hikâyeler içerisinde de toy geleneğinin önemli bir yer teşkil ettiği göze çarpmaktadır.

Yaşanılan her güzel bir olayın ardından mutlaka bir toy düzenlendiğini görmekteyiz. Bu toylara düzenleme sebeplerine göre isimler verilmektedir. Yeniş toyu, yaraşık (barış) toyu, kutlama toyu, oğul toyu, ad verme toyu, yaş toyu, keneş toyu, saç toyu, af toyu gibi isimlerin verildiği bu toylarda toyu düzenleyen kişi tarafından davet edilen misafirlere ziyafetler verilmekte olup at yarışı, ok atışı; it, horoz, koç dövüşü gibi etkinlikler düzenlenir. Toyların sonunda ise toyu düzenleyen kişinin özel davetiyle gelen Korkut Ata saz çalar; türkü, destan söyler ve en sonunda toyun niteliğine göre dualarda bulunur (Tural ve Nurmehmet, 1999).

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede iki defa yeniş (zafer) toyu, iki defa ad verme toyu, bir defa oğul toyu, bir defa kız toyu, iki defa yaş toyu, bir defa af toyu, bir defa saç toyu, bir defa hanlık toyu, bir defa hizmet toyu, üç defa evlenme toyu,

bir defa uzlaşma toyu, bir defa bereket toyu, bir defa da kurtuluş toyu, bir defa düş yorma toyu düzenlenmiştir.

İğdir adlı hikâyede bir defa yeniş toyu, bir defa oğul toyu düzenlenmiştir.

Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi adlı hikâyede bir defa ad verme toyu düzenlenmiştir.

Oğuzların Melallaşmakı adlı hikâyede bir defa ziyafet toyu düzenlenmiştir.

2.5.2.1. Yeniş toyu

Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi, Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyelerde yeniş toyunun düzenlendiğini görmekteyiz.

Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi adlı hikâyede Orazlı Bey tarafından düzenlenmiştir.

Ural dağlarının arkasında Gever adında bir hanlık vardır. Bu hanlık Oğuz il-ulusunun üzerine devamlı saldırarak hiç huzur vermezdi. Günlerin birinde Geverler yine Oğuzların üzerine yürüyüşe çıkar. Çıkan savaşta Oğuzlar galip gelir. Bu savaşta Orazlı Bey'in oğlu Ulug Bey büyük bir kahramanlık örneği gösterir. Geverlerin hanı Tomga Hanla kılıçlaşır, güreşir ve onu yenerek esir alır. İşte bu galibiyet üzerine Orazlı Bey yeniş toyu düzenler. Bu toya Dışoğuz, İçoğuz il-ulusu davet edilir. Toy meydanında kurulan ak çadırların içi dışı insanlarla dolar. Serilen halıların, kilimlerin üzerine toya gelenler otururlar. Bu toya hanlar hanı Bayındır Han da gelir. Toyda at yarışırılır, güreş tutulur, koç, boğa, deve dövüştürülür. Açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir. Bu şekilde toy üç gün sürer. Toya gelen misafirler toy sona erdikten sonra Orazlı Bey'in kahramanlık gösteren oğlu Ulug Bey'in etrafında toplanır. Korkut Ata da gelir, söz söyler, nasihat eder ve Ulug Bey'e bakarak onun daima kahraman olması, bahtının açık olması, ömrünün uzun olması, kılıcının sağlam olması, her zaman yurduna arka çıkması, atasını mutlu etmesi, düşmanının gönlünü fethetmesi, şanlı olması için dua eder. Toya gelen misafirler Korkut Ata'nın duasına katılır (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 417-419).

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede de yeniş toyu olup Sehrisebiz hanı Utamış Han tarafından düzenlenmiştir.

Oğuzların kadimi düşmanı olan Togta Han yine bir gün Sehrisebiz kalesi ve onun etrafına oturan İçoğuz il-ulusunun üzerine yürüyüşe geçer. Sehrisebiz kalesinin

yakınında büyük bir savaş olur. Bu savaşta Oğuz yiğitleri Togta Han'ın ordusunu yerle bir eder. Bunun üzerine Sehrisebiz'in hanı Utamış Han yeniş toyu düzenler. Bu toyda at yarışdırılır, güreş tutulur, ok atışı yapılır; boğa, deve, koç, it dövüştürölür. Korkut Ata söz söyler, boy boylar. Savaşta kahramanca dövüßen yiğitlerin adlarını verir, onlara dualar eder sonra destana başlar. Üç gün boyunca destan söyler. Bütün il-ulus onun okuduğu destanı dinler. Bu şekilde toy sona erer (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 429-431).

Prof. Dr. Naciye YILDIZ kaleme aldığı ilgili makalede yeniş (zafer) toyu şu şekilde incelemiştir:

Toyu oluşturan olay örgüsü: Utamış Han kırk atlı göndererek Çırçıklı'daki Korkut Ata'yı davet eder. Sehrisebiz şehrinde büyük bir savaş olmuş ve Togta Han, Utamış Han tarafından yenilmiştir. Toy bunu kutlamak için düzenlenir.

Toyu düzenleyen: Utamış Han

Toyun düzenlendiği yer: Sehrisebz

İşlevi: Zafer toyu

Hazırlık safhası: İşlenmemiş

Toy süresi: Üç gün

Katılanlar: Bütün il-ulus

Etkinlikler: At yarışı; güreş; ok atma; boğa, deve, koç, horoz, köpek dövüşü; Korkut Ata gece halkla sohbet eder, saz çalar. Savaşta kahramanlık gösterenlerin ismini söyleyip onlara alkış verir. Üç gece destan söyler. En sonunda nasihat eder ve toy dağılır. (Yıldız, 2015)

Gorkutın Gabrı Kazılığ adlı hikâyede bir kez daha yeniş toyu olup Bayındır Han tarafından düzenlenmiştir.

Oğuzların kadimi olan Togta Han büyük bir ordu kurarak Türkistan'a Oğuzların üzerine yürüyüşe geçer. Bunu duyan Bayındır Han da iki yüz bin askerden oluşan bir ordu kurar. Gerçekleşen savaşı Oğuzlar kazanır. Büyük bir galibiyet elde eden Bayındır Han yeniş toyu düzenler. Bu toya bütün Oğuz il-ulusu davet edilir. Gelen misafirler bayrak meydanında kurulan ipek çadırlara yerleştirilir. Sabah olunca toy başlar. At yarışdırılır, güreş tutulur, ok atışı yapılır; boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürölür. Destan söylenir, keçe keçe, mendil oyunu oynanır. Gece olunca Korkut Ata saz çalar, nağme-destan söyler. Söz söyler, boy boylar. Bu toyda açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir. Bayındır Han düşmanla kahramanca çarpışan yiğitlere hediyeler verir. Elde edilen ganimetler fakirlere dağıtılır. Toy bu şekilde kırk gün

sürer. Toya gelen insanlar çok mutlu olurlar. Kırk gün sonra Korkut Ata toya gelen bütün il-ulusla birlikte Bayındır Han'ı galibiyet için kutlamaya onun köşkünün önüne gelir. Bayındır Han il-ulusun önüne çıktıktan sonra Korkut Ata onun savaşta gösterdiği kahramanlıkları över ve her zaman güçlü olması ve yurdunun mutlu olması için dua eder. Toya katılanlar da Korkut Ata'nın duasına iştirak eder ve Bayındır Han'ın düzenlemiş olduğu zafer toyu sona erer (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 460-463).

Prof. Dr. Naciye YILDIZ kaleme aldığı ilgili makalede yeniş (zafer) toyu şu şekilde incelemiştir:

Toyu oluşturan olay örgüsü: Bayındır Han'ın casusu Togta Han'ın yüz bin asker toplayıp Türkistan'a Oğuzların üzerine geldiğini haber verir. Bayındır Han keneş toplayıp beylerine danışır. İçoğuz ve Dışoğuz'dan iki yüz bin asker toplanmasına karar verilir. Kayılardan da asker istenir. Korkut Ata, oradaki toydan sonra bu askerlerle birlikte Türkistan'a gelir. Bayındır Han ordusunu dörde böler. Bunların birine Salır Kazan, birine Tek beyi Zaman, birine birini Göroğlu, birine de kendisi komutanlık eder. Ustaca manevralar sonunda Togta han Köroğlu tarafından esir alınır, ordusunun bir kısmı kırılır, bir kısmı da esir düşer. Bunun üzerine Bayındır Han yeniş toyu düzenler.

Toyu düzenleyen: Bayındır Han

Toyun düzenlendiği yer: Türkistan

İşlevi: Zafer toyu

Hazırlık safhası: Bayrak meydanına ipek çadırlar dikilir

Toy süresi: Kırk gün

Katılanlar: Bütün Oğuz boyları

Etkinlikler: At yarışı; güreş; ok atma; boğa, deve, koç, horoz, köpek dövüşü; Korkut Ata geceleri saz çalar, destan okur. Keçe-keçe oynanır. Torram aydıştırılır. Peçiz oynatılır. Açlar doyurulur, çıplaklar donatılır. Bayındır Han savaşta yiğitlik gösterenlere hediyeler verir. Ganimetleri fakirlere dağıtır. Kırkinci gün halk, Bayındır Han'ın çadırının önünde toplanır, Korkut Ata kutlama sözlerini söyler, alkış verir. Toplananlar “Söylediklerin gerçek olsun” diyerek dua ettikten sonra dağılır (Yıldız, 2015).

2.5.2.2. Ad verme toyu

İğdir ve Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyelerde ad verme toyunun düzenlendiğini görmekteyiz.

İğdir adlı hikâyede ad verme toyu Salır Kazan tarafından düzenlenmiştir.

Salır Kazan'ın periden olma İğdir adlı bir oğlu vardır. İğdir on sekiz yaşına basar, ata biner, at koşturur, ok atar, av avlar. O, çok yetenekli biri olarak yetişir. Günün birinde İğdir kırk yiğit ile birlikte ava çıkar. Onlar avlanırlarken Türkmen il-ulusunun üzerine yürüyüşe geçen düşman ordusuyla karşılaşılır. İğdir yiğitleriyle beraber düşman üzerine saldırır. Düşmanla savaşarak kahramanlık gösterir. Düşmanın elindeki esirleri alır. Düşmanı esir alır. İğdir'in bahadırlığı il-ulus arasında yayılır. Bu haberi duyan Korkut Ata da Bayındır Han da Salır Kazan'ın evine gelirler. Korkut Ata bu mecliste saz çalar; nağme-destan söyler, söz söyler, öğüt-nasihat eder. İğdir'i adının hakkını ödediği için kutlar. Bayındır Han İğdir'e sağ tarafından yer verir. Daha sonra büyük bir toy yapılır. Bu toyda at koşturulur, güreş tutulur, ok atılır. Koç, öküz, deve dövüştürülür. Açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir. Bu toya gelenler çok mutlu olurlar (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 413-416).

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede ad verme toyun Çırçıklı il-ulusunda yaşayan Çapak Bey tarafından düzenlenir.

Çırçıklı il-ulusunun hanı Kara Han'ın Çapak adında bir beyi vardır. Çapak Bey'in oğlu methedilen bir aslanı vurup öldürmüştür Bunun için onun adına Çırçıklı'da ad verme toyu düzenlenir. Sabah vaktinde başlayan toya birçok insan gelir. Bu toyda at yarışılır, güreş tutulur, ok atışı yapılır; boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür. Korkut Ata her gece söz söyler, saz çalar, nağme-destan söyler. Toy bu şekilde üç gün sürer. Üç günün sonunda bütün halk Çapak Bey'in oğluna ad takmak için onun evinin önünde toplanır. Bütün il-ulus Korkut Ata'nın sözlerini dinler. Korkut Ata il-ulusa bakarak Çapak Bey'in oğlunun göstermiş olduğu kahramanlığı över ve ona arslanı öldürdüğü için Arslan adını vererek adına layık olması için dua eder. Bu duaya toya gelen herkes iştirak eder ve toy sona erer (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 428-430).

Prof. Dr. Naciye YILDIZ kaleme aldığı ilgili makalede ad verme toyunu şu şekilde incelemiştir:

Toyu oluşturan olay Örgüsü: Birinci Toy dağıldıktan sonra, Çırçıklı'da yaşayan İçoğuz beyleri gelip Dede Korkut'u Çırçıklı'ya götürürler. Kara Han kendisine çok hürmet gösterir. Burada herkes Korkut Ata'yı misafir etmek ister. Bu sırada Çapak Bey'in oğlu çok büyük bir arslanı öldürmüştür. Onun ad toyu yapılacaktır. Çırçıklı'nın ileri gelen beyleri aralarında görüşerek Çapaklı Bey'in toy düzenlemesinin uygun olduğuna karar verirler.

Toyu düzenleyen: Çapaklı Bey
Toyun düzenlendiği yer: Çırçıklı
İşlevi: Ad verme toyu
Hazırlık safhası: Jarçı göndermek, Korkut Ata'yı evine götürmek, töre oturtmak, altına ipek hali döşemek, toydan önceki gece bütün beylerin toplanması, Dede Korkut'un beylerle sohbeti
Toy süresi: Üç gün
Katılanlar: Bütün mahalleler
Etkinlikler: At yarışı; güreş; ok atma; boğa, deve, koç, horoz, köpek dövüşü; Korkut Ata her gün nasihat eder, saz çalar, destan okur. Üçüncü gün oğlana isim verir (Yıldız, 2015)

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede ad verme toyunun bir kez daha düzenlendiğini görmekteyiz.

Balkan Dağı eteğinde Yapagılı Han'ın il-ulusunun arasında yaşayan Çakan Kembagal tarafından düzenlenmiştir.

Balkan Dağı eteğinde Yapagılı Han'ın il-ulusunun arasında Çakan Kembagal adında garip, fakir bir adam vardır. Bu adamın oğlu ejderha öldürmüştür. Çakan Kembagal oğlunun bu kahramanlığından dolayı ad verilmesi için toy düzenler. Haberci sabah Çakan Kembagal'ın ad takma toyu olacak, deyip haber verdikten sonra toya gelenlerin kimi ona düve, deve; kimi koyun, kimi boğa, kimi dana, kimi koç, kimi tahıl, kimi para, kimi kumaş, kimi elbise kısaca herkes toya yardım diyerek bir şeyler getirir. Çakan Kembagal'ın evinin etrafı maldan, evin içerisi her şeyle dolup taşar. Ulu toy başlar. At yarışırılır, güreş tutulur, ok atılır; boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür. Gece olunca Korkut Ata saz çalar; nağme-destan söyler. Bu şekilde toy üç gün sürer. Açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir. Üçüncü günün sonunda bütün halk Çakan Kembagal'ın oğluna ad vermek için onu evinin etrafına toplanırlar. Gelenlerin hepsi Korkut Ata'nın sözlerine kulak verirler. Korkut Ata Çakan Kembagal'ın oğluna bakarak onun göstermiş olduğu kahramanlığı anlatır. Ejderi öldürdüğü için ona Ejder adını verir ve Tanrı'ya onu koruması için dua eder. Toy sona erer (Tural ve Nurmemmet, 1999, s. 443-447).

Prof. Dr. Naciye YILDIZ kaleme aldığı ilgili makalede ad verme toyunu şu şekilde incelemiştir:

Toyu oluşturan olay örgüsü: Bir gün çobanlardan biri, dili tutulmuş olarak gelir. Ne olduğunu söyleyemez. O günden sonra kimi gün çobanlar kimi gün de hayvanlar yok olur. Bunun üzerine Yapagılı Han bir keneş düzenleyip ne yapmaları gerektiğini sorar. Bir aksakal üç yüz yiğit seçip çobanların yanına birer kişi vermelerini, nasıl bir bela varsa o

yiğitlerin onunla başa çıkabileceğini söyler. Çakan Kembagal denen kişinin oğlu kırk gün dağ eteğindeki çobanın yanında bekler. Kırkıncı gün önce bir ışık görünür, bütün hayvanlar ürker. O akli sayesinde hayvanları ve çobanları telef eden iki ejderhayı öldürür. Gelip Yapagılı Han'a olup biteni anlatır. Yapagılı Han halkı toplayıp ejderhaları görmeye gider. Ondan sonra bunu kutlamak için toy düzenlemek ister. Çakan Kembagal huzuruna gelerek onun oğlu bu başarıyı gösterdiği için toy kendisinin düzenleyip oğluna isim vermek istediğini ister.

Toy düzenleyen: Çakan Kembagal

Toyun düzenlendiği yer: Balkan dağı eteği

İşlevi: Ad ve beylik verme toyu

Hazırlık safhası: Korkut Ata'yı çağırmak üzere üç adam gönderilir.

Toy süresi: Üç gün

Katılanlar: Dışoğuz

Etkinlikler: Toya gelenler deve, koyun, boğa, dana, keçi, kelle, para, kumaş, elbise, kürk gibi toya yardım için her türkü malzemeyi getirirler. At yarışı; güreş; ok atma; boğa, deve, koç, horoz, köpek dövüşü; Korkut nasihat eder, saz çalar, destan okur. Açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir. Korkut Ata Çakan Kembagal'ın oğluna ad verir, dua eder (Yıldız, 2015).

2.5.2.3. Oğul toyu (Doğum Toyu)

İğdir ve Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyelerde oğul toyunun düzenlendiği görülmektedir.

İğdir adlı hikâyede oğul toyu Salır Kazan tarafından düzenlenmiştir. Salır Kazan'ın evlilik yaptığı, aslı peri olan kızıdan bir oğlu olur. Bunun üzerine Salır Kazan toy düzenler. Bütün Türkmen hanları, il-ulusu bu toya gelir. Bayındır Han da beyleriyle birlikte oğul toyunu kutlamaya gelir. Korkut Ata halkın ortasına oturup saz çalar, nağme destan söyler. Toya gelen herkese nasihat eder. Geleceklerin hepsi geldikten sonra ulu toya başlanır. At yarışdırılır, ok atılır, güreş tutulur. Koç, öküz, deve dövüştürülür. Toy sona erdikten sonra çocuğa kutlama için bütün halk Salır Kazan'ın evinin etrafına toplanır. O vakit sözü Korkut Ata'ya verirler. Korkut Ata çocuğu kucağına alıp ayağa kalkarak onun güler yüzlü, tatlı sözlü, anne ve babasına vefalı, namuslu, özü-sözü bir, namlı, mutlu, kahraman olması için dua eder. Toya gelenler Korkut Ata'nın duasına iştirak eder. Bayındır Han çocuğa at hediye eder ve Toy sona erer (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 413-416).

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede Büküri Bey tarafından düzenlenmiştir.

Murgap kıyısında Oğuz il-ulusunun arasında yaşayan Büküri adında bir beyin uzun zamandır çocuğu olmamıştır. Nihayetinde Büküri Bey'in bir oğlu olur. Bunun için toy tutmak ister. Bu toya Korkut Ata'yı da davet eder. Büküri Bey'in toyu yedi

gün sürer. Yedi gün sonra Büküri Bey'in oğlunu kutlamaya, ömrü uzun olsun demek için onun evinin etrafına insanlar toplanırlar. Korkut Ata Büküri Bey'in oğlunu kutlayarak onun ömrünün uzun olması, sağlıklı olması, hünerli olması, varlık içinde yaşaması, akıllı olması için dua eder. Toya katılanlar Korkut Ata'nın duasına iştirak eder ve toy sona erer (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 431-434).

Prof. Dr. Naciye YILDIZ kaleme aldığı ilgili makalede doğum toyunu şu şekilde incelemiştir:

Toy oluşturan olay örgüsü: Toktamış Han'ın iki sözü dinlenir aksakalı hanın huzuruna gelerek Amuderya kıyısına kadar gelen Korku Ata'yı davet etmek istediklerini söylerler. Toktamış Han izin verir. O sırada gelen bir bey hiç çocuğu olmadığını ama o gün bir oğlunun dünyaya geldiğini, izin verilirse toyu kendisinin yapmak istediğini söyler. Herkes razı olur.

Toy düzenleyen: Büküri Bey

Toyun düzenlendiği yer: Murgap

İşlevi: Doğum toyu

Hazırlık safhası: Büküri Bey'in Korkut Ata'yı davet etmeye Amuderya kıyısına gitmesi, yelkenliyle Amuderya'dan geçip Murgap'a geliş, Toktamış Han'ın karşılamaya çıkması, Büküri Bey'in evinde büyük bir meclis kurulması, yeme-içme.

Toy süresi: Yedi gün

Katılanlar: Dışoğuz

Etkinlikler: At yarışı; güreş; ok atma; boğa, deve, koç, horoz, köpek dövüşü; Korkut nasihat eder, saz çalar, destan okur. Yedinci gün herkes Büküri Bey'in evinin etrafına toplanır, Dede Korkut alkış verir, toplanan herkesin "söylediğin gerçek olsun" diyerek alkışa katılır (Yıldız, 2015).

2.5.2.4. Kız toyu (Doğum toyu)

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede kız toyunun düzenlendiği görülmektedir.

Gamlı Han tarafından düzenlenmiştir. Sırlı Derya'nın kıyısında, İçoğuz yurdunda Bekteli il-ulusu yaşardı. Bu il-ulusun hanı Gamlı Han'dır. Gamlı Han'ın uzun zaman çocuğu olmaz. Nihayet karısı hamile kalır ve bir kız çocuğu dünyaya getirir. Buna çok sevinen Gamlı Han toy tutmak ister. Toya davet edilen Korkut Ata geldikten sonra bir gün sonra kız toyuna başlanır. Bu toyda at yarışırılır, güreş tutulur, ok atışı yapılır; boğa, deve, koç, it, horoz dövüştürülür. Keçe-keçe oynanır. Akşam olunca Korkut Ata saz çalar, türkü-destan söyler. Daha sonra masal, torram atışması yapılır, mendil oyunu oynarlar. Gamlı Han'ın kız toyu bu şekilde üç gün sürer. Üç gün sonra toya gelen herkes Korkut Ata ile birlikte Gamlı Han'ın kızını kutlamaya onun evinin etrafına toplanır. Herkes Korkut Ata'nın kutlama sözünü

dinler. Korkut Ata, Gamlı Han'ın kızını kutlayarak ona Ay adını verir ve dualar eder. Korkut Ata artık zürriyete sahip olan Gamlı Han'a da Şadı Han ismini vermiştir. Toya gelenler Korkut Ata'nın duasına iştirak ederler ve toy sona erer (Tural ve Nurmemmet, 1999, s. 456-459).

Prof. Dr. Naciye YILDIZ kaleme aldığı ilgili makalede doğum toyunu şu şekilde incelemiştir:

Toyu oluşturan olay Örgüsü: Sırlı Derya kıyısında yaşayan Bekteli boyunun hanı Gamlı Han'ın evladı yoktur. Yıllar sonra bir kızı olur. Buna çok sevinen han, toy için keneş düzenler. Keneşe gelen adamlar Korkut Ata olmadan toyun tadının olmadığını söyler ve Altınorda'ya gelen Korkut Ata'yı çağırımlarını teklif eder. Herkes razı olur.

Toyu düzenleyen: Gamlı Han

Toyun düzenlendiği yer: Sırlı Derya kıyısı

İşlevi: Kız toyu (doğum)

Hazırlık safhası: Korkut Ata'ya haberci gönderilir. Gamlı Han beyleriyle birlikte Korkut Ata'yı karşılar. Korkut Ata onları görünce atından iner, hal-hatır sorup yaya olarak Gamlı Han'ın misafirhanesine gelirler. Yeme-içme, sohbet olur. Bir gün sonra toy başlar.

Toy süresi: Üç gün

Katılanlar: Bekteli boyu ve civardan gelenler

Etkinlikler: At yarışı; güreş; ok atma; boğa, deve, koç, horoz, köpek dövüşü; Korkut Ata geceleri saz çalar, destan okur. Keçe-keçe oynanır. Torram aydıştırılır. Peçiz oynatılır. Üçüncü gün Gamlı Han'ın evinin etrafında toplanılır, Korkut Ata kutlama ve alkış söyler. Toplananlar "Söylediklerin gerçek olsun" diyerek dua ettikten sonra dağılır (Yıldız, 2015).

2.5.2.5. Yaş toyu

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede iki defa yaş toyu düzenlendiğini görmekteyiz. Birinci toy Batır Pehlivan'ın büyük oğlu tarafından babasının yaşını kutlamak için düzenlenmiştir.

Hazar denizi kıyısında yaşayan Dışoğuz il-ulusunun hanı Iva Han'ın Batır adında bir beyi vardı. Batır Pehlivan yüz yirmi yaşına basmıştır. Batır Pehlivan çocuklarını, torunlarını yanına çağırıp onlara Korkut Ata'yla konuşmak, onun sazını, sözünü dinlemek istediğini söyler. Bunun için Batır Pehlivan'ın büyük oğlu Iva Han'dan yaş toyu düzenlemesini talep eder. Iva Han bu talebi kabul eder. Bu toya Korkut Ata'yı davet eder. Korkut Ata geldikten bir gün sonra Batır Pehlivan'ın yüz yirmi yaşının toyuna başlanır. Bu toyda at yarışdırılır, güreş tutulur, ok atışı yapılır; boğa, deve, koç, horoz, it dövüşdürülür. Akşam olunca Korkut Ata saz çalar, nağme-

destan söyler. Açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir. Bu şekilde Batır Pehlivan'ın toyu yedi gün sürer. Yedinci günün sonunda herkes Batır Pehlivan'ın yüz yirminci yaşını kutlama için bayrak meydanına toplanır. Gelenler Korkut Ata'nın kutlama sözünü dinler. Korkut Ata, Batır Pehlivanın yaşını kutlayarak onun kahramanlığını över. Ömrünün uzun olması için dua eder. Toya gelenler Korkut Ata'nın duasına iştirak eder ve toy sona erer (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Prof. Dr. Naciye YILDIZ kaleme aldığı ilgili makalede yaş toyunu şu şekilde incelemiştir:

Toyu oluşturan olay örgüsü: Yıva Han'ın halkından Batır Palvan adlı bir kişi 120 yaşına ulaşmıştır. Çocuklarını toplayıp Korkut Ata'yı görmek, onunla konuşmak, sazını destanını dinlemek istediğini söyler. En büyük oğlu Yıva Han'ın yanına gelerek Korkut Ata'yı davet edip toy düzenlemek için izin ister.

Toy düzenleyen: Yıva Han

Toyun düzenlendiği yer: Hazar Denizi kıyısı

İşlevi: 120 yaş kutlama toyu

Hazırlık safhası: Korkut Ata'yı karşılamak üzere Yıva Han ve halk çıkar.

Toy süresi: Yedi gün

Katılanlar: Dışoğuz

Etkinlikler: At yarışı; güreş; ok atma; boğa, deve, koç, horoz, köpek dövüşü; Korkut nasihat eder, saz çalar, destan okur. Açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir. Batır Palvan'ın 120 yaşını kutlamak üzere bayrak meydanında toplanılır. Korkut Ata alkış verir (Yıldız, 2015).

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede geçen diğer bir yaş toyu da Korkut Ata için düzenlenmiştir.

Hikâyede bu toy hakkında geniş bir bilgi verilmemektedir. Yüz yirmi yaşına basan Korkut Ata yaşını kutlamak için bir toy düzenler. Bu toya bütün İçoğuz, Dışoğuz il-ulusu gelir. Çok büyük bir toy olur. Bu toyda at yarışırılır, güreş tutulur, ok atılır; boğa, deve koç, horoz, it dövüştürülür. Bu şekilde toy sona erer (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Prof. Dr. Naciye YILDIZ kaleme aldığı ilgili makalede yaş toyunu şu şekilde incelemiştir:

Toy oluşturan olay örgüsü: Korkut Ata'nın 120 yaşına ulaşması

Toy düzenleyen: İçoğuz ve Dışoğuz halkı

Toyun düzenlendiği yer: Türkistan

İşlevi: 120 yaş toyu

Hazırlık safhası: Dışoğuz ve İçoğuz halkının gelişi

Toy süresi: Belirsiz

Katılanlar: Dışoğuz ve İçoğuz

Etkinlikler: At yarışı; güreş; ok atma; boğa, deve, koç, horoz, köpek dövüşü (Yıldız, 2015).

2.5.2.6. Af toyu

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede af toyuyla karşılaşmaktayız. Çovdur il-ulusunun hanları Akbay-Karabay kardeşler tarafından Korkut Ata'dan özür dilemek için düzenlenmiştir.

Çovdur il-ulusuyla Oğuzların arasında boğa meselesinden dolayı kavga çıkmıştır. Bu kavgayı kaybeden Çovdur il-ulusu hanları olan Akbay-Karabay öncülüğünde Mangışlak'a göçmeye karar verirler ve göç ederler. Salır Kazan, Korkut Ata'yla birlikte onların yurtlarına geri dönmelerini istemek, aracı olmak için Mangışlak'a giderler. Ancak Çovdur il-ulusu onların nasihatlerini dinlemeyerek geri dönmeyi kabul etmezler. Aradan zaman geçtikten sonra yaptıklarının yanlış olduğunu anlarlar ve Korkut Ata'dan af dilemek isterler. Bunun için bir toy düzenlerler ve toya Korkut Ata'yı davet ederler. Bütün Çovdur il-ulusu bayrak meydanında toplanır. Farklı il-uluslardan misafirler gelir. Çovdur il-ulusunun toyu oldukça ilgi çeker.

At yarışırılır, güreş tutulur, ok atılır; boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür. Destan atışması yapılır ve mendil oyunu oynanır. Akşam olunca Korkut Ata saz çalar, nağme-destan söyler. Çovdur il-ulusunun toyu bu şekilde yedi gün sürer. Yedi gün sonra bütün Çovdur il-ulusu bayrak meydanında toplanır. Oraya Korkut Ata da gider. O vakit Çovdur il-ulusunun arasından Tekebay adında ihtiyar biri üstünde çöreklerin olduğu bir sofrayı Korkut Ata'ya uzatarak bütün Çovdur il-ulusu adına ondan özür diler.

Korkut Ata çörekleri eline alarak onu öper ve alnına değdirir. Sonra il-ulusa onlara nasihatler eder ve özürlerini kabul ettiğini söyler. Toyda bulunanlar Korkut Ata'ya teşekkür ederek dua ederler. Toy sona erer (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Prof. Dr. Naciye YILDIZ kaleme aldığı ilgili makalede af toyunu şu şekilde incelemiştir:

Toyu oluşturan olay örgüsü: Çovdurlar, anlaşmazlık nedeniyle Türkistan'dan Mangışlak'a göçerler. Salır Kazan ile Korkut Ata onları barıştırıp tekrar yurtlarına geri döndürmek için giderler ama Çovdurlar

onları dinlemez. Korkut Ata'nın Hazar kıyısına geldiğini duyunca Akbay, Karabay isimli hanlarının huzuruna çıkarak Korkut Ata'nın sözünü dinlemedikleri için ona mahcup olduklarını, özür dilemek için toy düzenleyip çağırmak istediklerini söylerler ve izin isterler.

Toyu düzenleyen: Çovdurlar

Toyun düzenlendiği yer: Mangışlak

İşlevi: Özür dileme toyu

Hazırlık safhası: Korkut Ata'yı karşılamak üzere Akbay, Karabay ve halk yola çıkarlar. Toy olacağını, halkın bayrak meydanına çıkmasını ilan ederler.

Toy süresi: Yedi gün

Katılanlar: Çovdur ve diğer boylar

Etkinlikler: At yarışı; güreş; ok atma; boğa, deve, koç, horoz, köpek dövüşü; Korkut nasihat eder, saz çalar, destan okur. Torram, peçiz oyunları oynanır. Yedinci gün bayrak meydanında toplanırlar, Tekebay adındaki bir aksakal üstünde çörekler olan bir sofrayı Korkut Ata'ya sunar ve Çovdur halkının kendisinden Özür dilediğini belirtir. Korkut Ata sofrayı alır, öpüp alnına değdirdikten sonra halkı bağışladığını bir nağme ile bildirir. Halk da ona alkışta bulunur (Yıldız, 2015).

2.5.2.7. Saç toyu

Saç toyu Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede geçmektedir. Yemreli il-ulusunda yaşayan Allak Bey tarafından oğlu için düzenlenmiştir.

Yemreli il-ulusunun arasında yaşayan Allak Bey adında birinin bir oğlu vardır. Allak Bey oğlunun saçını kestirmiş olup ona kâkül bıraktırmıştır. Bunun için saç toyu yapmak ister. Aşna Bey'in davetiyle Yemreli il-ulusunun arasına gelen Korkut Ata'yı yapacağı saç toyuna davet etmek ister. Aşna Bey bunu uygun bulur. Herkes Korkut Ata'yla birlikte Allak Bey'in evine gider. O gün saç toyuna başlanır. At yarışırılır, güreş tutulur, ok atılır; boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür. Akşam olunca Korkut Ata saz çalar; türkü-destan söyler. İnsanlar keçe-keçe oynarlar. Bu şekilde Allak Bey'in oğlunun saç toyu üç gün sürer. Üçüncü gün sonunda insanlar oğlanın kâkülünü kutlamak için Allak Bey'in evinin etrafında toplanırlar. Herkes Korkut Ata'nın kutlama sözünü dinler. O vakit Korkut Ata oğlanın kâkülünü övüp ona dua eder. Toya gelenler Korkut Ata'nın duasına iştirak eder ve toy sona erer (Tural & Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Prof. Dr. Naciye YILDIZ kaleme aldığı ilgili makalede saç toyunu şu şekilde incelemiştir:

Toyu oluşturan olay Örgüsü: Yemreli boyu, Korkut Ata'nın Mangışlak'a geldiğini duyunca hanları Aşna Beg'in huzuruna çıkarak Korkut Ata'yı toya çağırmak istediklerini söylerler. Aşna Bey iki atlı gönderir. Korkut

Ata gelir, meclis düzenlenir. Meclis sırasında bir kişi gelip çocuğunun saçını kestirip kâkül bıraktığını ve saç toyunu yapmak istediğini söyler.

Toyu düzenleyen: Allak Bey

Toyun düzenlendiği yer: Vas

İşlevi: Saç toyu

Hazırlık safhası: Korkut Ata'yı karşılayıp hürmet gösterirler, Aşna Bey'in misafirhanesine getirirler. Herkes toy elbiselerini giyer.

Toy süresi: Üç gün

Katılanlar: Yemreli boyu

Etkinlikler: At yarışı; güreş; ok atma; boğa, deve, koç, horoz, köpek dövüşü; Korkut nasihat eder, saz çalar, gece destan okur. Bir grup gece keçe-keçe oynar. Üçüncü gün Allak Bey'in evinin etrafında toplanıp çocuk için dua edilir, Korkut Ata alkış verir (Yıldız, 2015).

2.5.2.8. Hanlık toyu

Hanlık toyuna Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede görmekteyiz. Biçenek il-ulusu tarafından hanları Dana Bey için düzenlenmiştir.

Har-al denizinin kıyısında bulunan Dışoğuz yurdunda Biçenek il-ulusu yaşardı. Bu il-ulusun Galdav adında çok zalim bir hanı vardır. Galdav Han zalimliğiyle il-ulusunun gözünden düşer. Biçenek il-ulusu onu ortadan kaldırarak yerine akıllı ve adaletli Dana Bey'i han yapar. Bunun için de hanlık toyu yapmak isterler. Korkut Ata'yı bu toya davet etmek için adam gönderirler.

Korkut Ata geldikten bir gün sonra Biçenek il-ulusunun toyu başlar. Bu toyda at yarışırılır, güreş tutulur, ok atışı yapılır. Boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür. Keçe keçe oynarlar. Açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir. Akşam olunca Korkut Ata saz çalar, nağme-destan söyler. Toy bu şekilde üç gün sürer. Üç gün sonra toya gelenlerin hepsi Dana Bey'i kutlamaya onun evinin etrafına toplanırlar. Gelenler Korkut Ata'dan Dana Han'a kutlama sözünü söylemesini isterler. O vakit Korkut Ata Dana Bey'e bakarak ona halkını hiçbir zaman aşağılamaması, halkına zulmetmemesi, işlerini istişareyle yapması, fakirlere yardım etmesi hususunda nasihatlerde bulunur. Ona dualar eder, orada bulunan herkes Korkut Ata'nın duasına iştirak eder. Toy sona erer (Tural ve Nurmemmet, 1999, s. 427-464).

Prof. Dr. Naciye YILDIZ kaleme aldığı ilgili makalede hanlık toyunu şu şekilde incelemiştir:

Toyu oluşturan olay örgüsü: Har Al denizinin kıyısında yaşayan Dış Oğuzların Beçene boyunun Galdav adındaki zalim hanından hiç kimse memnun değildir. Onu ortadan kaldırıp akıllı ve adaletli bir kişi olan

Dana Bey'i han seçerler ve hanlık toyunu yapmak için Korkut Ata'yı çağırmaaya giderler.

Toyu düzenleyen: Beçene Boyu

Toyun düzenlendiği yer: Har Al kıyısı

İşlevi: Hanlık toyu

Hazırlık safhası: Korkut Ata'yı karşılayıp hürmet gösterirler. Bir gün sonra toy başlar.

Toy süresi: Üç gün

Katılanlar: Beçene boyu

Etkinlikler: At yarışı; güreş; ok atma; boğa, deve, koç, horoz, köpek dövüşü; Korkut Ata geceleri saz çalar, destan okur. Keçe-keçe oynanır. Açlar doyurulur, çıplaklar donatılır. Üçüncü gün Dana Bey'in evinin etrafında toplanılır, Korkut Ata kutlama ve alkış söyler. Toplananlar “Söylediklerin gerçek olsun” diyerek dua ettikten sonra dağılır (Yıldız, 2015).

2.5.2.9. Hizmet toyu

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede hizmet toyuyla karşılaşmaktayız. Duydurga il-ulusunun hanı Alaş Han tarafından kendi yerine geçen oğlu Algır Bey için düzenlenmiştir.

Altınorda yurdunda Duydurga il-ulusu yaşardı. Bu il-ulusun hanı Alaş Han kırk yıl hanlık yapmış, artık çok yaşlanmıştır. Yerine oğlu Algır Bey'in geçmesini ister. İl-ulusuyla bu durumu istişare eder ve Duydurga il-ulusu Algır Bey'in kendilerine han olmasına razı olur. İl-ulus Alaş Han'ın hizmete başladığında yapmış oldukları hizmet toyunu Algır Bey için de yapmak isterler.

Toya davet edilen Korkut Ata Altınorda yurduna geldikten sonra Alaş Koca'nın düzenlemiş olduğu toy başlar. Bu toyda at yarışırılır, güreş tutulur, ok atışı yapılır; boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür. Keçe keçe oynanır. Akşam olunca Korkut Ata saz çalar; nağme-destan söyler. Toy bu şekilde yedi gün sürer. Yedi gün sonra toya gelenler Alaş Koca'nın oğlu Algır Bey'i kutlamaya onun evinin etrafına toplanırlar. Buraya gelenler Korkut Ata'nın kutlama sözünü dinlerler. Korkut Ata, Algır Bey'e nasihatlerde bulunur ve ömrünün uzun olması için dua eder. Herkes bu duaya iştirak eder. Algır Bey babasının yerine han olur. Toy sona erer, toya gelen misafirler vedalaşarak evlerine dönerler (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Prof. Dr. Naciye YILDIZ kaleme aldığı ilgili makalede hizmet toyunu şu şekilde incelemiştir:

Toyu oluşturan olay örgüsü: Altınorda Hanlığında yaşayan Dodurga boyunun hanı Alaş Han kırk yıl hanlık etmiş ve artık yaşlanmıştır.

Yerine, akıllı, yiğit, becerikli oğlu Algır Bey'i geçirmek ister. Bir keneş toplayıp halka sorar. Halk razı olur. Bir kişi söz isteyip Alaş Han'ı han seçtiklerinde toy yaptıklarını, şimdi de toy yapmaları gerektiğini söyler ve herkes bu fikre katılınca Korkut Ata'yı çağırmak üzere üç atlı gönderirler.

Toyu düzenleyen: Dodurga Hanı Alaş Goca

Toyun düzenlendiği yer: Altınorda Hanlığı

İşlevi: Hanlık toyu

Hazırlık safhası: Korkut Ata'yı karşılayıp hürmet gösterirler. Korkut Ata, kendisini karşılamaya gelen Alaş Goca'yı görünce atından iner, hal-hatır sorup yaya olarak Alaş Goca'nın misafirhanesine gelirler. Yeme-içme, sohbet olur.

Toy süresi: Yedi gün

Katılanlar: Dodurga boyu ve civar boylar

Etkinlikler: At yarışı; güreş; ok atma; boğa, deve, koç, horoz, köpek dövüşü; Korkut Ata geceleri saz çalar, destan okur. Keçe-keçe oynanır. Üçüncü gün Algır Bey'in evinin etrafında toplanılır, Korkut Ata kutlama ve alkış söyler. Toplananlar "Söylediklerin gerçek olsun" diyerek dua ettikten sonra dağılır (Yıldız, 2015).

2.5.2.10. Evlenme toyu

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede üç defa evlenme toyu düzenlendiğini görülmektedir.

İlk evlenme toyu Türkistan'da Oğuz il-ulusunda yaşayan Akevli Bey'in tarafından kızı için düzenlediği evlenme toyudur.

Türkistan'da Oğuz il-ulusunun arasında Akevli adında bir bey yaşardı. Oğlu olmamıştır, yedi kızı vardır. Altı kızını evlendirmiştir. Akevli Bey'in Hallı adında oldukça güzel, hamaratlı bir kızı bekârdır. Bu beyin bir de Ner adlı hizmetçisi vardır. Akevli Bey'in Hallı adındaki kızı bu oğlanı sever ve ona âşık olur. Akevli Bey buna çok sevinir "Ner benim oğlum olur, ben öldükten sonra yerime geçer" düşüncesiyle kızını Ner'le evlendirmek ister ve toy tutar.

Meydanda çadır kurdurur, "Toyum var" diye ilan verir. Bu toya İçoğuz'dan birçok kişi gelir. Toyda at yarışırılır, güreş tutulur, ok atışı yapılır; boğa, deve, koç, horoz dövüştürülür. Sonra Hallı kızı Ner Bey'le evlendirirler. O vakit Korkut Ata söz söyler, boy boylar. Evlenenlere nasihatlerde bulunur ve onlara oğul ve kızları olması için dua eder. Korkut Ata duadan sonra saz çalar; nağme-destan söyler. Toy bu şekilde sona erer (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Prof. Dr. Naciye YILDIZ kaleme aldığı ilgili makalede evlenme toyunu şu şekilde incelemiştir:

Toyu oluşturan olay Örgüsü: Türkistan'da yaşayan Akevli adındaki beyin hiç oğlu yoktur, yedi kızı vardır. Altı kızını evlendirir, en küçük kızıyla hizmetinde duran Ner isimli yiğit, birbirlerine âşık olurlar. Akevli Bey, bu işe, "ben öldükten sonra Ner oğlum olur, öldükten sonra benim yerimi alır" diyerek çok sevinir ve toy düzenler.

Toyu düzenleyen: Akevli Bey

Toyun düzenlendiği yer: Türkistan

İşlevi: Evlenme toyu

Hazırlık safhası: Gerdek diktirmek, çadır kurdurmak, jar çektiirmek.

Toy süresi: İşlenmemiş

Katılanlar: İçoğuz

Etkinlikler: At yarışı; güreş; ok atma; boğa, deve, koç, horoz dövüşü;

Dede Korkut alkış verir, saz çalar, destan okur (Yıldız, 2015).

İkinci evlenme toyu Dışoğuz il-ulusunun hanı Yazır Han'ın oğlu için düzenlediği evlenme toyudur.

Dışoğuz il-ulusunun hanı Yazır Han oğlunu evlendirmek ister. Bunun için de toy tutar. Daha önceden davet ettiği Korkut Ata Dışoğuz yurduna geldikten bir gün sonra Yazır Han'ın evlenme toyuna başlanır. Bu toyda at yarışırılır, güreş tutulur, ok atışı yapılır. Boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür. Ak çadırdaki mendil oyunu oynanır. Akşam olunca Korkut Ata saz çalar, nağme-destan söyler. Yazır Han'ın toyu üç gün sürer. Açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir. Toya gelenler ak çadırı kutlamak için onun etrafına toplanırlar. Korkut Ata da kurulan ak çadırı kutlamak için onun kapısına varır. Begi Bey'i karşısına alarak ona nasihatlerde bulunur. Oğlunun kızı olması, bela gelmemesi, uzun ve rahat yaşaması için ona dua eder. Herkes Korkut Ata'nın duasına iştirak eder. Toy sona erer ve gelenler evlerine dönerler (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Prof. Dr. Naciye YILDIZ kaleme aldığı ilgili makalede evlenme toyunu şu şekilde incelemiştir:

Toyu oluşturan olay örgüsü: Oğlunu evlendiren Yazır Han, Murgap'a geldiğini duyduğu Korkut Ata'yı Aydoğdu Bey başlarında, üç atlı göndererek toya çağırır. Korkut Ata Çağrılan yere erinme, çağrılmayan yere görünme" diyerek toya gitmeye razı olur, yola çıkarlar. Varacakları yere yakınlaştıkları zaman Korkut Ata geliyor diye Yazır Han'a haber verirler. Yazır Han il-ulusuyla Korkut Ata'yı karşılar; Korkut Ata da bu halka hürmeten atından inip yaya olarak Yazır Han'ın şehrine girer. O gün Korkut Ata'yı ağırlarlar, ertesi gün toy başlar.

Toyu düzenleyen: Yazır Han

Toyun düzenlendiği yer: Belirsiz

İşlevi: Evlenme toyu

Hazırlık safhası: Korkut Ata'nın davet edilip karşılanması

Toy süresi: Üç gün

Katılanlar: Dışoğuz

Etkinlikler: At yarışı; güreş; ok atma; boğa, deve, koç, horoz, köpek dövüşü; ak evde desmala böküşü (mendil); açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir; Korkut Ata her gece nasihat eder, saz çalar, destan okur; üçüncü gün toya gelenler ve Korkut Ata ak evi kutlamak için toplanırlar; Korkut Ata Yazır Han'ın oğlu Begi Bey'i çağırır; alkış verir; herkes bir ağızdan ” söylediğin gerçekleşsin” der (Yıldız, 2015).

Üçüncü evlenme toyu, Hanka yurdunda yaşayan Akevliler il-ulusunun hanı Güneş Han'ın kızı Akça'yla Hazarasıp yurdunda yaşayan Karaevliler il-ulusunun hanı Kalkan Han'ın oğlu Kuvvat Bey'e ait evlenme toyudur.

Hanka yurdunda yaşayan Akevliler il-ulusunun hanı Güneş Han'ın kızı Akça'yla Hazarasıp yurdunda yaşayan Karaevliler il-ulusunun hanı Kalkan Han'ın oğlu Kuvvat Bey birbirini sever, âşık olur ve evlenmek isterler. Her iki tarafın babası önce karşı çıksa da Korkut Ata'nın arabuluculuğuyla razı olurlar. İki tarafta aynı yerde toy tutar. Korkut Ata'nın çadırının yanına gerdekler tutulur, çadırlar kurulur, bunların içine ipek halılar döşenir. Üç gün sonra toya başlanır. Bu toyda at yarışırılır, güreş tutulur, ok atışı yapılır. Boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür. Keçe keçe oynanır. Akşam olunca Korkut Ata saz çalar; nağme-destan söyler. Toy bu şekilde yedi gün sürer. Yedi gün sonra toya gelen insanlar bir yere toplanırlar, gelini kutlamak isterler. Korkut Ata gelin ile damadı kutlayarak onlara nasihatlerde bulunur. Dualar eder. Toya gelenler Korkut Ata'nın duasına iştirak ederler. Toy sona erer (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Prof. Dr. Naciye YILDIZ kaleme aldığı ilgili makalede evlenme toyunu şu şekilde incelemiştir:

Toyu oluşturan olay örgüsü: Akevlilerin hanı Güneş Han'ın kızı Akça ile Karaevlilerin hanı Kalkan Han'ın oğlu Kuvvat bir avda karşılaşır at yarışırılır, ok atarlar ve güreşirler ama birbirlerini yenemezler. Birbirlerine evlenmek için söz verirler fakat Güneş Han kızını Kalkan Han'ın oğluna vermek istemez. Kalkan Han da Güneş Han'ın kızını oğluna almak istemez. İki genç konuşup durumu Korkut Ata'ya bildirmek ve yardım istemek için gizlice Vas'a giderler. Korkut Ata onlarla birlikte Hanka, Hazarasıp tarafına gider ve ikisinin ortasında ipek çadır kurup oturur. Kız da delikanlı da öz yurtlarına gidip Korkut Ata'nın gelmiş olduğunu, bir çadırda oturduğunu kendilerinin hiç ilgisi yokmuş gibi babalarına söylerler. İki han da halklarıyla birlikte Korkut Ata'yı görmeye ve konuk etmek için çağırmaya giderler. İkisi de Korkut Ata'yı misafir etmek için aralarında çekişirler. Korkut Ata, kendisinin bir şartını yerine getirirlerse ikisine de misafir olacağını söyler, hanlar razı olurlar.

Bunun üzerine Korkut Ata Akça Kız ile Kuvvat Bey'i yanına çağırır ve ikisinin ellerinden tutarak birbirlerini sevdiklerini, bunları evlendirmelerini şart koşar. Orada bulunan halk da razı olur, hanlar da bu şartı kabul ederler, bunların toyunun orada olacağı herkese haber verilir.

Toyu düzenleyen: Akevli ve Karaevli Boyu

Toyun düzenlendiği yer: Hanka, Hazarasıp

İşlevi: Evlenme toyu

Hazırlık safhası: Dört bir yana haberci gönderilir, Korkut Ata'nın çadırının yanına gerdek kurulur, çadırlar kurulur, içleri ipek halılarla döşenir. Hazırlıklar üç gün sürer.

Toy süresi: Yedi gün

Katılanlar: Akevliler, Karaevliler ve civar halk

Etkinlikler: At yarışı; güreş; ok atma; boğa, deve, koç, horoz, köpek dövüşü; Korkut Ata saz çalar, her gece destan okur. Keçe-keçe oynanır. Yedinci gün herkes gelini kutlamak için toplanır, Korkut Ata dua eder. Toplananlar söylediklerin gerçek olsun" diyerek dua ettikten sonra dağılır (Yıldız, 2015).

2.5.2.11. Uzlaşma toyu (Barışma toyu)

Uzlaşma toyu Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede geçmektedir. Etrek kıyısında yaşayan ve su meselesi yüzünde anlaşmazlığa düşen insanları barıştırmak için Göklen Han tarafından düzenlenmiştir.

Etrek kıyısında yaşayan Dışoğuz il-ulusunun insanları su yüzünden anlaşmazlığa düşerler. Birbirine düşen Göklen Han'ın gözetimindeki il-ulus ikiye bölünür ve savaşıma hazırlanır. Göklen Han iki taraftan da üçer aksakal çağırıp anlaşmazlığı çözmelerini ister, aksakallar halın kendilerini dinlemediğini bu durumu Korkut Ata'nın çözebileceğini söylerler. Korkut Ata'yı davet ederler. Korkut Ata geldikten sonra uzlaşma toyuna başlanır.

Bu toya birçok kişi gelir. At yarışırılır, güreş tutulur, ok atışı yapılır. Boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür. Toy bu şekilde üç gün sürer. Akşam olunca Korkut Ata saz çalar; nağme-destan söyler. Üç gün sonra toy sona erer. Korkut Ata söz söyler, boy boylar; sonra buradaki il-ulusun birlikte yaşamaları için yürekten dua eder. Toya gelenler Korkut Ata'nın duasına iştirak ederler. Toy sona erer. Göklen Han kendi adamlarıyla birlikte misafirleri yolcu eder (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Prof. Dr. Naciye YILDIZ kaleme aldığı ilgili makalede uzlaşma toyunu şu şekilde incelemiştir:

Toyu oluşturan olay örgüsü: Etrek kenarında oturan ve çiftçilikle uğraşan Dışoğuz boyları suyun azlığı yüzünden birbirlerine düşerler. Göklen Han'ın halkı ikiye bölünüp savaşımaya hazırlanırlar. Göklen Han iki taraftan da üçer aksakal çağırıp kavgaya gerek olmadığını söyler ama adamlar halkın kendilerini de dinlemediğini, bu işi çözmek için Çandibel'e gelmiş olan Korkut Ata'yı çağırmak gerektiğini söylerler. Bunun üzerine iki taraftan birer adam Korkut Ata'yı davet etmek üzere Çandibel'e gönderilir.

Toyu düzenleyen: Göklen Han

Toyun düzenlendiği yer: Etrek

İşlevi: Uzlaştırma toyu

Hazırlık safhası: Göklen Han ve iki gruba bölünen halktan kişiler Korkut Ata'yı karşılamaya çıkarlar.

Toy süresi: Üç gün

Katılanlar: Dışoğuz halkı

Etkinlikler: At yarışı; güreş; ok atma; boğa, deve, koç, horoz, köpek dövüşü; Korkut nasihat eder, saz çalar, destan okur (Yıldız, 2015).

2.5.2.12. Bereket toyu

Bereket toyu Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede geçmektedir. Amuderya kıyısında Oğuz il-ulusunun arasında yaşayan Artık Bey tarafından düzenlenmiştir.

Amuderya kıyısında Oğuz il-ulusunun arasında yaşayan Artık adlı fakir biri vardır. Daha önce hiçbir şeyi olmayan Artık Bey, son üç yılda iyi ürün alması neticesinde zenginleşir. Artık Bey bunun için toy tutmak ister. Bu toyda Korkut Ata'yı da ağırlamak ister ve onu davet etmek için Nazar Han'dan izin ister. Nazar Han, Artık Bey'in talebini uygun görür ve Korkut Ata'yı davet etmek için Sehrisebiz'e üç aksakal gönderir. Korkut Ata, Artık Bey'in davetine icabet eder ve bir gün dinlenir. Sabah olunca Artık Bey'in bereket toyuna başlanır. At yarışırılır, güreş tutulur, ok atışı yapılır; boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür. Akşam olunca Korkut Ata saz çalar; nağme-destan söyler. Toy bu şekilde üç gün sürer. Üçüncü günün sonunda Korkut Ata yine söz söyler, boy boylar ve nasihatlerde bulunur. Korkut Ata, sözünü tamamladıktan sonra Artık Bey'in toyu sona erer (Tural ve Nurmemmet, 1999, s. 427-464).

Prof. Dr. Naciye YILDIZ kaleme aldığı ilgili makalede bereket toyunu şu şekilde incelemiştir:

Toyu oluşturan olay örgüsü: Amuderya kıyısında oturan İçoğuzların kavun ve karpuzu bol yetiştirir. Bunu kutlamak için toy yapmak istediklerini Nazar Han'a söylerler. Nazar Han uygun görüp Şehrisebiz'e gelmiş olan Korkut Ata'yı davet etmek üzere üç aksakal gönderir. Artık

Bey, şimdiye kadar fakir yaşadığını, ama bu yıl çok ürün alıp zengin olduğunu, toyu kendisinin yapmak istediğini söyler.

Toyu düzenleyen: Artık Bey

Toyun düzenlendiği yer: Amuderya kıyısı

İşlevi: Bereket toyu

Hazırlık safhası: Artık Bey'in durumunu hana arz ederek Korkut Ata'yı evine getirmesi.

Toy süresi: Üç gün

Katılanlar: İçoğuz

Etkinlikler: At yarışı; güreş; ok atma; boğa, deve, koç, horoz, köpek dövüşü; Korkut Ata her gece nasihat eder, saz çalar, destan okur (Yıldız, 2015).

2.5.2.13. Kurtuluş toyu (Esaretten kurtulma toyu)

Kurtuluş Toyu Gorkutın Gabrı Kazılığı adlı hikâyede geçmektedir. Köpetdağ eteğinde yaşayan Dışoğuz hanlarından olan Vekil Han tarafından oğlu Gonur Bey'in esaretten kurtuluşu için düzenlenmiştir.

Köpetdağ eteğinde yaşayan Dışoğuz hanlarından olan Vekil Han'ın Gonur Bey adında bir oğlu vardır. Daha önce düşmanla yapılan bir savaş sırasında Gonur Bey ortadan kaybolmuştur. Aradan üç yıl kırk gün geçtikten sonra Gonur Bey düşmanın elinden kaçar ve yurduna gelir. Vekil Han oğlu geldikten sonra toy tutmaya karar verir. Bu toya Korkut Ata'yı da davet etmek ister. Kırk atlıyı Dışoğuz'a, kırk atlıyı da İçoğuz'a Korkut Ata'yı bulmaya ve onu yapacağı toy davet etmek için gönderir.

Vekil Han, Korkut Ata geldikten bir gün sonra toyu başlatır. Bu toyda at yarışırılır, güreş tutulur, ok atışı yapılır. Boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür. Akşam olunca Korkut Ata saz çalar; nağme-destan söyler. Vekil Han'ın toyu üç gün sürer. Üç gün sonra Gonur Bey gibi düşmana esir düşenlerden kiminin annesi, kiminin babası, kiminin kardeşi, kiminin sevdiği, kiminin dayısı Korkut Ata'nın önüne gelir de yardım isterler, esirlerin serbest kalmasını dilerler. Bunların arkasından bütün il-ulus da orada toplanır. Korkut Ata yanına gelenlere esirlerin kurtarılması gerektiği noktasında nasihatlerde bulunur. Nasihatleri dinleyen halk esirlerin kurtuluşu için hep bir ağızdan yemin ederler. Toy sona erer (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Prof. Dr. Naciye YILDIZ kaleme aldığı ilgili makalede kurtuluş toyunu şu şekilde incelemiştir:

Toyu oluşturan olay örgüsü: Savaşta kaybolup nerede olduğuna dair haber alınamayan Vekil Han'ın oğlu Gonur Bey, üç yıl kırk gün sonra

esir düştüğü düşmanın elinden kurtulup yurduna geri döner. Babası oğlunun sağ salım gelişini toy ile kutlamak ister.

Toyu düzenleyen: Vekil Han

Toyun düzenlendiği yer: Köpetdağ

İşlevi: Esaretten kurtulma toyu

Hazırlık safhası: Vekil Han'ın keneş toyu düzenleyip toyu nasıl yapması gerektiğini aksakallara danışır. Keneşteki kişiler Korkut Ata olmadan toy olmayacağını söylerler. Vekil Han, Korkut Ata'nın nerede olduğunu öğrenmek için kırk atlıyı Dışoğuz, kırk atlıyı da İçoğuz ellerine gönderir. Dışoğuz gidenlerden üç atlı Korkut Ata'nın olduğu yeri bulur. Korkut Ata, o atlılarla birlikte yola çıkar. Vekil Han Korkut Ata'nın geldiğini haber alınca halkın ileri gelen adamlarıyla birlikte karşılamaya çıkar. Korkut Ata'ya hürmet gösterirler; kimisi atın dizginini kimisi üzengisini tutup Korkut Ata'yı atından indirirler. Vekil Han'ın misafir evinde büyük bir meclis kurulur. Yeme-içme sohbet olur. Ertesi gün toy başlar.

Toy süresi: Üç gün

Katılanlar: Dışoğuz

Etkinlikler: At yarışı; güreş; ok atma; boğa, deve, koç, horoz, köpek dövüşü; Korkut Ata her gece nasihat eder, saz çalar, destan okur; üçüncü gün toya gelenler içinde yakınları düşmana esir düşmüş olanlar onları kurtarmanın yolunu Korkut Ata'ya sorarlar. Korkut Ata onları kurtarmalarını öğütler. Halk bunu gerçekleştirmek için hep bir ağızdan ant içer (Yıldız, 2015).

2.5.2.14. Mesleği bırakma toyu

Mesleği Bırakma Toyu Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede geçmektedir. Ural Dağı eteğinde avcılık ve hayvancılıkla uğraşan Karlı boyu arasında yaşayan Mergen tarafından düzenlenmiştir.

Ural Dağı eteğinde avcılık ve hayvancılıkla uğraşan Karlı boyu vardır. Bu boyun hanı Karlı Han çok bahadır ve usta idi. Halkına hizmet ederdi bu yüzden il-ulusu tarafından çok sevilip sayılmaktadır. Karlı il-ulusunun arasında yaşayan Mergen adında bir avcı bir gün ava çıkar. Avda geyiğe rast gelir, Mergen onu canlı yakalamak ister. Canlı yakalayamayınca bir ok atar ve geyiği vurur. Vurulan geyik çok acı sesler çıkarmaya başlar. Mergen bu duruma çok üzülür, avcılığı bırakmak ister ve ömrünün sona ereceğini düşünür. Ölmeden önce Korkut Ata'yı görmek ve onun sazını, sözünü, destanını dinlemek ister. Bunun için Karlı Han'ın huzuruna varır ve ondan izin ister. Karlı Han izin verir. Mergen Korkut Ata'yı davet eder. Korkut Ata geldikten sonra büyük bir meclis kurulur. Bu meclise Karlı ilinden duyan herkes gelir. Bu mecliste Korkut Ata soy soylar, boy boylar, saz çalar, nağme-destan söyler. Mergen'e nasihatlerde bulunarak ona tövbe etmesini söyler. Oradakiler

Korkut Ata'nın söylediklerine iştirak eder ve toy sona erer (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Prof. Dr. Naciye YILDIZ kaleme aldığı ilgili makalede mesleği bırakma toyunu şu şekilde incelemiştir:

Toyu oluşturan olay örgüsü: Ur Al Dağ eteğinde yaşayan Karlı veya Kayı boyu, hayvancılık ve avcılıkla uğraşan varlıklı bir boydur. Bunların Karlı denilen sevilen bir hanları vardır. Mergen denilen usta avcı bir geyiği canlı tutmak ister ama tutmayınca onu ok ile vurur. Geyik o anda öyle bir ses çıkarır ki avcı avlanmamaya tövbe eder ve ömrünün sonunun geldiğini düşünür. Ölmeden önce Korkut Ata'yı görmek, onun sazını, destanını ve öğüdünü dinlemek ister. Bunun için Karlı Han'ın huzuruna varıp Korkut Ata'yı çağırmak için izin ister.

Toyu düzenleyen: Mergen

Toyun düzenlendiği yer: Ur Al Dağ eteği

İşlevi: Mesleği bırakma toyu

Hazırlık safhası: Korkut Ata'yı Karlı Han ve adamlarıyla Mergen karşılar. Korkut Ata onları görünce atından iner, hep birlikte Mergen'in evine gelirler.

Toy süresi: Belirsiz

Katılanlar: Kayı boyu

Etkinlikler: Dede Korkut destan okur, saz çalar (Yıldız, 2015).

2.5.2.15. Düş yorma toyu

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede geçmektedir. Korkut Ata'yı davet edip ona gördüğü rüyayı yordurmak isteyen Köroğlu tarafından düzenlenmiştir.

Köroğlu'nun yiğitleri bir araya toplanarak oturmuşlar saz çalıp nağme söylemektedirler. Onarın yanında uyuyan Köroğlu sıçrayarak uyanır ve oturur. Yiğitler sohbeti keser ve Köroğlu'na ne olduğunu sorarlar. Köroğlu kötü bir rüya gördüğünü söyler ve onlara anlatır. Yiğitlerin her biri Köroğlu'nun rüyasını yormaya çalışır.

Köroğlu'nun Makav Perren denilen yiğidi yerinden kalkar ve bu rüyayı Korkut Ata'nın yorması gerektiğini söyler. Onun söylediklerini Köroğlu da yiğitleri de uygun görürler. Köroğlu, Köse'nin yanına üç yiğidini katar Korkut Ata'yı çağırmaya gönderir. Korkut Ata geldikten sonra toya başlanır. Bu toyda hayvanlar kesilip yüzülür. İnsanlar en güzel kıyafetlerini, gelin kızlar toy elbiselerini giyerler. Herkes çok mutludur. Buraya her taraftan misafir gelmeye başlar. Gelen misafirleri Çardaklı Çandibil il-ulusu kabul eder. Onlarının her birinin evi ulu meclis odasına döner. Toyda At tutanlar, misafir karşılayanlar, yemek pişirenler, şarap taşıyanlar, şarap

verenler, tütün yakanlar, kısaca bütün hizmetkârlar hizmet ederler, ayaküstünde dururlar. Korkut Ata ise halı döşenen geniş meydanda saz çalmaya, name-destan söylemeye başlar. Bu şekilde üç gün Karrikale'de, üç gün Tazekale'de meclis, eğlence olur. Bu eğlencede Korku Ata söz söyler, boy boylar saz çalar, türkü-destan söyler. Açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir. Çok büyük bir toy olur, bunun gibi toyu hiç kimse görmemiştir. Köroğlu'nun toyu sona erer. Toya gelen insanlar vedalaşarak evlerine dağılır. Köroğlu ve kırk yiğidi, aksakallarla birlikte Korkut Ata'yı alıp Karrikale'ye döner. Mecliste toplanırlar. Korkut Ata, Köroğlu'nun rüyasını yorumlar ve alması gereken tedbirleri anlatır (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Prof. Dr. Naciye YILDIZ kaleme aldığı ilgili makalede düş yorma toyunu şu şekilde incelemiştir:

Toy oluşturan olay örgüsü: Köroğlu'nun yiğitleri meclis düzenleyip otururlar, Övez saz çalar. Köroğlu uyur. Bir vakit Köroğlu uykusundan sıçrayıp uyanır. Ne olduğunu sorduklarında rüya gördüğünü söyler. Rühayı herkes farklı şekillerde yorumlar. Bunun Üzerine Köroğlu'nun Makav Perren adlı yiğidi, düşü yorumlaması için Korkut Ata'yı çağırarak gerektiğini söyler.

Toy düzenleyen: Köroğlu

Toyun düzenlendiği yer: Çardaklı Çenbil'de Karrikala ve Tezekala

İşlevi: Düş yorma toyu

Hazırlık safhası: Köse ile birlikte üç yiğit Köroğlu'nu çağırarak gider. Korkut Ata'nın geldiğini işitince Köroğlu halk ile birlikte bir menzil uzaklıkta onları karşılamaya çıkar. Büyük bir meclis düzenlenir. Şişlik koyunlar kesilir; beyler güzel giyinirler, kızlar-gelinler toy elbiselerini giyerler, daha sonra Çardaklı Çenbil'in bütün evleri toy evi olur. Toy süresi: Karrikala'da üç gün, Tezekala'da üç gün.

Katılanlar: Çardaklı Çenbil'in halkı.

Etkinlikler: Asıl toy günlerinde hizmetkârlar gelen misafirlerin atlarını tutarlar, misafirleri karşılarlar, yemek pişirirler, şarap taşırlar, şarap ikram ederler. Korkut Ata'nın oturduğu yere ipek halı döşenir; Korkut ata saz çalıp destan söyler. Açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir. Toydan sonra Köroğlu ve kırk yiğidi ile çağrılan aksakallar Köroğlu'nun misafirhanesinde toplanırlar, Korkut Ata düşü yorumlar, düşün yorumu doğrultusunda Köroğlu'na nasihat eder (Yıldız, 2015).

2.5.2.16. Ziyafet toyu

Oğuzların Melallaşmakı adlı hikâyede geçmekte olup Bayındır Han tarafından düzenlenmiştir.

Bayındır Han toy meydanında ak çadırlar kurdurur. Ziyafetim var, diyerek il-ulusa haber gönderir. Bu ziyafete Balkan Dağı'nda oturan Oğuzlardan, Etrek

kıyısında oturan Oğuzlardan, Köpetdağ eteğinde oturan Oğuzlardan, Oğuzların uzak yurtlarından olan Tejen, Murgap, Amuderya kıyısında oturan Oğuzlardan, Sırlı Derya kıyısında oturan Oğuzlardan, Ural Dağı eteğinde oturan Oğuzlardan, Har Al denizinin kıyısında oturan Oğuzlardan, Sebiz’de, Çırçıklı’da oturan Oğuzlardan, Vas’ta oturan Oğuzlardan, Diyarbekir’de oturan Oğuzlardan, Hanka’da, Hazarasıp’ta, Ket’te oturan Oğuzlardan, Hazar Denizi kıyısında oturan Oğuzlardan, kısaca İçoğuz’dan, Dışoğuz’dan adamlar gelirler. Gelen misafirler en güzel şekilde karşılanırlar, kalacağı çadırlar gösterilir. Ak çadırlara halılar döşenir, misafirlere yemek yedirilir, herkes çok mutludur.

Bu toyda Korkut Ata saz çalar, türkü-destan söyler, gelen misafirlere nasihat eder. Bayındır Han ziyafeti bitirir ve misafirleri uğurlar (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 420-426).

2.5.3. Ölüm geleneği

Ölüm, doğumla başlayan canlı hayatının sona ermesidir. Ölüm konusunda toplumların inanç ve kültürlerinde çeşitli yansımalar oluşmuştur. Diğer toplumlarda olduğu gibi Türk kültürü ve inanç sisteminde de ölümle ilgili inanış ve uygulamaların çok fazla olduğu görülmektedir. Bu inanış ve uygulamaları, Türklerin ortak değerlerinin, milli özelliklerinin ve yaşam biçimlerinin yansıtıldığı destanlarımızda görmek mümkündür.

Dede Korkut boylarının Türkmen Çovdur varyantlarından incelediğimiz Korkut’un Gabri Kazılgı adlı hikâyede ölüm teması çok belirgin bir şekilde görülmektedir.

Hikâyede Korkut Ata, boy beylerinin çeşitli sebeplerle düzenlediği bütün toylara davet edilir. Bu toylarda saz çalar, türkü- destan söyler, boy boylar, soy soylar ve toyun temasına uygun olarak insanlara nasihatlerde bulunur ve dualar eder. Toy için misafir edildiği yerlerde Korkut Ata’nın kulağına, bazen yalnızken bazen de insanlarla sohbet ederken “Korkut’un kabri kazılı.” diye sesler gelir. Korkut Ata, bu sesin nereden geldiğini bir türlü bulamaz, bu sesi ondan başka da duyan olmaz. O, bu sesi her duyduğunda şaşırır, ürperir, çekinir, keyfi kaçar. Destan söyleyecek gücü kalmaz. Belirli bir süre sonra artık bu duruma alışır ve kulağına gelen sesi önemsememeye başlar. Hikâyenin sonunda Korkut Ata kulağına gelen ve hikâyenin

de adını belirleyen bu sesi tekrar kafasına takmaya başlar. Bu durum Korkut Ata'yı üzer.

Bundan dolayı o rahatlamak için ata biner ve yola çıkar. Bu çıkışıyla Sırderya kıyısına gelir. O vakit sabah olur, attan iner, buradaki güzelliğe bakar, gönlü biraz açılır. O vakit yine “Korkut’un kabri kazılı.” denilen ses onun kulağına gelir. Korkut Ata bu sesi duymaktan bıkar, sıkılır ve burada kendini denize atmak ister. Denizin kıyısına gelir ve kendini denize atacakken “ Korkut, namertlik etme; ölümden kurtuluş yoktur, sen vadenle ölmelisin. Senin ölüm vaktin yaklaştı. Yine kırk ay, kırk gün, kırk gece geçtikten sonra emaneti teslim edersin. Sonra il-ulusun seni Türkistan’da kazılan kabrine gömerler, o vakte kadar il-ulusunla vedalaş.” denilen ses onun kulağına gelir. Bunu duyan Korkut Ata atına atlar ve yurduna döner. Geldikten üç yıl, üç ay, kırk gün, kırk gece geçtikten sonra Korkut Ata “Görüşeceklerim var.” diyerek İçoğuz- Dışoğuz il-uluslarını çağırır. Bu çağrıya bütün Oğuz il-ulusundan insanlar gelir. Yirmi yedi gün sonra bütün gelişler sona erer. Burada üç gün boyunca yeme-içme olur. Üçüncü gün gecesinde Korkut Ata nasihat meydanına çıkar. İl-ulusun ortasında durur ve şöyle der:

-Hey, insanlar! Ölümden kurtuluş olmazmış. Sizler benden razı olun, artık benim mecalim kalmadı, gücüm tükendi, der ve o vakit Korkut Ata can verir.

Korkut Ata'yı Oğuz il-ulusu alıp Türkistan’daki mezarlığa, kendi kardeşlerinin yakınına kazılan kabre defnederler. Mezarın üstünü taşla süsleyerek, taşları işlerler. Üzerine türbe yaparlar. Ondan sonra, gelenler Korkut Ata’nın cenaze yemeğini, üçünü, yedisini ve kırkını geçirip evlerine dönerler (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

2.6. Bitkiler

Dede Korkut boylarının Türkmen Çovdur varyantlarından incelediğimiz hikâyelerde tespit edebildiğimiz herhangi bir bitki bulunmamaktadır.

2.7. Hayvanlar

2.7.1. At

Atgillerden; binme, yük çekme veya taşıma gibi hizmetlerde kullanılan otçul ve evcilleştirilebilir hayvandır. Yük çekme ve taşıma atları, kalın bacaklı, iri cüsselidir. Binek ve yarış atları ince uzun bacaklıdır. Erkeğine aygır, dişisine kısarak

denir. On bir Ay gebe kalır ve genellikle bir yavru doğururlar. Yavrusuna tay, yumurtaları çıkarılıp iğdiş edilmiş olana da beygir denir. Ömrü yirmi ila otuz yıldır. Üçüncü parmakları geniş bir tırnakla çevrilmiş olup “ toynak” adını alır, bunun üzerine basarak yürür. Atlar ayakta uyurlar ve uyurken yere hiç düşmezler çünkü bacak kemiklerinin kilitlenebilme özelliği vardır (Kırca Erdem Ö. , 2015).

Atı ilk olarak Türkler ve Moğollar gibi Asyalı kavimlerin evcilleştirdiği çoğu araştırmacılar tarafından kabul edilmektedir. Türklerin de yaşadığı topraklar, atın ilk evcilleştirildiği yer olarak bilinmektedir. Bu topraklarda sekiz bin yıl öncesine ait evcil at kemiklerine rastlanmıştır (Karadoğan, 2003).

Türk destanlarında kahramanın en yakınında bulunmasıyla karşımıza çıkan at, bir arkadaş gibi kendisine alışılan, hatta kendisiyle dertleşilen bir varlık olarak dostluğun, samimiyetin portresi konumundadır.

İbrahim Dilek’in kaleme aldığı “Altay Türklerinin Atasözlerinde At” adlı makalede atın Türk kültüründeki yeri ve önemiyle birlikte Türklerin ata yüklediği anlamlar şu şekilde ifade edilmiştir:

Bütün Türk topluluklarının hem hayatında hem edebiyatında atın mühim bir yeri vardır. Bilhassa sözlü edebiyatımıza ait eserlerin hemen hemen hepsinde at neredeyse kahramanla aynileşmiştir. O; zenginliğin, gücün, dostluğun ve sadakatin sembolü olmuştur. Bu vasıflarıyla Türk kültüründe at, kahramanın ölümüne kadar hatta mezarında dahi onun yanındadır. Uzun asırlar Türklerin iktisadî, askerî, içtimâî ve dinî hayatlarına karışan atın diğer canlı ve cansızlar arasında birtakım hayat prensiplerine vesile olması kadar tabii bir şey olamaz. Sözlü Türk edebiyatının muhtelif türlerinde atın bazen olağanüstü güçlere (uçan, konuşan, sahibine yol göstererek akıl veren...) sahip olması, bazen de kahramana Tanrı tarafından gönderilmiş olması hasebiyle ona bir nevi kutsiyet atfedilmiştir. “Ak-Han ve Atan Taycı” adlı Altay masalındaki kahramanın atıyla Battal Gazi’nin atı tanrı tarafından gönderilmiştir. Bu durum kahramanla birlikte ata da ilahî bir kimlik kazandırmaktadır (Dilek, 2003).

Türk kültüründe bir kahramana Tanrı tarafından gönderildiğine inanılanı olarak kutsiyet atfedilen at, Türklerce aynı zamanda bir ulaşım ve yük taşıma aracı; etinden, sütünden derisinden yararlanılan bir besi hayvanı ve bir savaş aracı olarak kullanılmıştır.

At, Oğuzlarda bir eğlence ve spor aracıydı. At yarışı, erlerin at binme hünelerini göstermede büyük öneme sahipti. Dede Korkut Kitabı’nda Kam Büre

Oğlu Bamsı Beyrek boyunda, Bamsı Beyrek 'in, Banı Çiçek ile at yarışı yaparak hem atının hem kendisinin hünerini sergilediği görülür (Bahadır, 2015).

Türk destanlarının birçoğunda kahramanların hayatlarına yön veren ve onun en yakın yardımcısı olarak gördüğümüz atın, incelediğimiz hikâyelerde, bu özelliklerine dair ifadeler görememekteyiz. Atların hikâyelerde etkin bir rolü bulunmamaktadır.  zelliklerine ve isimlerine dair herhangi bir ayrıntı yoktur.

At, incelediğimiz hikâyelerdeki toylarda, eğlencelerde yarış için kullanılan bir hayvan olarak karşımıza çıkmaktadır;

“Bayındır Han  ğdir’e kendi sağ tarafından yer verir. Bu işler olup bittikten sonra büyük toy tutulur. At yarışdırılır, güreş tutulur, ok atılır. Koç,  k z, deve d v şt r l r. Bu toya gelenler çok mutlu olurlar.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 413-416)

“Ertesi gün sabah toya başlanır, bu toya birçok mahalle gelir. Toyda at yarışdırılır, güneş tutulur, ok atılır; boğa, deve, ko , horoz, it d v şt r l r.” (Tural ve Nurmehmet, 1999)

Ulaşım aracı olarak kullanıldığı görülmektedir;

“Bu gün Yazır Han oğluna ak çadır kurar. Daha sonra toy yapmak ister. Korkut Ata'nın Murgap kıyısına geldiğini iştir de onu davet etmeye    atlı gönderir.    atlı Korkut Ata'yı davet etmek için yola çıkar.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464)

Savaş aracı olarak kullanıldığı görülmektedir;

“ etin bir savaş olur. Güneşin  n n  toz bulutu kaplar. Bu savaşta Orazlı Bey'in oğlu Ulug Bey kahramanlık gösterir. Geverlerin hanı Tomga Han'a sataşır, kılı laşır, onu attan düşürür, g reşip yukarıdan elini arkasından bağlar.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464)

2.7.2. Boğa

Damızlık erkek hayvan olarak bilinen “buga” Türkiye Türkçesinde “boğa” olarak geçer. Azerbaycan ve Türkmen Türkçelerinde “buga”, Kazak Kırgız,  zbek ve Uygur Türkçelerinde “buka”, Başkurt ve Tatar Türkçelerinde ise “ giz” olarak anılır (Ercilasun ve Ed, 1991).

Evcil hayvanlardandır. İncelediğimiz hikâyelerde boğanın günlük yaşama katkılarına dair detaylı ayrıntılar bulunmamaktadır. Toylarda, eğlencelerde koç, horoz, it, deve gibi dövüştürülen bir hayvan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Boğa, belirgin olarak “Oğuzların Melallaşmakı” adlı hikâyede görülmektedir. Çovdur il-ulusunun hanları olan Akbay-Karabay kardeşlere ait çok güçlü, kerametli, vuruştugunu yenen, görülmeye değer boğası vardır. Bayat il-ulusunun hanı Talav Han’ın bu boğayı öldürüp leşini Hoca Ahmet’in imamlık yaptığı Oğuz yurdundaki bir camiye attırması, Çovdur il-ulusu ile Oğuzlar arasında savaş çıkmasına sebebiyet vermiştir (Tural ve Nurmemmet, 1999, s. 420-426).

2.7.3. Ejderha

“Ejderha, türlü biçimlerde tasarlanan korkunç bir efsanevî canavardır” (TDK, 2005) “Kırgız Türkçesinde “acıdar”, Tatar Türkçesinde “ajdaha”, Türkmen Türkçesinde ise “ajdar” olarak geçer.” (Türktaş, 2013)

Türkler için önceden bereket, refah, güç ve kuvvetin sembolü kabul edilen bu hayvan, Ön Asya kültürüyle ilişkiye geçildikten sonra bu anlamları zayıflayarak alt edilen kötülüğün sembolü olarak algılanmıştır. Hunlar ejder festivali düzenlemiştir. Bunun yanı sıra Çin’de imparatorluk sembolü olan ejderha, Türkleri bu yönüyle etkilemiş ve Türk hayvan takviminde de yıl sembolü olarak yer almıştır. Türkler arasında ejderin sembolik anlamları İslamiyet’ten sonra da devam etmiştir (Çatalbaş, 2011).

Ejderha “Gorkutın Gabrı Kazılgı” adlı hikâyede vahşi bir hayvan olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Balkan Dağ kenarında yaşayan Dışoğuz il-ulusunun hayvanlarına saldırıp onları yemektedir. İl-ulus kendi hanları Yapagılı Han önderliğinde toparlanarak bu duruma bir son vermek isterler. Yapılan istişarede Çakan Kembagal’ın oğlunu çobanların yanına yardımcı olarak gönderilmesine karar verilir. Çobanların yanında nöbet tutan Çakan Kembagal’ın oğlu gece olunca bir ses duyar ve pusuya yatar. Gelen şeyin büyük bir ejderha olduğunu görür. Kılıcını ejderhanın boynuna vurarak onu öldürür” (Tural ve Nurmemmet, 1999, s. 427-464).

Ejderhanın fiziki özelliklerine dair herhangi bir ifade bulunmamaktadır.

2.7.4. Geyik

Geyik geviş getiren, toynaklı, otçul bir hayvandır. Dünyanın hemen hemen her yerinde yaşayan ince bacaklı, kısa kuyruklu, çevik ve zarif bir hayvandır. Dişisine “Maral” denir. Geyiklerin en tipik özelliği, dallı boynuzlarıdır. Birkaç cins dışında boynuzlar sadece erkeklerde bulunur. Her geyik türünün kendine has boynuz şekilleri vardır. Boynuzlar, geyikler arası kavgalarda ve savunmada kullanılır. Görme, koklama ve işitme duyuları gayet güçlüdür. Yalnız veya küçük sürüler hâlinde dolaşarak yaprak, tomurcuk, sürgün ve çimenle beslenirler (Kırca Erdem, 2015).

Türkmen Türkçesinde “sugun”, Uygur Türkçesinde “buga”, Kazak Türkçesinde “bugı”, Başkurt Türkçesinde “bolan”, Azerbaycan Türkçesinde ise “keyik” olarak yer alır (Türktaş, 2013).

Türk mitolojisindeki önemli hayvanlardan biri de geyiktir. Orijinal hiçbir efsanede Türklerin geyikten türediğine dair bir iz yoksa da geyik kutsal sayılmıştır... Türk mitolojisinde geyiğin önemli bir yeri bulunmasının yanı sıra av hayvanı olarak da Türklerin hayatında geyik önemli bir yer işgal etmiştir (Karadoğan, 2003).

Geyik Türk mitolojisinde de simgesel olarak geniş bir kullanıma sahiptir. Şaman ve şaman ayinlerinde, giysilerinde ve şaman davulu üzerinde simgesel olarak yer alan bir hayvandır. Türk topluluklarında totem olarak da kullanılmıştır. Geyik de aslan gibi gök ve gök unsurları ile bağlı olarak değerlendirilmiştir. “Kurtta olduğu gibi olasılıkla çok erken devirlerde totem sayılmış olan geyiğin bu özelliği, Pazırık kurganlarının birinden çıkarılmış atların başlarında geyik masklarının bulunuşundan da anlaşılmaktadır (Adıgüzel, 2006).

İğdir adlı hikâyede adı geçen bu hayvan bir av hayvanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Bir gün Salır Kazan geyikleri atla kovalayarak ok atıp vurur. Tazı kuşunu salıp onları yakalatır. Bu şekilde avdan yükünü tutar.” (Tural & Nurmemmet, 1999, s. 413-416).

Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede de geyikle karşılaşmaktayız. Mergen av esnasındayken bir geyiğe rastlar ve bu geyiği canlı yakalamak ister. Ama bunda başarılı olamaz. Sonunda yayını çekerek bir ok atar, atılan ok geyiğin ciğerinden geçer. Geyik olduğu yere yığılır ve gözlerini Mergen’e dikerek çok acı sesler çıkarır.

Bu durumu gören Mergen çok üzülür. Yayını ve oklarını kırarak avlanmaya tövbe eder (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

Hikâyelerde sadece adı geçmektedir. Fiziki özelliklerine dair bir tasvir yapılmamıştır.

2.7.5. Horoz (Tavuk)

Etinden ve yumurtasından yararlanan ve bir kümes hayvanı olan tavuğun erkeğine günümüz Türkçesinde de horoz denir.

Horoz; at, sığır, keçi, koyun, ördek vb. hayvanlar gibi Türklerin evcil olarak besledikleri hayvanlar içerisinde yer almaktadır.

Horoz, On iki Hayvanlı Türk Takvimi yıl simgelerinden de biridir. Divân-ı Lügati't Türk'te Horoz (Tavuk) yılı "takuk, tagagu" (Atalay, 2006) şeklinde geçer. Burada "tagagu" daha çok horoz anlamına gelmektedir. Eski Türkçedeki "tagagu" hem tavuk cinsini hem de bu cinsin erkeğini, yani horozu ifade etmektedir." (Çoruhlu, 2002, s. 148)

Türk kozmolojisinde barış unsurunun hayvan biçimli timsali horoz ve tavuktur. Horozun cesaret, savaşçılık, dürüstlük, nezaket, şeytanı def etme gibi vasıfları, onun bu kavramların simgesi gibi algılanmasını sağlamıştır. Özellikle horoz günün ağarışını haber vermesiyle bu anlamı ifade ediyordu (Çoruhlu, 2002).

Anadolu'da Horoz günün ağarmasını haber veren bir simge konumundadır. Sezgi gücü yüksek bir hayvan olup, kültürümüzde zamansız ötmesi hayra yorulmaz. "Makedonya Türkleri arasında baykuşun çatıya konması, horozların zamansız ötmesi ve köpeklerin uluması ölüm belirtisi olarak kabul edilmektedir." (Kalafat, 1994)

İncelediğimiz hikâyelerin hepsinde horoz evcil bir hayvan olarak görülmektedir. Hikâyelerde horozun günlük yaşama katkılarına dair detaylı bir bilgi bulunmamaktadır. Toylarda, eğlencelerde koç, it, deve, boğa gibi dövüştürülen bir hayvan olarak karşımıza çıkmaktadır (Tural ve Nurmehmet, 1999).

2.7.6. İt (Köpek)

Evcil ve vahşi olarak dünyanın hemen hemen her yerinde yaşarlar. Keskin koku alma, işitme ve sezgi kabiliyetleri çok yüksek etçil bir memeli hayvandır.

Türkler, tarihin her döneminde hayvancılıkla uğraştıklarından, hayvanların ve evin bekçisi saydıkları köpekten de asla vazgeçmemişlerdir. Uygur Türkçesinde “ışt”, Azerbaycan ve Kırgız Türkçesinde “it”, Kazak Türkçesinde “iyt” olarak yer alır (Türktaş, 2013).

Köpek, Dede Korkut boylarında adı sık geçen hayvanlardan biridir. Bu hayvan, boylarda “ogrı köpek, tazı, it, kelb (kelbcügez)” (Ergin, 2018) gibi adlarla da karşımıza çıkmaktadır.

Oğuz Kağan Destanında Oğuzlarla mücadele eden köpek başlı insanların bulunduğu kavim İt Barak kavmi olarak geçmektedir (Karadoğan, 2003).

Dîvânu Lugaî't Türk'te çok tüylü olan Barak'ın bir akbabanın yumurtladığı iki yumurtasından birinden çıktığı rivayet edilmektedir (Kaşgarlı Mahmud, 2014).

Dîvânu Lugaî't Türk'te on iki hayvanlı Türk takvimindeki yıl adlarından biri de it (köpek) yılıdır.

“Kaşgarlı Mahmut'un ünlü eserinde on iki hayvanlı Türk takvimindeki hayvan adları şunlardır: Sıçgan yılı, ud (öküz) yılı, pars (kaplan veya aslan) yılı, tavışgan (tavşan) yılı, nek veya luu (timsah, ejder veya bazen balık) yılı, yılan yılı, yund veya yont (at) yılı, koy veya kon (koyun veya koç) yılı, biçin (maymun) yılı, takagu veya takıgu (tavuk ve horoz) yılı, it (köpek) yılı, tonguz (domuz) yılı (Atalay, 2006).

Hayvancılıkla uğraşan Türkler için köpek önemli bir yere sahipken Bahattin ÖGEL'e göre Türk mitolojisinde önem verilmeyen, sevilmeyen bir hayvan konumundadır.

Köpek başlı insanlara Avrupa ve Hint mitolojilerinde de rastlanıyordu. Eski Yunan mitolojisinde de köpek başlı insanlarla ilgili birçok efsanelere rastlıyoruz. Avrupa mitolojisi de köpek başlı insanlara zaman zaman yer vermişti. Avrupalılar bu köpek başlı kavme “Borus” adını veriyor ve onların bugünkü Finlandiya ile Rusya'nın kuzey kısımlarında yaşadıklarını söylüyorlardı. Oğuz Kağan destanındaki “İt Barak”lar da aşağı yukarı aynı bölgelerde idiler. Türkler, köpeğe önem vermezlerdi. Köpek, Türklere göre aşağı bir hayvandı. Bunun içinde Türk mitolojisi köpek başlı insanları daima küçük görmüştü (Ögel, 1971, s. 82-83).

Dede Korkut boylarının Türkmen Çovdur varyantlarında incelediğimiz hikâyelerde de köpek karşımıza çıkmaktadır.

Köpek, İğdir adlı hikâyede ava çıkan Salır Kazan'ın avında av köpeği olarak görülür. Hikâyede adı Tazı olarak geçmektedir. Vurulan avı yakalaması onun eğitildiğini göstermekte olup evcil bir hayvan niteliği taşımaktadır.

“Bir gün Salır Kazan geyikleri atla kovalayarak ok atıp vurur. Tazısını, kuşunu salıp onları yakalatır. Bu şekilde avdan yükünü tutar. Daha sonra Salır Kazan yorulur ve bir otlu, sulu yerde konaklar. Atını otluk yere bağlayıp otlamaya bırakır. Tazısına, kuşuna et atar” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 413-416).

Gorkutın Gabrı Kazılı adlı hikâyede koyun güden çobanlara köpeklerin yardımcı olduğu görülmektedir.

“Çoban köpeklerinin her biri bir tarafa kaçar, koyunlar da huysuzlanır. Çakan Kembagal'ın oğlu bir şeylerin olduğu anlar ve koyunların etrafında gezmeye baslar. Gece yarısı olunca ileri tarafta bir koca ışık ortaya çıkar. Bu ışık daha sonra yaklaşmaya baslar. Bunu gören atlar kişnemeye baslar, itler ulur, koyunlar bir araya toplanır.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464)

Köpek, incelediğimiz hikâyelerin hepsinde toylarda, eğlencelerde koç, horoz, deve, boğa gibi dövüştürülen bir hayvan olarak da karşımıza çıkmaktadır.

2.7.7. Koç

Damızlık erkek koyun anlamına gelmektedir. Azerbaycan ve Türkmen Türkçesinde “goç”, Kazak Türkçesinde “koşkar”, Özbek ve Uygur Türkçesinde “koçkar” olarak yer almaktadır (Türktaş, 2013).

Türk kültüründe koç güç, hâkimiyet, kuvvet ve yiğitliğin bir simgesi olarak görülür. Bereket, kahramanlık, güç, erkeklik sembolü olan koçboynuzu motifi, Anadolu kültüründe kullanılan bir motiftir. Dikili taşlarda, kaya gravürlerinde ve mezar taşlarında koç motifleri oldukça fazla görülmektedir. Koçboynuzu sembolü insanlık tarihinde her zaman güç kuvvet timsali olan erkekle özdeşleştirilmiştir.

Koç, Türk ve İslam dünyasında kurban hayvanı olarak bilinmektedir. Türk mitolojisinde Tanrı Ülgen için beyaz koç kurban edilmektedirler. Yine Hz. İbrahim oğlu Hz. İsmail'i Allah'a verdiği sözü yerine getirmek için keseceği anda Allah tarafından Cebrail vasıtasıyla koç gönderilir. Böylece kurban kesmede koç kurban hayvanı olarak kabul edilir (Alptekin, 2016).

Dede Korkut boylarının Türkmen- Çovdur varyantlarında incelediğimiz hikâyelerin hepsinde koç adı geçmektedir. Toylarda, eğlencelerde it, horoz, deve, boğa gibi dövüştürülen bir hayvan olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Şimdi haberi kimden al, Göklen Han’ın barışma toyundan al. Bu toya çok fazla halk toplanır. At yarışdırılır, güreş tutulur, ok atılır; boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür. Toy üç gün sürer.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464)

2.7.8. Koyun

Geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvandır (TDK, 2005). Koyun; etinden, sütünden, derisinden ve yününden faydalanıldığı için Türklerin hayatında ve kültüründe vazgeçilmez hayvanlardan biridir.

Koyunun tam anlamıyla bir bozkır hayvanı olması, diğer hayvanlar gibi sürekli yeşil kalan otlaklara ve sulak alanlara ihtiyaç duymaması ve eti, sütü, derisi, yünü bakımından çok yönlü bir yarara sahip olması, onu Türklerin günlük hayatının vazgeçilmezleri arasında kılmıştır (Yiğit, 2017).

Oğuzlarda bir beyin en büyük mal varlıklarından biri koyun sürüleridir. Koyun sürüsünü kaybetmek, o beyin mal varlığının büyük kısmını hatta belki de tamamını kaybettiği anlamına gelir. Dede Korkut Kitabı’nda Salur Kazan’ın Evinin Yağmalanması boyunda Kazan Bey avdayken yurdu kâfir tarafından talan edilir. Kazan Bey’e daha büyük acı vermek için de onun on bin koyununu alıp götürmeyi isterler (Bahadır, 2015).

Dîvânu Lugatî’t Türk’te on iki hayvanlı Türk takvimindeki yıl adlarından biri de koyun yılıdır.

“Kaşgarlı Mahmut’un ünlü eserinde on iki hayvanlı Türk takvimindeki hayvan adları şunlardır: Sıçgan yılı, ud (öküz) yılı, pars (kaplan veya aslan) yılı, tavışgan (tavşan) yılı, nek veya luu (timsah, ejder veya bazen balık) yılı, yılan yılı, yund veya yont (at) yılı, koy veya kon (koyun veya koç) yılı, biçin (maymun) yılı, takagu veya takıgu (tavuk ve horoz) yılı, it (köpek) yılı, tonguz (domuz) yılı (Atalay, 2006).

Koyun, incelediğimiz hikâyelerden sadece Gorkutın Gabrı Kazılgı adlı hikâyede karşımıza çıkar. Çobanlar tarafından toplu bir şekilde güdülmektedir. Evcil hayvanlardandır. Günlük yaşama katkılarına ve özelliklerine dair herhangi bir ifade yoktur.

“Çoban köpeklerinin her biri bir tarafa kaçar, koyunlar da huysuzlanır. Çakan Kembagal'ın oğlu bir şeylerin olduğu anlar ve koyunların etrafında gezmeye baslar. Gece yarısı olunca ileri tarafta bir koca ışık ortaya çıkar. Bu ışık daha sonra yakınlaşmaya baslar. Bunu gören atlar kişnemeye baslar, itler ulur, koyunlar bir araya toplanır.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464)

Hikâyede koyun hediye olarak verilen bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Haberci sabah Çakan Kembagal'ın oğluna ad verme toyunu ilan ettikten sonra insanların kimi ona düve, deve kimi koyun kimi boğa kimi dana kimi koç kimi tahlıl kimi para kimi ipek kimi kumaş kimi kaftan kısaca herkes toya yardım diye bir şeyler getirir.” (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464)

2.7.9. Deve (Ner)

Bir tür devedir. Geviş getiren memelilerden boynu uzun, sırtında bir veya iki hörgücü olan, yük taşımakta kullanılan hayvana verilen addır” (TDK, 2005) “Bu kelime Divan ü Lügati't Türk'te tewey / devey” şeklinde geçer (Atalay, 2006).

Deve, Oğuz destanlarının birçoğunda karşımıza çıkmaktadır. Bu destanlarda yaşlarına ve özelliklerine göre farklı adlar aldıkları görülmektedir. Bunlardan bazıları “tîve”, iki hörgüçlü erkek deve anlamına gelen “buğra”, kızıl deve, kara deve, deve yavrusu anlamına gelen “köşek”, dişi deve anlamına gelen “maye”, erkek deve yavrusu anlamındaki “ner”, cins deve anlamındaki “beserek” vb.'dir (Bahadır, 2015).

Ner, Dede Korkut boylarının incelediğimiz Çovdur varyantlarında toylarda düzenlenen eğlencelerde it, horoz, boğa, koç gibi dövüştürülen hayvanlardan bir tanesidir. Özelliklerine dair ifadeler bulunmamaktadır. Hikâyelerin birçoğunda adı geçmektedir. Devenin boğa ile güreştirilmesi onun güç, kudret ve yiğitlik simgelerine sahip olduğunu da gösterir.

İncelediğimiz Gorkutın Gabrı Kazılığı adlı hikâyede devenin yük hayvanı olarak da kullanıldığı görülmektedir.

Bu istişare sonucu Çovdur il-ulusu buradan göç edip uzaklara gitmeye karar verir. Daha sonra Akbay - Karabay kardeşler kendi ahalisine bu gece göçmeyi emreder. Ahali bu toplantıdan sonra evlerine döner ve göçe hazırlanmaya başlarlar. Çadırlarını çözerler, yüklerini deveye bağlarlar, kısa bir zaman sonra ahali göçe hazır

olur. Bu göçe Akbay -Karabay kardeşler yol başçı olurlar ve giderler (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

2.7.10. Öküz

Çift sürmekte ve kağı çekmekte kullanılan, etinden yararlanılan, iğdiş edilmiş erkek sığır (TDK, 2005). Bu kelime Azerbaycan ve Türkmen Türkçelerinde “öküz”, Kazak Türkçesinde “ögiz”, Özbek Türkçesinde “höviz”, Uygur Türkçesinde “höküz”, Tatar Türkçesinde “Ügiz” olarak bilinir (Türktaş, 2013).

DLT’de de “öküz” şeklindedir (Atalay, 2006).

Eski Türklerde boğa veya öküz destanlarda önemli bir yer edinmiş ve alplık sembolü olmuştur. Kuvvet ve kudretin simgesi olarak hükümdarlığı temsil etmiştir (Çatalbaş, 2011, s. 49-60).

Öküz, Türkmen halk destanı Korkut Ata Çovdur varyantlarında toylarda düzenlenen eğlencelerde dövüştürülen it, koç, horoz, deve gibi hayvanlardan bir tanesidir (Tural ve Nurmehmet, 1999).

Özelliklerine dair herhangi bir ayrıntı bulunmamaktadır. Sadece adı geçmektedir.

3. METİNLER

3.1. İğdir

Günlerin birinde İçoğuz İl-ulusunun hanı Salır Kazan ava çıkar. O, dağlarda ovalarda av avlar. Onun avı gayet bereketli olurdu.

Bir gün Salır Kazan geyikleri atla kovalayarak ok atıp vurur. Tazısını, kuşunu salıp onları yakalatır. Bu şekilde avdan yükünü tutar. Daha sonra Salır Kazan yorulur ve bir otlu, sulu yerde konaklar. Atını otluk yere bağlayıp otlamaya bırakır. Tazısına, kuşuna et atar. Ateş yakar, av etinden şiş, kakmaç yapar, et pişirip yer. Daha sonra Salır Kazan orada uyuyup kalır. Salır Kazan küçük uykusuna dalınca üç gün yatardı. Büyük uykusuna dalınca yedi gün yatardı. Bu defa Salır Kazan küçük uykusuna yatmıştı. Belli olduğu gibi Salır Kazan üç gün sonra uykusundan uyanır. Gözünü açıp baksa ki bir kız onun başını dizinin üstüne alıp yüzünü seyredip oturuyor. Salır Kazan onu görür ve kıza:

- Sen in misin, cin misin; söyle, der.

O vakit o kız:

-Ben, in de değilim, cin de değilim. Ben bir kıyım. Sana âşık olup buraya geldim, der.

O kız böyle deyince, Salır Kazan hoplayıp yattığı yerden kalkar. Kızın önüne oturur, onu incelemeye başlar. Salır Kazan, ona baksa ki yüzü ak, kara gözlü, güzler yüzlü, ince dudak, badem gözlü, elma yanaklı, ince belli, tatlı usta elli, iyice bir kız. Görmeye göz gerek, Salır Kazan bu kıza canı yürekten âşık olur. Onu kucaklayıp öper o vakit kız Salır Kazan'a:

- Benim üç şartım var, bunları yaparsan, ben senin eşin olurum, der.

Salır Kazan kıza:

- Söyle, şartını işitelim, der.

O vakit kız Salır Kazan'a bakar ve şöyle der:

- Ben yürürken sen arkamdan bakma, saçlarımı tararken yanımda durma, kuyudan su çekerken bana bakma, der.

Salır Kazan, bu şartları yerine getirmeye razı olur. Ondan sonra Salır Kazan bu kızla karı-koca olarak yaşar.

Günün birinde Salır Kazan erkenden uykusundan uyanır. Baksa ki yanında o kız yok. O vakit Salır Kazan kulübenin deliğinden içeriye bakar. İşte, o kız başını dizinin üstüne almış, saçlarını tarayıp durur. Salır Kazan bunu görünce çok şaşırır. Kız, Salır Kazan'ın kendisini seyrettiğinden habersizdir.

Salır Kazan, bu durumu görünce bu kız yürürken arkasından bakmayı, kuyudan su çekerken onu seyretmeyi aklından geçirir. Bu olaydan sonra Salır Kazan, kızla av etinden yemek pişirip yer. Rakı- şarap içerler. Bir süre sonra ayşışret olurlar. Bu işler bittikten sonra, kız kuyudan su getirmeye gider. Salır Kazan gizlice onun arkasından bakar. Baksa ki onun ayak parmakları arka tarafa bakıyor. Bu durumu gören Salır Kazan titremeye başlar. İçine sığdıramaz, kendi kendine konuşur. O, bu durumu anlayabilmek için derin düşüncelere daldığından kızın yanına geldiğini de duymaz. Kız, Salır Kazan'ın titrediğini ve şaşkınlığını görünce ona:

- Sana ne oldu, der.

Şaşırılmış halde olan Salır Kazan birden kıza:

- Senin ayak parmakların yürürken niçin arka tarafa bakıyor? Sen saçını taradığında başını eline alıp dizlerinin üstüne koyup tarıyorsun, der.

Salır Kazan'dan bu sözleri duyan kız ona:

- Sen sözünde durmadın, ben artık senin eşin olamam. Ben periyim, perilerin sırları bilinmemeli deyip kahırlanır. Kız, bir silkinip kuş olup uçup gidiverir.

Şimdi haberi kimden al, Salır Kazan'dan al. Peri uçup gittikten sonra onun yüreği sıkılır. Evine döner. Mekânına gelir. O yerinde duramaz. Hiçbir şey sıkıntısını gidermez. O hep bu halde gezer. Sık sık, peri ile karşılaştığı yere ava gider.

Sıkılan yüreğine teselli verir, ama o kızla hiç karşılaşmaz. Kaygılı bir şekilde evine döner. Bir defasında yine oraya ava gider. Salır Kazan orada av avlar. Bir yerde durur, dinlenir. Bir süre sonra buraya önceki peri gelir. Onun elinde kundaklı bir çocuk vardır. Kız, o çocuğu Salır Kazan'a verir ve ona:

- Bu çocuk senindir. Ben senle birlikteyken hamile kaldım. Sen ona sahip ol, der ve çocuğu onun eline verir. Yine kuş olup uçarak gidiverir. Bu olaydan sonra Salır Kazan elindeki çocuğu evine getirir. Adamlar Salır Kazan’a:

- Bu çocuk kimin, diye sorarlar.

O an Salır Kazan onlara:

- Bu çocuk İğdir, benimdir, der.

Bu haberi işitince oğlanlar, kızlar müjdeleyip dört tarafa duyururlar. Onlar:

- Salır Kazan’ın oğlu oldu, müjde, deyip bütün Türkmen il-ulusuna haber verirler.

Bu haber hanlar hanı Bayındır Han’a ulaşır. Bayındır Han kendi adamlarıyla oğul toyunu kutlamaya gelir. Salır Kazan’ın evine bütün Türkmen hanları, il-ulusu gelir. Herkesçe hürmetli Korkut Ata o vakit topluluğun ortasında oturup saz çalar, türkü-destan söyler, soy soylar. Toya katılan herkese öğüt-nasihat eder.

Geleceklerin hepsi geldikten sonra, büyük toy başlar.

At yarıştırılır, ok atılır, güneş tutulur. Koç, öküz, deve dövüştürülür. Toy sona erdikten sonra bu çocuğa ad vermek için bütün halk Salır Kazan’ın evinin etrafına toplanır. O vakit hürmetli Korkut Ata’ya söz verirler. Korkut Ata çocuğu kucağına alır ve ayağa kalkar. O, söze başlayarak şöyle der:

Bu çocuğun adı İğdir,

Her çocuktan iyidir.

Misafirine güler yüzlü,

İline tatlı sözlü.

Ana-babasına vefalı,

Yarına o sefalı.

Atı koşsun, yorulsun

İşte kendi çalışsın

Ava çıksa, alıcı

Atı sağlam dizginli

Namlusu olsun özü
Özü sözü hep aynı
Namlı, ünlü ilinde
Başarılı olsun yolunda
Kibirlilik etmesin
Yalan sözle gitmesin
Bahadır olsun güreşte
Üstün çıksın her işte
Olsun çok merhametli
Düşmana daima gam çektirsin
Oğlu onun çok olsun
Çifter çifter iyi olsun
Daima devletli olsun
Mutluluğu daim gelsin
Çocuğun adını biz verdik
Yaşını Tanrım versin

Korkut Ata duasını bitirir. Bu duayı duyanlar onu onaylar. Onlar da kendi taraflarında bu çocuğa onun gibi dua ederler. Bu arzular dile getirildikten sonra Bayındır Han, çocuğa attan aygır verir. Çocuğun yerini belirler.

Sonra herkes evine gider. Adamlar, Korkut Ata'ya hürmet edip evine kadar uğurlarlar.

Haberi kimden al. Salır Kazan'ın oğlundan al. “İki ayaklı iki günde” dedikleri gibi o, on sekiz yaşına gelir. Ata biner, at koşturur, ok atar, av avlanır. O çok usta bir şekilde yetişir.

Günlerin birinde İğdir, kendi kırk yiğidi ile ava çıkar. Onlar av avlayıp yürürlerken Türkmen il-ulusuna doğru gelen düşman ordusuyla karşılaşırlar. O vakit İğdir, yiğitleriyle onların üstüne saldırır. Düşmanlarla savaşır kahramanlık gösterir. Düşmanların elindeki esirleri kurtarır. Onların kendilerini esir edip alır. İğdir bu

hizmetleri yaptıktan sonra evine gelir. Onun göstermiş olduğu kahramanlığı il-ulusun arasına yayarlar. Bu haberi duyanlar Salır Kazan'ın evine gelirler. Gelenlerin arasında Korkut Ata da vardır. Bayındır Han da kendi adamları ile buraya gelir. Salır Kazan'ı oğlunun bahadırılığından dolayı kutlar. Korkut Ata bu mecliste saz çalar, türkü-destan söyler, soy soylar, nasihat verir. İğdir'i, adının hakkını verdiği için kutlar. Ona büyük dualar eder. Bayındır Han İğdir'e kendi sağ tarafından yer verir. Bu işler olup bittikten sonra büyük toy tutulur. At yarışdırılır, güreş tutulur, ok atılır. Koç, öküz, deve dövüştürölür. Bu toya gelenler çok mutlu olurlar.

Bu toyda aç ı doyururlar, çıplağı giyindirirler. Toy sona erer, herkes evine döner.

İl-ulusun toyda bulunan ileri gelenleri Korkut Ata'ya hürmet edip evine kadar uğurlarlar. Daha sonra il-ulus rahatça yaşamaya devam eder (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 413-416).

3.2. Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Savaşı

Ural dağlarının ardında Gever denen bir hanlık vardır. Bu hanlık Oğuz il-ulusunun üzerine saldırır, hiç rahat vermezdi. Günlerin birinde Gever hanlığının adamları yine Oğuz il-ulusunun üzerine saldırır. Onları yağmalarlar, adamlarını, gelinlerini, kızlarını esir alırlar. Birçok adamı haksız yere öldürölrlr.

Bu kötü haber hanlar hanı Bayındır Han'a ulaşır. Bayındır Han bu duruma çok hiddetlenir de İçoğuz'dan, Dışoğuz'dan vekilleri çağırır, onlarla istişare yapar. Bu istişarede Gever hanlığından intikam almaya ve esirlerin kurtarılmasına karar verilir. Daha sonra İçoğuz ve Dışoğuz'dan gizlice asker toplamaya başlanır, kusursuz bir ordu kurulur. Bu ağır orduya hanlar hanı Bayındır Han'ın kendisi komutanlık eder. Ordu, Gever hanlığının üzerine yürür. Bu ordunun geldiğini Gever hanlığı bilmiyordu. Çünkü bu ordu gündüz dinleniyor, gece ilerliyordu. Gündüz askerin dinlendiğini gören olursa onu yakalarlar, bırakmazlardı.

Ordu, bu ilerlemeyle Gever hanlığına varır ve gece hanlığın üzerine saldırır. Gever hanı Çakça Han'ı esir alırlar, onu cezalandırarak öldürölrlr, esirleri serbest bırakırlar. Daha sonra Geverleri, Dışoğuz bölgesine doğru göç ettirirler.

Bundan sonra Geverler, Dışoğuz il-ulusunun arasında yaşamaya başlarlar. Onlar burada yıllarca rahat yaşarlar. Oğuz il-ulusu da Gever il-ulusuna hiç zarar

vermezdi. Günün birinde Geverlerin ihtiyaçlarından Tomga Han, Bayındır Han'ı ziyarette gelir, ona hediyeler getirir. Bayındır Han kabul edip misafir eder.    gün sonra ondan isteği sorulur. O vakit Geverlerin ihtiya ı Tomga Han kendi il-ulusu için yer verilip verilmeyeceğini sorar. Bayındır Han ona Dışoğuz'dan yer gösterir ve bağımsız bir hanlık olmasına izin verir. Daha sonra Tomga Han ziyaretten döner, kendi il-ulusunu bir yere toplar ve kendilerinin de bir hanlık olduğunu ilan eder. O dönemde de yıllarca rahat yaşarlar.

Şimdi haberi kimden al Gever hanlığından al. Gever il-ulusunun arasındaki fitneciler Tomga Han'ın önüne gelirler ve ona:

Sen, Bayındır Han'a satılmı sın, eğer satılmış değilsen bizimle birlikte hareket et, bizimle olmazsan seni öldürürüz, derler. Bu durumu Tomga Han çaresizce kabul eder, bunlarla birlikte hareket eder.

Günlerin birinde Geverlerin bir beyi ava gittiğinde Oğuzların birçok malını sürüp getirir. Mallarının arkasından gelen çobanları da öldürür. Bu olaydan sonra düşmanlık ba lar. Bu meseleyi duyan Oğuz beyleri ve yiğitleri Orazlı Bey'in evine istişareye gelirler. Bu istişare sonucu Gazılık Hoca, Gever hanlığına vekil olarak gider. İki tarafı da anla tırır, öğüt verir, barı tırır. Aradan üç yıl geçer. Sonra Geverler yine Oğuzların mallarını ka ırırılar, il-ulusunu yağmalarlar, onlardan esir alırlar. Bu durumdan sonra Geverlerle Oğuzlar arasında karşılıklı yağmalama, sata malar ba lar. Geverler, Oğuz il-ulusunun yurdunu yağmalarlar. Oğuzlar da intikam alırlar. Bu durum üç yıl sürer.

Günlerin birinde Geverler, Dı oğuzların  zerine y r rlar. Dışoğuz beyleri ordunun geldiğini öğrenirler ve asker toplamaya ba larlar. Dı oğuzlar savaşa hazır olurlar. Geverler, Dı oğuzların  zerine gelirler. Orada Dışoğuz il-ulusu Geverler ile sava ırlar. Geverlerin ordusu ile Dı oğuzların ordusu bir birine girer.  etin bir savaş olur. Güneşin  n n  toz bulutu kaplar. Bu savaşta Orazlı Bey'in oğlu Ulug Bey kahramanlık gösterir. Geverlerin hanı Tomga Han'a sata ır, kılı la ırlar, onu attan düşürür, g re ip yıkar ve elini arkasından bağlayarak Orazlı Bey'in önüne getirir. O vakit Gever ordusunun tuğu yıkılır, askerler panikler, ondan sonra el-aman el-aman derler ve yenilgiyi kabullenirler. Daha sonra Geverlerin askerleri bir yere toplanır, Orazlı Bey'in önüne getirilir. Orazlı Bey, Geverlerin bozguncu,  irret hanları için

öldürölme emrini verir. Oğuz yiğitleri onun emrini yerine getirirler. Daha sonra Dışoğuz beyleri, esirleri önüne katıp evlerine dönüp gelirler.

Orazlı Bey galibiyet toyunu yapar. Bu toya Dışoğuz - İçoğuz il-ulusu gelir. Halk da toplanır. Toy meydanına kurulan ak çadırların içi dışı adamlarla dolar, serilen halıların, nakışlı keçelerin üzerine toya gelenler otururlar. Bir büyük ak çadırda Korkut Ata saz çalar; türkü, destan söyler. Bu toya hanlar hanı Bayındır Han da gelir.

Bu toyda at yarışırılır, güreş tutulur; koç, boğa, deve dövüştürölür. Bu toy üç gün sürer. Burada açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir.

Toy sona erdikten sonra gelen misafirler, Dışoğuz-İçoğuz il-ulusu Orazlı Bey'in kahramanlık gösteren oğlu Ulug Bey'i kutlamaya onun çadırının etrafına toplanırlar. Orazlı Bey oğluyla birlikte Korkut Ata'nın ön tarafında, Bayındır Han'ın arkasında durur. O vakit Korkut Ata soy soylar, nasihat eder ve şöyle der:

Ulug Bey oldu ulu

Duaya kaldır eli

Büyüklük ada yetti

Bahadırlığı o yaptı

Daima bahadır olsun

Bahtı daim olsun

Uzun olsun ömrü

Sağlamdır kılıç demiri

Yurduna arka çıksın

Düşmanını yaman görsün

Atasını şad etsin

Düşmanının gönlünü mat etsin

Duasını biz ettik

Şanını Tanrım versin

Korkut Ata, sözünü bitirir. Buraya toplanan bütün il-ulus Korkut Ata'nın duasına katılır. Ulug Bey'e, Tanrının uzun ömür vermesini dilerler. Bu dilekten sonra herkes vedalaşarak evine döner. Orazlı Bey, oğlu Ulug Bey'le Dışoğuz ve İçoğuz'dan gelen misafirleri uğurlar. Hürmetli misafir Korkut Ata'yı gideceği yere kadar götürürler. Bayındır Han'ı bir menzil uğurlarlar. Ondan sonra Dışoğuz il-ulusu rahat yaşamaya devam eder (Tural ve Nurmemmet, 1999, s. 417-419).

3.3. Oguzların Melallaşması

Haberi kimden al. Türkistan il-ulusundan al. Türkistan'da oturan Oğuz il-ulusu; grup grup, tayfa tayfa, boy boy, uyruk uyruk yaşarlardı. Onlara büyük ilin hanı Bayındır Han hanlık ederdi. O zamanlarda Oğuzların arasında saz çalan, türkü - destan söyleyen, destan söylemekle adını duyuran akıllı, nasihatperver, çok şanlı, Korkut Ata isminde büyük bir insan yaşardı. Bu insan kimin bir toyu, meclisi, sohbeti olsa ona giderdi. Onu oraya çağırırlardı. O da oraya erinmeden giderdi, saz çalardı, destan söylerdi, sonra insanlara nasihat ederdi.

Günlerin birinde Bayındır Han toy meydanında ak çadırlar kurdurur. Ziyafetim var, diyerek il-ulusa haber gönderir. Bu ziyafete Balkan Dağı'nda oturan Oğuzlardan, Etrek kıyısında oturan Oğuzlardan, Köpetdağı eteğinde oturan Oğuzlardan, Oğuzların uzak yurtlarından olan Tejen, Murgap, Amuderya kıyısında oturan Oğuzlardan, Sırderya kıyısında oturan Oğuzlardan, Ural Dağı eteğinde oturan Oğuzlardan, Aral denizinin kıyısında oturan Oğuzlardan, Sebiz'de, Çırçıklı'da oturan Oğuzlardan, Vas'ta oturan Oğuzlardan, Diyarbekir'de oturan Oğuzlardan, Hanka'da, Hazarasıp'ta, Ket'te oturan Oğuzlardan, Hazar Denizi kıyısında oturan Oğuzlardan kısacası İçoğuz'dan, Dışoğuz'dan insanlar gelir. Gelen misafirleri karşılayan, at tutan, onlara gidecekleri çadırı gösteren hizmetkârlar ayaküstünde beklerler, hizmet ederler. Ak çadırlara halılar döşenir, misafirlere yemek yedirilir, herkesin yüzünde bir mutluluk ifadesi olur.

Bu meclis iyice kalabalıklaşır. Çok büyük bir meclis olur. Bu kadar büyük bir meclisi daha önce kimse görmemiştir.

Bu mecliste açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir. Sonra meclis yine coşar.

Bu ziyafette kimi aygırını, kimi koçunu, kimi boğasını, kimi devesini, kimi tazısını, kimi kuşunu, kimi ok-yayını, kimi süngüsünü, kimi kendi nişancılığını, kimi ustalığını, kimi el hünerini metheder.

O dönemde Çovdur il-ulusuna önderlik eden Akbay - Karabay adlı iki kardeş de bu ziyafette bulunuyordu. Bu ziyafette Akbay - Karabay adlı iki kardeş kendilerinin kerametli, çok güçlü, vuruştugunu yenen, görölmeye değer boğalarını övmüştü. Buna karşı Bayat il-ulusuna önderlik eden Talav Han kendi boğasını güzel görür, metheder. Bu tartışmaya birçok kişi katılır. Kimileri Akbay - Karabay kardeşlerin tarafını tutar, onların boğasını över; kimileri Talav Han'ın tarafını tutar, onun boğasını över.

Kısacası meclis ikiye bölünür. Tartışma gökyüzüne yükselir. Sonra bu gürültülü tartışma hanlar hanı Bayındır Han'a ulaşır. Bayındır Han, Akbay - Karabay kardeşlerle Talav Han'ı huzuruna çağırır ve onlara: "Sizler, kırk gün boyunca boğanızı besleyerek süsleyin ve sonra savaş meydanına çıkarın. Kimin boğası yenerse onun sözü doğrudur." der. Onlar da bu söylenene razı olurlar.

Şimdi haberi kimden al. Buraya davet edilen Korkut Ata'dan al. O; saz çalar, türkü- destan söyler, insanlara nasihat ederdi. O şöyle der:

Adam isen ad al

Dostun gelirse hediye sal

Aç görürsen doyur

Çıplak görürsen giydir

Misafire ziyafet çek

Tek kalma sakın tek

İlinle birlikte ol

Daima ondan dua al

Kibirlik etme

Kötü yola gitme

İyilerden ad kalır.

Kötülerden set kalır.

Nasihati biz verdik

Şanı, şerefi Tanrım versin.

Korkut Ata, sözünü tamamlar. Ondan sonra Bayındır Han ziyafeti bitirir.

Ziyafetine gelen misafirleri hürmetleyip gönderir. Daha sonra kendi yiğitleri ile ava çıkar. O vakit bunlarla birlikte Salur Kazan da ava gider.

Şimdi haberi kimden al, Çovdurların hanı Akbay - Karabay kardeşlerden al. Bu ikisi hanlar hanı Bayındır Han'ın ziyafetinden döndükten sonra kendi il-ulusunu bir araya toplayıp hanın ziyafetinde olan tartışmayı onlara anlatırlar. Buraya gelen il-ulusa o ikisi kendi boğalarını methedip, güzel söz söylerler. Akbay şöyle der: “Bizler şerefimizi korumalıyız, boğaya bakıp beslemeliyiz, bizim boğamız Bayat il-ulusunun boğasına yenilmesin.”der.

Bunları duyan Akbay - Karabay kardeşlerin il-ulusu, onların söylediklerini doğru bulur.

Buraya gelenler boğanın yenmesi için dua ederler, sonra herkes evine dağılır.

Şimdi haberi kimden al. Bayat il-ulusunda Talav Han'dan al. O kendi yiğitlerini gizlice evine çağırır. Hanlar hanı Bayındır Han'ın ziyafetinde olanları onlara anlatır. Talav Han'ın kendi yiğitleriyle ne sözleştiği belli değildir. Talav Han onlarla bir hususta sözleşir.

Bunlar yaşanıp aradan iki gün geçtikten sonra Akbay - Karabay kardeşlerin boğası kaybolur.

Boğayı aramaya başlarlar, birçok yere bakarlar; ama bulamazlar. Aradan bir gün geçtikten sonra Akbay - Karabay kardeşler istişare ederler ve gece gizlice mescide giderler. Baksalar ki onların boğasını öldürmüşler, onun leşi de orada yatıyor. O dönemde mescide Hoca Ahmet denilen bir kişi imamlık ederdi. Gece mescitte boğanın leşini gören Akbay -Karabay kardeşler, Hoca Ahmet'in evine varırlar ve “Bizim boğamızı öldürüp mescide kim attı.” diyerek ona sorarlar. Hoca Ahmet onlara:

-Sizler boğanızla mescidi batırdınız, Tanrı evini lanetlediniz, diyerek Akbay - Karabay kardeşleri suçlar.

Akbay - Karabay kardeşler kendilerinin töhmet altında bırakılmasına çok sinirlenir ve silahlarını çekerler. Hoca Ahmet'in dostları o anda oraya giderler, bağırırlar. Bu bağırtya oraya birçok adam toplanır. Buraya gelen adamlar Akbay - Karabay kardeşleri suçlu bulurlar ve onlara saldırmak isterler. Bu durumu gören Akbay - Karabay kardeşler mekânlarına dönüp gelirler. İl-uluslarını toplarlar ve istişare ederler. "O zaman her kim Hoca Ahmet'i desteklemiyorsa bizimle savaşa gelsin." derler. Buraya toplanan il-ulus intikam almaya karar verir. Daha sonra Akbay - Karabay kardeşler ordu kurarak savaşa hazırlanırlar.

Şimdi haberi kimden al. Hoca Ahmet'ten al. O, Akbay - Karabay kardeşler gittikten sonra bu taraftaki il-uluslara atlı haberci gönderir. Bir not yazarak o habercilerin eline verir. O notta şöyle yazmaktadır.

-Akbay - Karabay kardeşler boğalarını öldürüp mescide atmışlar, Tanrı evini kirletmişlerdir.

Bu haberi duyan Oğuzların bu taraftaki il-ulusları o gece savaş teçhizatlarını alarak mescidin önünde toplanırlar.

Sabaha doğru Akbay - Karabay kardeşler boğalarının leşini mescitten almaya il-ulusları ile gelirler.

Mescidin önüne toplanan bu taraftaki il-uluslar, Çovdurlarla savaşmaya hazır olurlar. Onlar " Çovdurlar savaşmaya geliyorlar. " diyerek bu gelenleri kılıçları çekerek karşılarlar. Sonra burada savaş olur. Mescidin önüne toplanan il-ulus, Akbay - Karabay kardeşlerin il-ulusundan daha fazladır. Onun için Çovdurlar yenilirler. Akbay - Karabay kardeşler kendi il-ulusuyla birlikte geri çekilir. Yurtlarına gelirler ve yediden yetmişe tüm ahalisini toplar, istişare eder, olanları birer birer halka anlatırlar.

Bu istişare sonucu Çovdur il-ulusu buradan göç edip uzaklara gitmeye karar verir. Daha sonra Akbay - Karabay kardeşler kendi ahalisine bu gece göçmeyi emreder. Ahali bu toplantıdan sonra evlerine döner ve göçe hazırlanmaya başlarlar. Çadırlarını çözerler, yüklerini deveye bağlarlar, kısa bir zaman sonra ahali göçe hazır olur. Bu göçe Akbay -Karabay kardeşler yol başçı olurlar ve giderler. Çovdurların göçü altmış gün sonra Mankışlak'a gelir. Burayı kendilerine yurt tutarlar. Burada yaşamaya başlayarak kendiışlerini kendileri görürler.

Şimdi haberi kimden al. Ava giden Bayındır Han'dan al. O, av avlayıp birçok av yakalar. Kırk gün sonra yurduna dönüp gelir. Baksa ki Oğuzların il-ulusunun arasında çatışma yaşanmış, birçok adam şehit olmuş, Çovdurlar göçüp gitmiş, onların nereye gittiğini hiç kimse görüp bilmez. Bayındır Han bu haberi işittikten sonra İçoğuz, Dışoğuz hanlarını çağırır. Yaşanan çatışma hakkında onlara bilgi verir. Bu iş hakkında ne yapılması gerektiğini onlara sorar. O vakit gelenlerden birisi yerinden kalkarak hanlar hanı Bayındır Han'dan izin ister. Bayındır Han onun konuşmasına izin verir. O, bu konuda şöyle der:

-Bizim hanımız Talav Han, Akbay - Karabay kardeşlerin boğasını çaldırdı, öldürüp mescide attırdı, onun için bu çatışmaya Talav Han sebep olmuştur, dedi

Bu sözleri duyan Bayındır Han, Talav Han'ı yerinden kaldırır. Ondan bu yapılanların doğru olup olmadığını söylemesini ister. O vakit Talav Han, Akbay - Karabay kardeşlerin boğasını çaldırdığını, öldürüp mescide attırdığını itiraf eder.

Toplantıya gelenler, Talav Han'dan bu sözleri duyunca, hepsi birden onun asılarak öldürülmesini ister. Bayındır Han, toplantıya katılanların talebini yerine getirir. Bayat il-ulusunun fitneci olan Talav Han'ı asarak öldürürler. İl-ulusunu dağıtarak her bir ailenin İçoğuz, Dışoğuz halkının arasına göç ettirilmesini emreder. Daha sonra Bayatların halkını İçoğuz'un arasında dağıtırlar. Her bir aile bir yere yerleştirilir.

Şimdi haberi kimden al Salur Kazan'dan al. O kendi il-ulusuyla birlikte toplantı yapmak ister ve meydanda ak çadır kurdurur. Halılar, döşekler döşetir. Daha sonra meclisim var diyerek bütün il-ulusunu davet eder. Bu haber Salur Kazan'ın il-ulusuna ulaşır. Salur Kazan'ın yönetimindeki bütün halk gelir. Hizmetkârlar gelen misafirleri ayaküstünde karşılarlar. Gelen misafirler yemeklerini yerler. Daha sonra Salur Kazan onları bir yere toplayarak:

-Bu çatışmadan sonra Çovdur il-ulusu çok fazla üzülmüş, yapılanlara razı olmamış ve buradan Mankışlak denen Dışoğuz'a göç etmiş. Bu husustaki düşüncelerinizi söyleyin, der.

O vakit Kandım denen namlı bir ihtiyar kişi yerinden kalkar ve şöyle der:

-Salur Kazan'la birlikte Atam Korkut, ovdurların arkasından, arabulucu olarak gitsin, bizim sözlerimizi onlara söylesinler ve buraya onları göürüp getirsin. Bu meseleyi bizlere bitiriversin.

Kandım Koca'nın söylediklerini herkes makul bulur. Daha sonra Salur Kazan, Korkut Ata'ya davetçi göndererek onun kendi yanına gelmesini söyler. Korkut Ata'nın yanına giden davetçi ona hürmet edip ata bindirerek üç gün sonra Salur Kazan'ın huzuruna alıp gelir. Korkut Ata yemek yer, dinlenir. Daha sonra Salur Kazan, Korkut Ata'ya bakarak şöyle der:

-Ey hürmetli Atam Korkut, ben kendi il-ulusumla yaşanan çatışma hususunda toplantı yaptım. Toplantıya gelen il-ulus, ikimizi ovdurlara arabulucu olarak göndermeyi, kısacası onları tekrar buraya göürüp getirmeye karar verdi. Atam Korkut bu hususta siz nasıl fikir verirsiniz, der.

O vakit Korkut Ata yapılan bu toplantıya güvenir ve şöyle der:

İl yönetiminde, istişare et

ağrıldığında oraya git

İl-ulusa hizmet et

İsterlerse başa geç

etinse de devam et

İlden dışta hiç durma

Ondan izinsiz iş görme

Maksatsız yürüme

Danışmaya tek gitme

O tarafa adım atma

Düşmana sırrını verme

Olsun ilin hep bir

Birlik dirlik getirir

Güçlü kuvvetli aslan gibi olun

Bunu gelmiş geçmiş der

Yola gitmeyi nasip et

Tanrım işini hayır et

Korkut Ata, sözünü tamamlar ve Salur Kazan'a:

-İl-ulus hizmet bekliyorsa onu yapmak gerekir. Yol hazırlığını yapiver, gidiyoruz, der.

Kırklar, hızla yol hazırlığını yaparlar. Daha sonra Salur Kazan, Korkut Ata ve Kırklar, Mankışlak nerede derler ve yola revan olur. Bunlar az yürürler, çok yürürler, kırk gün sonra Mankışlak'a gelirler. Mangışlak'ta bulunan Çovdurların il-ulusu Korkut Ata'yı, Salur Kazan'ı ve Kırkları karşılarlar, yollarına öncü çıkarırlar. Gösterilen bu hükümete Salur Kazan, Korkut Ata ve Kırklar çok kıvanç duyarlar, mutlu olurlar. Çovdur ulusu Akbay - Karabay kardeşlerin önderliğinde Korkut Ata'nın, Salur Kazan'ın ve onun kırklarının etrafını çevirerek onları misafire ayrılan ak çadıra getirirler. Onları hayvan keserek ağırlarlar, çok fazla hürmet ederler, misafirleri ağırlamak üç gün sürer. Daha sonra Akbay - Karabay kardeşler, bu misafirlerden haberlerini sormak için ulusunu bir yere toplar ve birlikte Korkut'un, Salur Kazan'ın önüne gelirler. Korkut Ata, Akbay-Karabay kardeşlere ve onların ulusuna bakarak söz söyler, ona nasihatte bulunur. O şöyle der:

Yurdundan düşme uzak.

Olur, sana kurulmuş tuzak

Onunla ol hep bir

Birlik dirlik demektir

Düşman değmez o zaman sana

Kulak verin sizler bana

Bizlerle birlikte yurda verin

İyi kötüyü birlikte görün

Ahvali bizle duyduk

Aracı olarak geldik

Nasihati sizler alın

Bizlerle birlikte gelin

Hoş etsin Tanrım sizleri

Kollasın daima bizleri

Korkut Ata, sözünü tamamlar Akbay - Karabay kardeşler kendi uluslarıyla Türkistan'a gitmeyi istemezler. Korkut Ata'nın Salur Kazan'ın nasihatini dinlemezler. Bu duruma Korkut Ata ve Salur Kazan çok dertlenirler, hiddetlenirler. Korkut Ata, Akbay - Karabay kardeşlere ve onların ulusuna bakarak şöyle der:

Deneni yapmazsan üzülsün

Bahtını sen kaçırsın

Ayrı olan rahat olmaz

İmdadına yeten olmaz

Daima ayakaltında olur

Sağ yanına düşman gelir

Seni isteyip önüne geçer

Yalnızlar çamura batar

Daima düşman senin üstünde

Yürür sana kastederek

İmdadına kim yetişecek

Düşman çaresiz bırakacak

Ayrışanı Tanrım lanetler

Sizleri Tanrım perişan eder

Korkut Ata, sözlerini tamamlar. Daha sonra Korkut Ata, Salur Kazan ve onun kırıkları birlikte Türkistan'a dönerler. Çovdurlar ise Korkut Ata'nın, Salur Kazan'ı aracılığını kabul etmez, öğüt-nasihatlerini dinlemezler ve Mangışlak'ta kalırlar (Tural ve Nurmemmet, 1999, s. 420-426).

3.4. Gorkut'un Kabri Kazılı

Haberi kimden al, Türkistan'da yaşayan Oğuz il-ulusundan al. Bu il-ulusun arasında Akövli denilen bir bey yaşardı. Onun sadece kızı vardı, oğlu olmuyordu. Bu bey oğlunun olmamasına çok üzülmüyordu. Zaman geçtikçe onun kızları kemale erer.

Akövli altı kızını zengin adamlarla evlendirir. Kendi yanında sadece en küçük kızı Hallı kalır. Bu da yetişir. Bu kız çok bilgili, güzel, hünerli, her işi yapabilecek biridir. Bu kız daima yiğitlerle yarışır, at koşturur, ok atar, güreş tutuşurdu. Daima onları yenerdi.

Akövli Bey'in Ner adında güzel bir yiğidi vardı. Onun kapısında hizmet ederdi. Bu yiğit çok güçlü, çok yakışıklıydı. Akövli Bey'in Hallı adındaki kızı bu oğlanı sever, ona âşık olur. Akövli bu duruma çok sevinir.

"Ner, benim oğlum olur, ölünce benim yerime geçer." düşüncesiyle kızını ona vermek ister. Toy kurulur.

Meydanda gerdek tutturur, çadır kurdurur. "Toyum var." der ve ilan eder. Bu toya İçoğuz'dan il-ulus gelir. At yarışdırılır, güreşler tutulur, ok atılır; boğa, deve, koç, horoz dövüştürülür. Sonra Hallı kızı Ner Bey'e verirler. O vakit Korkut Ata soy soylar, boy boylar evlenenlere dua ederek şöyle der:

Koç koç olsun oğulları

Kısa olmasın dilleri

Terbiyeli olsun kızları

Yer alsın daima sözleri

Varlıklı yaşasınlar

Bir arada geçinsinler

Şanlı, adlı olsun

Daima ömrü şadlı olsun

Adı tutulsun il-ulusta

Sözlü olsun mecliste

Misafire güler yüzlü

İline tatlı sözlü

Yoldaş olsun millette

Öncü çıksın yoluna

Hürmetlesinler daima onu

Tanısınlar daima onu

İkisi olsun uyumlu

Uyum içerisinde hep bir

Sevsinler torunlarını

Görsün sonra torunlarının torunlarını

Nasihati alın sizler

Dileyelim daima bizler

Korkut Ata, bu duaları ettikten sonra saz çalar, türkü-destan söyler. Korkut Ata destan söyleyerek eğlenceye sabaha kadar ara vermeden devam eder. O vakit Korkut Ata'nın kulağına "Korkut'un kabri kazılı" denilen ses gelir. O bu sesi duyunca şaşırır, ürperir, çekinir, keyfi kaçır. Destan söyleyecek gücü kalmaz. Daha sonra meclis hemen sona erer, toy da biter. Toya gelenler evlerine dönerler. Korkut Ata olanlardan habersiz, canı sıkılarak oturur.

Şimdi haberi kimden al, Çırçıklı'da yaşayan İçoğuz'dan al. Onlar Korkut Ata'yı alıp getirmek için kendi adamlarını gönderirler. O adamlardan biri Korkut Ata üzgün bir halde otururken içeri girer ve getirdiği haberi ona söyler. Korkut Ata, gitmeye razı olur, yol hazırlığını yapar ve yola çıkar. Bunlar bu gidişlerinde çöllerden, tarlalardan geçerek Çırçıklı'nın yakınına gelirler. Onların geldiğini duyan Çırçıklı il-ulusu kendi hanları Kara Han'la birlikte Korkut Ata'yı hürmetle karşılarlar. Aralarına alarak birlikte mekânlarına varırlar. Herkes Korkut Ata'yı misafir etmek ister. Bu hususta adamlar kendi aralarında istişare ederler ve Korkut Ata'yı Çapak Bey'in misafir etmesine razı olurlar. Çapak Bey'in oğlu çok övülen bir aslanı öldürmüştür. Bugün ona ad vermek için toy düzenlenir. Korkut Ata bu toya gelsin derler, Çapak Bey buna çok sevinir, buna karar verenlere minnettar olur. Çapak Bey Korkut Ata'yı alarak evine getirir. O vakit haberci "Çapak Bey'in oğlu çok övülen bir aslanı vurup öldürdü, ona ad takılacak, beylik vermek için tören düzenlenecektir, bu davete gelin, heyy!" diye, ilan eder.

Çapak Bey, Korkut Ata'yı ak çadıra alıp gelir, onu başköşeye geçirerek ipek halının üzerine oturtur, onu çok iyi ağırlar, hürmet eder. Sonra bu çadıra adamlar toplanmaya başlar. Çadır dolar, içine insanlar sığmayacak duruma gelir, çadırın iskeletini ayırırlar, etrafını açarlar, sadece üstü kapalı kalır. Çadırın içindeki ve

dışındaki insanlar Korkut Ata'nın söylediği sözleri dinlerler. Korkut Ata dinlenmeye çekilir. Gelen insanlar evlerine dağılır.

Ertesi gün sabah toya başlanır, bu toya birçok mahalle gelir. Toyda at yarışırılır, güneş tutulur, ok atılır; boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür. Korkut Ata her gün gece soy soylar, saz çalar, türkü-destan söyler. Bu toy üç gün sürer. Üç günden sonra bütün ulus Çapak Bey'in oğluna ad verilmesi için onun evinin etrafına toplanır. Toplananların hepsi Korkut Ata'nın sözlerini dinler. Korkut Ata, ulusuna bakıp şöyle seslenir:

Aslanla savaştı

Onu toprağa kattı

Yiğit böyle ad alır

Şanla birlikte adı gelir

Babası sağ beylik versin

İl-ulus yalnız onu görsün

Aslan olsun yiğit adı

Çapak Bey'in olsun şadı.

Onun adını verdik bizler

Razı mısınız buna sizler

Adına o layık olsun

İl-ulusa kaya olsun.

Korkut Ata'nın söylediklerini herkes makul bulur ve onaylar. Toy sona erer. Herkes evine dağılır, yolcular yola düşerler.

Şimdi haberi kimden al. Sehrisebiz Kalesi'nin çevresinde oturan İçoğuz il-ulusundan al. Bunların üzerine kadim düşmanları Togta Han ordusuyla yürür. Sehrisebiz Kalesi'nin yakınında büyük bir savaş olur. Bu savaşta Oğuz yiğitleri Togta Han'ın askerlerini yerle bir eder.

Bu savaştan sonra Sehrisebiz hanı Utamış Han galibiyet toyu yapar. O, Korkut Ata'nın Çırçıklı'ya gelmiş olduğunu duyar ve yurduna davet etmek için kırk atlı gönderir. Atlılar yola çıkarlar.

Şimdi haberi kimden al. Çırçıklı'da Çapak Bey'in otağında oturan Korkut Ata'dan al. O, toyu bitirir ve kendisiyle aynı yaşta olan ihtiyarlarla sohbeta oturur. Gece yarısına kadar sohbet ederler.

Bir süre sonra yine Korkut Ata'nın kulağına "Korkut'un kabri kazılı." diye bir ses gelir. Korkut Ata buna şaşırır, çekinir ve üzülür. Bu sırada Sehrisebiz'den gelen atlı başı izin isteyerek otağa girer. Selamlaşma olduktan sonra atlı başı haberini iletir. Buna Korkut Ata razı olur. Atına biner ve kırk atlı ile birlikte Sehrisebiz'e doğru yola çıkar. Az yürürler, çok yürürler Sehrisebiz Kalesi'ne ulaşırlar. Utamış Han, Togta Han'ın üzerlerine geldiğini Korkut Ata'ya anlatır. Korkut Ata onu dikkatlice dinler. Sonra yemek yiyip yatarlar, dinlenirler.

Sabah olunca Sehrisebiz'de galibiyet toyu başlar, at koşturulur, güreş tutturulur, ok atılır; boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür. Gece olunca Korkut Ata soy soylar, boy boylar. Savaşta kahramanca dövüşen yiğitlere adlarını verir ve onlara dua eder. Sonra destana başlar. Üç gün destan söyler. Bütün il-ulus onun yanında durarak destanı dinler.

Şimdi haberi kimden al, Amuderya kıyısında oturan İçoğuz il-ulusundan al. Bunlar bu yıl oldukça fazla ürün alırlar. Kavun, karpuz çok fazla olur. Buranın halkı Korkut Ata'nın Sehrisebiz Kalesi'ne geldiğini duyar. Daha sonra bunlar, hanları Nazar Han'ın huzuruna gelirler. Nasıl bir toy yapacaklarını anlatırlar. Nazar Han onlara izin verir. Korkut Ata'yı davet etmek için üç ihtiyarı yollar. Onlar Sehrisebiz'e giderler.

Şimdi haberi kimden al, Utamış Han'ın galibiyet toyundan al. Korkut Ata üç gece destan söyledikten sonra, öğüt-nasihat ederek şöyle der:

Yurda düşman gelmesin

Yiğit uhdeli ölmesin

Namusuna halel getirme

Oğulsan iyi savaş

Keskin kılıcını çal ona

Kuvvet gelir ondan sana

Düşman ehlini yok et

Herkesin hakkından gel

İmdat eylesin düşman senden

Nasihat alın benden

Budur size benim sözüm

Gözbebeğimsiniz sizler benim

Korkut Ata'nın bu nasihatinden sonra toy sona erer. Toya gelenler Korkut Ata'yla vedalaşarak evlerine dönmeye başlarlar. Adamlar misafirleri uğurlamak için dışarıya çıkarlar. Korkut Ata oturduğu yerde tek başına kalır. O vakit onun kulağına yine "Korkut'un kabri kazılı." diye ses gelir. O anda etrafına bakar, çok kötü olur, keyfi bozulur. Bu durum hakkında düşüncelere dalar Korkut Ata, Utamış Han ile içeri giren üç ihtiyar ona selam verir, Korkut Ata onlarla görüşür, karşılıklı hal hatır sorarlar.

Daha sonra birlikte yemek yiyerek dinlenirler. İhtiyarlar kendilerinin onu davet etmeye geldiklerini söylerler. Korkut Ata, Utamış Han ve onun il-ulusuyla vedalaşıp gelenlerle birlikte yola çıkar. Bunlar az yürüyüp çok yürüyüp sonunda Amuderya kıyısında yaşayan Oğuzlara yaklaşırlar. Amuderya kıyısında yaşayan Oğuz il-ulusu Korkut Ata'nın geldiğini işitir ve karşılamak için bir önüne çıkarlar, ona hürmet ederler, etrafını çevirerek Nazar Han'ın misafirhanesine gelirler.

Şimdi haberi kimden al. Amuderya kıyısında yaşayan fakir Artık'tan al. Bu yiğit çok fakirdi, hiçbir şeyi yoktu. Şimdi ise üç yıldır çok ürün aldığı için zenginleşir, varlıklı yaşamaya başlar. Artık, Korkut Ata'nın Nazar Han'ın misafirhanesine geldiğini duyar ve evinden dışarı çıkar Han'ın huzuruna gelir, konuşmak için izin ister, Han konuşmasına izin verir.

-Ey benim hürmetli Han'ım ben sizlerden Korkut Ata'yı sormaya geldim. Ben geçmiş yıllarda çok fakir yaşadım. Son üç yıl benim tohumum iyi verdi, ben Korkut Ata'yı misafir etmek istiyorum. Onu bana verseniz, demek için geldim, der.

O vakit Nazar Han orada oturan adamlara bakarak:

-Hey adamlar! Artık Bey'e nasıl bir cevap verelim, der.

Orada oturan insanların ortasından bir yaşlı kişi yerinden kalkar ve konuşmak için izin ister. Nazar Han, ona konuşması için izin verir. O vakit o yaşlı kişi:

-Korkut Ata'yı Artık Bey misafir etse çok iyi olur. Artık Bey'in gönlü hoş olur, dileği yerine gelmiş olur, der. Oradakiler söylenenleri makul bulur ve onaylar. Nazar Han da Korkut Ata'yı Artık Bey'in misafir etmesine razı olur. Artık Bey oradakilere minnettar olur ve onlara çok dua eder. Sonra Artık Bey Korkut Ata'ya hürmet ederek onu alıp evine getirir. Korkut Ata o gün dinlenir.

Sabah olunca Artık Bey'in mahsul toyuna başlanır. Orada at koşturulur, güreş tutulur, ok atılır; boğa, deve, koç, horoz it dövüştürülür. Gece olunca Korkut Ata saz çalar; türkü, destan söyler; bu toy üç gün devam eder.

Şimdi, haberi kimden al, Murgap kıyısında yaşayan Oğuz il-ulusundan al. Onlar Korkut Ata'nın Amuderya kıyısına geldiğini işitirler. Onların sözü geçer iki yaşlısı kendi hanları Togtamiş Han'ın huzuruna çıkar, Han'dan konuşmak için izin isterler. Togtamiş Han onlara:

-Konuşun, der.

O vakit o yaşlılardan biri:

-Amuderya kıyısına Korkut Ata gelmiş. Siz izin verirsiniz, bizler onu buraya davet etmek isteriz, derler.

Togtamiş Han razı olur. O vakit kapıdan Büküri Bey gelir. Togtamiş Han'dan söz ister. Togtamiş Han ona izin verir. Büküri Bey:

- Benim uzun zamandır zürriyetim olmuyordu. Ama bugün benim oğlum oldu, bana izin verecek olursanız toy edeyim, Korkut Ata'yı toyuma davet edeyim, der.

Orada bulunan herkes razı olur. Daha sonra Büküri Bey, kendi kırk atlısı ile birlikte Korkut Ata'yı davet etmeye gider.

Şimdi haberi kimden al, Amuderya kenarında Oğuzların meclisinde saz çalan, türkü-destan söyleyen Korkut Ata'dan al. O üç gündür destan okur, soy soylar, boy boylar ve şöyle der:

Revaçta olsun işiniz

Sağ yaşasın başınız.

Toprak ekin, tohum atın,

Varlıklı maksada yetin

Tahılsız ekmek olmaz.
Ekmeksiz yiyecek olmaz,
Kurak geçmesin yılınız,
Ağrımasın beliniz
Korusun sel belasından
Korusun yangın belasından
Belanın iyisi olmaz
İyinin kötüsü yenmez
Çok açlık olmasın
Öyle günler gelmesin
Açın bilinci olmaz
Karnı toka bela gelmez.
İle ekmek verin
Gayretimi görün
Nasihatimi verdim size,
Sözüm yoktur şimdi başka.

Korkut Ata nasihatini tamamlar. Artık Bey'in de toyu sona erer. Herkes birbiriyle vedalaşarak evine dağılır. Artık Bey misafirlerini uğurlamak maksadıyla dışarıya çıkar. Korkut Ata evde ihtiyarlarla birlikte kalır. Birlikte sohbet ederler. Yine birden: "Korkut'un kabri kazılı." denilen söz onun kulağına gelir. Korkut Ata bu sesi işitince orada oturan ihtiyarların yüzüne bakar. Ama onların biri dahi bu sesi işitmemişe benzer. Onlar kendi aralarında sohbet ediyorlardı. Bu duruma Korkut Ata çok şaşırır ve sıkıntılı bir şekilde oturur. O vakit Artık Bey bir misafir ile kapıdan içeri girer. Murgap Kıyısından gelen Büküri Bey'dir. Selam verir ve oturur, Korkut Ata'yla görüşür.

Karşılıklı hal hatır soruşurlar. Sonra bir tarafa geçerek otururlar. Artık Bey, Büküri Bey'in kırk yiğidine ve kendisine yemek verir. Yemekleri yerler. Büküri Bey kendisinin Korkut Ata'yı davet etmek için geldiğini söyler. Korkut Ata bu davete razı

olur. Hemen yol hazırlığını yapar ve Büküri Bey'le birlikte Murgap kıyısında yaşayan Oğuzlara doğru yola çıkarlar. Artık Bey onları yolcu eder, yelkenle Amuderya'dan geçirir ve vedalaşarak evine döner. Korkut Ata ile Büküri Bey az yürür çok yürür Murgap kıyısında oturan Dışoğuz il-ulusuna yaklaşırlar.

Onların geldiklerini haber alan Togtamiş Han kendi il-ulusu ile birlikte Korkut Ata'yı karşılamak için bir menzil önüne çıkar. Korkut Ata herkesle selamlaşır. İl-ulus ona hürmet eder ve Büküri Bey'in evine alıp gelirler. Büküri Bey kendi misafirlerine, evine gelen il-ulusa ziyafet verir, herkes yemek yer, sonra Korkut Ata dinlenir. Herkes evine döner. Sabah olunca Büküri Bey'in toyu başlar.

Bu toyda at koşturulur, güreş tutulur, ok atılır; boğa, deve, koç, it, dövüştürülür. Gece olunca Korkut Ata saz çalar, türkü - destan söyler. İnsanlar Korkut Ata'nın sazlı sohbetini sessizce dinlerler.

Şimdi haberi kimden al. Dış oğuz il-ulusunun uzak bir ilinden al. Yazır Han, oğlunu evlendirip yurtlandırıracaktı. Bugün Yazır Han oğluna ak çadır kurar. Daha sonra toy yapmak ister. Korkut Ata'nın Murgap kıyısına geldiğini öğrenir ve onu davet etmek için üç atlı gönderir. Üç atlı Korkut Ata'yı davet etmek için yola çıkar.

Şimdi haberi kimden al. Büküri Bey'in toyundan al. Onun toyu yedi gün sürer. Yedi gün sonra insanlar Büküri Bey'in oğlunu kutlamak, ömrü uzun olsun demek için onun evinin etrafına toplanırlar. Gelenler Korkut Ata'nın Büküri Bey'in oğlunu kutlamasını dinler. Korkut Ata şöyle der:

Uzak olsun oğul yaşı

Sağlıklı gezsın onun başı

Kolları olsun hünerli

Yaşasın o her daim varlıklı

Nazik, hoş, güzel yarlı

Çok olsun oğul - kızları

Alışsın olan sözleri

Bahadır, kahraman olsun,

Gücünü düşman görsün

Daima ustalık etsin
Düşmanı yere yıksın
Yürüse düşmanın üzerine
Adı ulaşsın gökyüzüne
Hürmet etsin il-dışı
Akıllı olsun sağlam başı
İl-ulus dua etsin,
Oğlun maksada yetişsin

Korkut Ata bu sözleri söyledikten sonra, oradaki herkes bir ağızdan "Dileğin gerçekleşsin." der ve dua ederler. Toy sona erer. Toya gelenler evlerine dağılır. Togtamiş Han, Büküri Bey'in adamları ile misafirleri yolcu eder. Evine dönenlerin hepsi gelip Korkut Ata ile vedalaşır. Ona hürmet gösterirler. Korkut Ata bu meclise evde devam eder. O vakit bunun yanında bir ihtiyar kişi oturmuştu. O çok yaşlıydı, yüz yirmi yaşındaydı. Korkut Ata onunla konuşuyordu. Bu yaşlı adama Şagal Bey derlerdi. Bu ad ona çok çakal yakalayıp öldürdüğü için verilmişti. Şagal Bey çok yaşlandığı için onun gözleri az görür, kulakları da az duyardı.

O, Korkut Ata'ya ihtiyarlığın insan için çok kötü bir dert olduğunu anlatıyordu. O vakit Korkut Ata'nın kulağına yine "Korkut'un kabri kazılı." denilen ses gelir. Korkut Ata Şagal Bey'in yüzüne bakar. Sonra onun kulağının az duyusu aklına gelir ve canı sıkılır. Bu duruma keyfi bozulmuş bir halde otururken Büküri Bey üç yiğit ile birlikte kapıdan içeri girer. Gelen yiğitler Korkut Ata'yla görüşür, hal hatır soruşurlar. Büküri Bey yeni gelen misafirlere yemek yedirir, onları doyurur. Gelen misafirlerin başı Aydoğdu Bey kendilerinin Korkut Ata'yı davet etmeye geldiklerini söyler. Korkut Ata bu haberi duyunca, oraya gitmeye razı olur ve "Çağrıldığı yere erinme, çağrılmadığın yerde görünme, bizler bekleriz." der ve yol hazırlığını yaparak buradaki il-ulu ile vedalaşır. Atlanarak onlarla birlikte yola çıkar. Gidecekleri yere yaklaşırlar.

Korkut Ata'nın gelişini Yazır Han'a haber verirler. Yazır Han kendi il-ulusu ile birlikte Korkut Ata'yı karşılamak için önüne çıkar. Korkut Ata, kendisini karşılayan

il-ulusa çok büyük hürmette bulunur, attan iner, onlarla birlikte yürüyerek Yazır Han'ın kalesine gelir, misafir odasına varır.

Ondan sonra Yazır Han'ın odası ulu meclisli olur.

Şimdi haberi kimden al. Köpetdağ eteğinde yaşayan Dışoğuz hanlarından birisi olan

Vekil Han'dan al. Bu hanın bir oğlu vardı. Ona Gonur Bey derlerdi. O, çok güçlü ve becerikli biriydi. Bunlar sessiz, sakince yaşarlarken bir gün üzerlerine düşman hücum eder. Çok çetin bir savaş olur. Bu savaşta Gonur Bey kaybedilir.

Üç yıl onun nerede olduğu belli değildir. Üç yıl kırk gün geçtikten sonra Gonur Bey

kendisi düşman elinden kaçır da yurduna gelir. Oğlu geldikten sonra Vekil Han toy yapmak

ister. Bunun için danışma meclisini toplar. Bu meclise gelen yaşlılar, büyük adamlar toy yapmak için gerekenleri söyler:

-Hey, adamlar! Korkut Ata olmadan, saz sohbet olmadan toy olmaz. Korkut Ata neredeyse onu bulup davet edip getirmek lazım, der. Herkes buna razı olur. Daha sonra "Korkut Ata'yı nerede aramak lazım" diyerek birbirlerine bunu sorarlar. O vakit Vekil Han, kendisine ait seksen atlı yiğide huzuruna gelmesi için seslenir. Atlılar o anda hazır olur. Vekil Han kırk atlıyı bir tarafa çağırır ve onlara:

- Sizler Dışoğuz'a gidin. Korkut Ata oradaysa ona hürmette bulunun ve onu davet ederek alıp gelin, benim toyum var, der.

Diğer kırk atlıyı başka bir yere çağırır ve onlara:

- Sizler İçoğuz'a gidin. Korkut Ata oradaysa onu bulun. Hürmette bulunarak, davet edip onu alıp gelin, benim toyum var, der.

O vakit Korkut Ata'yı bulmak için Dışoğuz il-ulusunun içine kırk atlı gider. İçoğuz il-ulusunun içine de onu aramaya kırk atlı gider. Giden atlılardan üç tanesi uzak ile uğrar.

Şimdi haberi kimden al, Yazır Han'ın toyundan al. Korkut Ata uzak ile gittikten bir gün sonra Yazır Han'ın toyu başlar; at koşturulur, güreş tutulur, ok atılır, boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürölür. Ak çadırda mendil oyunu oynanır. Gece olunca Korkut Ata saz çalar, türkü-destan söyler. Yazır Han'ın toyu bu şekilde üç

gün sürer. Orada açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir. Sonra toya gelenler ak çadırı kutlamak için onun etrafına toplanırlar. Korkut Ata'nın soy soylamasını herkes seyreder.

O vakit Korkut Ata Begi Bey'i kutlamak için kurulan ak çadırın kapısına varır. Oraya Yazır Han'ın oğlu Begi'nin de gelmesini ister. O da oraya gelir. Korkut Ata o vakit kutlama sözünü söyler ve şöyle der:

Begi Bey sen evli oldun,

Ev kurup başarılı oldun.

Evin senin altı kanat,

Versin sana daima baht.

Evine senin saadet gelsin.

Saadetini mihman bilsin.

Mihman gelsin sağ soldan,

Oğul - kızın olsun ondan.

Bela gelmesin başına,

Zehir katmasın aşına.

Rahat, iyi, huzurlu olasın.

Ömrün uzun, sağlıklı olasın.

Bizler ederiz duayı,

Burada var on bin kişi

Bağışlanır duayı alan,

Mut olamaz duasız kalan.

Korkut Ata bunları söyledikten sonra burada duranların hepsi birden "Söylediklerin kabul olsun Korkut Ata" diyerek bağırlar. Bundan sonra toy sona erer. İnsanlar birbirleriyle vedalaşarak evlerine dönmek için yola çıkarlar. Misafirler de gitmeye başlar. Yazır Han'ın oğlu Begi Bey kendi adamlarıyla misafirleri yolcu eder. Buradan ayrılanların hepsi Korkut Ata'yla vedalaşır. Misafirler gittikten sonra Yazır Han, Korkut Ata'yı yeni kurulan ak çadırına götürür, orada döşenen ipek

halıların üstüne onu oturtur ve kendisi bir iş için dışarı çıkar. O zaman yine "Korkut'un kabri kazılı." denen ses onun kulağına gelir. Korkut Ata bunu duyunca yine çok hiddetlenir.

O vakit Yazır Han, üç misafir ile kapıdan içeri girer. Gelen yiğitler Korkut Ata'yla görüşürler. Hal-hatır soruşurlar. Sonra yiğitler bir tarafa geçip otururlar. Yazır Han'ın hizmetkârları gelen misafirlere sofra kurarlar, yemek yedirirler. Misafirler dinlendikten sonra Yazır Han onlardan haber sorar. O vakit yiğitlerden birisi:

- Vekil Han toy edecek, bizler buraya Korkut Ata'yı çağırmaya geldik, der.

Korkut Ata bu haberi duyar ve yol hazırlığını yapar. Sonra il-ulus ve Yazır Han ile vedalaşıp gelen yiğitler ile Köpetdağ eteğinde oturan Dışoğuz il-ulusuna doğru yola çıkarlar.

Onlar az giderler uz giderler sonunda Köpetdağ eteğinde oturan il-ulusa yaklaşırlar. Vekil Han bunların geldiğini duyar ve il-ulusun şöhretli insanları ile birlikte Korkut Ata'nın önüne çıkarlar. İnsanlar Korkut Ata'ya bol hürmet ederler. Kimisi onun atının dizgininden kimisi üzengisinden tutar ve onu attan indirirler. Korkut Ata onu karşılayan herkesle görüşür, hal-hatır soruşurlar ve sonra onlarla birlikte yürüyerek Vekil Han'ın misafirhanesine gelirler. Vekil Han'ın misafirhanesi ulu bir meclise dönüşür.

Şimdi haberi kimden al. Çardaklı Çandibil'de yaşayan Köroğlu'nun yiğitlerinden al. Onlar toplanmış otururlar. Övez, saz çalıp türkü söyler. O vakit Köroğlu burada uyuyordu.

Birden sıçrayarak gözünü açar. Yeniden kalkar ve dimdik oturur. Yiğitlerin hepsi Köroğlu'na bakar. Övez de saz çalmayı, türkü söylemeyi keser. Köse Zannar, Köroğlu'nun oturduğundan bir şeyler olduğunu anlar ve ona bakıp:

- Hey, Köroğlu! Sana ne oldu, sen galiba düşünde güçlü bir düşman tarafından basıldın ya da korktun, der.

Köroğlu o vakit konuşmaya başlar ve yiğitlerine şöyle der:

- Yiğitler ben kötü bir düş gördüm, sıçrayarak uyandım, der.

Köse ona bakıp:

-Hey Köroğlu! Düşünü anlat, onun yorumu bizden, der.

Köroğlu o vakit yiğitlerine bakıp:

- Benim gözüme üç büyük yangın göründü. Bu yangınlar gittikçe bizim yurdumuza doğru yaklaşıyor. İnsanlar bu yangından kaçmaya başladılar. Ben ne yapacağımı bilemedim. O vakit sıçrayıp uykumdan uyandım, der.

Köroğlu'nun yiğitleri onun anlattıklarını dinlerler. Onun düşünüşünü herkes kendince yorumlamak ister. Köse o vakit yerinden kalkar ve "Yangın, düşmandır. Bizler gelecek düşmanla savaşmaya hazırlanmalıyız." der. Yine birisi: "Ateş düşüncedir, Köroğlu sadece düşünceye dalmış, o başka bir şey değildir." der.

Yine birisi: "Ateş beladır, bizim başımızda bir bela vardır, onu nasıl bir bela olduğunu bilmiyorum." der. Kısacası herkes kendisine göre yorum yapar. Köroğlu'nun da onun yiğitlerinin de düşünceleri bu söylenen düşüncelere uymaz. "Aptalın bin sözü yanlış, bir sözü lazımdır." demişler. O vakit Köroğlu'nun Aptal Perren denilen yiğidi yerinden kalkar ve: "Bu düşün yorumunu sadece Korkut Ata bilir. Onu buraya çağırmak gerek." der. Onun söylediklerini Köroğlu da yiğitleri de uygun görürler. Köroğlu, Köse'nin yanına üç yiğidini katar ve Korkut Ata'yı çağırmaya gitmek gerekir." der. Buna yiğitlerin hepsi razı olur. O adamlar vakit geçirmeden atlanırlar. Korkut Ata'yı çağırmaya giderler.

Şimdi haberi kimden al, Vekil Han'ın toyundan al. Vekil Han, Korkut Ata geldikten bir gün sonra toya başlar. Bu toyda at koşturulur, güreş tutulur, ok atılır; boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür. Gece olunca Korkut Ata saz çalar, türkü-destan söyler. Vekil Han'ın bu toyu üç gün sürer. Üç günden sonra Gonur Bey'in kaybettiği savaşta birçok gelin, kız, yiğit; düşmana esir düşmüştü. Onlardan kiminin annesi, kiminin babası, kiminin kardeşi, kiminin sevdiği, kiminin dayısı Korkut Ata'nın huzuruna gelir ve yardım isterler, esirlerin serbest kalmasını dilerler.

Bunların arkasından, bütün il-ulus da buraya toplanır. Korkut Ata onlara nasihat ederek şöyle der:

O koyun ayrılrsa kuzudan

Ciğeri dolar acıdan.

Meler her yana koşar yürür,

Kimisi onu bulur yürür.

Kara mal ayrılrsa danadan,
El çekmez çok ümitten.
Böğürür daima gözü yaşlı,
Onun bağı çok yaralı.
Yavrusunu gözden salmaz,
Analı deve su, ateşe düşmez.
At tayını korur,
Düşmana sağlam vurur.
Tayını vermez her düşmana,
Düşürür onu pişmanlığa
Hayvan yavrusunu izlese
Erişse, onu gözlese
İnsan onu gözlemez mi?
Onlar doğru söylemez mi?
Esirleri edin serbest,
Değersiz görmeyin kısaca
Birleşerek yürüyün
Esirlerin imdadına yetişin

Korkut Ata'nın bu sözlerini duyan halk, esirlerin özgürlüğü için hep bir ağızdan yemin ederler. Vekil Han, o vakit ordunun toplanmasını emreder. Bununla birlikte toy sona erer. İnsanlar evlerine dağılırlar. Misafirler vedalaşıp mekânlarına dönerler. Buranın halkı gitmez. Esirleri kurtarmaya gidecek olan yiğitler savaş malzemelerini hazırlayıp buraya getirirler. Kısaca bir gecede buraya on bin asker toplanır. Orduya Gonur Bey komutanlık eder. "Yurdu iyi bilen basar." demişler. Gonur Bey, orayı çok iyi bilirdi. Korkut Ata onları yolcu ederek şöyle der:

İşiniz hep başarılı olsun
İşleriniz yolunda gitsin.

Açılsın esirlerin bahtı,
Dağılsın şahların tahtı
Sağ selamet dönüp gelin,
İntikamınızı alın
İmdat ettirin düşmanı
Onu pişman ettirin
Tanrı korusun sizleri
Yâd eyleyin siz bizleri.

Korkut Ata, bu sözleri söyledikten sonra orduyu uğurlar. Onları uğurlamaya gelen il-ulus hep birden: "Söylediklerin gerçekleşsin Korkut Ata" diyerek bağırırlar. Daha sonra orduyu esirleri kurtarmak için düşman üstüne uğurlarlar. Buraya gelen insanlar evlerine dağılır. Korkut Ata dönüp Vekil Han'ın misafirhanesine varır. O vakit gün doğar. Korkut Ata içeri girdikten sonra yine "Korkut'un kabri kazılı." denilen ses kulağa gelir. O, bu duruma çok hiddetlenir, canı sıkılır. Sonra yatıp uyur, iyi kötü dinlenir.

Korkut Ata sabah uykusundan uyanır, dışarı çıkar, gelip elini yüzünü yıkar ve yemek yer. Bir süre oturduktan sonra Vekil Han'ın hizmetkârlarından birisi dört kişiyle beraber misafirhaneye gelir. Korkut Ata'dan izin isterler ve kapıdan içeri girerler. Onlar Korkut Ata'yla görüşürler, hal-hatır soruşurlar. Sonra bir tarafa geçip otururlar. O vakit hizmetkârlar onlara bir yemek hazırlarlar, misafirler yemeklerini yerler. Daha sonra Korkut Ata onlara:

-Buyurun yiğitler, nasıl bir haberle buraya geldiniz, der.

Köse Zannar o vakit yeniden birden kalkar ve:

-Bizleri Köroğlu ağamız yolladı. Sizi davet etmek için geldik. Köroğlu çok ulu bir meclis kuracak, ona sizi çağırıyor, der.

Korkut Ata bu sözü işitir, yol hazırlığını yapmaya başlar. O vakit oraya Vekil Han da gelir. Korkut Ata, Vekil Han'a Köroğlu'nun davet ettiğini, kendisinin oraya gelen bu yiğitler ile gideceğini söyler. Vekil Han, Korkut Ata'nın söylediğine razı olur. Bunların hepsi dışarı çıkar.

Korkut Ata, Köroğlu'nun yiğitleri ile atlanır. Vekil Han da kendi adamlarıyla onları yolcu eder, sonra vedalaşıp dönerler. Bunlar az gider uz gider Çardaklı Çandibil yurduna yaklaşırlar. Bunların geldiklerini duyan Köroğlu, yiğitleri ve il-ulusu ile birlikte onları bir menzil önden yol üstünde karşılar. Korkut Ata onların geldiklerini görünce attan iner, onlarla hal hatır soruşur. Sonra il-ulusla birlikte Köroğlu'nun Karrikalesi'ne gelirler. Köroğlu, Korkut Ata'yı çok güzel olan meclishanesine alıp gider. Meclishanenin içi dışı adam doludur. Hayvanlar kesilip yüzülmeye başlanır. İnsanlar en güzel kıyafetlerini, gelin kızlar toy elbiselerini giyerler. Herkes çok mutludur. Bu mutlulukla Köroğlu'nun meclishanesinde ulu meclise, eğlenceye başlanır. Buraya her taraftan misafir gelmeye başlar. Gelen misafirleri Çardaklı Çandibil il-ulusu kabul eder. Ondan sonra onların her birinin evi ulu meclis odasına döner.

Şimdi haberi kimden al, Etrek kıyısında yaşayan Dışoğuz il-ulusundan al. Bu il-ulus bağ-bahçeyle farklı ekim işleriyle meşgul olurlardı. O yıl Etrek'in suyu az olur. Bağlara, bahçelere, tarlalara sular yetmez olur. Sırayla nöbetleşe su alınırdı. Bu durumdayken bir gün su için anlaşmazlık olur.

İnsanlar kavga ederler, sonra bu anlaşmazlık Göklen Han'ın gözetimindeki il-ulus arasına sığar ve savaş için hazırlanmaya başlarlar. Nasihat etmek için insan da kalmaz. O vakit Göklen Han, iki taraftan da üçer aksakal çıkarır ve onlara:

-Bu anlaşmazlığa gerek yok, sizler insanları barıştırın, savaşa lüzum yok, der.

O vakit ihtiyarlardan biri ayağa kalkar ve:

-Şuan, il-ulus bizim söylediklerimizi dinlemez, iki taraftan da adamlar çok hiddetlendi, bu yüzden bu işi biz başaramayız, der.

Göklen Han, bu sözü işitir ve onlara bakıp:

-Sizler bana akıl verin, öyleyse nasıl yaparsınız, der.

Bu sözü duyan ihtiyarlardan biri ayağa kalkar ve Han'a:

-Ben geçen Çardaklı Çandibil'den geldim. Karrikale'de birkaç gün kaldım. Karrikale'nin il-ulusu Köroğlu'nun ulu toyunu beklerler. O toya Korkut Ata gelecekmiş. Bizler de kendi işimizi halletmek için nasihatçi olarak Korkut Ata'yı davet etsek iyi olurdu, der.

Burada oturan herkes ihtiyarın söylediklerini uygun bulur. Göklen Han, o vakit onlara "Sizlerden kimler davet etmek için gider." der.

Burada oturan insanlar istişare ederler ve kavga eden her iki tarafından da iki kişi Korkut Ata'yı davet etmek için gönderilir.

Şimdi haberi kimden al, Köroğlu'nun meclishanesinden al. Buraya gelen insanlara yemek hazırlanır, onlara yemek yedirilir. Daha sonra buraya gelenler evlerine dağılır. Korkut Ata da yatıp dinlenir.

Şimdi haberi kimden al, Köroğlu'nda al. O kendi yiğitlerini, benim diyen ihtiyar adamlarını çağırıp onlarla istişareye başlar. Köroğlu onlara bakıp:

-Hey adamlarım! Biz, hürmetli misafirimiz Korkut Ata için neler yapabiliriz, der.

O vakit Köse Zannar yerinden kalkar ve konuşmak için izin alır. O adamlara bakıp:

-Bizler Korkut Ata'nın hürmetine Karrıkale'de üç gün, Tazekale'de üç gün eğlence meclisi yapsak, orada onun hoş sesli sazını, manalı sözünü, türkü-destanını dinlesek çok iyi olur, der.

Köse'nin söylediklerine herkes razı olur. Daha sonra istişareye gelen herkes, evlerine dağılır.

Ertesi gün seher vakti, haberci Köroğlu'nun ulu meclisine başlanacağını Çardaklı Çandıbil il-ulusuna haber verir. Dört taraftan Köroğlu'nun meclishanesine insanlar gelmeye başlar. At tutanlar, misafir karşılayanlar, yemek pişirenler, şarap taşıyanlar, şarap verenler, tütün yakanlar, kısaca bütün hizmetkârlar hizmet ederler, ayaküstünde dururlar. Korkut Ata ise halı döşenen geniş meydanda saz çalmaya, türkü-destan söylemeye başlar. Bu şekilde üç gün Karrıkale'de, üç gün Tazekale'de meclis, eğlence olur. Bu eğlencede Korku Ata soy soylar, boy boylar saz çalar, türkü-destan söyler. Açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir. Çok büyük bir meclis olur, bunun gibi meclisi hiç kimse görmemiştir. Köroğlu'nun meclisi sona erer. Meclise gelen insanlar vedalaşarak evlerine dağılır. Köroğlu ise yiğitleri ve il-ulusu ile birlikte Korkut Ata'yı alıp Karrıkale'ye dönüp gelirler. Meclisine gelir. Burada Köroğlu'nun kırk yigidi, danıştığı ihtiyarları vardı. O vakit Köroğlu Korkut Ata'ya kendi gördüğü düşü anlatıp şöyle der:

-Ben uyurken gözüme üç yangın göründü, bu yangın alttan alta Çardaklı Çandibil'e doğru yaklaşıyordu, ben ne yapacağımı bilemeden sıçrayıp uyandım, der.

O vakit Köroğlu'nun düşünüyoran Korkut Ata şöyle der:

-Ey, oğlum Köroğlu, senin gördüğün o üç yangın gelecek kıtlık yıllarıdır. Sizler yaşanacak açlıktan il-ulusu koruyun, der.

Ondan sonra burada istişare başlar. Köroğlu, Korkut Ata'ya bakıp:

-Ey, hürmetli Atam Korkut, o gelecek açlıktan ben il-ulusumu nasıl koruyabilirim, der.

Korkut Ata, Köroğlu'na ve orada olan insanlara nasihat ederek şöyle der:

Ticarete gidin her yurda

Boş durmak yakışmaz merde

Gaçga gibi tahıl toplayın

Hiç bırakmayın hepsini toplayın

Yığın kaleye her taraftan,

İran'ı, Turan'ı, Arap'tan

Onu çok sağlam saklayın

İl-ulusu böylece koruyun

Onu hiç zorlamayın

Günah etse de öldürmeyin

Bu işi yapmayan izlensin

Günah işleyen cezalansın,

Bunları yapsan, açlık olmaz,

İnsanların ondan ölmez

İl-ulusun razı olur,

Tokluk sonra gelir.

Böyle yap koru ilini.

Korkut Ata sözünü tamamlar. Ondan sonra Köroğlu, ihtiyarlarına, yiğitlerine üç gün sonra tahıl yığma hakkında istişare olacağını söyler, sonra adamlar vedalaşarak evlerine dağılır. Köroğlu da yiğitleri ile dışarı çıkar. Korkut Ata tek başına evde kalır. O vakit yine Korkut Ata'nın kulağına "Korkut'un kabri kazılı." denilen ses gelir. Bu duruma Korkut Ata'nın canı sıkılır, hiddetlenir. Takatsiz bir şekilde oturur. O vakit Gammar, dört ihtiyarıyla kapıdan içeri girer. Gelenler Korkut Ata ile selamlaşırlar. Sonra bir tarafa geçip otururlar. Hizmetkârlar hızlı bir şekilde onlara sofra kurarlar, onlar yemeklerini yerler. Ondan sonra Korkut Ata onlara:

-İhtiyarlar nereden gelir, nereye gidersiniz, der.

Gelenlerden biri:

-Ey, hürmetli Korkut Ata! Bizler sizi bulmaya çıktık. Göklen Han'ın yönetimindeki il-ulus, ikiye bölünüp su için düşman oldu, onlar şimdi savaşmak isterler. Bizler sizi nasihatçi olarak davet ediyoruz, der.

Korkut Ata bu sözü işitir ve yol hazırlığına başlar. O vakit hizmetkârlardan biri gelip bu durumu Köroğlu'na haber verir. Köroğlu o anda meclishaneye gelir. Korkut Ata ile konuşur. Korkut Ata ona:

-Bizler, Etrek kıyısına hemen gitmezsek savaş olacak, insan kanı dökülecek, acele bizi yolcu et, der.

Köroğlu Bey, bu sözü duyunca Korkut Ata'yı yolcu etmek için yola çıkar. Baksa ki onunla vedalaşmak için birçok insan gelmiş. Korkut Ata o insanlarla vedalaşır. Köroğlu Bey'e de "Sağ ol " der ve gelenlerle birlikte yola çıkar. Onlar hiç durmadan ilerleyerek Etrek kıyısına yaklaşır. Onların yaklaştıklarını Göklen Han işitir. Göklen Han, kavga eden iki tarafa da Korkut Ata'nın geliş haberini gönderir. "Herkes onu karşılamaya çıksın." der. Ondan sonra iki tarafında il-ulusu Korkut Ata'yı karşılamaya çıkarlar.

Korkut Ata il-ulusunun geldiğini görür ve attan iner. Onların hepsiyle hal hatır soruşur. Daha sonra insanlar ona hürmet göstererek etrafını çevirirler ve Göklen Han'ın misafirhanesine getirirler.

Kısa bir süre sonra Göklen Han'ın yönetimindeki yerlerde yaşayan insanların hepsi oraya toplanır. Korkut ata o vakit sizler ayrı olmayan, kavga etmeyin der ve nasihat ederek şöyle der:

Bir yurda gelse bela
Birlik olur kale
Birlik ile güçlü
Ayrılık ile ıstıraplı
Bir olana hiç kimse yan bakmaz
Saldırırsa da gücü yetmez
Kavga eden dağılır
Tanrım ona lanet eder
Kavga eden güçten düşer
Tanrım ondan sorar.
Bir olana Tanrı bir
Ayrı olana kanrı bir
Bir olan maksada yeter
Her ne yapsa gücü yeter
Uzlaşın iki taraf
Şimdi bakıp durmayın sizler.

Korkut Ata, bu sözleri söyledikten sonra kavga edenler barışırlar. Göklen Han, o vakit uzlaşma toyu yapılacağını haber verdirir.

Şimdi haberi kimden al, Balkan Dağı eteğinde yasayan Dışoğuz il ulusundan al. Buranın il-ulusu hayvancılık ve avcılık yapardı. Bu il-ulus çok sakin yaşardı. Bir gün sürü başında gezen bir çoban kaçıp gelir, onun dili tutulur. Çoban kaçtığı belanın ne olduğunu bir türlü söyleyemez. Ondan sonra ya malların çobanı ya da mallardan biri yok olmaya baslar. Bu duruma oranın il-ulusu çok şaşırır. Han bu durum için kendi il-ulusunu istişareye çağırır. Bu belanın ne olduğunu öğrenmek ister yapılan istişareye çok fazla insan gelir. Bu istişare bayrak meydanında geçer. İstişareye gelenler Yapagılı Han'ın söyleyeceklerine bakarlar. O vakit Yapagılı Han, at üstüne çıkar ve insanlara bakarak yüksek sesle konuşmaya baslar. O, gelenlere:

-Ey adamlar! Bizim ya çobanımız ya da malımız kayboluyor. Bizler bunun sebebini bilmiyoruz. Bunun nasıl bir bela olduğunu bilmek lazım. Bu durumu nasıl öğrenebiliriz, sizler akıl verin der.

O vakit hiç kimseden ses çıkmaz. Bir süre sonra halkın ortasından bir ihtiyar yerinden kalkar ve Yapagılı Han'ın önüne gelir, izin ister. Yapagılı Han, o ihtiyara konuşması için izin verir. Ondan sonra o ihtiyar kişi adamlara bakarak onlara:

-Ey adamlar! Biz üç yüzden fazla gönüllü, atlı silahlı yiğitleri seçip toplamalıyız. Sonra onları her bir çobanın yanına yardımcı olarak yollamalıyız. Çobanın yanına yardımcı olarak giden atlı, silahlı yiğitler bela nereden gelirse onunla savaşmaya başlar, onu yok eder. Böyle yaparsak iyi olur, der.

Oraya gelenler, ihtiyarın söylediklerini uygun bulur. Ondan sonra Yapagılı Han, söylenen yiğitleri toplamak için hizmetkârlarına emir verir. Söylenen ordu üç günde hazır olur. Gelen yiğitlerin arasında Çakan Kembagal'ın oğlu da vardı. Yapagılı Han buraya toplanan yiğitlerin önüne gelir.

Onları eşit bir şekilde çobanlara yardımcı olarak gönderir. Çakan Kembagal oğlunu vadide güdülen davarın çobanına yardımcı olarak gönderir. O, oraya gider. Davar çobanı hep yanındadır. Hiçbir şey gelmez. Çakan Kembagal'ın oğlu gece de çok uyumazdı. Böyleyken kırkıncı günün gecesinde Çakan Kembagal'ın oğlunun atı yerinde duramaz, yemini yemez. Çoban köpeklerinin her biri bir tarafa kaçar, koyunlar da huysuzlanır. Çakan Kembagal'ın oğlu bir şeylerin olduğu anlar ve koyunların etrafında gezmeye baslar. Gece yarısı olunca ileri tarafta bir koca ışık ortaya çıkar. Bu ışık daha sonra yakınlaşmaya baslar. Bunu gören atlar kişnemeye baslar, itler ulur, koyunlar bir araya toplanır. O vakit çoban uyuyordu bu durumdan haberi yoktu.

Şimdi haberi kimden al, Çakan Kembagal'ın oğlundan al. O çobanın değneğini alır, onu yere diker, kaftanını ona geçirir, kermenini ona giydirir ve kendi de bu belaya görünmemek için bir tarafa gizlenerek pusuya yatar. Yatarak o gelen şeye izler. Çakan Kembagal'ın oğlu baksa ki yakınına gelen bu belanın büyük bir ejderha olduğunu görür. Yanan bu çift ateş onun iki gözüdür. Ejderha fark etmeden Çakan Kembagal'ın oğlunun yanından geçer, iki gözünü dikili değneğe diker, o vakit Çakan Kembagal'ın oğlu ejderhanın arkasından sessizce gelir ve onun boynuna kılıcı vurur, sonra belini keser, sonra kellesinden keser, kısacası ejderhayı parça parça ederek

öldürür. Sonra yine gizlenerek yatar, kısa bir aradan sonra ikinci ejderha gelir. Onu da bunun gibi yaparak yok eder. Daha sonra iki ejderhanın arkasından tasma takarak ikisini de alır gelir. Çobanı uyandırır, olanları ona anlatır. Elini yıkar ve yemek yer, kısa bir süre dinlenir ve atına binerek mekânına döner. Tam seher vakti Yapagılı Han'ın yurduna gelir. Hizmetkârlar Yapagılı Han'ı uyandırır. O vakit Yapagılı Han, geleni çağırır. Çakan Kembagal'ın oğlu heybesini alıp içeri girer, Han'dan izin ister. Yapagılı Han konuşmasına izin verir. O vakit Çakan Kembagal'ın oğlu iki ejderhanın sırtından alınan derileri heybesinden çıkarır ve hanın önüne bırakır. Yapagılı Han bunu görür ve şaşırır. Sonra Yapagılı Han, Çakan Kembagal'ın oğlunu hürmetleyip başköşeye geçirir, ona yemek yedirir, hediyeler verir. Sonra olanı biteni ondan anlatmasını ister. Çakan Kembagal'ın oğlu olanları olduğu gibi anlatır. Yapagılı Han öldürülen ejderleri görmeye gitmek için haber verir. Daha sonra birçok adam Han'ın evinin önünde toplanır. Gün tepeye yükselirken Yapagılı Han kendi il-ulusu ile öldürülen ejderi görmeye gider. Öğle vakti olunca oraya varırlar. Baksalar ki iki ejder dürülmüş kilim gibi yatıyor. Onların kanı su gibi akmış. Yapagılı Han orada büyük bir ateş yaktırır. Öldürülen ejderleri de o ateşe attırır. Sonra mekânına dönüp gelir, toy etmek ister, haber verir. Korkut Ata'yı alıp gelmeye üç atlı haberci gönderir. O atlılar Gökler Han'ın yurduna gider.

Şimdi haberi kimden al, Göklen Han'ın barışma toyundan al. Bu toya çok fazla halk toplanır. At yarıştırlır, güreş tutulur, ok atılır; boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür. Toy üç gün sürer. Gece olunca Korkut Ata saz çalar, türkü-destan söylerdi. Üç gün sonra toy sona erer. Korkut Ata soy soylar, boy boylar. Buradaki il-ulusun birlikte, uyumlu yaşamalarını canı yürekten arzu eder. Ondan sonra buraya gelenler “Söyledikleriniz olsun, Korkut Ata” derler ve evlerine döner. Göklen Han kendi adamlarıyla birlikte gelen misafirleri yolcu eder. Buradan ayrılanların hepsi Korkut Ata ile vedalaşır.

Korkut Ata, tek başına Han'ın meclishanesinde otururken o vakit yine “Korkut'un kabri kazılı.” denilen ses onun kulağına gelir. Bu duruma Korkut Ata'nın canı çok sıkılır. Çok hiddetlenir. O vakit Göklen Han üç yiğitle kapıdan içeri girer. Gelen yiğitler ile görüşürler. Hal- hatır soruşurlar. Sofra kurulur. Gelenler yemek yerler. Korkut Ata gelenlerden haber sorar. Onlar yaşananları ona anlatırlar. Sonra kendilerinin Korkut Ata'yı davet etmeye geldiklerini söylerler. Korkut Ata o vakit yol hazırlığı yapar, Han ile vedalaşarak yola çıkar.

Bunlar az giderler uz gideler Balkan Dağı eteğinde yasayan il-ulusa yaklaşırlar. O vakit Yapagılı Han kendi il-ulusuyla Korkut Ata'yı karsılar. Korkut Ata il-ulusu hürmetleyip attan iner. Onlarla hal-hatır soruşur. Sonra Korkut Ata'yı karşılayan insanlar onun etrafını çevirip Yapagılı Han'ın misafirhanesine alıp gelirler. O vakit Çakan Kembagal, Han'ın önüne gelir, izin ister. Yapagılı Han, ona konuşması için izin verir. Çakan Kembagal, Yapagılı Han'a:

- Ey benim kerametli Han'ım izin verirseniz Korkut Ata'yı ben misafir etsem, der. Çakan Kembagal, Han'a bakar. Onu düşünceli ve şaşırılmış gibi görür. Han ve bütün oturanlar Korkut Ata'ya bakarlar, onun sözünü merak ederler. Korkut Ata topluluğa bakıp:

-Ben, Çakan Kembagal'ın misafiri olacağım onun oğlu ejderhayı öldürdü. Ad kazandı, güç gösterdi. Bu toy da Çakan Kembagal'ın toyu olsun, der.

Orada oturanların hepsi çok mutlu olurlar. Korkut Ata'nın söylediklerini uygun bulurlar. Ondan sonra Çakan Kembagal, Korkut Ata'yı alıp evine götürür. O vakit haberci "Çakan Kembagal sabah toy yapacak, bayrak verecek, oğluna ad konulacak, beylik verilecek. Bu toya gelin hey! " diyerek haber verir. Korkut Ata, Çakan Kembagal'ın evine vardıktan sonra, onun evi ulu meclise dönüşür.

Şimdi haberi kimden al. Hazar Denizi kıyısında yasayan Dışoğuz il-ulusundan al. Bu il-ulusun hanına İva Han derler. Bu il-ulusun içinde Batır denilen bir bey yaşardı. Bu çok güçlüydü, pehlivandı, sözün kisası bu insan yüz yirmi yaşındadır. O, bir gün torunlarını, torunlarının çocuklarını, yakınlarını yanına çağırır ve "Ben, Korkut Ata'yı görmek, onunla vedalaşmak istiyorum; onun sazını, türküsünü, destanını dinleyesim geldi. Sizler onu buraya davet ederek alıp gelin." der. Bundan sonra ihtiyar Batır'ın en büyük oğlu İva Han'ın önüne gelir izin ister. İva Han konuşması için ona izin verir. O, Han'ım:

"Bizim babamız Korkut Ata'nın sazını, türküsünü, destanını hayatının son anlarında bir daha dinlemek ister. Siz izin verirseniz, bizler Korkut Ata'yı davet ederek buraya alıp gelelim der.

İva Han buna razı olur. Daha sonra Batır Bey'in bir oğluyla beraber bir de torunu Korkut Ata'yı davet edip alıp gelmek için Balkan Dağı'nın eteğinde yasayan il-ulusa giderler.

Şimdi haberi kimden al. Çakan Kembagal'ın toyundan al. Haberci sabah Çakan Kembagal'ın oğluna ad verme toyunu ilan ettikten sonra insanların kimi ona düve, kimi deve, kimi koyun, kimi boğa, kimi dana, kimi koç, kimi tahıl, kimi para, kimi ipek, kimi kumaş, kimi kaftan kısaca herkes toya yardım diye bir şeyler getirir. Onun evinin etrafı maldan, içerisi ise her türlü hediyeyle dolup taşar. Sabah büyük toya başlanır. At yarışdırılır, güreş tutulur, ok atılır; boğa, koç, deve, it dövüştürülür. Gece olunca Korkut Ata saz çalar, türkü-destan söyler. O vakit bu toy üç gün sürer. Açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir. Üç gün sonra Çakan Kembagal'ın oğluna ad vermek için bütün halk onun evinin etrafına toplanır. Onların hepsi Korkut Ata'nın konuşmasını dinler. Korkut Ata Çakan Kembagal'ın oğluna ad vererek şöyle der:

Çakan oğlun aldı ad,
Bindiği onun güzel at,
Ejder öldürdü oğlun,
Şanı daim olsun
Beladan kurtuldu.
Ejderi toprağa kattı.
Her zaman ilin şadı
Adı taktık biz ona
Tanrım korusun onu.

Ondan sonra Çakan Kembagal'ın toyu sona erer. Korkut Ata, toya gelen herkesle vedalaşır ve misafirhaneye girer. Çakan Bey kendi kardeşleriyle misafirleri yolcu eder. Korkut Ata tek başına misafirhanede oturur. O vakit yine “Korkut’un kabri kazılı” denilen ses yine onun kulağına gelir. O; buna çok sıkılır, üzülür. Çakan Bey o an iki kişiyle misafirhaneye girer. Gelenler Korkut Ata’yla görüşürler, hal-hatır soruşurlar. Sonra bir tarafa geçip otururlar.

O vakit gelen misafirlere sofraya kurulur. Onlar yemeklerini yerler. Sonra Korkut Ata onlardan haber sorar.

Gelenler kendilerinin hangi amaçla geldiklerini ona anlatırlar. Korkut Ata bunlarla gitmeye razı olur ve yol hazırlığı yapar. Sonra Çakan Bey ve diğer

insanlarla vedalaşarak gelen davetçilerle birlikte yola çıkar. Bunlar az gider, uz gider Hazar kıyısında yaşayan Dışoğuz il-ulusuna yaklaşırlar.

İl-ulus Korkut Ata'nın geldiğini duyup İva Han'la birlikte onu karşılamaya çıkarlar. Korkut Ata hürmetleyip attan iner, onlarla hal-hatır soruşur. Sonra onlarla birlikte yürüyüp Batır Pehlivan'ın önüne gelirler. Korkut Ata, Batır Pehlivan'ın yüz yirminci yaşını kutlar. Sonra onun yanına geçip oturur. O vakit haberci “Sabah, Batır Pehlivan'ın yüz yirminci yaşının toyu olacak, hey!” diyerek ilan yapar.

Şimdi haberi kimden al, Mangışlak'ta oturan Çovdur il- ulusundan al. Çovdur il-ulusu anlaşılamadıkları için Türkistan'dan Mangışlak'a göçmüşlerdi. Oradan onları alıp götürmek için Salur Kazan'la birlikte Korkut Ata da nasihatçi olarak gelmişti, ama Çovdur il-ulusu bu ikisinin nasihatini dinlemediler. Şimdi Çovdur il-ulusu, Korkut Ata'nın Hazar Denizi kıyısında yaşayan il-ulusun toyuna geldiğini duyar. Hanları Akbay'ın, Karabay'ın huzuruna gelirler. Gelenlerden ihtiyar bir kişi hanlara bakıp:

-Korkut Ata, daha önce Türkistan'a tekrar göç etmek için nasihatçi olarak bizlere geldiğinde onun dediklerini yapmadık. Bizler ona karşı utanç içindeyiz. Bu durumda bizler onu davet etmek isteriz, ondan af dilemek isteriz, der.

Çovdur il-ulusunun hanları Akbay - Karabay bunların söylediklerini olumlu bulurlar. Sonra iki itibarlı kişiyi Korkut Ata'ya davetçi olarak gönderirler.

Şimdi haberi kimden al, Batır Pehlivan'ın toyundan al. Buraya Korkut Ata geldikten bir gün sonra, Batır Pehlivan'ın yüz yirminci yaşının toyuna başlanır. At yarışdırılır, güreş tutulur, ok atıştırılır; boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür. Gece olunca Korkut Ata saz çalar; türkü-destan söyler.

Bu toyda açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir. Batır Pehlivan'ın toyu bu şekilde yedi gün sürer. Yedi gün sonra toya gelen herkes Batır Pehlivan'ın yüz yirminci yaşını kutlamak için bayrak meydanına toplanırlar. Batır Pehlivan da buraya gelir. Burada duranlar Korkut Ata'nın kutlama konuşmasını dinlerler. Korkut Ata kutlama konuşmasını yapar ve şöyle der:

Yüz yirmiye yetti yaşın.

Sağ olsun her zaman başın.

Gördü gözün torun-çocuk

Sonra gördün yine torununun torununu

İlin ile birlikte yürüdün

Nice savaş, kavga gördün.

Savaşlarda güreştin,

Amacına her zaman yettin.

Arka durdun il-ulusa,

Çok katıldın sen meclise

Ömrün uzun olsun Pehlivan

İlinde emsali olmayan bağban

İl ulusun tanıyıp seni,

Ben de dedim sana bunu.

Korkut Ata bu sözü söyledikten sonra, herkes “Söylediklerin olsun Korkut Ata, söylediklerin gelsin.” der.

Daha sonra toy sona erer, buradaki insanlar, misafirler Korkut Ata ve Batır Pehlivan’la vedalaşıp evlerine dönerler. Korkut Ata, Batır Pehlivan’ın misafirhanesine gider.

O, oturur oturmaz “Korkut’un kabri kazılı.” denilen ses yine onun kulağına gelir. O; buna çok üzülür, bunu söyleyen adamı arar, ama hiç kimseyi göremez.

O vakit Batır Pehlivan’ın oğlu iki misafiri ile odaya girer. Gelenler Korkut Ata’yla görüşürler, hal-hatır soruşurlar. Sonra odanın bir tarafına geçip otururlar. O vakit Batır Pehlivan’ın oğulları gelen yiğitlere sofraya kururlar. Onlar yemeklerini yerler.

Gelenler dinlendikten sonra Korkut Ata ile sohbe başlarlar. Korkut Ata onlardan haber sorar o an onlardan biri:

-Bizler Mangışlak’ta oturan Çovdur il-ulusundan geldik. Bizim il-ulusumuz siz daha önce nasihatçi olup geldiğinizde dediklerinizi kabul etmedi, Türkistan’a gitmek istemedi. Şimdi bizim il-ulusumuz sizden af diler, sizi davet etmek ister, sohbet etmek ister, der.

Korkut Ata, bu haberi duyunca çok mutlu olur, yol hazırlığını yapmaya başlar. Sonra Korkut Ata, Batır Pehlivan ve diğer insanlarla vedalaşarak gelenlerle yola çıkar. Bunlar az gider uz giderler sonunda Mangışlak'a yaklaşırlar. Mangışlak il-ulusu Akbay- Karabay Hanların yönetiminde onu karşılamaya çıkarlar.

Korkut Ata il-ulusu hürmetleyip atından iner. Onlarla hal-hatır soruşur. Sonra onlarla yürüyerek Akbay - Karabay Hanların misafirhanesine gelirler. Sonra Akbay- Karabay Hanların misafirhanesi ulu meclise dönüşür.

Şimdi haberi kimden al, Vas'ta oturan Yemreli il-ulusundan al. Bunlar, Korkut Ata'nın Mangışlak'a geldiğini duyarlar ve kendi hanları Aşna Bey'in huzuruna gelirler. Korkut Ata'nın Mangışlak'a geldiğini ona söylerler, onu buraya davet etmek için izin isterler. Aşna Bey, Korkut Ata'yı Vas' a çağırmaya razı olur. Sonra iki atlıyı Mangışlak'a davetçi olarak gönderir.

Şimdi haberi kimden al, Çovdur il-ulusundan al. Korkut Ata, Akbay- Karabay Hanların misafirhanesine geldikten sonra küçük bir istişare olur. Akbay - Karabay Hanlar "Nasıl başlamak gerektir." diyerek il-ulusuna akıl danışır. O vakit bu istişareye gelen bir büyük kişi ayağa kalkar ve "Af toyunu yapmalı ve toy sona erdikten sonra bütün il-ulus Korkut Ata'nın huzuruna gidip af dilemeli." der. İstişareye gelenlerin hepsi bunu olumlu bulurlar.

Daha sonra haberci "Hey! Çovdur il-ulusu, bugün toyunuz olacak, bayrak meydanına çık, hey!" diyerek ilan yapar. O vakit bütün Çovdur il-ulusu bayrak meydanına çıkar, farklı il-uluslardan misafirler de gelir. Onları misafir ederler.

Çovdur il-ulusunun toyu oldukça eğlenceli geçer. At yarıştırılır, güreş tutulur, ok atıştırılır; boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür, mendil oyunu oynarlar. Gece olunca Korkut Ata saz çalar, türkü-destan söyler. Çovdur il-ulusunun toyu bu şekilde yedi gün sürer. Yedi gün sonra bütün Çovdur il-ulusu bayrak meydanında toplanır. Oraya Korkut Ata da gider. O vakit Çovdur il-ulusunun arasında çok yaşlı biri vardı, ona Teke Bey derlerdi. O eline içi çörekli sofrayı alıp Korkut Ata'nın huzuruna varır. Sofrayı onun eline verir ve:

-Ey hürmetli Korkut, sizden bütün Çovdur il-ulusu af diler, der.

Korkut Ata sofrayı eline alır, onu öper, alnına değdirir. Sonra il-ulusa bakarak şöyle der:

İyi öğüdü alın
Dost tavsiyesi bilin.
Yüz çevirmeyin dost-yardan
Vazgeçmeyin ar namustan
Tanıyın yardımcı olanı
Ortaya çıkar söyledikleri
Büyüklerin sözünü dileyin,
Maksat-murada yetin.
Af ettim ben sizleri
Hürmet ettiniz bizleri.

Korkut Ata bu sözleri söyledikten sonra, Çovdur il-ulus hep bir ağızdan “Korkut Ata ömrün uzun olsun, söylediklerin gelsin, yurt barış, rahat içinde olsun, il-ulus kavga etmesin, Tanrım bir etsin.” derler ve dua ederler. Bundan sonra Çovdur il-ulusunun toyu sona erer. Herkes Korkut Ata’yla vedalaşır ve evlerine döner. Korkut Ata orada duruyordu. Herkes, misafirleri yolcu etmeye gitmişti. O vakit yine “Korkut’un kabri kazılı.” denilen ses onun kulağına geldi.

Korkut Ata buna üzülür. O kendi kendine “İl-ulus benim uzun yaşamam için dua etti, bu dualar kabul olmadı mı?” der. O vakit orada olan misafirlerden iki kişi Korkut Ata’nın huzuruna gelir. Onlar kendilerini davetçi olarak buraya geldiklerini ona söylerler.

Korkut Ata gitmeye razı olur, misafirhaneye gelir ve yol hazırlıklarını yapar. Sonra Akbay-Karabay Hanlar ve onların adamlarıyla vedalaşarak davetçilerle birlikte yola çıkar. Onlar Vas’a yaklaşınca Yemreli il-ulusu Aşna Bey’le birlikte onları karşılarlar. Korkut Ata onların geldiğini görünce attan iner, hal-hatır soruşurlar. Sonra onlarla birlikte Aşna Bey’in misafirhanesine gelirler. Aşna Bey’in misafirhanesi büyük bir meclise dönüşür. Oraya çok fazla insan toplanır.

Şimdi haberi kimden al; Hanka, Hazarasıp il-ulusundan al. Hanka’da Akevliler yaşırdı, Hazarasıp’ta Karaevliler yaşırdı. Bunların her birinin kendi hanı vardı.

Akevlilerin il-ulusunun hanına Güneş Han derlerdi. Karaevlilerin il-ulusunun hanına Kalkan Han derlerdi.

Güneş Han'ın bir kızı vardı, Akça derler. Kalkan Han'ın da bir oğlu vardı, onun adına da Kuvvet Bey derler. Bu kız ile oğlan avda karşılaşır ve at yarışı yaparlar, ok atışı yaparlar, güreş tutuşurlar, söz yarışı yaparlar; ama bunların ikisi de birbirini yenemez. Bunlar birbirleriyle hayat kurmak için sözleşirler. Ama Güneş Han kızını Kalkan Han'ın oğluna vermek istemez. Kalkan Han da oğluna onun kızını almak istemez.

Akça ile Kuvvet aralarında istişare ederek Korkut Ata'ya gitmeyi uygun bulurlar. İkisi de gizlice kimseye bildirmeden Vas'a giderler.

Şimdi haberi kimden al, Yemreli il-ulusundan al. Buraya Korkut Ata geldikten sonra, halkın hepsi toy elbiselerini giyer, çok mutlu olurlar. Bu esnada Aşna Bey'in misafirhanesinde Korkut Ata soy soylayıp boy boylayıp oturuyordu. O vakit kapıdan bir kişi girer ve izin ister.

Aşna Bey, onun konuşmasına izin verir. O kişi Aşna Bey'e, Korkut Ata'ya ve orada oturan diğer kişilere bakarak:

-Benim bir erkek çocuğum var, onun saçını kestirdim, bana izin verirseniz ona saç toyunu yapacağım. Bunun için Korkut Ata'yı misafirliğime verin demeye geldim, der.

Herkes onun söylediklerini makbul bulur. Ondan sonra Korkut Ata, halkla birlikte Allak Bey'in evine gider. O gün Allak Bey'in oğlunun saç toyuna başlanır. At yarışırılır, güreş tutulur, ok atıştırılır; boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür. Gece olunca Korkut Ata saz çalar, türkü-destan söyler. İnsanların hepsi gece de keçe keçe oynuyordu. Bu toya Akça ile Kuvvet de gelmişti. Bu şekilde Allak Bey'in toyu üç gün devam eder. Üçüncü gün halk oğlanın kâkülünü kutlamak için Allak Bey'in evinin etrafına toplanır. Gelenlerin arasında Korkut Ata da vardı.

Herkes Korkut Ata'nın kutlama sözünü dinliyordu. O vakit Korkut Ata oğlanın kâkülünü övüp şöyle der:

Kâkül koyup arzu ettik,

Şu zamana gelip yettik,

Ay geçer, yol geçer,
Çocukluk senden kaçar.
Yiğit olup, kız sever,
Birbiriyle anlaşırlar.
Babalarına söylerler
Razı olup dönerler.
Balanadır gelin toyu
Halkla dolar evi,
Kâkülün çok büyüsün
Aldığın gelin onu kessin.
Duamız budur bizim,
Geleceğiniz budur sizin
Dua ettik, Tanrı bilsin
Söylediklerimiz çabuk gelsin.

Korkut Ata bu sözleri söyleyince burada olan insanlar “ Söylediklerin gelsin Korkut Ata” derler. Ondan sonra Allak Bey’in toyu sona erer. Toya gelenler vedalaşıp evlerine dönmeye başlarlar. Korkut Ata daha sonra misafir evine girer. O vakit yine “Korkut’un kabri kazılı.” denilen ses onun kulağına gelir. Korkut Ata artık bu duruma alışır, önem vermez, başköşeye geçerek oturur. O vakit kapıdan Akça kız ile Kuvvet Bey girer.

Korkut Ata’yla hal-hatır soruşurlar. Sonra onlar Korkut Ata’ya kendilerinin birbirlerini sevdiklerini, ikisinin de babasının bunların birleşmesine razı olmadığını anlatırlar. Korkut Ata’nın yardım etmesini isterler. Bu sözleri duyan Korkut Ata yol hazırlığı yapar. Allak Bey kendi adamlarıyla beraber Korkut Ata’yı, Akça kızı ve Kuvvet Bey’i yolcu eder. Vedalaşıp geri dönerler. Korkut Ata, Akça kız ve Kuvvet Bey’le yola çıkar. Bunlar il-ulusa haber vermeden Hanka ile Hazarasıp arasına varıp gelirler. Oraya bir ipek çadır kurarlar, Korkut Ata’yı o çadır da bırakırlar. Akça kız, Hanka’ya gider ve babasına Korkut Ata’nın çadır kurup oturduğunu söyler.

Kuvvet Bey, Hazarasıp'a varır ve babasına Korkut Ata'nın çadır kurup oturduğunu söyler. Hanların ikisi de kendi ulusları ile birlikte Korkut Ata'yı görmeye, onu misafir olarak davet etmeye giderler.

Bunların ikisi de aynı yere Korkut Ata'nın çadırının yanına il-ulusu ile birlikte gelir. Korkut Ata bunlarla hal-hatır soruşur. Sonra hanların her biri Korkut Ata'yı kendi yurduna alıp gitmek ister. Onlar tartışmaya başlarlar. Korkut Ata onların tartışmasını bitirir. Sonra onlara bir şart koyar. “Eğer bu şartı yerine getirirseniz, ben sizin ikinizi de misafir olurum.” der. Bu sözleri duyan Güneş Han da Kalkan Han da şartı yerine getirmeye razı olur. Korkut Ata o vakit Akça Kızın, Kuvvet Bey'in önüne çıkmasını, kendi huzuruna gelmelerini ister. O vakit ikisi de Korkut Ata'nın yanına gelir. Korkut Ata sağ eli ile Kuvvet Bey'i, sol eli ile Akça kızı tutup “Bu ikisi birbirini sevmiş, kendileri de birbirine uygun. Bunları kavuşturalım.” der. Burada bulunan bütün il-ulus bunu olumlu bulur, sonra hanlar da razı olurlar. Sonra iki tarafın da toyu burada yapılmaya başlanır. Haberciler toyun olacağını ilan eder.

Şimdi haberi kimden al; Aral Denizi kıyısında oturan Dışoğuz il-ulusundan al. Burada Biçenek il-ulusu yaşırdı. Bunların hanına Galdav Han derlerdi, o çok zalimdir, il-ulusun gözünden düşmüştür. Bunun içi Biçenek il-ulusu onu yok eder. Onun yerine çok akıllı olan, il-ulusa dost olan Dana Bey'i han yaparlar. Sonra han toyunu yapmak için istişare ederler. Bu istişareye Korkut Ata'yı davet etmek için Hanka, Hazarasıp'a giderler.

Şimdi haberi kimden al; Hanka, Hazarasıp hanlarının toyundan al. Korkut Ata'nın çadırının yanına direkler dikilir, çadırlar kurulur, onların içine ipek halılar döşenir. Üç gün sonra toya başlanır. At yarıştırlır, güreş tutulur, ok atıştırılır; boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür. Keçe keçe oynanır. Gece olunca Korkut Ata saz çalar, türkü-destan söyler.

Bu toy yedi gün sürer. Bu toya Biçenek il-ulusunun davetçileri de gelirler.

Yedi gün sonra toya gelen herkes bir yere toplanır ve gelini kutlamak isterler. Korkut Ata'nın söylediklerini dinlerler. Korkut Ata gelini kutlayarak şöyle der:

Birbirinize kavuştunuz

Seviştiniz, buluştunuz,

Yahşi yaşayın, ömür sürün,

Uzun yaşayıp, iyi günler görün

İncitmeyin birbirinizi,

Budur sağlığın gereği

Tanrım size saadet versin

Huzurunu neslin görsün

Daima onun birlik

Söz kalmadı, şimdi birlik

Ulaşın maksat-murada

Tanrım yetir güzel ada

İncitmeyin birbirinizi

Budur sağlığın gereği

Tanrım size saadet versin

Huzurunu nesliniz görsün

Daima olun birlik

Söz kalmadı şimdi birlik

Ulaşın maksat-murada

Tanrım yetir güzel ada.

Korkut Ata bu sözleri söyledikten sonra herkes bir ağızdan “Söylediklerin olsun Korkut Ata” der ve toy sana erer. Korkut Ata, herkesle vedalaşarak kendi çadırına döner. O vakit yine “Korkut’un kalbi kazılı.” denilen ses yine onun kulağına gelir. Bunu artık Korkut Ata önemsemez ve başköşeye geçerek oturur. O vakit kapıdan Biçeneklerin davetçileri girer ve Korkut Ata’ya haberlerini söyler. Korkut Ata yol hazırlığını yapar ve insanlarla vedalaşarak Aral Denizi kıyısında yasayan il-ulusa gider. Onlar oraya yakınlaşırken Biçenek il-ulusu Dana Han ile birlikte Korkut Ata’yı karşılamaya çıkarlar. Korkut Ata onların geldiğini görünce attan iner, hal-hatır soruşur ve onlarla birlikte Dana Han’ın misafir hanesine gelirler. Dana Han’ın misafirhanesi ulu meclise dönüşür.

Şimdi haberi kimden al, Altınorda il-ulusundan al. Burada Duydurga il-ulusu

yaşardı, bu il-ulusun halkı çok kıyıda yaşadığı için kuzey taraftan düşman geldiğinde Dışoğuz, İçoğuz il-ulusuna haber verildi. Bunun için il-ulusa Duydurga denildi. Bu il-ulusun hanı Alaş Han'dı. Duydurga il-ulusu Alaş Han'ın yönetiminde çok galibiyetler alır, düşman yenerler. İçoğuz, Dışoğuz il-ulusuna çok fazla hizmet ederler. Alaş Han Duydurga hizmetinde kırk yıldır vardır, o artık ihtiyarlar, çok yaşlanır. İhtiyar Alaş'ın bir oğlu vardır, ona Algır Bey derler. O; çok ustaydı, becerikliydi, bahadırdı, güçlüydü. Alaş Koca Şimdi kendi yurdunun başına oğlunu getirmek ister. Bunun için o kendi il-ulusunu bir yere çağırır ve bu hususta istişare eder. Duydurga il-ulusu Algır Bey'in kendilerine han olmasına razı olur, çok sevinirler. Bu istişareye gelenlerden birisi ayağa kalkar ve il-ulusa bakıp:

- Hey, ahali! Alaş Han bu hizmete başladığında bizler ulu bir toy yapmıştık. Simdi bu hizmeti Algır Bey yerine getirecek. Algır Bey'in de hizmet toyunu yapmalı, Korkut Ata'yı da bu toya çağırmalıyız, der.

Bu ihtiyar adamın söylediklerini Duydurga il-ulusu olumlu bulur. Ondan sonra Alaş Han benim dediği üç yiğidini Aral Denizi kıyısında oturan il-ulusa Korkut Ata'yı davet etmek için gönderir.

Şimdi haberi kimden al, Biçenek il-ulusundan al. Korkut Ata geldikten sonra Biçenek il-ulusun toyu baslar. At yarıştırılır, güreş tutulur, ok atılır; boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür. Keçe keçe oynanır. Herkes mutlu olur. Açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir. Gece olunca Korkut Ata saz çalar, nağme-destan söyler, bu toy üç gün sürer. Üç gün sonra toya gelenlerin hepsi Dana Han'ı kutlamak için onun evinin etrafına toplanırlar.

Korkut Ata da onların arasındadır. Buraya gelenler Korkut Ata'dan Dana Han'ı kutlama sözüne başlamasını isterler. O vakit Korkut Ata kutlama sözünü söyler ve şöyle der:

İl-ulus han etti seni,
Aşağılama asla onu
Zulüm etme iline
Kuvvet verir yurduna
Danışarak et işini

Koru, sakla etrafını
Fakire et yardım
Daima olasın mert
Yardımanın gider yerine
Ağabey olursun yurduna
Tanrım seni kollasın
Doğru yola yollasın

Korkut Ata bu sözleri söyledikten sonra orada bulunanlar ona “Söylediklerin gelsin Korkut Ata” derler. Sonra herkes Dana Bey’e dua eder. Sonra toy sona erer. Toya gelenler vedalaşarak evlerine dönmeye başlarlar. Dana Bey, misafirleri yolcu eder. Korkut Ata, Dana Bey’in misafirhanesine gider ve başköşeye geçerek oturur. O vakit yine “Korkut’un kabri kazılı.” denilen ses onun kulağına gelir. Korkut Ata bunu dikkate almaz. Artık bunu önemsemez ve buna üzülmez.

Korkut Ata, burada üç gün kalır ve dinlenir. Dana Bey’e nasihatte bulunur. Üç gün sonra buraya Alaş Koca’nın davetçileri gelirler. Sonra Korkut Ata buradaki halkla vedalaşarak Duydurga il-ulusuna gider. Bunlar Duydurga il-ulusuna yakınlaşınca Alaş Koca bütün il-ulusuyla birlikte Korkut Ata’yı karşılamaya çıkar. Korkut Ata il-ulusun geldiğini görür ve attan iner. Onlarla hal-hatır soruşur, sonra yürüyerek il-ulu ile birlikte Alaş Koca’nın misafir hanesine gelir. Onun misafirhanesi ulu bir meclise dönüşür.

Şimdi haberi kimden al, Sırderya kıyısında yasayan İçoğuz il-ulusundan al. Burada Bektili il-ulusu yaşırdı. Bu il-ulus Oğuzların ortasında otururdu, bundan dolayı onların üzerine pek düşman saldırısı olmazdı. Bu sebeple bu ulusa Bektili derlerdi. Bektili il-ulusun hanı Gamlı Han’dı. Bunun zürriyeti yoktu. O bunun için her zaman üzgündü. Bu sebeple ona Gamlı Han derlerdi. Yıllar geçtikten sonra Gamlı Han’ın karısı hamile kalır. Günü saati gelince onun karısı bir kız doğurur. O; buna çok sevinir, toy yapmak ister, istişareye adamlarını çağırır. Gelenler toyun yapılmasına razı olurlar. O vakit gelenlerden biri ayağa kalkar ve adamlara bakıp “Ey, adamlar! Korkut Atasız toyun tadı olmaz, onu toya davet etmek lazım. Benim duyduğuma göre Korkut Ata Altınordalıların yurduna gelmiş, ona davetçi göndermek gerek.” der. Burada oturanlar bu kişinin söylediklerini olumlu bulurlar.

Gamlı Han o vakit Altınorda yurduna davetçi gönderir.

Şimdi haberi kimden al, Alaş Koca'nın toyundan al. Korkut Ata, Altınorda'ya geldikten bir gün sonra Alaş Koca'nın toyuna başlanır. At yarışdırılır, güreş tutulur, ok atıştırılır; boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür. Keçe keçe oynanır. Gece olunca Korkut Ata saz çalar; türkü-destan söyler. Bu toy yedi gün sürer. Yedi gün sonra toya gelenler Alaş Koca'nın oğlu Algır'ı kutlamaya onun evinin etrafına toplanırlar. Buraya gelenler Korkut Ata'nın kutlama sözünü dinlerler.

Korkut Ata, Algır Bey'i kutlayıp şöyle der:

Baban yaşlandı senin

Gücü, kuvveti yok onun

Yerini tut onun

Sözümü dinle benim

Adın senin oldu Algır

Ol her zaman gözü açık

Et düşmanı pişman

Onu hiç güçlendirme

İlinle birlikte yürü.

Yurduna güzel bak

Yurdunu düşmanlardan koru,

Düşmana sağlam dur

İl-ulusa vefalı

Gez, zevkli, sefalı

Ömür olsun senden uzak

Düşmana kur tuzak

Korkut Ata bu sözleri söyleyince herkes bir ağızdan “Söylediklerin olsun Korkut Ata” der, sonra dua ederler. Algır Bey babasının yerine han olur. Toya gelen insanlarla vedalaşarak evlerine dönerler. Korkut Ata, Alaş Koca ile birlikte misafirhaneye gelir. Bunlar başköşeye geçip otururlar. O vakit yine “Korkut'un kabri

kazılı.” denilen ses onun kulağına gelir. Korkut Ata bu sesi dikkate almaz. O vakit kapıdan Gamlı Han’ın davetçileri girerler, hal-hatır soruşurlar ve geçip otururlar. Hizmetkârlar gelen misafirlere yemek hazırlarlar, onlar yemeklerini yerler. Sonra kendilerinin davetçi olarak geldiklerini Korkut Ata ve Alaş Koca’ya söylerler. Ondan sonra Korkut Ata yol hazırlığını yapar, vedalaşarak davetçilerle birlikte yola çıkarlar. Onlar Sırderya kıyısında oturan il-ulusa yakınlaşırlar. Gamlı Han kendi adamlarıyla Korkut Ata’yı karşılarlar. Onların geldiklerini gören Korkut Ata attan iner, hal-hatır soruşur. Sonra il-ulus ile birlikte yürüyerek Gamlı Han’ın misafirhanesine gelir. Orası ulu bir meclise dönüşür, herkes mutlu olur.

Şimdi haberi kimden al, Ural Dağı eteğinde yaşayan Oğuz il-ulusundan al. Burada Oğuzların Kaylı il-ulusu yaşırdı. Burası çok soğuktu. Kar çok yağardı. Bunun için burada yasayan il-ulusa Kayı ya da Kaylı ili derlerdi. Buranın insanı avcılık yapardı, hayvancılık ile uğraşırlardı, refah içerisinde yaşarlardı. Kayı il-ulusunun hanına Karlı Han derlerdi. O çok usta, bahadır, güçlü, kendi il-ulusuna hizmet eden, fakire merhametli biriydi. Bunun için il-ulus onu çok iyi bilirdi, hürmet ederdi. Ondan izinsiz hiçbir şey olmazdı.

Bu il-ulusun içinde Mergen denilen bir avcı vardı. Bu, gördüğü avı kaçırmadan vururdu. O, yıllarca avlanırdı, bir gün dolaşırken ağırbaşlı bir geyiğe rastlar. Bu geyiği avlamak, canlı yakalamak ister, ama geyik ona yakalanmaz. Sonunda Mergen eline yayını alır ve atar, ok geyiğin ciğerinden geçer. O vakit geyik vurulduğu yerde kalır. Mergen’e bakar, çok acı sesler çıkarır. Mergen bu durumu görünce tövbe eder, avlanmaya son verir, yayını oklarını kırıp atar. Kendini öldü sayar ve evine döner, biraz düşünür ve kendi kendine:

- Ben ölmeden önce Korkut Atayla görüşeyim. Onun sazını, türkü-destanını dinleyim; nasihatini alayım, o dua eder, dua kabul olursa, belki ben yine yaşarım, der.

Mergen bu amaçla Karlı Han’ın huzuruna çıkar, olanları ona anlatır. Korkut Ata’yı davet etmek istediğini ona söyler, akıl danışır. Karlı Han, Mergen’in söylediklerini olumlu bulur.

Bundan sonra Mergen evine döner, yanına kardeşini ve oğlunu çağırarak onlara yol hazırlığı yaptırır. Sonra Korkut Ata’yı çağırıp getirmeleri için onları gönderir.

Şimdi haberi kimden al. Gamlı Han'ın kız toyundan al. Korkut Ata, onun evine geldikten bir gün sonra Gamlı Han'ın kız toyu baslar. O toyda at yarışdırılır, güreş tutulur; boğa, deve, koç, it, horoz dövüştürölür, keçe keçe oynanır. Gece olunca Korkut Ata saz çalar; türkü, destan söyler. Ondan sonra destan atışdırılar, mendil oyunu oynanır. Gamlı Han'ın kız toyu üç gün sürer. Üç gün sonra toya gelenler, Korkut Ata'yla birlikte Gamlı Han'ın kızını kutlamak için onun evinin etrafında toplanırlar. Oradakiler Korkut Ata'nın kutlama sözünü dinlerler. Korkut Ata Gamlı Han'ın kızını kutlayıp şöyle der:

Kız oğuldur, oğul-kız

İkisi de olur iz (nesil)

Zürriyetlinin nesli var

Zürriyetsizler kıza zar

Zürriyetsiz biter, gider

Güneş gibi batar gider

Kimin olursa zürriyeti

Devam eder onun adı

Kızın oldu Gamlı Han

Olsun onlar çok iyi

Ay olsun onun adı

Babasının çok şadı

Gamlı Adını kaldırmalı

Başka bir ad vermeli

Şadı Han dedik adı

Artırıldı senin gücün

Adını verdik kabul et

Maksat, murada yet

Korkut Ata bu sözleri söyledikten sonra, burada olan insanların hepsi bir ağızdan “Söylediklerin doğru Korkut Ata, söylediklerin gelsin” derler ve dua

ederler. Ondan sonra Şadı Han'ın toyu sona erer. Adamlar vedalaşarak evlerine dönerler Şadı Han, misafirlerini yolcu eder. Korkut Ata misafir haneye gider, başköşeye geçip oturur. O vakit yine “Korkut’un kabri kazılı.” denilen ses onun kulağına gelir. Korkut Ata, bu nu duysa da duymamış gibi yaparak oturur, dikkate almaz, önemsemez.

Korkut Ata, Şadı Han'ın yanında yedi gün dinlenir, sonra yurdu olan Türkistan'a dönmeye kalkarken Mergen'in gönderdiği davetçiler gelir. Onlar önce yemek yerler ve kendilerinin davetçi olarak buraya geldiklerini Korkut Ata ve Şadı Han'a söylerler. Ondan sonra Korkut Ata yol hazırlığı yapar ve buradaki insanlarla vedalaşarak Ural Dağı eteğinde yaşayan il-ulusa doğru yola çıkarlar.

Korkut Ata davetçilerle birlikte Ural Dağı eteğindeki il-ulusa yakınlaşınca, Karlı Han bütün il-ulusuyla birlikte onu karşılamaya çıkar. Korkut Ata, il-ulusun geldiğini görür ve attan iner. Onlarla hal-hatır soruşur. Sonra onlarla yürüyerek Mergen'in evine gider, Mergen'in evi şad olur, ulu meclise başlanır. Bu mecliste Korkut Ata boy boylar, soy soylar, nasihat eder.

Şimdi haberi kimden al, hanlar hanı Bayındır Han'dan al. O günün birinde köşkünde otururken onun habercilerinde biri gelir ve Bayındır Han'dan af diler. Bayındır Han konuşması için izin verir. O vakit haberci Han'a anlatmaya başlar. O, Han'a:

-Ben Togta Han'ın yurdundan geldim. Togta Han çok fazla asker toplamaya başladı. O, yüz bin asker toplayarak habersizce Türkistan'a Oğuzların üzerine yürüyecek. Ben bunları öğrenerek size haber verdim, der.

Bayındır Han bunları duyunca İçoğuz, Dışoğuz yaşlılarını istişareye çağırır. Bu istişarede iki yüz bin asker toplamayı uygun bulurlar. Ondan sonra Bayındır Han Oğuzların yirmi dört hanlığından iki yüz bin asker toplanmasını emreder. Oğuzların yirmi dört tayfasının her birine atlı haberciler gider.

Şimdi haberi kimden al, Mergen'in meclisinden al. Mergen, Korkut Ata geldikten sonra ulu meclis kurdu. Bu meclise Kayı ilinden duyanların hepsi geldi. Bu mecliste Korkut Ata soy soylar, boy boylar, saz çalar, türkü-destan söyler. Meclise gelen il-ulus Korkut Ata'nın duasını dinlemek ister.

Korkut Ata Mergen'e dua ederek şöyle der:

Gözetir, Havva-Âdem
Ondan doğan daima mutlu
Hayvanlara kırgın dolat
Hayvanlar feryat eder
İşitilmez onun feryadı
Yardıımıdır insanın mutluluğu
Haddinden fazlası kırılır
Göz gösterir biri
Bu olur sonu
Ömrünün sonuna kadar oturur
Ahını yetirir
Ömrünün sonuna kadar acı senin
Dinle sözümü benim
Tövbe et avlanmaya
Hayvanlara eziyet etme
Tanrım günahını bağışlar
Günahının vebali söner

Korkut Ata bu sözleri söyledikten sonra oradaki insanların hepsi birden “Söylediklerin doğru Korkut Ata, dediklerin gelsin. Mergen’in günahını Tanrım affetsin.” derler ve dua ederler. Bundan sonra meclis sona erer. İnsanlar vedalaşıp evlerine gidecekken Bayındır Han’ın gönderdiği atlı haberciler gelir. Asker toplanması gerektiğini Karlı Han’a söylerler. Karlı Han emir verir ve üç günde dokuz bin asker toplanmalı, der. Söylenen sürede dokuz bin asker toplanır. Karlı Han ile Korkut Ata toplanan askerleri yanlarına alıp Türkistan’a gelirler. O vakit Türkistan’da ordu kurulur, iki yüz bin atlı-silahlı yiğit toplanır. Korkut Ata burada yiğitlere bakarak boy boylar, soy soylar, nasihat eder. Yiğitler düşmana darbe vuracaklarını söylerler.

O vakit “ Korkut’un kabri kazılı” denilen ses onun kulağına gelir. Korkut Ata bunu dikkate almaz. Sonra iki yüz bin asker savaşa hazır olur. Bayındır Han orduya komutan olur ve yurttan ayrılırlar. Bir dağ eteğine gelir ve bekler. Bayındır Han burada konuşma yapar, düşmanın geldiğini söyler.

Bundan sonra Bayındır Han, orduyu dört eşit parçaya böler. Birinci bölük, Togta Han’ın ordusunun önünden arkasına geçmelidir. Bu bölüğe Salur Kazan komutanlık yapacak. İkinci bölük düşmanın geldiği yolun batı tarafına gitmelidir. Bu bölüğe Köroğlu komutanlık yapacak. Üçüncü bölük düşmanın geldiği yolun doğu tarafına gitmelidir. Ordunun dördüncü bölümü Togta Han’ın ordusunun önüne çıkmalıdır. Bu bölüğe Bayındır Han’ın kendisi komutanlık eder. Bayındır Han’ın komutanlık ettiği bölük uzun bir süre yürüdükten sonra Togta Han’ın önüne çıkar. Savaş için hazır olup beklerler.

Şimdi haberi kimden al, Togta Han’dan al. O, yüz bin kişilik ordu kurar ve gündüz yatıp gece yürüyerek Oğuzların üzerine gelir. Bu gelişle birlikte Bayındır Han’ın bölümüyle karşılaşır.

Bayındır Han, Togta Han’ın askerleriyle değdi-kaçtı vuruşunu yapar. Saldırır, geri çekilir; saldırır, geri çekilir. Bu şekilde yapar ve geri çekilip geliverir. Geri çekile çekile Salur Kazan’ın bölümünün yakınından geçer. Salur Kazan’ın bölümü düşmanın arkasına geçer. O vakit Bayındır Han’ın bölümü düşmana sağlam saldırır. O vakit düşmanın sağ tarafından Köroğlu kendi bölümüyle saldırır, sol taraftan Teke Beyi Zaman kendi bölümüyle saldırır. Düşman bundan sonra bozguna uğrar ve geri çekilir. Salur Kazan bölümüyle saldırır. O vakit düşman askerleri nereye gideceklerini bilmez olurlar. Çoğu teslim olur. Savaşın çetin geçtiğini gören Togta Han günün Oğuzlara yetmeyeceğini anlayınca bir bölük askerle kaçmaya başlar.

O da o vakit Köroğlu’yla karşılaşır. Köroğlu onu hemen attan indirir. Elini arkadan bağlayıp Bayındır Han’ın huzuruna alıp gelir. Salur Kazan ise düşmanın tuğunu eline geçirir. Düşman yenilir. Onca düşman askerinden ölen ölür, kalan sağlar esir düşer. Kısaca Togta Han’ın askerleri, ordusu Oğuzlara ganimet olur. Bayındır Han büyük bir galibiyetle yurduna döner. Galibiyet toyu yapmak için haber verdirir. Bayındır Han’ın bu galibiyet toyuna bütün Oğuz il-ulusundan insanlar gelir. Çok fazla insan gelir, misafirlerin sayısı belli değildir. Gelenlerin hepsi bayrak meydanında kurulan çadırlara yerleştirilir. Sabah olunca toy başlar. At yarışdırılır,

güreş tutulur, ok atışı yapılır; boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürülür. Destan atışılır; keçe-keçe, mendil oyunu oynanır. Gece olunca Korkut Ata saz çalar, nağme-destan söyler, soy soylar, boy boylar. Bu toyda açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir. Bayındır Han, düşmanla iyi savaşan yiğitlere hediyeler verir. Alınan ganimetleri fakirlere dağıtır. Toy bu düzende kırk gün sürer. Toya gelen insanlar çok mutlu olurlar. Kırk gün sonra Korkut Ata toya gelenlerle beraber Bayındır Han'ı galibiyet için kutlamaya onun köşkünün önüne gelir. Burada toplanan insanlar Korkut Ata'nın kutlama sözünü söylemesini beklerler. Bayındır Han il-ulusun önüne geldikten sonra Korkut Ata kutlama sözüne başlayıp şöyle der:

Düşman gizlice ordu kurdu,

Haber gelip buraya ulaştı.

Haberciyle her yana duyurdun,

Asker diye haber çektirdin.

İl-ulus seni kolladı,

Çok yiğit asker yolladı.

İki yüz bin sayı oldu,

Toplanarak buraya geldi.

Hazır oldular yürüyüşe,

Eğitimli gittiler savaşa.

Savaştı bahadır yürek,

Bahadırılık yiğide gerek.

Oğuz ili birliktir,

Birliktelik daima iyidir.

Eğitim aldı asker senden,

Düşman basıldı bundan.

İl-ulusu korudun,

Düşmanı yok ettin.

Darmadağın oldu düşman,

Olmuştur o şimdi pişman.

Savaşta kanlar döküldü,

Atlar her yana sürüldü.

Savaştı, ölen öldü,

Ölmeyenler bahadır oldu.

Bahadırları memnun ettin,

Galibiyete ilinle ulaştın.

Galibiyet toyunu kutladın,

İl-ulusu şad eyledin.

Dua eder ilin sana,

Kutlama buyruldu bana.

Tanrım sana kuvvet versin,

İl-ulusun devran sürsün.

Canı yürekten kutlarız,

Olanları hatırlarız.

Korkut Ata kutlama sözünü tamamlar. Burada duran il-ulus hep bir ağızdan “Söylediklerin doğru, söylediklerin olsun Korkut Ata.” derler. Bundan sonra Bayındır Han’ın galibiyet toyu sona erer.

Gelenlerin hepsi vedalaşarak evlerine döner. Sonra İçoğuz - Dışoğuz illeri huzurlu bir şekilde yaşarlar.

şimdi haberi kimden al, Korkut Ata’dan al. Korkut Ata bu galibiyet toyunu gerçekteştirdikten sonra kırk ay, kırk gün, kırk saat yaşar. O, yüz yirmi yaşına ulaşır. Korkut Ata’nın yüz yirminci yaşını kutlamaya İçoğuz, Dışoğuz il-ulusu gelir. Çok büyük bir toy olur. At yarıştırılır, güreş tutulur, ok atışı yapılır; boğa, deve, koç, horoz, it dövüştürölür.

Korkut Ata misafirleri gönderdikten sonra evine gelir ve dinlenir. O vakit yine “Korkut’un kabri kazılı.” denilen ses onun kulağına gelir. Bu ses Korkut Ata’nın

neşesini kaçıır, çok sıkılır, incinir, nereye baksa bu sesi çıkarana ulaşamaz. Bu durum Korkut Ata'yı üzer.

Bundan dolayı o rahatlamak için ata biner ve yola çıkar. Bu çıkışıyla Sırderya kıyısına gelir. O vakit sabah olur, attan iner, buradaki güzelliğe bakar, gönlü biraz açılır. O vakit yine “Korkut’un kabri kazılı.” denilen ses onun kulağına gelir. Korkut Ata bu sesi duymaktan bıkar, sıkılır ve burada kendini denize atmak ister. Denizin kıyısına gelir ve kendini denize atacakken “ Korkut, namertlik etme; ölümden kurtuluş yoktur, sen vadenle ölmelisin. Senin ölüm vaktin yaklaştı. Yine kırk ay, kırk gün, kırk gece geçtikten sonra emaneti teslim edersin. Sonra il-ulusun seni Türkistan’da kazılan kabrine gömerler, o vakte kadar il-ulusunla vedalaş.” denilen ses onun kulağına gelir. Bunu duyan Korkut Ata atına atlar ve yurduna döner. Geldikten üç yıl, üç ay, kırk gün, kırk gece geçtikten sonra Korkut Ata “Görüşeceklerim var.” diyerek İçoğuz- Dışoğuz il-uluslarını çağırır. Bu çağrıya bütün Oğuz il-ulusundan insanlar gelir. Yirmi yedi gün sonra bütün gelişler sona erer. Burada üç gün boyunca yeme-içme olur. Üçüncü gün gecesinde Korkut Ata nasihat meydanına çıkar. İl-ulusun ortasında durur ve şöyle der:

-Hey, insanlar! Ölümden kurtuluş olmazmış. Sizler benden razı olun, artık benim mecalim kalmadı, gücüm tükendi, der ve o vakit Korkut Ata can verir.

Korkut Ata'yı Oğuz il-ulusu alıp Türkistan’daki mezarlığa, kendi kardeşlerinin yakınına kazılan kabre defnederler. Mezarın üstünü taşla süsleyerek, taşları işlerler. Üzerine türbe yaparlar. Ondan sonra, gelenler Korkut Ata’nın cenaze yemeğini, üçünü, yedisini ve kırkını geçirip evlerine dönerler.

İyi çok yaşamaz, kötünün yarası geçmez, demişler. Korkut Ata bizim düşüncemizde daima yaşar (Tural ve Nurmehmet, 1999, s. 427-464).

4. ORJİNAL METİNLER

IGDIR*

Günleriň birinde İçoguz il-ulusynyň hany Salyr Gazan awa çykýar. Ol dağlarda, düzlerde aw awlaýar. Onuň awy diýseň oňýar. Salyr Gazan keýikleri atly kowup tutýar, atyp urýar,-tazy, guş salyp urýar. Şeýdip awdan yüküni tutýar. Şondan soň Salyr Gazan diýseň ýadaýar-da, bir otluk-suwluk ýerde goş tutýar. Atyny otluk ýerde tebleleýär.-tazysyna, guşuna et taşlaýar. Ot ýakýar. Aw etinden çişlik, kakmaç, şara bişirip iýýär. Şondan soň Salyr Gazan şu ýerde meýmiräp uklaýar. Salyr Gazan kiçi ukusyna gidende, üç gün ýatýardy. Uly ukusyna gidende, ýedi gün ýatýardy. Bu sapar Salyr Gazan kiçi uka ýatypdy. Özüne belli, Salyr Gazan üç günden soň, ukudan oýanýar. Gözüni açyp garasa, bir gyz onuň başyny dyzynyň üstüne alyp, ýüzüne seredip otyr. Salyr Gazan ony görýär-de, gyza:

- Sen ynsmysyň, ýa-da jynmysyň, sözle - diýýär.

Şol wagt ol gyz:

- Men yns-da däl, jyns-da däl. Men bir gyzdyryn. Saňa aşyk bolup, şu ýere geldim - diýýär.

Ol gyz şeýle diýende, Salyr Gazan hopugyp, ýatan yerinden galýar. Gyzyň önünde oturýar. Ony synlamaga başlaýar. Salyr Gazan oňa garasa, ýüzi ak, gara gözli, güler yüzli, pisse dodak, badam gabak, alma ýañakly, inçe billi, süýji, çeper elli, ine bir gyz. Görmäge göz gerek, bu gyza Salyr Gazan jany-dili bilen aşyk bolýar. Ony gujaklap öpýär. Şol wagt gyz Salyr Gazana : - Meniň üç sany şertim bar, şony bitirsen, men seniň aýalyň bolaryn - diýýär .

Salyr Gazan gyza:

- Aýt, şertiňi eşideli - diýýär.

Şol wagt gyz Salyr Gazana garaýar-da şeýle diýýär.

- Sen, men ýöränimde, yzymdan seretme, başymy daranymda, ýanymda durma, guýudan suw çekenimde, maňa garama - diýýär.

Salyr Gazan bu şertleri bitirmäge razy bolýar. Şondan soň Salyr Gazan bu gyz bilen är-aýal ýaly ýaşaberýär.

Günleriň birinde ir bilen Salyr Gazan ukudan oýanýar. Görse, ýanynda ol gyz ýok. Şonda Salyr Gazan kümäniň deşiginden içine seredýär. Ine, ol gyz kellesini dyzynyň üstüne alypdyr-da, darap otyr.

* "Edebiyat we sungat" gazet, 12 awgust 1988.

"Edebiyat ve Sungat" gazetes, 12 Avgustos 1988, Aşgabat

Salır Gazan muny görüp, aljyraýar, haýran galýar. Gyz Salır Gazanyň özüne seredýändiginden habarsyz.

Salır Gazan bu ýagdaýy görüp, bu gyz ýörände yzyndan garamagy, guýudan su çekende, oňa seretmegi ýüregine düwýär. Bu wakadan soňra Salır Gazan gyz bilen aw etinden nahar bişirip iýýär. Arak-şerap içýärler. Bir salymdan aýyş-eşret bilen meşgul bolýarlar. Bu işler bitenden soň, gyz guýudan suw getirmäge gidýär. Salır Gazan gizlin onuň yzyndan garaýar. Görse onuň aýaklarynyň barmaklary yzyna tarap garaýar. Bu gyz şol barşyna guýudan öz saçyna gowany dakyp, kyrk gulaç çuňlukdan suw çekip alýar. Bu ýagdaýlary görýär-de, Salır Gazan sandyrap başlaýar. İçine sygdyryp bilmän, öz-özi samraýar. Ol bu ýagdaýlary bilmek üçin çuň pikirlenip durka, ýanyna gyzyň gelenini-de duýman galýar. Gyz Salır Gazanyň titräp, aljyraňňy bolup durşuna garaýar-da, oňa:

- Saňa näme boldy - diýýär.

Aljyraňňy halda Salır Gazan birden gyza:

- Seniň aýaklaryň barmaklary ýörände näme üçin yzyna garaýar? Sen saçyňy daranyň-da, kelläni goluňa alyp, dyzyň üstünde goýup daraýarsyň - diýýär.

Salır Gazandan bu sözleri eşidýär-de, gyz oňa:

- Sen lebziňde durmadyň. Men indi seniň aýalyň bolup bilmerin. Men peridirin. Perileriň gizlin syry açylmaly dälär - diýip, gaharlanýar. Gyz bir silkinip, guş bolýar-da, uçup gidiberýär.

Indi habary kimden al, Salır Gazandan al. Peri uçup gidenden soňra, onuň ýüregi gysýar.

Öýüne gadýar. Mekanyna gelýär. Ol özüne ýer tapmaýar. Hiç bir zat göwnüne ýaramaýar. Ol şu halda geziberýär, emma Salır Gazan ýygy-ýygydan peri bilen sataşan ýerine awa çykyýar.

Gysýan göwnüne teselli berýär, emma ol gyza hiç duşmaýar. Öýüne gaýgyly gaýdyp gelýär. Bir gezek ýene şol ýere awa çykýar. Salır Gazan ol ýerde aw awlaýar. Bir ýerde düşýär, dynç alýar.

Bir salymdan sonra, bu ýere baýaky peri gelýär. Onuň elinde gundakly bir çaga bar. Ol çagany gyz Salır Gazana berýä-de, oňa:

- Bu çaga seniňki. Men seniň bilen ýanaşanymda, göwrämde galdy. Sen oňa eýelik et - diýýä-de, onuň goluna çagany berýär. Ýene guş bolup uçup gidiberýär. Bu wakalardan soňra, Salır Gazan golundaky çagany öýüne getirýär. Adamlar Salır Gazandan:

- Bu çaga kimiňki? - diýip soraýarlar.

Şonda Salır Gazan olara:

- Bu çaga Igdir, özüminkidir - diýýär.

Bu habary eşitýärler-de, oylan-gyzlar buşdulap, çar tarapa ylgaýarlar.
Olar:

- Salyr Gazanyň ogly boldy, buşluk! - diýip, bütin Türkmen il-ulusyna habar berýärler.

Bu habar hanlar hany Baýandyr Hana baryp ýetýär. Baýandyr Han özüniň men diýen adamlary bilen ogul toýuny gutlamaga gelýär. Şunlukda Salyr Gazanyň öýüne bütin Türkmen hanlary, il-ulusy gelýär. Hemmelere hormatly Gorkut Ata bu wagat köpçüligiň ortasynda oturyp, saz çalyýardy, nama dessan aýdýardy. Söz sözleýärdi. Hemme toýa gatnaşýanlara öwüt-nesihat edýärdi. Geljekler kemsiz gelenlerinden soň, uly toý tutulýar.

At çapylýar, ok atylýar. Göreş tutulýar. Goç, öküz, esrik iner uruşdyrylýar. Toý sowlandan soň, bu çaga at dakmak üçin mähelle Salyr Gazanyň öýüniň töweregine ýygnaýar. Şol wagat hormatly Gorkut Ata söz berýärler. Gorkut Ata, ol çagany goltugyna alýar da, ör turýar. Ol sözlemäge başlap şeýle diýýär:

Bu çaganyň ady Igdir,
Bar çagadan bilseň ýegdir.
Myhmanyna güler ýüzli,
Iline şirin sözli.
Ata-enä wepaly,
Ýaryna ol şapaly.
Aty çapsyn, arlasyn,
Işde özi derlesin.
Awa gitse, alawly,
Aty mäkäm jylawly.
Namysly bolsun özi,
Lebiz etsin, bir sözli.
Awraýly ilinde,
Şowly bolsun ýolunda.
Tekepbirlik etmesin,
Ýalan sözle gitmesin.
Batyr bolsun göreşde,
Üstün çyksyn her işde.
Bolsun örän rehimli,
Duşmana mydam gamly.
Ogly onuň kän bolsun,
Jüpden-jüpden on bolsun.
Mydam döwletli bolsun,
Döwleti daýym gelsin.

Çagaň adyn biz berdik,
Yaşyny taňrym bersin.

Gorkut Ata alkyşyny gutarar. Bu alkyşy eşidenler ony makullaýarlar. Olar hem öz gezeginde, bu çaga şunuň ýaly alkyşlar edýärler. Şu arzuwlar edilenden soňra, Baýandyr Han çaga aýgyr at berýär. Çaganyň ornuny belleýär. Şondan soň, Hemmeler öýli-öýüne gaýdýarlar. Adamlar Gorkut Atany hormatlap, öýüne çenli ugradýarlar.

Habary kimden al, Salyr Gazaniň oglundan al. "Iki aýakly iki günde" diýenleri. Ol on sekiz yaşaýar. Ata çykýar, At çapýar, ok atýar, aw awlaýar. Ol örän ezber bolup ýetişýär.

Günleriň birinde Igdir özüniň kyrk ýigidi bilen awa çykýar. Olar aw awlap ýörkäler, Türkmen il-ulusyny talap gelýän duşman ordasynyň üstünden gelýärler. Şonda Igdir ýigitleri bilen olaryň üstüne dökülýär. Duşmanlar bilen uruş edip, edermenlik görkezýär. Duşmanlaryň elinden ýesirleri boşadýar. Olaryň özlerini ýesir edip alýar. Igdir bu hyzmatlary bitirenden soň, öýlerine gelýär. Onuň eden batyrlygy il-ulusyň arasyna ýaýraýar. Bu habary eşidenler Salyr Gazanyň öýüne gelýärler. Gelenleriň arasynda Gorkut Ata-da bardy. Baýandyr Han bolsa, özüniň men diýen adamlary bilen bu ýere gelýär. Salyr Gazany oglunyň alan abraý bilen gutlaýar. Gorkut Ata bu oturylyşykda saz çalýar, nama-dessan aýdyýar. Söz sözleýär, öwüt-nesihat berýär. Igdiriň adyny ödändigini ony gutlaýar. Oňa uly alkyşlar edýär. Şondan soň Baýandyr Han Igdire özüniň sag tarapyndan orun berýär. Şeýle dabaralar bolup geçenden soň, uly toý tutulýar. At çapylýar. Göreş tutulýar. Ok atyşylýar. Goç, öküz esrik iner uruşturulýar. Bu toýa gelenler diýseň şatlanýarlar.

Bu toýda aý doýurýarlar, ýalaňajy geýindirýärler. Toý sowulýar. Her kim öýlü öýüne gaýdyýar.

Toýa gelen il-ulusyň abraýly adamlary Gorkut Atany hormatlap, öýüne çenli ugraýarlar. Şondan soň, il-ulus parahat yaşaberýär.

DYŞOGUZZLARYŇ GÄWER HANLYKYNA KARŞY KÖREŞİ*

Ural taglarynyň arkasynda Gäwer tigen bir hanlyk boladyr. Ol hanlyk Oguz il-ulusynyň üstüne çozadyr-ta syra kün bermidir. Künleriň birewünde Gäwer hanlykynyň alamanlary ýene Oguz il-ulusynyň üstüne çozadyr, olary taladyr, adamlaryny, giz-kelinlerini ýesir aladyr. Köp adamlary nahak öldüredir.

Bul şum habar hanlar hany Baýandyr Hana baryp ýetedir. Baýandyr Han bul närse syra aýyglanadyr-ta İçoguzdan, Dyşoguzdan wekiller çakyradyr, olar bilen birge maslahat etedir. Bul keňeşte Gäwer hanlykyndan har almak, ýesirleri halas etmek, ikrar etiledir. Şondan sora İçoguzdan, Dyşoguzdan pinhan koşun toplanmana başlydyr, desga kemsiz tutuladyr. Bul agyr desga hanlar hany Baýandyr Hanyň özi ýolbaşçylyk etedir. Koşun Gäwer hanlykynyň üstüne ýöriş etedir. Bul koşunyň keledirenini Gäwer hanlyky bilmidirti. Çünki bul koşun kündizine ýatadyrty, tünde ýöridirti. Kündiz koşun ýatganda kimse körünse, ony sora koý bermeztiler.

Şul ýöriş birlen bul desga Gäwer hanlykyna baradyr, tünde onuň üstüne töküledir. Onuň hany Çakça Hany ýesir aladyrlar, ony ýazgaryp öldüredirler, ýesirleri boşatadyrlar. Keýin Gawerleri Dyşoguz tarapyna köçüredirler.

Şondan sora Gäwerler Dyşoguz il-ulusynyň arasynda ýaşamana başlydyrlar. Olar şondan keýin köp ýyllar parahat ýaşıdyrlar. Oguz il-ulusy-ta Gäwer il-ulusyny syra ynjytmydyrty. Günleriň birewünde Gäwerleriň ýaşulusy Tomga Han Baýandyr Hanyň aldyna sapara keledir, oňa engamlar ketiredir. Baýandyr Han kabul etedir, mymanlydyr. Üç künden keýin ondan habar sorydyr. Şonda Gäwerleriň ýaşulusy Tomga Han öz il-ulusy üçin ýer bermekini sorydyr. Baýandyr Han oňa Dyşoguzdan ýer beredir, özbaşdak hanlyk bolmana rugsat etedir. Şondan sora Tomga Han sapardan keledir, öz il-ulusyny bir ýerge toplydyr-ta özlerine bir hanlyk tiýip ygılan etedir. Şul ýaşayyşta niçe ýyllar parahat ýaşıdyr.

* "Yaşlyk", No 1, 1989

"Yaşlyk" dergisi, Sayı No 1, 1989, Aşgabat

Imdi habary kimden al, Gäwer hanlykyndan al. Gäwerleriň il-ulusynyň arasyndaky hansumaklar Tomga Hanyň aldyna keledirler-te oňa:

- Sen Baýandyр Hanga satylgan, sen satylmagan bolsaň bizler birlen birge bol, bolmysaň bizler seni öldüreris - diýiptirler. Bul närsäge Tomga Han nalaç ylalaşadyр, bular birlen birge bolyberedir.

Künleriň birewünde Gäwerleriň bir begi awa kitgende Oguzlaryň kän malyny sürüp ketiredir.

Mallaryň yzyny yzlap kelgen çopanlary-ta öldiredir. Şul wakygadan sora melallaşma başlanadyр. Bul närsäni eşitgen Oguz begleri, ýigitleri Orazly Begiň öwüne keňeşe keledirler. Bul keňeşte Gazylyk Hoja Gäwer hanlykyna wekil bolup baradyр. Iki tarapy-ta töwella etedir-te ýaraşdyradyr. Mundan sora üç ýyl keçedir, keýin ýene Gäwerler Oguzlaryň malyny süredirler, il-ulusyny talydyрlar, olardan ýesir aladyрlar. Şundan keýin Oguzlar birlen Gäwerler arasynda talowçylyk, alamançylyk başlanadyр. Gäwerler Oguz il-ulusyny talydyрlar, Oguzlar-ta har aladyрlar. Bul ýagdaý üç ýyla çekedir. Künleriň birewünde Gäwerler Dyşoguzlaryň üstüne ýöriş etedirler. Dyşoguz begleri desganyň keledirenini biledirler-te koşun toplydyр. Dyşoguzlar köreşe taýýar boladyрlar. Gäwerler Dyşoguzlaryň üstüne keledirler. Şonda Dyşoguz il-ulusy Gäwerler birlen uruş etedirler. Gäwerleriň koşuny birlen Dyşoguzlaryň koşuny katyşadyр. Şeýle bir uruş boladyр. Künüň aldyny toz tutadyр. Bul uruşta Orazly Begiň oğlu Ulug Beg edermenlik körsetedir, Gäwerleriň Hany Tomga Hana sataşadyр, kylyçlaşadyр, atdan agdaradyр, köreşip ýykadyр, koluny keýninde baglydyр. Orazly Begiň aldyna ketiredir. Şul halat Gäwerleriň koşunynyň tугy ýykyladyр, olar basgy tapadyрlar. "Elaman-elaman" tiýedirler-te basylanlaryny boýun aladyрlar. Şondan sora Gäwerleriň koşunyny bir ýerge toplydyрlar, Orazly Begiň aldyna alyp keledirler. Orazly Beg Gäwerleriň bolgusyz hanlaryny "Öldiriň" diýdir-te buruk beredir. Şol zamat onuň tiýgenini Oguz ýigitleri ýerine yetiredirler. Şondan keýin Dyşoguz begleri ýesirleri aldyna salyp, öwlerine kaýtyp keledirler. Orazly Beg ýeňiş toýuny tutadyр. Bul toýa Dyşoguz, İçoguz iy-ulusy keledir. Syra köp mähelle üwşedir. Toý meýdanynda tutulgan ak öwleriň içi dyşy adamdan toladyр, ýazylgan halylaryň, gülli kigizleriň üstünde toýa kelgenler oturadyрlar. Bir belent ak öwde Gorkut Ata saz çaladyрty, nama, dessan aýtadyрty. Bul toýa hanlar hany Baýandyр Han-ta keledir.

Bul toýda at çapyladyр, köreş tutuladyр, koçgar, buga, esrik ner uruşdyryladyр. Bul toý üç күне çekedir. Munda açlar toýguzyladyрlar, keýgiziledirler.

Toý sowulgandan keýin kelgen mymanlar Dyşoguz, İçoguz il-ulusy Orazly Begin edermenlik körsetgen owly Ulug Begi kutlamana onuň öwüniň töwereğine üwşedirler. Orazly Beg owly birlen birge Gorkut Atanyň öň tarapynda Baýandyr Hanyň keýninde turadyr. Şul zamat Gorkut Ata söz sözlidir, nesihat etedir-te şeýle tiýedir

Ulug Beg boldy uly,
Alkyşa köter koly
Uluglyk ada ýetdi,
Batyrlıky ol etdi.
Elmydam batyr bolsun,
Döwleti daýym kelsin.
Uzak, bolsyn ömüri,
Berkdir kylyç temiri.
Iline arka tursun,
Tuşmany ýaman körsün.
Atasyny şat etsin,
Tuşman köňlün mat etsin.
Alkyşyny biz ettik,
Abraý taňrym bersin. .

Gorkut Ata sözün tamamlydyr. Bul ýerge ýygngan heme il-ulus Gorkut Atanyň alkyşyna koşuladyr. Ulug Bege taňrynyň uzak ýaş bermegini islidirler. Bul tilegden keýin hemeler hoşlaşyp öwli-öwüne kaýtadyrlar. Orazly Beg owly Ulug Beg birlen Dyşoguzdan, İçoguzdan kelgen mymanlary uwratadyrlar. Hormatly miman Gorkut Atany barjak ýerineçe alyp baradyrlar. Baýandyr Hany bir menzil uratadyrlar. Şondan sora Dyşoguzyň il-ulusy parahat ýaşy beredir.

OGUZZLARYŇ MELALLAŞMAKY*

Kimden habar al. Türküstan il-ulusyndan al. Türküstanda oturdyran Oguz il-ulusy kowçum-kowçum, taýpa taýpa, tire-tire, urug-urug bolup ýaşydyrlar. Olaryň hemesine uly il-iň hany Baýandyr Han hanlyk etedirti. Bul zamatda Oguzlaryň arasynda saz çalandyran, nama, dessan aýtadyran, dessan aýtmakda ýakasyny tanytgan akyldar, nesihatçy, dym abraýly Gorkut Ata diýgen bir ulug kişi ýaşydyrty. Bul kişi daýyma kimiň toýy, oturylyşyky, gürrüň-ýarany bolsa şoňa baradyrty. Ony şoňa çakyradyrtlyar. Ol-ta şoňa irinmeý keledirti, saz çaladyrty, dessan aýdadyrty, keýin adamlara öwüt-nesihat etedirti.

Künleriň birewünde Baýandyr Han toý meýdanynda ak öwler tutduradyr. "Oturylyşykym bar. " diýdir-te il-ulusyna habar beredir. Ol oturylyşyka Balkan tagynda oturdyran Oguzlardan, Etrek kenarynda oturdyran Oguzlardan, Köpettagyň etekinde oturdyran Oguzlardan, Oguzlaryň alys ilinden, Tejen, Murgap, Amyderýa kenarynda oturdyran Oguzlardan, Syrly Derýa kenarynda oturdyran Oguzlardan, Ural tag etekinde oturdyran Oguzlardan, Har Al deňiziniň kenarynda oturdyran Sebitze, Çyryklyta oturdyran Oguzlardan, Wasta oturdyran Oguzlardan, Diýarbekirte oturdyran Oguzlardan, Hankata, Hazarasypda, Kätte oturdyran Oguzlardan, Hazar deňiz kenarynda oturdyran Oguzlardan, hullas İçoguzdan, Dyşoguzdan adamlar keledirler. Kelgen mimanlary karşı aladyran, at tutadyran, olara baradyran öwlerini körsetediren hizmatkärler ayak üstünde turadyrlar, hyzmat etedirler. Ak öwlerde halylar töşelgen, mimanlara owkat çekilgen, hemaniň ýüzünde şatlyk.

Oturylyşyk dym kyzýşadyr. Munda syra ulug meýlis boladyr. Munuň deýin meýlisi hiç kes körmegenti.

Bul meýliste açlar toýguzyladyr, ýalaňaçlar keýgiziledir. Sora meýlis jyda kyzýşadyr. Şul zamat meýliste kimsi aýgyryny, kimsi koçgaryny, kimsi bugasyny, kimse esrik nerini, kimsi-tazysyny, kimsi kuşuny, kimsi ok-ýäýyny, kimsi naýzasyny, kimsi özüniň mergenlikini, kimsi ezberlikini, kimsi kol hünärini mahtydyrty.

Şol zamatda Çowdur il-ulusyna ýolbaşçylyk etediren Akbaý, Karabaý tiýgen iki togan bul oturylyşykta oturdyrty. Şol meýliste Akbaý, Karabaý iki togan özleriniň keramatly, syra küýçli, urşadyrany ýeñediren,

* "Yaşlyk", No 1, 1989

"Yaşlyk" dergisi, Sayı No 1, 1989, Aşgabat

dym körmegeý bugasyny magtydyrty. Oña Baýat il-ulusyna ýolbaşçylyk etediren talaw Han karşy, öz bugasyny ýagşy köredir, magtydyr. Şul dawa sora köpler koşuladyrlar. Kimsi Akbaý, Karabaýyň tarapyny tutadyr, onuň bugasyny, kimsi talaw Hanyň tarapyny tutadyr, onuň bugasyny magtydyr.

Hullas meýlis ikige bölünedir. Jenjel dik asmana köteriledir. Keýin bul şowhun dawa hanlar hany Baýandyr Hana ýetedir. Baýandyr Han iki togan Akbaý, Karabaý, talaw Hany aldyna çakyradyr-ta "Sizler ýene kyrk künden bugaňyzy bakyp, bejerip, bezip uruş meýdanyna çykaryň. Kimniň bugasy ýeňalsa şonuň sözi togru boladyr" diýdir. Olar-ta bul aýdylgana razy boladyrlar.

Imdi habary kimden al, bul ýerge çakyrlygan Gorkut Atadan al. Ol saz çaladyrty, nama, dessan aýtadyrty, adamlara öwüt-nesihat etedirti. Ol şeýle tiýedir:

Adam bolsaň at al,
Dostuň kelse halat sal.
Ajy körseň toýguz
Ýalaňaç kelse kiýgiz.
Mimana tagam çek,
Ýeke kalma hullas tek.
Iliň bilen birge bol,
Daýym ondan alkyş al
Ulumsylyk etmigin,
Ýaman ýolga kitmigin.
Ýagşylardan at kaladyr,
Ýamanlardan set kaladyr.
Nesihaty biz berdik,
Abraý taňrym bersin.

Gorkut Ata sözün tamamlydyr. Baýandyr Han şondan sora oturlyşykyny kutaradyr.

Oña kelgen mimanlary hormatlyp uwratadyr. Keýin özi men tiýgen ýigitleri birlen birge awa çykadyr. Şunda bular birlen birge Salyr Gazan-ta awa kitedir.

Imdi habary kimden al, Çowdurlaryň hany Akbaý, Karabaý iki togandan al. Bul ikewi hanlar hany Baýandyr Hanyň oturylyşykyndan keledir-te il-ulusyny bir ýerge toplyp, hanyň oturylyşykynda bolgan jedeli olara aýtadyrlar. Bu ýerge kelgen il-ulusa ol ikewi öz bugalaryny magtyp, söz sözlidirler, düşündiredirler. Akbaý şeýle tiýedir:

"Bizler namysymyzy saklymaly, bugany bakyp, bejermeli, bizleriň bugamyz Baýat il-ulusynyň bugagyndan ýeňilmesin" diýdir.

Muny eşitgen Akbaýyň, Karabaýyň il-ulusy olaryň aýtganylyny makul bileler.

Buganyň ýeňmekine bul ýerge kelgenler alkyş etedirler. Keýin şul ýerge kelgen il-ulus öwli-öwüne targydyr.

Imdi habary kimden al, Baýat il-ulusynda talaw Handan al. Ol özüniň men tiýgen ýigitlerini pinhan öwne çakyradyr. Hanlar hany Baýandyr Hanyňkyda bolgan närselerden olary habar etedir. Keýin talaw Han öz ýigitleri birlen birge närse togrusynda sözleşgeni bizge belli imes. Olar bilen talaw Han kizlin handaý närse bolsa-ta bir iş togrusynda sözleşgen boladyr.

Şul bolgan işlerden keýin, iki künden sora, Akbaý, Karabaý iki toganyň bugasy ýitedir.

Ony yzlymana başlydyrlar, köp ýerleri karydyrlar, agtaradyrlar, syra tapmydyrlar. Şonda bir kün keçgenden Akbaý, Karabaý ikewi maslahatlaşdylar-ta metjide tünde pinhan baradyrlar. Karysalar olaryň bugasyny öldürgenler, onuň maslyky-ta şol ýerte ýatadyr. Şol zamatda metjide Hoja Ahmet tiýgen adam ýolbaşçylyk etedirti. Akbaý, Karabaý iki togan tünde buganyň maslykyny köredirler-te Hoja Ahmedini öwne baradyrlar-ta "Bizleriň bugamyzy öldürip metjitge kim taşydy" diýdiler-te ondan sorrydyrlar. Hoja Ahmet olara:

- Sizler bugaňyz birlen mesjidi haraplydyňyz, taňry öwüne nalet etdiňiz - diýdi-te Akbaý, Karabaý günakerlidir.

Akbaý, Karabaý bul iki toganyň onuň ýolgan töhmetine syra aýgy keledir-te tygyny çekedir. Hoja Ahmetiň ýaranlary şul halat ara tüşedirler, kowur etedirler. Bul kowura sora köp adamlar toplanadyrlar. Bul ýerge kelgen adamlar Akbaýy, Karabaýy bimamla etedirler-te olary köplemek islidirler. Bul närsäni körgen Akbaý, Karabaý iki togan mekanyňa kaýtyp keledir. Il-ulusyny toplydyr, maslahat etedir. "Şul halatda kimse Hoja Ahmete arka turmysa urşa bizler birlen ýörsün" diýdirler. Bul ýerge kelgen il-ulus har almaky ikrar etedirler. Şondan sonra Akbaý, Karabaý iki togan desga tutadyr, urşa taýarlanadyr.

Imdi habary kimden al, Hoja Ahmetden al. Ol Akbaý, Karabaý iki togan kitgenden keýin bul, ýanki il-uluslara çapar atly könderedir. Ol habarçylaryň koluna hat ýazyp beredir. Ol hatda nama şeýle bitiledir:

- Akbaý, Karabaý iki togan bugasyny metjitge öldürip atgan, taňry öwüni haraplygan, tiýlip aýtyladyr.

Bul habary eşitgen Oguzlaryň bul ýanky il-uluslary şul tünde uruş enjamyny tutadyr-ta metjidiň aldyna toplanadyrlar.

Azan säher çaky Akbaý, Karabaý iki togan bugasynyň maslykyny metjitden almana il-ulusy bilen keledirler.

Metjidiň aldyna toplanan bul ýanky il-uluslar, Çowdurlar birlen uruş etmäge taýýartylar. Olar "Çowdurlar uruş etmäne keledirler," diýdirler-te bul kelgenleri kylyç bilen karşylydyrlar. Şonda bul ýerde uruş boladyr. Metjidiň aldyna ýygnangan burunky il-ulus Akbaýyň, Karabaýyň il-ulusyny köplidirler. Şonuň üçin Çowdurlar basyladyrlar. Akbaý, Karabaý özüniň il-ulusy birlen birge keýne çekiledir. Mekanyna keledir-te ýedi ýaştan ýetmiş ýaşgaça bütin ilatyny bir ýerge ýygnydyr, maslahat etedir, bolgan nârseleri bir-bir olara aýtadyr.

Şul maslahatda Çowdur il-ulusy bul ýerden köçüp alys ýerge kitmeki ykrar etedir. Şondan sora Akbaý, Karabaý özüniň ylatyna şul tünte köçmeki-tabşyradyr. Ilat şul keňeşten keýin öwli-öwüne buradyr-ta köçmäne taýýarlana başydyr. Öwüni ýeşedir, yüküni taňadyr, bir sellemden bar ilat köçe taýýar boladyr. Bul köçe ýolbaşçy Akbaý, Karabaý iki togan boladyr-ta kitiberedirler. Çowdurlaryn köçi altmyş kün tigente Maňgyşlaka keledir, şul ýerde mekan tutadyr. Şul ýerde olar ýaşamana başydyrlar, öz künlerini özleri köredirler.

Imdi habary kimden al, awa kitgen Baýandyr Handan al. Ol aw awlyp, köp şikar etedir-te kyrk kün tigente mekanyna kaýtyp keledir. Ol körse Oguzlaryn il-ulusynyň arasynda melallaşma bolgan, köp adamlar şehit ölgen, Çowdurlar köçüp kitgen, olaryň handa kitgenini hiç kes bilmidir. Baýandyr Han bul habary eşitgenden keýin İçoguz, Dyşoguz hanlaryny çakyradyr. Bolgan melallaşma barada olara aýtadyr. Bu iş hakda nârese etmelitkini olardan soradyr. Şul halat kelgenleriň birewi orundan turadyr-ta hanlar hany Baýandyr Handan ötünç sorydyr. Baýandyr Han onuň sözlemeki rugsat etedir. Ol şonda şeýle tiýedir:

- Bizleriň hanymyz talaw han Akbaý, Karabaý iki toganyň bugasyny ogurlatty, öltürip metjide taşatdyrty, şonuň üçin bul bolgan melallaşma sebakär talaw Han boldy - diýdir.

Bul sözleri eşitgeç Baýandyr Han talaw Hany ornundan turguzadur. Onuň etgen işlerini toly aýtyp bermekini talap etedir. Şul zamat talaw Han ornundan turadyr, Akbaý, Karabaý iki toganyň bugasyny ogurlatganyny, öltürip metjitge taşatganyny boýun aladyr.

Keňeşe kelgenler talaw Handan bul sözleri eşitgeç, hemmesi birden onuň asylyp öltürilmekini talap etedirlar. Baýandyr Han keňeşe katnaşganlaryň talabyny yerine ýetiredir. Baýat il-ulusynyň han sumaky talaw Hany asyp öldüredirler. Il-ulusyny targydyp, her öwlüsini İçoguz, Dyşoguz ilatynyň içine köçürmeki buruk beredir. Şondan sora Baýatlaryň ilatyny İçoguza targytadyrlar.

Olaryň her öwlüsi bir ýerge tüşedir.

Imdi habary kimden al, Salyr Gazandan al. Ol özüniň il-ulusy birlen birge keňeş etmek islidir-te meýdanda ak öw tutturadyr. Haly tüşekler oňa tüşetedir. Şondan sora "Keňeşim bar" diýdir-te heme il-ulusyny çakyradyr. Bul habar Salyr Gazanyň il-ulusyna ýetedir. Şondan keýin Salyr Gazanyň karamakyntaky ilatyň bary keledir. Kelgen mimanlary karşylydyranlar, at tutadyranlar, owkat çekedirenler aýak üstünde turadyrlar. Kelgen heme halyk owkatlanadyrlar. Sora Salyr Gazan olary bir ýerge tiýedir:

- Şu melallaşmadan keýin Çowdur il-ulusy jyda ýaman ynjygan, narazy bolgan-ta bul ýerden Maňgyşlak tiýgen ýerge Dyşoguza köçgen. Bul hakta handaý keňeşiňiz bolsa beriň - diýdir.

Şul halat orundan Kandym tiýgen abraýly goja kişi turadyr-ta şeýle tiýedir:

- Salyr Gazan birlen birge Atam Gorkut Çowdurlaryň keýinden töwellaçy kitsin, bizleriň sözlerimizi olara aýtsyn-ta şul ýerge olary köçürüp ketirsin. Şul tagallany bizlere bitirip bersinler - diýdir.

Kandym Gojaniň aýtganyň hemeler makul biledirler. Şondan sora Salyr Gazan Gorkut Atanyň keýinden çakylykçy iberedir, onuň öz aldyna kelmekeni ündidir. Gorkut Atanyň keýinden kitgen çakylykçy ony hormatly atga mündürüp üç künden keýin Salyr Gazanyň huzuryna alyp keledir. Gorkut Ata owkatlanadyr, dem-dynç aladyr. Şondan sora Salyr Gazan Gorkut Ata karydyr-ta şeýle tiýedir:

- Eý hormatly Atam Gorkut, men öz il-ulusym birlen birge bolgan melallaşma togrusynda keňeş etdim. Keňeşe kelgen il-ulus biz ikewmizi Çowdurlara töwellaçy ibermeki, hullas olary bul ýerge köçürüp ketirmek ikrar etdi. Siz Atam Gorkut handaý keňeş beredirsiniz - diýdir.

Şol halat Gorkut Ata bul etilgen maslahata buýsanadyr-ta ol şeýle tiýedir:

Il ündidi, ündew et,
Çakýryldyň şonda kit,
Il-ulusa hyzmat et,
Hyzmatyňy oňa kat,
Isteseler töre öt,
Haý-haýlysa daýym et.
Ilden dyşta hiç turma,
Ondan bidin iş körme,
Maksatsyz syra ýörme,
Ündelmise tek barma,
Şol ýana kadam urma,
Tuşmana syryň berme.

Bolsun ilin agzybir,
Agyzalany kaňrybir,
Küýç-kuwwatly misli şir,
Muny keçgenler diýr
Kitmäne ýola buýur,
Taňrym et işini haýyr.

Gorkut Ata sözüni tamamlydyr-ta ol Salyr Gazana:

- Il-ulus hyzmat burgan bolsa, ony bitirmeli boladyr. Ýol şaýyny tutuber, kitediris - diýdir.

Şondan sora Salyr Gazan kyrklaryna ýol enjamyny tutmaklyky, atlar egerlemek-i-tabşyradyr.

Kyrklar haýdan-haý ýol enjamyny tutadyrlar. Şondan keýin Salyr Gazan, Gorkut Ata, kyrklar Maňgyşlak handa diýdirler-te ýola rowana boldyrlar. Bular az ýörip, köp ýörip kyrk gün tigende Maňgyşlaka kaladirlar. Maňgyşlakta ýaşydyran Çowdurlaryň il-ulusy Gorkut Atany, Salyr Gazany, kyrklary karşylydyrlar, aldyndan pişwaz çykadyrlar. Bul hormata Salyr Gazan, Gorkut Ata, kyrklar dym kuwanadyrlar, şatlanadyrlar. Çowdur il-ulusy Akbaý, Karabaý, iki toganyň ýolbaşçylykynda Gorkut Atanyň, Salyr Gazanyň, onuň kyrklarynyň dyşyny kallyp mimana tutulgan ak öwe ketiredirlar. Olara söwüş etedirlar. Çakdanaşa hormatlydyrlar. Mimanlary hormatlamak üç küne çekedir. Şondan keýin Akbaý, Karabaý, iki togan bu mimanlaryň habaryny soramana il-ulusyny bir ýerge toplydyr-ta olar birlen birge Gorkudyň, Salyr Gazanyň aldyna keledirlar. Gorkut Ata Akbaý, Karabaý, onuň il-ulusyna karyp söz sözlidir, nesihat etedir. Ol şeýle tiýedir:

Ilinden tüşme uzak,
Bolar saňa kanym tuzak.
Onuň bilen bol agzybir,
Agyzalany tek kaňrybir.
Tuşman tegmez şonda saňa,
Kulak salyň sizler maňa.
Bizler birlen ýurta baryň,
Ýagşy-ýaman birge körüň.
Hal-owhaly bizler bildik
Töwellaçy bolup keldik.
Nesihaty sizler alyň
Bizler bile birge ýörüň.
Hoş etsin taňrym sizleri
Kollasyn daýym bizleri.

Gorkut Ata sözünü tamamlydyr. Akbaý, Karabaý iki togan özüniň il-ulusy bilen birge Türküstana kitmekini islemidir. Gorkut Atanyň, Salyr Gazanyň töwellasyny almydyr. Muňa Gorkut Ata, Salyr Gazan dym hapa boladyr, ajyglanadyr. Gorkut Ata Akbaý, Karabaý, onuň il-ulusyna karyp şeýle tiýedir.

Tigen etmi ulydyrsyň,
Bagtyňy sen köwlydyrsyň
Agzala tek baýnymaz,
Daýym syra ýaýnymaz.
Mydam aýak astynda boladyr,
Oň kastyna tuşman keledir,
Seni talip oň ýeten,
Ýekedir batmaka batan.
Mydam tuşman seň üstünte,
Ýöriş etedir kastynda.
Dadyňa kimge tiýjek,
Tuşman elaçsyz koýjak.
Agzala taňrym kargyr,
Sizlere taňrym sargyr.

Gorkut Ata sözünü tamamlydyr. Şondan sora Gorkut Ata, Salyr Gazan kyrklary birlen birge Türküstana kaýtadyrlar. Çowdurlar bolsa, Gorkut Atanyň, Salyr Gazanyň töwellasyny almaý, öwüt-nesihatyny tiňlemeý Maňgyşlakta kaladyrlar.

GORKUTYŇ GABRY KAZYLGY - 1*

Habary kimden al, Türküstanda yaşadyran Oguz il-ulusyndan al. Bu il-ulusyň arasynda Aköwli tiýgen bir beg yaşydyrty. Onuň ýörite gyzy bardy, syra öwli bolmydyrty. Bul beg özüniň owulşyzlykyndan dym hapa boladyrty. Köp zamatlar keçgenden keýin onuň gyzlary kemala keledirler. Şondan sora Aköwli alty gyzyny baýa beredir. Sora onuň öwünde hullas iň kiçgine gyzy Hally kaladyr. Bul hem ýetişedir. Bul gyz syra danaty, owadanty, kollary-da dym hünärliti, özi-te her bir işte ezberti. Bul gyzyň daýyma ýigitler bilen bäsleşedirti, at çapyşadyrty, ok atyşadyrty, köreş tutuşadyrty. Özi-te mydam olary ýeňedirti.

Şul begin Ner atly öwden çeri onuň işikinde hyzmatyny etedirti. Bul ýigit syra gujurlyty, dym owadanty. Aköwli Begin Hally tiýgen gyzy şul owlany söwedir, aşyk boladyr. Aköwli bul narsä dym şat boladyr.

"Ner meniň owlum boladyr, ölgende ornumy tutadyr" diýdir-te gyzyny oňa bermekçi boladyr. Toý tutadyr.

Meýdanda girdek tutdyradyr, çadyr kurduradyr, "Toýum bar" diýdir-te jar çekdiredir. Bul toýa İçoguzdan il-ulus keledir. At çapyladyr, köreş tutuladyr, ok atyşyladyr, buga, ner, koçgar, horaz uruştyrlyr. Sora Hally gyzy Ner Bege beredirler. Şul halat Gorkut Ata söz sözlidir, boý-boýlydyr. Bul iki tapyşadynranlara alkyş aýtyp şeýle tiýedir.

Koç-koç bolsun owullary
Gysga bolmysyn tilleri.
Salykat-suluw gyzlary,
Ýer alsyn daýym sözleri.
Baý-barly yaşysynlar,
Agzybirlikte aşysynlar.
Abyraýly, atly bolsun
Mydam ömri şatly bolsun.
Ady tutulsun il-ulusta
Sözli bolsun meýliste
Mimana küler yüzli
Iline şirin sözli.

* "Yaşlyk", No 4, 1989

"Yaşlyk" dergisi, Sayı No 4, 1989, Aşgabat

Howandar bolsun iline
 Pişwaz çyksyn ýoluna
 Hormatlysynlar daýym onu,
 Tanysynlar mydam şoňy.
 Ikewi bolsun agzybir,
 Agyzalany kaňrybir.
 Söwsünler agtyk-çowluk,
 Körsün sora karryp ýowluk.
 Nesihaty alyň sizler,
 Tilegde tek mydam bizler.

Gorkut Ata şul alkyşlary etgenden keýin, saz çaladyr, , nama-dessan aýtadyr. Gorkut Ata dessan aýdyp oturyşyna saher çagy bir arakesme etedir. Şol zamat Gorkut Atanyň kulakyna "Gorkutyň gabry kazylygy" tiýgen ses keledir. Ol bul sesi eşitgeç albyrydyr, münürgidir, uýaladyr, sora hezili kaçadyr. Dessan aýtyp uwry bolmydyr. Şondan sora meýlis tiz kutaradyr, toý-da sowuladyr. Toýga kelgen adamlar owli-öwüne targydyrlar. Gorkut Ata bul nârselerden bihabar syra hapa bolup oturadyr.

Imdi habary kimden al, Çyrçyklyda ýaşıdyran İçoguz il-ulusyndand al. Olar Gorkut Atany alyp kelmäne öz adamlaryny iberedirler. Ol adamzat Gorkut Ata kamgyn halda oturganda içgeri kiretir-te özüniň habaryny oňa aýtadyr. Gorkut Ata kitmäne razy boladyr, ýol enjamyny tutadyr-ta uwrydyr. Bular şol baruwlaryna köp çöllerden, ýap-çillerden keçip, Çyrçykla ýakyn keledirler. Bularyň keledirenini Çyrçyklynyň il-ulusy eşitedir-te öz hanlary Kara Han bilen Gorkut Atany hormatlyp, onuň aldyndan çykadyr, dyşyny kallyp mekanlaryna alyp baradyrlar. Şul halat her kes Gorkut Atany mymanlamak islidir. Şul zerarly adamlar özara keleşidirler-te Gorkut Atany Çapak Begin mymanlakyny makul biledirler. Bul kün onuň owly dym magtaladyran arslany urşup öldüredir. Şonuň at dakmak toýy boladyr. Gorkut Ata şol toýa barsyn tiýedirler. Muňa Çapak Beg syra şatlanadyr, adamlaryndan dym minnetdar boladyr. Keýin Çapak Beg Gorkut Atany öwne alyp kitedir. Şul halat jarçy "Çapak Begin owly dym magtaladyran arslany uruş etip öltürti, imdi ol owlana at takmak, beglik bermek boýun etedir, şoňa keliň how" tiýip kygyradyr.

Çapak Beg Gorkut Atany ak öwe alyp baradyr, ony töre keçiredir-te ýipek halynyň üstünde oturadyr. Ony syra ýagşy mymanlydyr, dym hormatlydyr. Sora bu öwe adamlar toplana başydyr. Sora bul öw toladyr, içine adam sygmydyr, kamyşyny, durlukyny aýratylar, töwerekini açadyrlar hullas tärimi kaladyr. Öýüň içinde-

dyşynda Gorkut Atanyň aýtgan sözlerini tiňlidirler. Sora Gorkut Ata bul kün dynç aladyr. Adamlar öýli-öýüne targydyrlar.

Soňky kün azan toý başlanadyr, syra köp mahelle keledir. Bul toýga at çapyladyr, köreş tutuladyr, ok atyşyladyr, buga, ner, koçgar, horaz. it uruşdyryladyr. Gorkut Ata her kün tünde söz-sözlidir, saz çaladyr, namadessan aýtadyr. Bul toý üç küne çekedir. Üç künden keýin, heme mähelle Çapak Begiň owluna at takmana onuň öwüniň töwerekine toplanadyr. Bütün il-ulus Gorkut Atanyň sözlemekine karaşadyr. Gorkut Ata il-ulusa karyp, şeýle tiýedir.

Arslan bilen uruş etdi,
Ony toprakga katdy.
Ýigit şeýle at aladyr,
Şoň birlen ady keledir.
Dädesi oň beglik bersin,
Il-ulus tek şony körsün.
Arslan bolsun ýigit ady,
Çapak Begiň bolsun şady.
Onuň adyn berdik bizler,
Razydymysyňyz sizler.
Adyna ol ege bolsun,
Il-ulusa kaýa bolsun.

Gorkut Atanyň aýdanlaryny hemeler makul tapadyrlar, ha boldy-ha, boldy tiýedirler-te oturganlar aýak üste kaladyrlar, toý sowuladyr. Kelgen mahelle öwli-öwüne targydyr, ýolagçylar ýola tüşedirler.

Imdi habary kimden al. Sährisebiz kalasynda, onuň töwereginde oturadyran İçoguz il-ulusyndan al. Bularyň üstüne olaryň kanym tuşmany Togta Han desga birlen ýöriş etedir. Sährisebiz kalasynyň ýakynyda uly uruş boladyr. Şul uruşta Oguz ýigitleri Togta Hanyň koşunyňy ýer birlen ýegsa. n etedirler.

Şonda sora Sährisebiziň hany Utamyş Han ýeňiş toýuny tutadyr. Ol Gorkut Atanyň Çyrçykla keltirenini eşitedir-te ony çakyryp alyp kelmane kyrk atly könderedir. Şol halat ol atlylar ýola rowana boladyrlar.

Imdi habary kimden al, Çyrçyklyda Çapar Begiň öwünde oturadyran Gorkut Atadan al. Ol toýy sowadyr-ta özi bilen duşdaş goja kişiler birlen sözleşip otura beredir. Bular tünüň ýarynaça sözleşedirler.

Biri zamat ýene Gorkut Atanyň kulakyna "Gorkutyň gabry kazylgy" diýdiren ses keledir. Gorkut Ata buna alaniçiksi boladyr, uýaladyr, tukatlanadyr. Şol halat Sährisebizden kelgen atly başy rugsat soryp öwe kiredir. Ol salamlaşyp bolgandan keýin habaryny aýtadyr. Oňa Gorkut

Ata razy boladyr. Ol atyna atlanadyr-ta kyrk atly birlen birge Sährisebize kitiberedir. Olar az ýörip-köp ýörip Şährisebiz kalasyna baradyrlar. Utamyş Han Togta Hanyň kelenini Gorkut Ata sözlip beredir. Gorkut Ata bolsa üns berip tiňlidir.

Sora owkatlanyp ýatadyrlar, dynç aladyrlar.

Azan Sährisebizde ýeňiş toýy başlanadyr, at çapyladyr, köreş tutuladyr, ok atyşyladyr, buga ner , koçgar horaz, it uruşdyryladyr. Tünde Gorkut Ata söz-sözlidir, boý boýlydyr. Söweşte batyr urşadyran ýigitleriň atlaryny tutadyr olara alkyş aýtadyr. Sora dessana başlydyr. Üç kün dessan aýtadyr. Il-ulus onuň ýanyndan turmaý tiňlidirler.

Imdi habary kimden al, Amyderýa kenarynda oturadyran İçoguz il-ulusyndan al. Olar syra mol kalla aladyrlar. Gawun tarbuz syra köp boladyr. Bul ýeriň ilaty Gorkut Atanyň Sährisebiz kalasyna kelenini eşitedir. Sora olar öz hanlary Nazar Hanyň aldyna keledirler, hasyl toýy etjekdiklerini aýtadyrlar. Nazar Han olara rugsat etedir. Gorkut Atany çakyrmana üç-te ýaşulunu jollydyr. Olar Şährisebize ugrydyrlar.

Imdi habary kimden al, Utamyş Hanyň ýeňiş toýundan al. Gorkut Ata üç tün dessan aýtgandan sora öwüt-nesihat etedir-te şeýle tiýedir:

Yurta tuşman kelmisin,
Yigit armanly ölmisin.
Kaldyrmagyn syra namys,
Owul bolsaň söweşgil bes.
Uz kylyjyň çalgyl oňa,
Kuwwat keledir şonda saňa.
Tuşman ahlini yoklygyn
Her kesiň hakyny haklygyn.
Dat eylesin tuşman senden,
Nesihaty alyň menden.
Şuldur size meniň sözüm,
Sizler syra kara közüм.

Gorkut Atanyň şul nesihatyndan sonra toý sowuladyr. Toýa kelgenler Gorkut Ata bilen hoşlaşyp öwli-öwüne kitmäne başlydyrlar. Adamlar mymanlary uwratmana dyş çykadyrlar. Gorkut Ata şol oturgan ýerinde ýeke kaladyr. Şol halat ýene onnuň kulakyna "Gorkutyň gabry kazylygy" tiýdiren ses keledir. Ol şol zamat dyşyna karydyr. Ol şol halat ýaman hapa boladyr. Bul närsе hakta pikirlenip oturadyr. Ol utamyş Han birlen içgeri kirgen üç ýaşulynyň kelgenini-te duýmaý kaladyr. İçeri kirgen üç ýaşuly oňa salam beredir. Gorkut Ata olar birlen körüşedir, saglyk-amanlyk soraşadyr.

Keýin bular birge owkatlanadyrlar, dynç aladyrlar. Sora ýaşulylyr ony özleriniň ündip kelgendiklerini aýtadyrlar. Gorkt Ata Utamyş han, il-ulus birlen hoşlaşyp, kelgenler birgen ýola tüşedir. Bular az ýörip, köp ýörip ahyry Amyderýa kenarynda ýaşıdyran Oguzlara ýakyn baradyrlar. Amyderýa kenarynda ýaşıdyran Oguz il-ulusy Gorkut Atanyň keledirenini eşitedir-te bir menzil aldyndan çykadyrlar, oňa hormat etedirler, dyşyny kallyp, Nazar Hanyň myhmanhanasyna syra köp mahalle toplanadyr.

Imdi habary kimden al. Amyderýa kenarynda ýaşıdyran Artyk kembagaldan al. Bul ýigit syra kembagalty, onuň hiç närsesi ýokty. Imdi ol üç ýyldan bari syra mol hasyl aladyr, ol dym gurplanadyr, barly ýaşıdyr. Artyk Gorkut Atanyň Nazar Hanyň myhmanhanasyna kelgenini eşitedir-te öwünden kaýtadyr. Hanyň aldyna keledir, ötünç sorydyr, han sözlemane rugsat etedir. Şol zaman Artyk:

- Eý meniň arzyly hanym, men sizlerden Gorkut Atany sorymana keldim. Men ilgeri ýyllarda syra kembagal ýaşıdyrtym. Üç ýyl meniň tohumym müňlidi, men Gorkut Atany mymanlamak islidirin. Ony maňa berseňiz tiýip keldim - diýdir.

Şol zamat Nazar Han bul ýerde oturadyran adamlara karyp:

- How. adamlar, Artyk Bege handaý jowap berediris - diýdir:

Oturgan adamlaryň ortasyndan bir goja kişi ornundan turadyr-ta ötünç sorydyr, Nazar Han oňa sözlemäne rugsat beredir. Şondan ol goja kişi:

- Gorkut Atany Artyk Beg mymanlysa, dym ýagşy boladyr. Artyk Begiň köňli bitedir, tilegi ýerine tüşedir - diýdir. Şondan sora heme mähelle aýtganyňy makul bileler. Nazar Han-ta Gorkut Atany Artyk Begiň mymanlamakyna razy boladyr. Şondan sora Artyk Beg adamlardan razy boladyr, köp alkyşlar okydyr. Keýin hormatlyp, Artyk Beg Gorkut Atany öwüne alyp keledir. Gorkut Ata bul kün dynç aladyr.

Azan bolsa Artyk Begiň hasyl toýy başlanadyr. Onda at çapyladyr, köreş tutuladyr, ok atylyşadyr, buga, ner, koçgar, horaz, it uruştyryladyr. Tünde Gorkut Ata saz çaladyr, nama-dessan aýtadyr. Bul toý üç küne çekedir.

Imdi habary kimden al, Murgap kenarynda ýaşıdyran Oguz il-ulusyndan al. Olar Gorkut Atanyň Amyderýa kenaryna kelgenini eşitedirler. Olaryň iki-te gepi-sözi tiñlenediren ýaşulusy özleriniň Hany Togtamyş Hanyň aldyna keledirler, handan ötünç sorydyrlar. Togtamyş olara:

- Sözliň - diýdir.

Onda ol gojalaryň birewi:

- Amyderýa kenaryna Gorkut Ata kelgen. Siz rugsat etseňiz, bizler ony şul ýerge çagyrmak islidiris - diýdirler.

Togtamyş hanrazy boladyr. Şol halat işikten Büküri Beg keledir. Ol Togtamyş Handan ötünç sorydyr. Togtamyş Han oña sözlämäne rugsat beredir. Bükür Beg:

- Meniň syra zurýadym bolmydyrty, emma şul kün meniň owlum boldy, men rugsat etediren bolsaňyz toý etedin, Gorkut Atany toýuma çakyradyryn - diýdir.

Bu ýerde oturganlaryň hemesirazy boladyr. Şondan sora Büküri Beg özüniň kyrk atlysy bilen birge Gorkut Atany çakyrmana kitedir.

Imdi habary kimden al, Amyderýa kenaryndaky Oguzlaryň meýlisinde saz çaladyran, nama-dessan aýtdyran Gorkut Atadan al. Ol üç künde dessan aýtyp boladyr-ta, sora söz sözlidir, boý boýlydyr-ta şeýle tiýedir:

Rowaç bolsun işiňiz,
Sag ýaşasyn başyňyz.
Ýer ekiň, tohum atyň,
Barly maksada ýetiň.
Kallasyz çörek bolmaz,
Çöreksiz hörek bolmaz.
Kurak kelmisin ýylyňyz,
Agrymysyn biliňis.
Saklysyn suw belasyndan,
Gorysyn ot belasyndan.
Belanyň gowsy bolmaz,
Gowynyň ýagsy ýeňmez.
Syra açlyk bolmysyn,
Şeýle künler kelmisin.
Ajyň syra aňy bolmaz,
Karny toka bela kelmes.
Ile çörek beriňler,
Tagallasyn körüňler.
Nesihatym berdim sizge,
Sözüm ýokdur indi özge.

Gorkut Ata nesihatyny tamamladyr. Artyk Begiň-te toýy sowuladyr. Hemeler hoşlaşyp, öwli-öwüne targydyr. Şul maksat Artyk Beg mymanlary uwratmana dyş çykadyr. Gorkut Ata öwde goja kişiler bilen kaladyr. Ol olar birlen birge sözleşip oturdyrty. Ýene birden: "Gorkutyň gabry kazylygy" tiýgen ses onuň kulakyna keledir. Gorkut Ata muny eşitgeç, oturgan goja kişileriň ýüzüne karydyr.

Emma olaryň birewi-te bul sesi eşitmegene owşydyr. Olar yzyny üzmeý sözlip oturadyrlar. Bul narse syra Gorkut Ata haýran kaladyr,

müýnirgip oturadyrty. Şul halat Artyk Beg bir myman bilen işikden kiredir. Bul Murgap kenaryndan kaýytgan Büküri Begti. Ol hormatlyp Gorkut Ata bilen körüşedir.

Saglyk-amanlyk soraşadyr. Sora bir kapdalda keçip otur beredir. Artyk Beg, Büküri Begiň kyrk ýigidine, onuň özüne owkat çekedir. Olar owkatlanadyrlar. Şondan sora Büküri Beg özüniň Gorkut Atany ündip kelgenini aýtadyr. Gorkut Ata oňa razy boladyr. Haýdan-haý ýol enjamyny tutadyr-ta Büküri Beg birlen birge Murgap kenarynda ýaşydyran Oguzlara tarap uwrydyr. Artyk Beg olary uzadyp ýelken birlen Amyderýadan keçiredir-te olar bilen hoşlaşyp öwne kaýtyp keledir. Gorkut Ata birlen Büküri Beg az ýörip, köp ýorip Murgap kenarynda oturadyran Dyşoguz il-ulusyna ýakynlaşadyrlar.

Bularyň kelgen habarlaryny eşitedirler-te Togtamyş Han özüniň il-ulusy birlen Gorkut Atanyň bir menzil aldyndan çykadyrlar. Gorkut Ata hemeler birlen salamlaşadyr. Il-ulus ony hormatlyp dyşyny kallyp, Büküri Begiň öwüne alyp keledirler. Sora Büküri Begiň öwüne alyp uly meýlise öwrüledir. Şundan keyin Büküri Beg özüniň mymmanlaryna, öwne kelgen il-ulusa owkat çekedir, hemeleri owkatlydyr. Şondan sora Gorkut Ata dem-dynç aladyr. Ortadan kelgenler bul kün öwli-öwüne targydyrlar. Azan Büküri Begiň toýy başlydyr.

Bul toýda at çapyladyr, köreş tutuladyr, ok atyşyladyr, buga, ner, koçgar, it uruştyrladyr. Tünde Gorkut Ata saz çaladyr, nama-dessan aýtadyr. Adamlar Gorkut Atanyň saz söhbetini üns birlen tiňlidirler.

Imdi habary kimden al, Dyşoguz il-ulusynyň alys ilinden al. Ýazyr Han owlunu öwlandiredirti, illendiredirti. Bul kün Ýazyr Han owluna ak öw tutadyr. Şondan toý etmekçi boladyr. Ýazyr Han Gorkut Atanyň Murgap kenaryna kelgenini eşitedir-te ony çakyrmana üç atly iberedir. Gorkut Atany çakyrmana ýola tüşedirler. Imdi habary kimden al, Büküri Begiň toýundan al. Onuň toýy ýedi küne çekedir. Ýedi künden sora Büküri Begiň owluny kutlamana, ýaşy uzyn bolsun tiýmane onuň öwnüň töwerekine adamlar toplanadyrlar. Bul ýerge kelgenler Gorkut Atanyň Büküri Begiň owluny kutlyp şeýle tiýedir:

Uzak bolsun owul ýaşy,
Sagat kezsini onuň başy.
Mynasan tek bolsun ýarly,
Kollary bolsun hünärli.
Yaşysyn ol mydam barly,
Näzik, sulug, gözel ýarly
Köp bolsun owul-gyzlary
Alyssyn olaň sözleri.

Batyr, edermen bolsun,
 Küýjüni tuşman körsün
 Daýym ezberlik etsin,
 Tuşmany ýerge katsyn.
 Ýöriş etse tuşmana
 Ady ýetsin asmana.
 Hormatlysyn il-dyşy
 Dana bolsun oň başy.
 Il-ulus alkyş etsin,
 Owlun maksata ýetsin.

Gorkut Ata şul sözleri aýtgandan keýin, bul ýerde turgan mähelle bir agyzdan: "Aýtganyň kelsin" diýdirler-te alkyş etedirler. Şondan sora toý sowuladyr. Toýa kelgenler öwli-öwüne targyp başydyrlar.

Togtamyş Han, Büküri Beg adamlary birlen mymanlary ýola saladyrlar. Öwne kaýtganlaryň bary kelip, Gorkut Ata birlen hoşlaşadyrlar, oňa hormat koýadyrlar. Gorkut Ata şul oturşyna öwde oturberedir. Şul halat munuň ýanynda bir goja kişi-te oturadyrty. Ol dym karrryty, yüz ýigrimi ýaşyndaty.

Gorkut Ata onuň bilen sözleşedirti. Bul goja kişi Şagal Beg tiýedirtir. Bul at oňa köp şagal tutup öldüreni üçin takylypty. Şagal Beg dym karrygany üçin, onuň gözleri çala köredirti, kulaklary-ta agyrty.

Ol Gorkut Ata gojalygyň adama syra ýaman dert boladyranyny sözli beredirti. Şul zamat Gorkut Atanyň kulakyna ýene "Gorkutyň gabry kazylygy" diýdiren ses keledir. Gorkut Ata bul halat Şagal Begiň yüzüne karydyr. Şora onuň kulakynyň agyrlıky essine tüşedir-te müňnürgimidir, tek bul narse syra hapa bolup oturadyrty. Şul zamat Büküri Beg üç-te ýigit bilen işikten keledir. Kelgen ýigitler Gorkut Ata birlen körüşedirler, saglyk-amanlyk soraşadyrlar. Büküri Beg täze kelgen mymanlara owkat çekedir, olary owkatlydyr. Şondan sora bul kelgen mymanlaryň başçysy Aýdogdy Beg özleriniň Gorkut Atany çakyrp kelgen habarlaryny beredir. Gorkut Ata bul habary eşitgeç, ol ýerge kitmäne razy boladyr-ta "Çakyrlygan ýerte irinmi, çakyrlymagan ýerte körünmi, bizler kütediris" - diýdir-te ýol enjamyny tutadyr, bul ýerdaki il-ulus birlen hoşlaşadyr. Sora olar bilen atlanyp, ýola tüşedir. Bular şol kelüwlerine alys ile ýakynlydyrlar. Gorkut Atanyň keledirenini Ýazyr Hana habar beredirler. Ýazyr Han özüniň il-ulusy birlen Gorkut Atanyň aldyndan çykadyr, Gorkut Ata aldyndan çykan il-ulusa dym uly hormat etedir, atdan tüşedir, olar birlen birge piýada ýörip, Ýazyr Hanyň kalasyna keledir, myman jaýyna baradyr.

Şondan keýin Ýazyr Hanyň myman jaýy uly meýlisli boladyr.

Imdi habary kimden al, Köpetdag eteginde ýaşydyran Dyşoguz hanlarynyň birewi Wekil Handan al. Bul hanyň bir owly barty, oňa Goňur Beg tiýedirtiler. Ol syra gujurly, edenli boladyr. Bular asuda ýaşyp ýörgende, bularyň üstüne tuşman çozadyr. Şonda syra uruş boladyr. Şol uruşta Goňur Beg ýitedir.

Üç ýyl onuň handa ekenliki belli bolmydyr. Üç ýyl kyrk kün keçgenden keýin Goňur Begin özi tuşmandan kaçadyr-ta ordasyna keledir. Imdi owly kelgenden keýin, Wekil Han toý etmek islidir. Şonuň üçin ol keňeş toýuny keçiredir. Bul keňeşe men tiýgen ýaşulular, dana adamlar keledirler. Şonda toýy keçirmekiň bar närselerini aýtadyr:

- Ahow, adamlar, Gorkut Atasyz, saz söhbetsiz toý bolmydyr, Gorkut Ata handa bolsa, ony tapyp çakyryp alyp ketirmek gerek - diýdir. Bul ýerde oturdyranlaryň bary makul biledirler. Şondan sora "Gorkut Atany handan tapmaly" diýdirler-te oturganlar bir-birewünden sorrydyr. Şol halat Wekil Han men tiýgen ýigitlerden segsen atlynyň aldyna kelmekini ündidir. Atlylar şol demde hazır boladyr. Wekil Han kyrk atlyny bir tarapa çakyradyr-ta olara:

- Sizler Dyşoguzda Gorkut Ata bar bolsa ony çakyryp, hormatlyp alyp keliň, meniň toýum bar - diýdir. Ýene bir kyrk atlyny başga bir ýerge çakyradyr-ta olara:

- Sizler İçoguzda kitiň, handa Gorkut Ata bolsa, ony tapsaňyz, çakyryp, hormatlyp alyp keliň, meniň toýum bar - diýdir.

Şondan sora Gorkut Atany yzlamana Dyşoguz il-ulusynyň içine kyrk atly targydyr. İçoguz il-ulusynyň içini agtarmana kyrk atly kitedir. Şol tarygan atlylartan üçtesi alys ile ugrydyr.

Imdi habary kimden al, Ýazyr Hanyň toýundan al. Gorkut Ata alys ile ketgenden bir kün sora, Ýazyr Hanyň başydyr, at çapyladyr, köreş tutuladyr, ok atyşyladyr, buga, iner, koçgar, horaz, it uruşdyryladyr, ak öwde desmala böküşiledir. Tünde Gorkut Ata saz çaladyrty, nama-dessan aýtadyrty. Ýazyr Hanyň toýy üç küne çekedir. Şul ortada açlar toýguzyladyr, ýalaňaçlar keýgizledir. Sora toýa kelgenler ak öwi kutlamana onuň töwerekine toplanadyrlar. Gorkut Atanyň söz-sözlemekine hemmeler karaşadyrlar.

Şol halat Gorkut Ata tutulgan ak öwi kutlymana onuň işikine baradyr. Şol ýerge Ýazyr Hanyň owly Beginiň Kelmekini ündidir. Keýin ol-ta şol ýerge keledir. Gorkut Ata şol halat gutlag sözünü aýtadyr-ta şeýle tiýedir:

Begi Beg, sen öwli bolduň,
Öw tutunyp şowly bolduň.
Öwüň seniň alty kanat,
Bersin saňa mydam bagt.

Öwüňe seň töwlet kelsin,
Töwletiňi myman bilsin.
Myman kelsin sagy-soldan,
Ogul-gyzyň bolsun ondan.
Bela kelmesin başyňa,
Zäher katmasyn aşyňa.
Rahat ýagşy, hözirin kör.
Uzak ömür sagatja ýör.
Bizler etediris alkyşy.
Bul ýerde bar on müň kişi.
Ýalkanar alkyşy algan,
Baýnalmaz alkyşsyz kalgan.

Gorkut Ata şul sözleri aýtgandan keýiň, bul ýerge turganlaryň bary birden "Aýtganyň kelsin Gorkut Ata " diýedirler-te gowur etedirler. Şondan sora toý sowuladyr, adamlar bir-birewi birlen hoşlaşyp, öwli-öwüne targy başlydyr. Mymanlar-ta kite başlydyr. Şul zamat Ýazyr Hanyň owly Begi öz adamlary birlen mymanlary uratadyr. Bu ýerden kitgen adamlaryň bary Gorkut Ata birlen hoşlaşadyrlar. Mymanlar kitip kutargandan keýin, Ýazyr Han Gorkut Atany-taze tutulgan ak öwe alyp baradyr, onda töşelgen ýipek halyalaryň üstünde ony oturtadyr-ta, özi bir iş birlen dyş çykadyr. Şol halat ýene "Gorkutyň gabry kazylgy" diýdiren ses onuň kulakyna keledir. Gorkut Ata şondan sora ýene hapa bolup oturuberedir.

Şul zamat Ýazyr Han üç-te myman birlen işikden kiredir. Kelgen ýigitler Gorkut Ata birlen körüşedirler.

Saglyk-amanlyk soraşadyrlar. Şondan keýiň ýigitler bir tarapa keçip oturadyrlar. Ýazyr Hanyň hyzmatkärleri kelgen mymanlara tagam çekedirler, owkatladyrlar. Mymanlar dem dynçlaryny algandan keýin, Ýazyr Han olardan habar sorrydyr. Şonda ol ýigitleriň birewi:

- Wekil Han toý etedir, bizler şoňa Gorkut Atany çakyrmana keldik - diýdir.

Gorkut Ata bul habary eşitgeç, ýol enjamyny tutadyr. Keýin il-ulus, Ýazyr Han birlen hoşlaşyp, bul kelgen ýigitler birlen Köpetdag etekinde oturadyran Dyşoguz il-ulusyna tarap uwrydyr.

Olar az ýörip, köp ýörip Köpetdag etekinde oturadyran Dyşoguz il-ulusyna ýakyn keledirler.

Bularyň keledirenini Wekil Han eşitedir-te il-ulusyň abraýly adamlary birlen birge Gorkut Atanyň aldyndan çykadyr. Adamlar Gorkut Atany dym hormatlydyrlar. Kimsi onuň atynyň jylawundan, kimsi zeňnisinden tutup atdan tüşüredirler. Gorkut Ata aldyndan çykgan heme kişiler birlen

körüşedir, saglyk-amanlyk soraşadyr-ta sora olar birlen birge ýörip Wekil Hanyň mymaň öwüne keledirler. Şondan sora Wekil Hanyň myman öwi uly meýlise öwrüledir.

Imdi habary kimden al, Çardagly Çandybilde ýaşydyran Görowlynyň ýigitlerinden al. Olar meýlis etip oturadyrlar. Öwez saz çalyp, nama aýtadyrty. Şul halat Görowly bul ýerde meýmirip uklyp ýatadyrty.

Ol birden hopugyp közüni açadyr. Ornundan turadyr-ta söpe-söm oturadyr. Barça ýigitler bolsa, şul zamat Görowla karydyrlar. Öwez-te saz çalmasyny, nama aýtmasyny koýadyr. Köse Zañnar Görowlynyň bul oturyşynda bir närsänyň bar ekenini biledir-te oňa karyp:

- Ahaw, Görowly, saňa närise boldy, ýa sen tüýşünde bir küýçli tüşmandan basyltyňmy, ýa-ta düwnüktiňmi? - diýdir.

Görowly şol zamat sözlimäne başydyr-ta ýigitlerine şeýle tiýedir :

- Ýigitler, men bir ýeser tüýş kördüm, şoňa hopukyp uwkymdan oýgandym - diýdir.

Köse oňa karyp:

- How, Görowly, tüýşüňi aýt, onuň ýorgudy bizden - diýdir.

Görowly şol halat ýigitlerine karyp:

- Meniň közüme üç-te ýangyn körünedir, ol ýangynlar kitdikçe bizleriň ýurdumyza ýakyn keledir, adamlar ondan kaça başydyrlar. Men närise eterimi bilmeý, hopukyp uwkymdan oýgandym - diýdir.

Görowlynyň ýigitleri onuň aýtganyny eşitgeç, onuň tüýşüni her kes özüçe ýormak islidir. Köse şol halat ornundan turadyr-ta : "Ýangyn tüşmandyr, bizler kelediren tüşmana uruş etmane taýýarlyk körmeli" diýdir. Ýene birewi: "Ot oýdyr, Görowly oýlangandyr, ol hiç närise hem imesdir" diýdir.

Ýene birewi : "Ot musallat boladyr, bizleriň başymyzda bir bela bar, onuň närsedikini men bilmidirin" diýdir. Hullas her kim özüçe ýoradyr. Munuň birlen Görowly-ta onuň ýigitleriniň özlari-te aýtgan närselerine köwünleri uýmydyr, pisintleri oňa oturmydyr. "Makawuň müň gepi telek, bir gepi kerek" tiýgenleri. Şul zamat Görowlynyň Makaw Perreň diýdiren ýigiti ornundan turadyr-ta: "Bul tüýşüň ýorgudyny tek Gorkut Ata biledir. Ony bul ýerge çakyrmak kerek" diýdir. Munuň aýtganyny Görowly, onuň ýigitleri-te makul biledirler. Görowly Kösaniň ýanyga üç-te ýigidini koşadyr-ta Gorkut Atany çakyrmana kitmeli diýdir. . . Şul närise ýigitleriň hemesi razy boladyrlar. Ol adamlar bagty elden bermeý atlanadyrlar, Gorkut Atany çakyrmana uwrydyrlar.

Imdi habary kimden al, Wekil Hanyň toýundan al. Wekil Han Gorkut Ata kelgenden keýin, bir kün keçiredir-te toýa başydyr. Bul toýda at çapyladyr, köreş tutuladyr, ok atyşyladyr, buga, ner, koçkar, horaz, it uruşdyryladyr. Tünde Gorkut Ata saz çaladyr, nama, dessan aýtadyr.

Wekil Hanyň bul toýy üç küne çekedir. Üç künden keýin, Goňur Begiň ýitgen uruşynda köp kelin-gyzlar, ýigitler tuşmana esir düşedirler. Şolaryň kimsiniň ajasy, kimsiniň dädese, kimsiniň togany, kimsiniň ýary, kimsiniň daýysy Gorkut Atanyň aldyna keledir-te ýardam sorrydyrlar, ýesirleri boşatmany arzuw etedirler.

Bularyň keýninden heme il-ulus-ta şul ýerge toplanadyr. Şol Gorkut Ata öwüt-nesihat etedir-te şeýle tiýedir:

Ol koý azaşsa kuzudan ,
Jigeri tolar yzatan.
Mälir her ýan çapar ýörer,
Kimsi ony tapar ýörer.
Kara mal aýrylsa tanadan,
Kol çekmez syra tamadan.
Molýr mydam közi ýaşly,
Syra onuň bagry başly.
Köşekini közden salmaz,
Analý köşek har bolmaz.
Gylýal taýyny korydyr,
Tuşmana berk tarydyr.
Taýyn bermez her tuşmana
Ketir ony puşmana
Haýwan balasyn yzlasa
Yetirse, ony közlise.
Ynsan ony közlemezmi,
Olar hakta sözlemezmi.
Ýesirleri etiň halas,
Har koýmaňlar syra hullas.
Birgeläp ýöriş etiňler,
Ýesirleň dadyna ýetiňler

Gorkut Atanyň bul sözlerini eşitgen halaýyk ýesirleri boşatmana bir agyzdan lebiz etedirler. Wekil Han şol zamat koşun toplymana buruk beredir. Şonuň birlen toý sowuladyr. Adamlar öwli-öwüne targydyr. Mymanlar hoşlaşyp, mekanlaryna kitedirler. Bunuň birlen bul yeriniň mähellesi kutarmydyr. Ýesirleri boşatmana kitjek ýigitler uruş şaýyny tutup, şul ýerde keliberedirler. Hullas bir tünde bul ýerge on müň koşun toplanadyr. Koşuna Goňur Beg başlyk etedir. "Ýurdy belet çapar" tiýgenleri. Goňur Beg oňa syra beletti. Gorkut Ata olary uwratyp, şeýle tiýedir:

Işiniz tek şowly bolsun,
 Murtlaryňyz-ta towly bolsun.
 Açylsyn ýesirleriň bagty,
 Targasyn şalaryň tagty.
 Sag-salamat kaýtyp keliň,
 Haryňyzy sizler alyň
 Datlaryň harap tuşmany,
 Etdiriň oňa puşmany.
 Taňry saplasyn sizleri,
 Ýat eýlaňler siz bizleri.

Gorkut Ata şul sözleri aýtyp bolgandan keýin, desgany uwratadyr. Olary uwratmana kelgen il-ulus birden "Aýtganyň kelsin Gorkut Ata" - diýip mähelläniň sesi wag beredir. Şondan sora koşun ýesirleri boşatmana tuşman üstüne uwrydyr. Bul ýerde kalgan adamlar öwli-öwüne targydyrlar. Gorkut Ata kaýtyp Wekil Hanyň mymanhanasyna baradyr. Bu zamat saher çykty. Gorkut Ata içeri kirkenden ýene "Gorkutyň gabry kazylygy" diýdiren ses kulakyna keledir. Ol muňa açyglanadyr, syra hapa boladyr. Sora ýatyp uklydyr az-kem dynç aladyr.

Gorkut Ata azan ukusyndan oýganadyr, dyş çykadyr, kelip kol ýüzüni ýuwadyr, owkatlanadyr.

Bir sellem oturgandan keýin Wekil Hanyň hyzmatkärleriniň birewi dörtge kişi birlen mymanhana keledirler, Gorkut Atadan rugsat sorydyrlar-ta işikten kiredirler. Olar Gorkut Ata birlen körüşedirler, saglyk-amanlyk sorşadyrlar. Sora bir tarapa keçip oturadyrlar. Şul zamat hyzmatkärler olara owkat çekedirler, mymanlar owkatlanadyrlar. Şondan sora Gorkut Ata olara:

- Ýeri ýigitler, handaý habar birlen munda keldiniz - diýdir

Köse Zañnar şul halat ornyndan tarsa kaladyr-ta:

- Bizleri Körowly akamiz jollydy. Sizlere çakylykçy bolup keldik. Görowly syra bir uly meýlis kurmakçy, şoňa sizi ündidir - diýdir.

Gorkut Ata bul sözi eşitgeç, ýol enjamyny tuta başydyr. Şol halat bul ýerge Wekil Han-ta keledir. Gorkut Ata Wekil Hana Görowlynyň çakyrany , özüniň şol tarapa bul kelgen ýigitler birlen kitjekdigini aýtadyr. Wekil Han-ta Gorkutyň aýtganyna razy boladyr. Bularyň bary dyş çykadyr.

Gorkut Ata Görowlynyň ýigitleri birlen atlanadyr. Wekil Han-ta öz adamlary birlen uzatadyrlar, keýin hoşlaşyp kaýtadyrlar. Bular az yörüp, köp yörüp Çardagly Çandybil ýurduna ýakynlaşadyrlar.

Bularyň keledirenini eşitip, Görowly ýigitleri, il-ulusy birlen olary bir menzil aldyndan çykadyr. Gorkut Ata olaryň keledirenini körüp atdan tüşedir, olar birlen saglyk-amanlyk soraşadyr. Sora il-ulus birlen birge Görowlynyň Karrykalasyna keledirler. Görowly Gorkut Atany syra bezelgen özüniň meýlishanasyna alyp baradyr. Meýishananyň içi , dyşy adamdan doly boldyr. Söwüşler soýula başydyr, adamlar ýagşy keýingen, gyz-kelinler toý lybasyna boladyr. Adamlaryň hemesi syra şattylar. Şul şady-horramlykta Görowlynyň meýlishanasynda uly meýlis, oturylyşyk başlanadyr. Bul ýerge her ýerden mymanlar-ta keleşydyr. Ol mymanlary Çardagly Çandybiliň il-ulusy kabul etedir. Şondan sora olaryň her birewüniň öwi uly meýlis jaýyna öwürüledir.

Imdi habary kimden al, Etrek kenarynda oturadyran Dyşoguz il-ulusyndan al. Bul il-ulus bag-bakça, gaýry ekerançylyk birlen meşgul boladyrty. Şul ýyl Etrekiň suwy az boladyr, bag-bakçalara , gaýry ekinlere tutmana ýetmidirti. Suw gezekine tutadyrtylar. Şul ýagdaýda bir küni suw üstünde melallaşma boladyr.

Ilgeri iki-te adamlar uruşadyr, sora bul melallaşma Gökleň Hanyň karamakyndaky il-ulus ikige bölünedir-te uruş etmane taýýarlyk köre başydyrlar. Töwella etmane adam-ta kalmydyr. Şol zamat Gökleň Han iki tarapdan üçte üçte ýaşuly çykaradyr-ta olara:

- Şol melallaşma gerekmidir, sizler adamlary oňuşdyryň, syra uruşň geregi yok - diýdir.

Şul halat bul ýaşulylaryň birewi aýak üstüne turadyr-ta :

- Bul zamat il-ulus bizleriň aýtganymyzny tiňlimidir. Adamlaryň iki tarapy-ta dym aýyglandy, şul zerarly bul iş bizlere başartmydyr - diýdir.

Gökleň Han bu sözi eşitgeç, olara karaýyp:

- Sizler maňa keňeş beriň, eýse narse etediris - diýdir. Şol sözi eşitgeç, gojalaryň birewi ornyndan turadyr-ta hana:

- Men keçgen gün Çardagly Çandybilden keldim, Karrykalada bir näçe gün boldum. Karrykalanyň il-ulusy Görowlynyň uly toýuny karaşadyrlar. Ol toýa Gorkut Ata keledirmiş. Bizler-te özümiziň şul işimizi ýeşmäne töwellaçy etip, Gorkut Atany çakysak ýagşy boladyrty - diýdir.

Bul ýerge oturganlaryň hemesi gojanyň aýtganyny makul biledirler. Gökleň Han şol halat olara: - Sizlerden kimler çakylykçy bolup kitedir - diýdir.

Şol zamat bul ýerde oturgan adamlar keňeş etedirler-te melallaşganlaryň her birewiniň bir tarapyndan ikite-ikite kişiniň alyp, Gorkut Ata çakylykçy etip iberedirler.

Imdi habary kimden al, Görowlynyň meýlishanasyndan al. Bul ýerge kelgen adamlara owkat çekiledir, olar owkatlanadyrlar, şondan keýin bul

ýerge keledirer, öwli-öwüne targydyrlar. Gorkut Ata-ta ýatyp dynç aladyr.

Imdi habary kimden al, Görowlydan al. Ol özüniň ýigitlerini, men tiýgen ýaşuly adamlaryny çakyryp, olar birlen keňeşe başydyr. Görowly olara karyp:

- Ahow, adamlar, bizleriň hormatly mymanymyz Gorkut Atanyň hormatyna närseler etmeli? - diýdir.

Şol halat Köse Zañnar ornundan turadyr-ta sözlemene rugsat aladyr. Ol adamlara karyp:

- Bizler Gorkut Atanyň hormatyna Karrykalada üç gün Täzekalada üç gün oturylyşyk, meýlis keçirsek, onda onuň hoş owazly sazyny, magnaly sözüni, nama, dessanyny tiňlsek tek ýagşy boladyr - diýdir.

Kösäniň aýtganyny hemeler razy boladyrlar. Şondan sora keňeşe kelgenler-te öwli-öwüne targydyr.

Ertesi säher çagy jarçy Görowlynyň uly meýlisine başlanadyranyny Çardagly Çandybiliň il-ulusyna habar beredir. Şondan sora çar taraptan Görowlynyň meýlishanasyna adamlar kele başydyr. At tutadyranlar, mymany karşylydyranlar, owkat bişiredirenler, şerap daşydyranlar, şerap beredirenler, çilim otlydyranlar, hullas heme hyzmatkarler. irinmeý etedirler, aýak üste duradyrlar. Gorkut Ata bolsa haly tüşelgen giň meýdana saz çalmana, nama-dessan aýtmana başydyr. Şul tertipte üç gün Karrykalada, üç gün Täzekalada meýlis oturylyşyk boladyr. Bul oturylyşykta Gorkut Ata söz-sözlidir, boý boýlydyr, saz çaladyr, nama-dessan aýtadyr. Açlar toýguzyladyr, ýalaňaçlar keýgiziledir. Şundaý uly meýlis boladyr, munyňdaý meýlisi hiç kez körmänti. Görowlynyň meýlisi sowuladyr, oňa kelgen adamlar hoşlaşyp öwli-öwüne targydyr. Görowly bolsa ýigitleri, il-ulusy birlen birge Gorkut Atany gallyp, Karrykalasyna kaýtyp keledirler. Meýhanasyna keledir. Bu ýerde Görowlynyň kyrk ýigiti, ündelgen ýaşulylar bardy. Şul halat Görowly Gorkut Ata özüniň körgen tüşini aýtyp şeýle tiýedir:

- Men uklyp ýatganda közüme üç-te ýangyn körüner, ol asta-astadan Çardagly Çandybile ýakynlaşadyr, men närise ederimi bilmeý kopugyp oýgandym - diýdir.

Şul zamat Görowlynyň tüşüni ýorup, Gorkut Ata şeýle tiýedir:

- Eý, owlum Görowly, ol seniň körgen üç-te ýangynyn kelediren açlyk ýyllarydyr. Sizler şol boljak açlyktan il-ulusy aman saklyň - diýdir.

Şondan keýin bul barada keňeş başlanadyr. Gorkut Ata karyp:

- Eý hormatly Atam Gorkut, ol kelediren açlyktan men il-ulusy handaý edip saklydyryn - diýdir.

Gorkut Ata Görowla, bul ýerde oturgan gaýry adamlara öwüt-nesihat etedir-te şeýle tiýedir:

Argyş etiň her ýurta
 Albyramak ýokmaz merte
 Gaçga gibi galla toplaň
 Kiýse koýmaý baryn gaplyň
 Ýygyň kalla her taraptan
 Eýrany, Turany, Arapdan.
 Ony syra mäkäm saklaň
 Il-ulusy şundaý haklaň
 Tek ony sarpa tutmaňlar,
 Günä etse hiç ölmäňler.
 Sarpa tutmagan yzalansyn
 Günä eden jezalansyn.
 Şundaý etseň, açlyk bolmaz,
 Adamlaryň ondan ölmez.
 Il-ulusyň razy bolar,
 Tokluk keýin keler.
 Şeýle ette sakla iliň
 Kuşa syra mäkäm biliň.

Gorkut Ata sözünü tamamlıdyr. Şondan keýin Görowly oturan ýaşulylara, ýigitlerine üç künden keýin kalla ýygmak barada keňeş boljaktygyny aýtadyr. Keýin adamlar hoşlaşyp, öwli-öwüne kitedirler. Görowly hem ýigitleri bilen dyş çykadyr. Gorkut Ata bir özi öwde kaladyr. Şul halat ýene Gorkut Atanyň kulakyna "Gorkutyň gabry kazylygy" tiýdiren ses keledir. Muňa Gorkut Ata hapa boladyr, aýyglanadyr. Tukat bolup oturadyr. Şol halat Gammar dört-te ýaşuly birlen işikten kiredir. Ol kelgenler Gorkut Ata birlen salamlaşadyrlar, keýin bir tarapa keçip oturadyrlar. Hyzmatkarler haýdan-haý-tabakly olara owkat çekedirler, olar owkatlanadyrlar. Şondan keýin Gorkut Ata olara:

- Ýaşulylar, handan keledirsiňiz, handa baradyrsyňyz - diýdir.

Ol kelgenleriň birewi:

- Eý hormatly Gorkut Ata, bizler sizi yzlap çykdyk. Gökleň Hanyň sorydyran ýerindaki il-ulus iki tarap bolup, suw üstünde melallaşty, indi olar urşmak islidirler. Bizler sizi töwellaçy, çakyradyrys - diýdir.

Gorkyt Ata bul sözi eşitedir-te ýol enjamyny tutabaşydyr. Şul zamat hyzmatkarleriň birewi baryp, bul närseden Görowlyny habardar etedir. Görowly şul demde meýlishana keledir. Gorkut Ata birlen sözleşedir. Gorkut Ata oňa:

- Bizler Etrek kenaryny tiz ýetmesek uruş boladyr, adam kany töküledir. Haýdan haý bizler uwraly - diýedir.

Görowly Beg bu sözleri eşitgeç, Gorkut Atanyň kitmekinerazy boladyr. Şondan sora Gorkut Ata uwramana dyş çykadyr. Karysa onuň birlen hoşlaşmana köp adamlar kelgen. Gorkut Ata ol adamlar birlen hoşlaşadyr. Görowly Bege-te "Sag bol" tiýedir-te kelgenler bilen ýola tüşedir. Olar şol kelüwlerine turmaý Etrek kenarynda ýaşydyran il-ulusa ýakynlaşadyrlar. Olaryň keledirenini Gökleň Han eşitedir. Şonda sora Gökleň Han melallaşganlaryň iki tarapyna hem Gorkut Atanyň keledirenini habar beredir. "Kimse onuň aldyndan çykrsa kelsin" diýdir. Şondan sora iki tarapyň-ta il-ulusy Gorkut Atanyň aldyndan çykadyrlar.

Gorkut Ata il-ulusyň keledirenini körgeç, atdan tüşedir. Olaryň bary birden saglyk-amanlyk soraşadyr, şondan sora adamlar ony hormatlyp dyşyny gallydyrlar. Gökleň Hanyň myhmanhanasyna ketiredirler.

Bir sellemden keyin Gökleň Hanyň sorydyran ýerindäki adamlaryň köpüsi şul ýerge toplanadyr.

Gorkut Ata şol halat "Sizler agzala bolmyň, melallaşmaň" tiýedir-te öwüt-nesihat etip şeýle tiýedir:

Bir ile tek kelse bela,
Agzybirlik bolar kala.
Agzybir il kujurly
Agzyala il ejirli.
Agzybire hiç kes bakmaz,
Bataýsa tek küji çatmaz.
Melallaşgan targydyr,
Taňrym oňa kargydyr.
Melallaşgan küýçten kaçar,
Taňrym ondan sora keçer.
Agzybire taňry bir
Agzalany kaňrybir.
Agzybir maksata ýetedir,
Närse ýetse küýji çatadyr.
Ilalaşyň iki tarap,
Turmaň imdi sizler karap.

Gorkut Ata şul sözleri aýtgandan keyin, melallaşganlar ýaraşadyrlar, Gökleň Han şul zamat ýaraşyp toýuny etmäne jar çekdiredir.

Imdi habar kimden al, Balkan tag etekinde oturdyran Dyşoguz il-ulusyndan al. Bul yeriniň il-ulusy mal bakadyrty, aw awlydyrty. Bul il-ulus syra asuda ýaşydyrty. Künleriň birewinde padyda kezip ýörgen bir

çopan kaçyp keledir, onuñ tili tutuladyr, lal boladyr. Ol çopan kaçgan belasyňy närsä ekenini aýta-ta bilmidir. Şondan sora kä mallaryň çopany, ka mallardan birewi ýok bola başydyr. Bul närsä şul ýeriniñ il-ulusy syra haýran kaladyr. Şondan sora Ýapagyly Han özüniñ il-ulusyny keñeşe çakyradyr, bul belanyň närsä ekenini bilmek islidir. Şul keñeşe syra köp adam toplanadyr. Bul keñeş baýrak meýdanynda keçedir. Keñeşe kelgenler Ýapagyly Hany sözlemekine garaşadyrlar. Şul halat Ýapagyly Han at üstüne çykadyr-ta adamlara karyp belent ses birlen sözli başydyr. Ol kelgenlere :

- Ahow adamlar , kä bizleriñ çopanymyz, kä malymyz ýitediren boldy. Bizler munuñ sebäbini bilmidiris. Şul närsäniñ handaý bela ekenini bilmek gerek. Muny handaý etip bilmeli? Sizler keñeş beriñ - diýdir.

Şul halat hiç kesten ses çykmydyr. Bir sellemden keyin mähelläniñ ortasyndan bir goja kişi ornundan turadyr-ta Ýapagyly Hanyñ aldyna keledir, ötünç sorrydyr. Ýapagyly Han ol goja kişä sözlemene rugsat etedir. Şondan sora ol goja kişi adamlara karyp olara:

- Ahow, adamlar, bizler üç ýüzden artyk men tigen atly ýarakly ýigitleri saýlyp-seçip toplymaly, sora her çopanyñ ýanyňa olary bir-birden ýardamçy etip koýmaly. Çopanyñ ýanyňa ýardamçy bargan atly-ýarakly ýigit handaý bela kelse, onuñ birlen uruş etmeki başaradyr, ony ol ýoklyp-ta biledir, şeýle etsek ýagşy boladyr - diýdir.

Kelgenler gojanyñ aýtganyňy makul biledirler. Şondan sora Ýapagyly Han şol aýdylgan ýigitleri toplamaky hyzmatkärlerine-tabşyradyr. Aýdylgan desga üç künde taýýar boladyr. Kelgen ýigitleriñ arasynda Çakan Kembagalyñ owly-ta barty. Ýapagyly Han bul ýerge toplanan ýigitleriñ aldyna keledir.

Olary bir-birden çopanlara ýardamçy etip ibere başydyr. Çakan Kembagalyñ owlyny tag jülgesinde bakyladyran dowar çopanyňa ýardamçy etip iberedir. Ol şol ýerge baradyr. Dowar çopany ýanynda bolu beredir. Hiç närsä kelmidir. Çakan Kembagalyñ owly tünde syra ýatmydyrty. Şul rewüşte kyrkynjy kün tiýilgen tünüde Çakan Kembagalyñ owlynyñ aty bir ýerte turmydyr, ot-iýmini iýmidir. Koý itleri handa bolsa-ta bir tarapa kaçadyrlar, koýlar-ta syra ýatmydyrlar. Çakan Kembagalyñ owly bir närsäniñ bar ekenini biledir-te koýlaryñ töwerekinde kezi beredir. Tünüñ ýary bolganda, ilgeri taraptan bir koşa yşyk peýda boladyr. Bul yşyk sora ýakynlaşa başydyr. Muny körgeç, atlar kişni başydyr, itler uwlydyr, koýlar bir ýerge toplanadyrlar. Şol halat çopan uklydyrty. Bul närselerden syra habary ýokty.

Imdi habary kimden al, Çakan Kembagalyñ owlyndan al. Ol çopanyñ taýakyny aladyr, ony ýerge tikedir, tonuny oña püridir, kermenini oña keýgizedir-te özi bul kelgen bela körünmeý bir tarapta kizlenedir, bir

oýtakta ýaşyrynadyr. Ol kelgen närise karyp ýata beredir. Bul kelgen bela pürelip koýulgan çopanyň taýakyna baryberedir. Çakan Kembagalyň owly bul bela ýakyn kelgende karysa, onyň uly ajdar ekenini bileler. Bul ýanadyran koşa çyrag onuň iki közüdi. Ajdar bilmeý Çakan Kembagalyň owlunyň tuşundan keçedir, iki közüni pürelgi taýaka tikedir. Şol halat Çakan Kembagalyň owly ajdar keyinden tuýdurmaý keledir-te onyň moýnundan kylyç saladyr, sora bilinden çapadyr, sora kellesinden kesedir, hullas ajdary çapym-çapym etip öldiredir. Keyin ýene ýaşyrynyp ýatadyr. Bir sellemden keyin ikinji ajdar keledir, ony-ta şunuň ýany etip ýoklydyr. Şondan sora iki ajdaryň arkasyndan-tasma aladyr-ta koşa keledir, çopany oýguzadyr, bolan närsäni oňa aýtyp beredir, kollaryny ýuwadyr-ta owkatlanadyr, bir sellem dynç aladyr-ta atlanyp mekanyňa kaýtadyr. tam säher çaky Yapagaly Hanyň ordasyna keledir. Hyzmatkärler Yapagyly Hany oýguzadyrlar. Şol halat Yapagyly Han kelgeni ündidir. Çakan Kembagalyň owly horjunyny koluna alyp içgeri kiredir, handan sorydyr. Yapagyly Han sözlemäne rugsat etedir. Şol zamat Çakan Kembagalyň owly iki ajdaryň ýagyrynysyndan alyngan-tasmalary horjundan çykaradyr-ta hanyň aldyna taşydyr. Yapagyly Han muny körgeç, haýran kaladyr. Sora Yapagyly Han Çakan Kembagalyň owluny hormatlyp töre keçiredir, ony owkatlydyr, halat-serpaý etedir. Sora bolgan işleri sözlip bermekini ondan talap etedir. Çakan Kembagalyň owly bolgan işleri hana boluşy ýany sözlip beredir. Yapagyly Han sora öldürilen ajdarlary körmäne kitmek üçin jar çekdiredir. Şondan keyin syra köp adam hanyň öwüniň aldyna toplanadyr. Kün asmana göterilende, Yapagyly Han özüniň il-ulusy birlen öldürülgen ajdary körmäne uwrydyr. Olar kün orta bolganda ol ýerge baradyrlar. Karysalar iki-te ajdar tüýrlengen kigiz ýany bolup ýatadyrlar. Olaryň kany suw kibi akgan Yapagyly Han şol ýerte uly ot ýakdyradyr öldürilgen ajdarlary-ta şol oda taşadaty. Keyin mekanyňa kaýtyp keledir we toý tutmakçy boladyr, jar çekdiredir. Gorkut Atany çakyrp alyp kelmane üç çapar atly könderedir. Ol atlylar Göklen Hanyňka uwrydyrlar.

Imdi habary kimden al, Göklen Hanyň ýaraşyk toýundan al. Bul toýa syra köp mähelle toplanadyr. At çapyladyr, köreş tutuladyr, ok atyşyladyr, buga, ner, koçgar, horaz, it uruştyryladyr. Bul toý üç küne çekedir. Tünde Gorkut Ata saz çaladyrty, nama, dessan aýtadyrty. Üç künden keyin toý sowuladyr. Gorkut Ata söz sözlidir, boý boýlydyr, sora bul ýerdäki il-ulusyň agzybir ýaşamaklaryny ak ýürekten arzuw etedir. Şondan sora bul ýerge kelgenler "Aýtganyňyz kelsin Gorkut Ata" diýedirler-te öwli-öwüne kitedirler. Göklen Han özüniň adamlary birlen mymanlary uwratadyrty. Bul ýerden kitgenleriň bary Gorkut Ata birlen

hoşlaşadyrty. Gorkut Ata ýeke özi hanyň meýlishanasyna oturadyrty. Şol halat ýene "Gorkutyň gabry kazylygy" diýdiren ses onuň kulakyna keledir. Muňa Gorkut Ata dym hapa boladyr, syra tukatlanadyr. Şol halat Gökleň Han üç-te ýigit birlen işikten kelip kiredir. Kelgen ýigitler birlen körüşedirler, saglyk-amanlyk soraşadyrlar. Şonda sora owkat çekedirler. Kelgenler owkatlanadyrlar. Şonda sora kelgenlerden Gorkut Ata habar sorydyr. Olar bolgan närseleri oňa sözlip beredirler, keýin özleriniň Gorkut Atany çakyrp kelgenlerini oňa aýtadyrlar. Gorkut Ata şol halat ýol enjamyny tutadyr han birlen hoşlaşyp ýola düşedir.

Bular az ýörip-köp ýörip Balkan tag etekinde ýaşydyran il-ulusa ýakynlaşadyrlar. Şol halat Yapagyly Han özüniň il-ulusy birlen Gorkut Atanyň aldyndan çykadyr. Gorkut Ata il-ulusy hormatlyp atdan düşedir. Olar birlen saglyk-amanlyk soraşadyr. Sora Gorkut Atany aldyndan çykan adamlar onuň dyşyny kallyp, Yapagyly Hanyň mymanhanasyna alyp keledirler. Şol halat Çakan Kembagal, hanyň aldyna keledir, ötüňç sorydyr. Yapagaly Han oňa sözlemäne rugsat etedir. Şonda Çakan Kembagal Yapagaly Hana:

- Eý meniň keramatly hanym, rugsat etseňiz, Gorkut Atany men mymalasam - diýdir. Çakan Kembagal han karydyr. Onyň egin-başy dym sylhatly, özi-te syra karypty. Ol şul ýagdaýta bolgandan keýin han, heme oturganlar Gorkut Ata karydyrlar, onuň sözüne karaşadyrlar. Gorkut Ata köpçilike garyp:

- Men Çakan Kembagalyň mymany boladyryn. Onuň owly ajdar öldürti, at kazandy, küýç körsetti. Şu toýda Çakan Kembagalyň toýy bolsun - diýdir.

Bul ýerde oturganlaryň bary dym şat boladyr. Gorkut Atanyň aýtganyny makul biledirler. Şondan keýin Çakan Kembagal Gorkut Atany öwüne alyp kitedir. Şul halat jarçy "Çakan Kembagal azan toý etedir, baýrak beredir, owluna at takadyr, beglik beredir. Şoňa toýa keliň how" tiýip jar çekedir. Gorkut Ata Çakan Kembagalyň öwüne bargandan keýin, onuň öwi uly meýlise öwürüledir.

Imdi habary kimden al, Hazar deňiz kenarynda ýaşydyran Dyşoguz il-ulusyndan al. Bul il-ulusyň hanyna Ywa Han tiýedirler. Şul il-ulusyň içinde Batyr diýediren bir beg ýaşydyrty. Bu syra gujurlyty, pälwanty. Hullas şul kişi yüz ýigrimi ýaşydyr. Ol günleriň birewinte agtyklaryny, çowluklaryny, ýowluklaryny ýanyga çakyratyr-ta "Men Gorkut Atany görmek, onyň birlen hoşlaşmak islidirin, keýin onuň sazyny; namasyny, dessanyň eşitesim keledir. Sizler şony çakyrp alyp keliň" diýdir. Şondan keýin Batyr gojanyň iň uly owly Ywa Hany aldyna keledir, ötüňç sorydyr. Ywa Han onuň sözlemekine rugsat etedir. Ol hanyň:

- Bizleriñ dädemiz Gorkut Atany sazyny, namasyny, dessanyny yaşynyñ ahyrynda bir tiñlemek islidir, sizler rugsat etseñiz bizler Gorkut Atany çakyrp alyp kelsek - diýdir.

Ywa Han buña razy boladyr. Şondan keýin Batyr Begiñ bir owly birlen birge bir agtygy Gorkut Atany çakyrp Alyp kelmäne Balkan tag etekinde oturadyran il-ulusa ugrydyrlar. Indi habari kimden al, Çakan Kembagalyñ toýundan al. Jarçy azan Çakan Kembagalyñ owluna at takmak toýy boladyr tiýip habar bergenden keýin, adamlaryñ kimisi oña tüýe, ner, kimisi koý, kimisi buga, kimisi açar, kimisi tana, kimisi koçkar, kimisi koý, kimisi kelgi, kimisi kalla, kimisi teñne, kimisi parça, kimisi ton, hullas herkes toýa ýardam tiýedir-te bir närse ketiredir. Şondan sora onuñ öwüniñ töwereki maldan, içgerisi her jüre näseden tolup kaladyr. Azan uly toý başlanadyr. At çapyladyr, köreş tutuladyr, ok atysyladyr, buga, ner, koçkar, horaz, it uruşdyryladyr. Tünde Gorkut Ata saz çaladyr, nama, dessan aýtadyr. Şul halda bul toý üç küne çekedir. Açlar toýguzyladyr, ýalaňaçlar keýgiziledir. Üç künden keýin Çakan Kembagalyñ owluna at takmana mähelle onuñ öwüniñ töwerekine toplanadyrlar. Olaryñ bary Gorkut Atanyñ sözlemekine karaşadyrlar. Şonda Gorkut Ata Çakan Kembagalyñ owluna at takyp şeýle tiýedir:

Çakan owlun aldy at,
Müngenini onuñ ýagşy at.
Ajdar öldürdi owlun,
Daýym sowuldy dowlun.
Beladan halas etdi,
Ajdary kuma katdy.
Ajdar bolsun oñ ady.
Mydam iliniñ şady.
Ady takdyk biz oña,
Tanrym karysyn şoña.

GORKUTYŇ GABRY KAZYLGY - 2*

Şondan sora Çakan Begiň toýy sowuladyr. Gorkut Ata heme toýa kelgenler birlen hoşlaşadyr-ta, mymanhana kiredir. Çakan Beg özüniň togan- karyndaşlary birlen mymanlary uwratadyrty. Gorkut Atanyň tenha bir özü mymanhanada oturadyrty. Şol halat ýene "Gorkutyň gabry kazylygy" tiýgen ses onuň kulakyna keledir. Ol muňa hapa boludyr, aýyglanadyr. Çakan Beg zamat iki-te kişi birlen mymanhana kelip kiredir. Ol kelgenler Gorkut Ata birlen körüşedirler, saglyk-amanlyk soraşadyrlar.

Keýin bir tarapa keçip oturadyrlar. Şol halat kelgen mymanlara owkat çekedirler, olar owkatlanadyrlar. Sora Gorkut Ata olardan habar sorrydyr. Bul kelgen iki-te kişi özleriniň nä maksat birlen kelgenlerini oňa sözlip beredirler. Gorkut Ata bolsa bular birlen kitmäne razy boladyr-ta, ýol enjamyny tutadyr. Sora Çakan Beg, gaýry adamlar birlen hoşlaşyp, kelgen çakylykçylar birlen birge ýola tüşedir. Bular az ýörip, köp ýörip Hazar kenarynda ýaşydyran Dyşoguz il-ulusyna ýakynlaşadyrlar.

Il-ulus Gorkut Atanyň keledirenini eştip, Ywa Han birlen birge onuň aldyndan çykadyr. Gorkut Ata hormatlyp, atdan tüşedir, olar birgen saglyk-amanlyk soraşadyr. Sora olar birlen birge ýörip, Batyr Pälwanyň aldyna keledirler. Gorkut Ata Batyr Pälwanyň yüz ýigrimi ýaşyny kutlydyr. Sora onuň ýanyga keçip oturadyr. Şul halat jarçy: "Azan Batyr Pälwan özüniň yüz ýigrimi ýaşynyň toýuny etedir how" tiýip jar çekedir.

Imdi habary kimden al, Maňgyslakta oturadyran Çowdur il-ulusyndan al. Çowdur il-ulusy melallaşyp, Türküstandan Maňgyslaka köçüp keliptiler. Şonda olary keýnine köçirip äkitmäne Salyr Gazan birlen birge töwellaçy bolup Gorkut Ata-ta kelipti, emma Çowdur il-ulusy bul ikewiniň töwellasyny almantylar. Imdi Çowdur il-ulusy Gorkut Atanyň Hazar deňiz kenarynda oturadyran il-ulusyň toýuna kelgenini eşitedirler-te, hanlary Akbaýyň, Karabaýyň aldyna keledirler. Olardan bir goja kişi hanlara karyp:

- Bizler baýak Gorkut Ata Türküstana köçürüp äkitmäne töwellaçy bolup kelgende, onuň tiýgenini etmäntik. Bizler onuň aldynda utançlydyrys. Şul zerarly bizler ony çakymak islidiris, ondan ötüňç sorymakçy boladyrys - diýdir.

* "Yaşlyk", No 6, 1989

"Yaşlık" dergisi, Sayı No 6, 1989, Aşgabat

Çowdur il-ulusynyň hanlary Akbaý, Karabaý bularyň aýtganyňy makul biledirler, keýin ikite abraýly kişini çakylykçy etip iberedirler.

Imdi habary kimden al, Batyr Pälwanyň toýundan al. Bul ýerge Gorkut Ata kelgenden bir kün keýin, Batyr Pälwanyň ýüz ýigrimi ýaşynyň toýy başlanadyr. At çapyladyr, köreş tutuladyr, ok atyşyladyr buga, ner, koçgar, horaz, it uruşdyryladyr. Tünde bolsa, Gorkut Ata saz çaladyr, nama, dessan aýtadyr.

Bul toýda açlar toýguzyladyr, ýalaňaçlar keýgiziledir. Şul tertipde Batyr Pälwanyň toýy ýedi küne çekedir. Ýedi künden keýin heme toýa kelgenler Batyr Pälwanyň ýüz ýigrimi ýaşyny kutlamana baýrak meýdanyna toplanadyrlar. Batyr Pälwan-ta şul ýerge keledir. Bul ýerde turganlar Gorkut Atanyň kutlag sözüne karaşadyrlar. Gorkut Ata kutlag sözünü aýtyp şeýle tiýedir:

Ýüz ýigrimä yetdi ýaşyň
Sag ýaşasyn mydam başyň.
Kördi közüň agtyk-çowluk,
Keýin kördüň ýene ýowluk. .
Iliň birlen birge ýördüň,
Ençe uruş, gowga kördüň.
Uruşlarda köreş etdiň,
Maksatyň mydam yetdiň.
Arka turduň il-ulusa,
Köp katnaştyň sen meýlise.
Ömrüň uzak bolsun Pälwan,
Ilinde misil tek bagban.
Il-ulusyň tanyp şeni,
Men-te tiýdim saňa muny .

Gorkut Ata şul sözleri aýtanda, hemeler "Aýtganyň rast Gorkut Ata, aýtganyň kelsin" diýdirler.

Şundan sora toý sowuladyr, mymanlar, gaýry bu ýerde bolgan adamlar Gorkut Ata, Batyr Pälwan birlen hoşlaşyp, öwli-öwüne kaýtadyrlar. Gorkut Ata şondan sora Batyr Pälwanyň myhman hanasyna baradyr. Ol heniz oturmanka : "Gorkutyň gabry kazylgy" diýdiren ses ýene onuň kulakyna keledir. Ol bu sese ajyglanadyr, ony sözlidiren adamyny közlidir, emma közi hiç kesi körmidir.

Şul zamat Batyr Pälwanyň owly iki-te myman birlen bul ýerge kelip kiredir. Kelgenler Gorkut Ata birlen körüşedirler, saglyk-amanlyk soraşadyrlar. Keýin öwüň bir tarapyna keçip oturadyrlar. Şul halat Batyr

Pälwanyň owllary kelgen ýigitlere tagam çekedirler. Olar owkatlanadyrlar.

Kelgenler dem-dynçlaryny aladyrlar-ta, keýin Gorkut Ata birlen sözleşe başydyrlar. Gorkut Ata olardan habar sorydyr. Şonda olaryň birewi:

- Bizler Maňgyslakda oturadyram Çowdur il-ulusyndan keldik. Biziň il-ulusymyz baýak sizler töwellaçy bolup kelgende, tiýgeniňizi kabul etmeti, Türküstana barmak islimeti. Imdi bizleriň il-ulusymyz sizden ötüňç sorydyr, özüňizi çakyradyr, kömek, sözleşmek islidir - diýdir.

Gorkut Ata bul habary eşitgeç, dym şat boladyr, ýol enjamyny tuta başydyr. Keýin Gorkut Ata Batyr Pälwan, gaýry adamlar birlen hoşlaşyp çakylykçylar birlen birge ýola tüşedir. Bular az ýörip köp ýörip, Maňgyslaka Akbaý, Karabaý Hanlaryň ýolbaşçylykynda onuň aldyndan çykadyr.

Gorkut Ata il-ulusy hormatlyp, atyndan tüşedir. Olar birlen saglyk-amanlyk soraşadyr. Keýin olar birlen birge piýadalyp, Akbaý, Karabaý Hanlaryň mymanhanasyna keledir. Şondan sora Akbaý, Karabaý Hanlaryň mymanhanasy uly meýlise öwürüledir.

Imdi habary kimden al, Wasta oturadyran Ýemreli il-ulusyndan al. Bular Maňgyslaka Gorkut Atanyň keledirenini eşitedirler-te, öz hanlary Aşna Begiň aldyňa keledirler. Gorkut Atanyň Maňgyslaka keledirenini aýtadyrlar, ony bul ýerge çakyrmana rugsat sorydyrlar. Aşna Beg Gorkut Atany Wasa çakyrmana razy boladyr. Keýin iki-te atlyny Maňgyslaka çakylykçy etip iberedir.

Imdi habary kimden al, Çowdur il-ulusyndan al. Gorkut Ata Akbaý, Karabaý Hanlaryň mymanhanasyna kelgenden keýin, bir kiçgine keňeş boladyr. Şonda Akbaý, Karabaý Hanlar "Närseden başlymaly" diýdirler-te, il-ulusyna maslahat saladyrlar. Şonda bul keňeşe kelgen bir dana kişi aýak üste turadyr-ta: "Ötüňç toýuny etmeli, toý sowulgandan keýin, heme il-ulus Gorkut Atanyň aldyňa barmaly, ötüňç sorymaly - diýdir. Muny heme keňeşe kelgenler makul biledirler.

Şondan sora jarçy: "Haý, Çowdur il-ulusy, şu kün seniň toýuň boladyr, baýrak meýdanyna çyk, how" diýdir-te, jar çekedir. Şonda sora heme Çowdur il-ulusy baýrak meýdanyna çykadyr. Gaýri il-ulusdan mymanlar-ta keledir. Olary mymanlydyrlar.

Çowdur il-ulusynyň toýy barha kyzyşadyr. At çapyladyr, köreş tutuladyr, ok atyşyladyr, buga, ner, koçkar, horaz, it uruşdyryladyr, torraň, peçiz oýnaladyr. Tünde Gorkut Ata saz çaladyr, nama, dessan aýtadyr, Çowdur il-ulusynyň toýy şu tertipte ýedi küne çekedir. Ýedi künden keýin, heme Çowdur il-ulusy baýrak meýdanyna toplanadyr. Şol ýerge Gorkut Ata-ta baradyr: Şol halat Çowdur il-ulusynyň arasyndan

syra bir goja kişi barty, oña Tekebaý tiýetirler. Ol koluna içi çörekli desderhan tutup, Gorkut Atanyň aldyna baradyr. Desderhany onuň koluna beredir-te:

- Eý hormatly Gorkut, sizden heme Çowdur il-ulusy ötüňç sorydyr - diýdir.

Gorkut Ata desderhany koluna aladyr, ony öpedir, maňlaýyna tegiredir. Sora il-ulusa karyp şeýle tiýedir :

Yagşy maslahat alyňlar,
Dosluk keňeşi biliňler.
Ýüz döndermäň dostu-ýardan,
Çekimäňler namus-hardan.
Tanyň töwella eteni,
Rast keler takyk ýeteni.
Ulyň tiýgenin etiňler,
Maksat-myrada ýetiňler.
Ötüňç etdim men sizlere,
Hormat köýdüňuz bizlere.

Gorkut Ata şul sözleri aýtgandan keýin, Çowdur il-ulusy bir agyzdan "Gorkut Ata, ömrüň uzak bolsun, aýtganyň kelsin, ýurt parahatçylyky bolsun, il-ulus melallaşmysyn, taňrym azybirlik etsin" diýdirler te, alkyş etedirler. Şundan sora Çowdur il-ulusynyň ötüňç toýy sowuladyr, hemeler Gorkut Ata birlen hoşlaşadyrlar-ta, öwli-öwüne kitedirler. Gorkut Ata şul ýerde turadyrty. Hemeler mymanlary uwratmana başynakäýty. Şol halat ýene "Gorkutyň gabry kazylgy" diýdiren ses onuň kulakyna keledir.

Gorkut Ata müýnürgidir. Ol özüne "Il-ulus meniň uzak ýaşamakyma alkyş etedir, bul alkyşlar kabul bolmydymy?" diýdir. Şol halat bul ýerde bolgan mymanlardan iki-te kişi Gorkut Atanyň aldyna keledir. Olar özleriniň çakylykçy bolup, bul ýerge kelgenlerini oña aýtadyrlar.

Gorkut Ata kitmänerazy boladyr, mymanhana keledir-te ýol enjamyny tutadyr. Sora Akbaý, onuň adamlary birlen hoşlaşyp, çakylykçylar birlen birge ýola tüşedir. Olar Wasa ýakyn barganda Ýemreli il-ulusy Aşna Beg birlen birge aldyndan çykadyrlar. Gorkut Ata olaryň keledirenini körgeç, atdan tüşedir, saglyk-amanlyk soraşadyr. Sora olar birlen birge Aşna Begiň mymanhanasyna keledir. Şondan sora Aşna Begiň mymanhanasy uly meýlise öwrüledir. Ol ýerge syra köp mähelle toplanadyr.

Imdi habary kimden al, Hanka, Hazarasyp il-ulusyndan al. Hankada Aköwliler yaşydyrty, Hazarasypda Garaöwliler yaşydyrty. Bularyň her

birewiniň özüniň hany barty. Aköwlileriň il-ulusynyň hanyna Güneş Han tiýedirler, Garaöwlileriň il-ulusynyň hanyna Kalkan Han tiýedirler. Güneş Hanyň bir gyzy barty, Akja tiýdirler, Kalkan Hanyň-ta bir owly barty, onuň adyna Kuwwat Beg tiýetiler. Bul gyz birlen owlan awda sataşadyrlar-ta, at çapyşadyrlar, ok atyşadyrlar, köreş tutuşadyrlar, jowap uruşadyrlar, bularyň hiç birewi-te bir-birinden pes oturmydyrlar. Şondan sora bular bir-birewlerine durmuş kurmak üçin wäde etedirler, emma Güneş Han gyzyny Kalkan Hanyň owluna bermek islemidirti. Kalkan Han-ta onuň gyzyny owluna almak islemidirti. Şondan sora Akja birlen Kuwwat ikewi özara keňeşedirler-te, Gorkut Ata yüz tutmaky makul biledirler. Ikewi kese bildirmeý, pinhanlykta Wasa uwrydyrlar.

Imdi habary kimden al, Ýemreli il-ulusyndan al. Bul ýerge Gorkut Ata kelgenden keýin, heme adamlar toý lybasyny keýedirler, şatlyk ete başydyrlar. Bul halatda Aşna Begiň mymanhanasynda Gorkut Ata söz-sözlip, boý-boýlyp oturadyrty. Şol zamat işikden bir kişi keledir-te, ötünç sorydyr.

Aşna Beg oňa sözlimäne rugsat etedir. Ol kişi Aşna Bege, Gorkut Ata, gaýry oturgan adamlara karyp:

- Meniň bir-te dogmajykym bar, şonuň saçyny aldyrtym, oňa käkil koýdurtym, men rugsat etseňiz saç toýyny etedin. Şonuň üçin Gorkut Atany mymanlymana beriň tiýip tiläp keldim - diýdir.

Hemeler onuň aýtganyňy makul biledirler. Şondan sora heme adamlar birlen birge Gorkut Ata Allak Begiň öwüne baradyr. Şol küni Allak Begiň owlunyň saç toýy başlanadyr. At çapyladyr, köreş tutuladyr, ok atyşyladyr, buga, ner, koçgar, horaz, it uruşdyryladyr. Tünde Gorkut Ata saz çaladyrty, nama, dessan aýtadyrty. Adamlaryň bir topary tünde keçe-keçe oýnydyrtylar. Bul toýa Akja birlen birge Kuwwat-ta kelipti. Şul tertipde Allak Begiň toýy üç küne çekedir, üçünji küni adamlar owlanyň käkilini kutlymana Allak Begiň öwüniň töwerekine toplanadyrlar. Kelgenleriň arasynda Gorkut Ata-ta turadyrty.

Hemeler Gorkut Atanyň kutlag söz-sözlemekine karaşadyrty. Şul zamat Gorkut Ata owlanyň käkilini taryplyp şeýle tiýedir :

Käkil koýup arzuw etdik,
Şul zamata kelip ýetdik.
Aý keçedir, ýyl keçedir,
Çakalyk senden kaçadyr.
Ýigit ýetip, gyz söýedir,
Bir-birewne şert koýadyr.
Dädelerne aýtadyrlar,
Razy bolup kaýtadyrlar.

Balanadyr kelin toýy,
Mähelleden tolar öwi,
Käkiliň şoňaça össün,
Algan kelniň ony kessin.
Alkyşymyz ine biziň,
Keljekiniň şuldyr siziň.
Alkyş etdik, taňry bilsin,
Aýtganlarymyz syra kelsin.

Gorkut Ata şul sözleri aýtganda, bul ýerde turgan barça adamlar bir agyzdan "Aýtganyň kelsin Gorkut Ata" diýedirler. Şondan keyin, Allak Begiň toýy sowuladyr. Toýa kelgenler hoşlaşyp, öwli-öwüne kaýta başydyrlar. Gorkut Ata şondan sora myman öwüne kiredir. Şol zamat ýene "Gorkutyň gabry kazylygy" tiýdiren ses onuň kulakyna keledir. Gorkut Ata munuň birlen öwrenşedir, sora ähmiýet-te bermidir, töre keçip oturadyr. Şol halat işikden Akja gyz birlen birge Kuwwat Beg keledir.

Gorkut Ata birlen saglyk-amanlyk soraşadyrlar. Sora olar Gorkut Ata özleriniň söýüşgenlerini, ilkewüniň-te dădesiniň bularyň barlyşmakyna razy dăldikini aýtadyrlar. Keyin Gorkut Atanyň ýardam etmekini sorydyrlar. Bul sözleri eşitgeç, Gorkut Ata ýol enjamyny tutadyr. Allak Beg öz adamlary birlen Gorkut Atany, Akja Gyzy, Kuwwat Begi uwratadyr, hoşlaşyp keyinlerine kaýtadyr. Gorkut Ata bolsa Akja Gyz, Kuwwat Beg birlen birge ýola tüşedirler. Bular il-ulusa bildirmeý Hanka bilen Hazarasyp aralykda baryp ýetendirler. Şol ýerde bir ýipek çadyr tutadyrlar, Gorkut Atany şol çadyrda kaldyradyrlar. Akja Hanka baryp, dădesine Gorkut Atanyň çadyr kurup oturganyny aýtadyr.

Kuwwat Beg Hazarasypa baradyr-ta, Gorkut Atanyň çadyr kurup oturganyny aýtadyr. Hanlaryň ikewi-te özleriniň il-ulusy birlen birge Gorkut Atany körmäne, ony mymanlymana çakyrmana kaýtadyr.

Bularyň ikewi-te bir mahalda Gorkut Atanyň çadyrynyň ýanyna il-ulusy birlen birge keledir. Gorkut Ata bular birlen birge saglyk-amanlyk soraşadyr. Keyin hanlaryň her birewi Gorkut Atany öz ordasyna alyp kitmek islidir. Olar jenjelleşe başydyrlar. Gorkut Ata olaryň jenjelini ýatyradyr. Sora olaryň aldyna bir şert koýadyr. "Eger şol şerti ýerine ýetirediren bolsaňyz, men sizleriň ikewiňiziň-te mymanyňyz boladyryn" diýdir. Bul sözi eşitgeç, Güneş Han-ta, Kalkan Han-ta Gorkut Atanyň şertini ýerine ýetirmäne razy boladyr. Gorkut Ata şol halat Akja Gyzyň, Kuwwat Beg iň alda çykmakyna, öz aldyna kelmekini ündidir. Şol halat ol ikewi Gorkut Atanyň ýanyga keledirler. Gorkut Ata oň koly birlen Kuwwat Begi, sol koly birlen Akja Gyzy tutup : "Bul ikewi söýüşgenler.

özleri-te bir-birewlerine mynasan. Bulary tapyştyralyň", diýdir. Bul ýerde turgan bütün il-ulus bul närsäny makul biledirler, sora hanlar-ta razy boladyrlar. Keýin iki tarapyň-ta toýy şul ýerde tutulmaly boladyr. Jarçylar toýuň boljakyny jar çekedirler.

Imdi habary kimden al, Har Al teňiziniň kenarynda oturdyran Dyşoguz il-ulusyndan al. Bul ýerde Biçene il-ulusy ýaşydyrty. Bularyň hanyna Galdaw Han tiýedirtiler. ol sora zalym boladyr, il közünden tüşedir. Şonuň üçin Biçene il-ulusy ony yoklydyr. Onuň ýerine dym akyly, il-ulusa howandar Dana Begi han etedirler. Sora han toýuny tutmakçy boladyrlar-ta, keňeş etedirler. Şol keňeşte Gorkut Atany çakyrmana Hanka, Hazarasypa kaýtadyrlar.

Imdi habary kimden al, Hanka, Hazarasyp hanlarynyň toýundan al. Gorkut Atanyň çadyrynyň ýanyna girdekler tutuladyr, çadyrlar kuruladyr, olaryň içine ýipek halylar tüşeledir. Üç künden keýin toýa başlanadyr. At çapyladyr, köreş tutuladyr, ok atyşyladyr, buga, ner, koçkar, horaz, it uruşdyryladyr. Keçe-keçe oýnaladyr. Tünde Gorkut Ata saz çaladyr, nama, dessan aýtadyr.

Bul ýedi küne çekedir. Bul toýa Biçenek il-ulusynyň çakylykçylary-ta keledirler.

Yedi künden keýin toýa kelgin hemen adamlar bir ýerge toplanadyrlar, kelini kutlymak islidirler. Gorkut Atanyň söz-sözlemekine karaşadyrlar. Gorkut Ata kelini kutlyp, şeýle tiýedir:

Bir-birewe ýapyştyňyz,
Söýüştiňiz, tapyştyňyz.
Yagşy ýaşañ, ömür süriň,
Uzak ýaşyp, ýowluk körüň
Ynjytmaňlar bir-birewi,
Şuldyr saglykyň kirewi.
Taňrym sizge döwlet bersin,
Hözirini nesliň körsin.
Mytam etiň agzybirlik,
Söz kalmady imdi dirlik.
Yetiňler maksat-myrata,
Taňrym ýetir yagşy ada.
Ynjytmaňlar bir-birewi,
Şuldyr saglykyň kirewi.
Taňrym sizge döwlet bersin,
Hözirini nesliň körsün.
Mytam etiň agzybirlik,
Söz kalmydy imdi dirlik.

Yetiňler maksat-myrata
Taňrym yetir ýagşy ada.

Gorkut Ata bul sözleri aýtgandan keýin hemeler bir agyzdan: "Aýtganyň kelsin Gorkut Ata" diýedirler. Toý sowuladyr. Gorkut Ata heme adamlar birlen hoşlaşyp, öz çadyryna keledir. Şol zamat ýene "Gorkutyň gabry kazylygy" diýdirens ses onuň kulakyna keledir, oňa imdi Gorkut Ata başta kaldirmydyr, töre keçip oturadyr. Şol hala Biçenekleriň çakalykçylary kelip, Gorkut Ata habarlaryny aýtadyrlar. Gorkut Ata ýol enjamyny tutadyr-ta, adamlar birlen hoşlaşyp, Har Al teňiziniň kenarynda oturadyran il-ulusa uwrydyr. Olar oňa ýakyn barganlarynda, Biçene il-ulusy Dana Han birlen birge Gorkut Atanyň aldyndan çykadyrlar, Gorkut Ata ýol enjamyny tutadyr-ta adamlar birlen hoşlaşyp dana Hana mymanhanasy uly meýlise öwürüledir.

Imdi habary kimden al, Altynorda il-ulusyndan al. Bul ýerde Duýdurga il-ulusy ýaşydyrty. Şul il-ulusyň ilaty bir çetde ýaşagany üçin demirgazyk arka taraptan tuşmanyň kelgende Dyşoguz, İçoguzil-ulusyna habar beredirti, duýduradyrty. Şonuň üçin il-ulusyň Duýdurga tiýedirtiler. Bul il-ulusyň hany Alaş Hanty. Duýdurga il-ulusy Alaş Hanyň ýolbaşçylykynda köp ýeňişler etedir, tuşman kaýtaradyr. İçoguz, Dyşoguz Il-ulusyna syra köp hyzmat etedir, Alaş Han Duýdurga hyzmatynda kyrk ýyl boladyr, ol gojaladyr, dym karrydyr. Alaş gojanyň bir owly barty, oňa Algyr Beg tiýerdiler. Ol dym edenliti, ezberti, batyrty, gujurluty. Alaş Goja imdi öz ornuna owluny koýmak islidir. Şol zerrarly ol özüniň il-ulusyny bir ýerge çakyradyr-ta, bul hakda keňeş etedir. Duýdurga il-ulusy Algyr Begiň özlerine han bolmakyna razy boladyrlar, syra şatlanadyrlar. Bu keňeşe kelgenleriň arasyndan birewi aýak üste kaladyr-ta, il-ulusa karyp:

- Ahow ilat, Alaş Han bul hyzmata başlyganada bizler uly toý tutupdyk. Imdi bul hyzmaty Algyr Beg yerine ýetiredir. Algyr Begiň-te hyzmat toýuny etmeli, Gorkut Atany-ta b7l toýa çakyrmary, diýdir.

Bul goja kişiniň aýtganyny Duýdurga il-ulusy makul bileler. Şondan sora Alaş Han özüniň men tiýgen üç-te ýigidini Har Al teňiziniň kenarynda oturadyran il-ulusa Gorkut Atany çakyrmana iberedir.

Imdi habary kimden al, Biçenek il-ulusyndan al. Gorkut Ata kelgenden bir kün sora, Biçenek il-ulusynyň toýy başlanadyr. At çapyladyr, köreş tutuladyr, ok atyşyladyr, buga, ner, koçgar, horaz, it uruştyryladyr. Keçe keçe oýnaladyr. Şatlyk etiledir. Açlar toýguzyladyr, ýalaňaçlar keýgiziledir. Tünde Gorkut Ata saz çaladyrty, nama, dessan aýtadyrty. Bul toý üç küne çekedir. Üç künden keýin toýa kelgenleriň hemesi Dana Hany kutlymana onuň öwüniň töwerekine toplanadyrlar.

Gorkut Ata-ta olaryň arasynda boladyr. Bul ýerge kelgenler Gorkut Atanyň Dana Hana kutlag sözünü aýtmakyny islidirler. Şol halat Gorkut Ata kutlag sözünü sözlip, şeýle tiýedir:

Il-ulus han etdi seni,
Harlamagyn asla ony.
Sütem etme iliňe,
Kuwat berer biliňe
Keňeşli et işiňi,
Koryp saklyp dyşyňy.
Kembagala et ýardam,
Boladyrsyň daýym merdem.
Ýardamyň tüşer ýerine.
Ege bolarsyň oruna.
Taňrym seni kollasyn
Togry ýola ýollasyn.

Gorkut Ata bul sözleri aýtganda, şul ýerge turganlar oňa "Aýtganyň kelsin, Gorkut Ata" diýdirler. Sora hemmeler Dana Bege alkyş etedirler. Keýin toý sowuladyr. Toýa kelgenler hoşlaşyp, öwli-öwine kaýta başydyr. Dana Beg mymanlary uwratadyr. Gorkut Ata Dana Begiň mymanhanasyna baradyr, töre keçip oturadyr. Şol halat ýene "Gorkutyň gäbry kazylgy" diýdiren ses onuň kulakyna keledir, Gorkut Ata oňa üns-te bermidir. Ol oňa öwrenşedir, keýin syra aýjylanmydyr.

Gorkut Ata bul ýerde üç kün ýaşıdyr, dem-dynç aladyr. Dana Bege öwüt-nesihat etedir. Üç künden keýin, bu ýerge Alaş Gojanyň çakylykçylary keledirler. Sora Gorkut Ata bul ýeriniň adamlary birlen hoşlaşyp, Duýdurga il-ulusyna kitedir. Bular Duýdurga il-ulusyna ýakyn barganda, Alaş Goja heme il-ulusy birlen birge Gorkut Atanyň aldyndan çykadyr. Gorkut Ata il-ulusyň keledirenini köredir-te, attan tüşedir. Olar birlen saglyk-amanlyk soraşadyr. Keýin pyýada yörip, il-ulus birlen birge Alaş Gojanyň mymanhanasyna keledir. Onuň mymanhanasy uly meýlise öwrüledir.

Imdi habary kimden al, Syrly derýa kenarynda oturadyran İçoguz il-ulusyndan al. Bul ýerde Bektili il-ulusy ýaşıdyrty. Bul il-ulus oguzlaryň ortasynda ýaşıdyrty, şonuň üçin münüň üstüne syra tuşman çozmazty. Şul sebäpli bul il-ulusa Bektili tiýertiler. Bektili il-ulusynyň hany Gamly Hanty. Münüň syra zürýaty yokty. Şonuň üçin ol daýyma kamlyty. Şul sebäpli oňa Gamly Han tiýertiler. Köp ýyllar keçenten keýin, Gamly Hanyň naçary hamyladar boladyr. Küni, sagaty yetip, onuň naçaryndan bir gyz önedir. Ol muňa dym şatlanadyr, toý tutmakçy boladyr-ta, keňeşe

adamlary çakyradyr. Kelgenler toýuň etilmekine razy boladyrlar. Şul halat kelgenleriň birewi ornundan turadyr-ta adamlara karyp: "Ahow, adamlar, Gorkut Atasyz toýuň mazasy bolmydyr, ony toýa çakyrmak gerek, Gorkut Ata meniň eşidişim boýunça Altyn ordalylaryňka kelgen, şoňa çakylykçy ibermek gerek" diýdir. Bul ýerde oturganlar tul kişiniň aýtganyňy makul biledirler. Gamly Han bolsa, şul halat Altynorda çakylykçy iberedir.

Imdi habary kimden al, Alaş Gojanyň toýundan al. Gorkut Ata Altynorda kelgenden bir kün keýin Alaş Gojanyň toýy başlanadyr. At çapyladyr, köreş tutuladyr, ok atysyladyr, buga, ner, koçgar, horaz, it uruştyryladyr, keçe-keçe oýnaladyr. Tünde Gorkut Ata saz çaladyr, nama-dessan aýtadyr. Bul toý ýedi küne çekedir. Ýedi künden keýin toýa kelgenler Alaş Gojanyň owly Algyry kutlamana onuň öwüniň töwerekine toplanadyrlar. Bul ýerge kelgenler Gorkut Atanyň kutlag sözüne karaşadyrlar.

Gorkut Ata Algyr Begi kutlyp şeýle tiýedir.

Dädeň karrydy seniň,
Küýç-kuwwaty yok onuň.
Ornuny tutgul onuň,
Sözüm tinlegil meniň.
Adyň seniň ol Algyr,
Bolgul mydama körgür.
Etdir tuşmany puşman,
Iş etme ony yeşmän.
Il birlen birge yöri,
Iliňe ýagşy kary.
Iliň tuşmandan kory,
Tuşmana mäkäm tary.
Il-ulusy wepaly,
Kezgin zowky-sapaly.
Ömrüň bolsun seň uzak,
Kurgun tuşmana tuzak.

Gorkut Ata şul sözleri aýtganda, hemeler birden: "Aýtganyň kelsin, Gorkut Ata" diýdirler, sora alkyş etedirler. Algyr Beg dödesiniň ornuna han boladyr. Toýa kelgen adamlar hoşlaşyp, öwli-öwüne kaýtadyrlar. Gorkut Ata, Alaş Goja birlen birge mymanhana keledir. Bular törge keçip oturadyrlar. Şul zamat ýene "Gorkutyň gabry kazylgy" diýdiren ses onuň kulakyna keledir. Gorkut Ata imdi syra ündemidir. Şol halat işikten Gamly hanyň çakylakçylary keledirler, olar saglyk-amanlyksoraşadyrlar-

ta, keçip oturadyrlar. Hyzmatkärler kelgen mymanlara tagam çekedirler, olar owkatlanadyrlar keýin özleriniň çakylykçy bolup kelgenlerini Gorkut Ata, Alaş Goja aýtadyrlar. Şondan sora Gorkut Ata ýol enjamyny tutadyr, keýin hoşlaşyp, çakylykçylar birlen birge uwrydyr. Olar Syrly derýa kenarynda oturadyran il-ulusa ýakyn kelgenler, Gamly Han özüniň adamlary birlen birge Gorkut Atanyň aldyndan çykadyr. Olaryň kelgenlerini körkeç, Gorkut Ata atdan tüşedir, saglyk-amanlyk soraşadyr. Sora il-ulus birlen birge pyýada ýörip Gamly Hanyň mymanhanasyna keledir. Şondan sora mymanhana şatlyka öwrüledir, onda uly meýlis başlanadyr.

Imdi habary kimden al, Ur Al tag etekinde oturadyran Oguz il-ulusyndan al. Bu ýerde Oguzlaryň kaýly il-ulusy ýaşydyrty. Bul ýeri syra sowukty. Kar köp ýagadyrty. Şonuň üçin bul ýerde oturadyran il-ulusa Kaýy ýada Kaýly ili tiýertiler. Bul yeriniň adamlary aw awlydyrtylar, maldarçylyk bilen meşgul boladyrtylar, baý-barly ýaşydyrtylar. Kaýy il-ulusynyň Hanyna Karly Han tiýertiler. Bul syra ezber, batyr, kujurly, özüniň il-ulusyna hyzmatlyty, Kembagala rehFmliti. Şunuň üçin il-ulus ony syra ýagşy köredirti, hormatlydyrty. Ondan bidin hiç närise etmidirti.

Bul il-ulusyň içinde Mergen tiýgen bir awçy boladyr. Bul körgen awuny sydpdymaý aladyrty. Ol köp ýyllar aw awlydyrty, kezip yürüğüne bir nazarkerde keýige tuş keledir. Ol keýikni awlydyr, janly tutmak islidir, keýik oňa tutdurmydyr, ahyry Mergen ol keýikni koluna ýaýyny aladyrta atadyr. Ol keýikniň jigerinden keçedir. Şul halat keýik ompa oturadyr, özi-te Mergene bakadyr, dym zaryn ses etedir. Mergen bul närsäni körgeç, toba etedir, aw awlamasyny bes etedir, ok ýaýyny syndyryp taşydyr. Ol sora özüni öldi hasyp etedir-te öwüne keledir, pikirlenedir, sora Mergen öz-özüne:

- Kel men ölmezimden ilgeri Gorkut Ata birlen körişeým, onuň sazyny, namasyny, desanyny eşiteýin öwüt-nesihatyny alaýyn, ol alkyş etedir, alkyş kabul bolsa, ben ýene ýaşydyryn diýdir.

Şul maksaty birlen Mergen Karlly Hanyň aldyna baradyr, bolgan närseleri oňa sözlip beredir, Gorkut Atany çakymakçydygyny oňa aýtadyr-ta keñeş etedir. Karly Han Mergeniň aýtganlaryny makul bileler.

Şondan sora Mergen öwüne keledir. Bir toganyny, bir owlyny ýanyna çakyradyrta, olara ýol enjamlaryny tutduradyr. Keýin Gorkut Atany çakyrp kelmäne olary iberedir.

Imdi habary kimden al, Gamly Hanyň gyz toýyndan al. Gorkut Ata onuň öwüne kelgenden bir kün sora, Gamly Hanyň gyz toýy başlanadyr. Ol toýda at çapyladyr, köreş tutuladyr, ok atyşyladyr, buga, ner, koçgar, it, horaz uruştyryladyr, keçe-keçe oýnaladyr. Tünde Gorkut Ata saz çaladyr, nama-dessan aýtadyr, ondan sora torram aýdyşyladyr, peçiz

oýnaladyr. Gamly Hanyň gyz toýy üç küne çekedir. Üç kündem keýin toýa kelgenleriň bary Gorkut Ata birlen birge Gamly Hanyň gyzyny kutlamana onuň öwüniň töwerekine toplanadyrlar. Adamlar Gorkut Atanyň kutlag sözüne karaşadyrlar. Gorkut Ata Gamly Hanyň gyzyny kutlyp, şeýle tiýetir:

Gyz owuldyr, owul-gyz,
Ikewi-te bolar yz.
Zürýatlynyň yzy bar,
Zürýatsyzlar gyza zar.
Zürýatsyz öter kiter,
Kün kibi batar kiter.
Kimiň bolsa zürýaty,
Çykadyr onuň ady.
Gyzyň boldy Gamly Han,
Olar bolsun sora on.
Aý bolsun onuň ady,
Dädesiniň dym şaty.
Gamly adyň aýrally,
Özge at-ta bereli.
Şady Han tiýdik adyň,
Köterildi seň batyň.
Atyň bertik kabul et,
Maksat myradyňa ýet.

Gorkut Ata şu sözleri aýtganda, bul ýerde turgan adamlar bir agyzdan "Aýtganyň rast, Gorkut Ata, aýtganyň kelsin" diýdirler-te alkyş etedirler. Şondan sora Şady Hanyň toýy sowladyr. Adamlar hoşlaşyp öwli-öwüne kaýtadyrlar. Şady Han mymanlary uwratadyr. Gorkut Ata myhmanhana baradyr. Töre keçip oturadyr. Şol halat ýene "Gorkutyň gabry kazylgy" tiýgen ses kaýtalanadyr. Gorkut Ata muny eşitse-te eşitmedik kişi bolup oturyberedir, oňa üns-te bermidir, ol oňa öwrenşedir.

Gorkut Ata Şady Hanyňkyda ýedi kün dinç aladym. Sora Türküstana, mekanyna kaýtarman bolup turganda, Mergeniň ibergen çakylykçylary keledirler. Olar owkatlanadyrlar-ta, özleriniň çakylykçy bolup bul ýerge kelendiklerini Gorkut Ata, Şady Hana aýtadyrlar. Şondan sora Gorkut Ata ýol enjamyny tutadyr-ta, bul ýerdäki adamlar birlen hoşlaşyp, Ur Al tag etekinde ýaşydyran il-ulusa uwrydyrlar.

Gorkut Ata çakylykçylar birlen birge Ur Al tag etekindäki il-ulusa kolaý baranda, Karly Han bütin Kaýly il-ulusy birlen onuň aldyndan çykadyr. Gorkut Ata il-ulusyň keledirenini körgeç, atdan tüşedir. Olar

birlen saglyk-amanlyk soraşadyr. Sora olar birlen piýada ýörip, Mergeniň öwne baradyr. şondan keýin Mergeniň öwi şatlyka öwriledir, uly meýlis başlanadyr. Şul meýliste Gorkut Ata söz sözlidir, boý boýlydyr, öwüt-nesihat etedir.

Imdi habary kimden al, hanlar hany Baýandyr Handan al. Ol künleriň birewinde köşkünde otrudyrtý. Onuň jansyzlaryndan birewi keledir-te, Baýandyr Handan ötünç sorydyr. Baýandyr Han ötünedir, keýin oňa sözlemäne rugsat etedir. Şol halat jansyz hana etedir-te, söze başydyr. Ol hana :

- Men Togta Hanyň ýurdundan keldim Togta Han syra köp koşun toplymana başlydy. Ol yüz müň koşun toplyp, tuýdurmaý Türküstana Oguzlaryň üstüne ýöriş etedir. Men ony bildim. Şul närsäni sizge habar berediriň - diýdir.

Baýandyr Han bul sözi eşitgeç, İçoguz, Dyşoguz yaşulylaryny keňeşe çakyradyr. Bul keňeşte iki yüz müň koşun toplymaky makul biledirler. Şondan sora Baýyndyr Han Oguzlaryň ýigrimi dört hanlyktan iki yüz müň koşun toplymana buruk beredir. Şondan sora Oguzlaryň ýigrimi dört taýpasynyň her birewüne çapar atly kitedir.

Imdi habary kimden al, Mergeniň meýlisinden al. Mergen Gorkut Ata kelgenden sora uly meýlis kurtý. Oňa Kaýy iliniň hemesi tiýän ýany keledir. Şul meýliste Gorkut Ata söz-sözlidir, boý-boýlydyr, saz çaladyr, nama dessan aýtadyr. Meýlise kelgen il-ulus Gorkut Atanyň alkyş sözünü eşitmek isläpdir.

Gorkut Ata Mergene alkyş etip şeýle tiýetir:

Kyzygadyr awa adam,
Onda bolgan mydam şadam.
Kyrgyn haýwana saladyr,
Haýwanlar dada keledir.
Eşitilmez onuň dady ,
Dady dyr ynsanyň şady.
Çakdan aş a kyryladyr,
Ok tegini buruladyr.
Köz körsetedir birewi,
Şol-ta boladyr kirewi.
Ahyr ompo oturadyr.
Ahyn syra yetiredir.
Ompo otursa awum seniň ,
Tiňle sözümi tek meniň .
Toba et-te aw awlyma,
Haýwany keýin kynyma.
Taňrym künäni keçedir,

Künäñ ýazgysy öçedir.

Gorkut Ata bul sözleri aýtgandan keýin turgan adamlaryň bary birden "Aýtganyň rast, Gorkut Ata tiýgeniň kelsin. Mergeniň künäsini taňrym keçsin" diýedirler-te, alkyş etedirler. Şondan sora meýlis sowuladyr. Adamlar hoşlaşyp, öwlerine kaýytmakçy bolganlarynda, Baýandyr Hanyň iberen çapar atlysy keledir. Koşun toplymalydyklaryny Karly Hana aýtadyr. Karly Han üç künde dokuz müň koşun toplanmaly diýdir-te buruk beredir. Aýdylgan möhletde dokuz müň atly tolanadyr. Karly Han birlen Gorkut Ata toplanan koşunlary ýanlary birlen alyp, Türküstana keledirler. Şul halat Türküstanda desga tutuladyr, iki yüz müň atly-ýaragly ýigitler jemlenedirler. Gorkut ata şul ýerde ýigitlere karyp, söz sözlidir, boý boýlidir, öwüt-nesihat etedir. Ýigitler tuşmana zarba urjakdyklaryny aýtadyrlar.

Şul zamat "Gorkutyň gabry kazyly" diýdiren ses onuň kulakyna keledir. Gorkut Ata oňa üns-te bermidir. Sora iki yüz müň koşun yörüşe taýýar boladyr. Baýandyr Han koşuna baş bolup, ordadan saýlanadyr. Bir tag etekine baradyr-ta togtydyr. Şol ýerde Baýandyr Han söz sözlidir, tuşmanyň keledirenini aýtadyr. Baýandyr Han şondan sora koşuny deň dört böledir. Bir böleki Togta Hanyň koşunyň öňünden öwrülip, keýine geçmeli boladyr. Bul koşuna Salyr Gazan ýolbaşçylyk etedir.

Ikinji bir böleki tuşmanyň kelediren ýolunyň künbatar tarapyna kitmeli boladyr. Bul koşuna Görowly ýolbaşçylyk etedir. Üçünji böleki tuşmanyň kelediren ýolunyň künçykar tarapyna kitmeli boladyr.

Bul koşuna Teke begi Zaman ýolbaşçylyk etedir. Koşunyň dördünjü böleki Togta Hanyň koşunyň aldyndan çykmary boladyr. Bul koşuna Baýandyr Hanyň özi ýolbaşçylyk etedir. Baýandyr Hanyň ýolbaşçylyk etediren koşuny uzak yörüp, Togta Hanyň aldyndan çykadyr, urutmana taýýar bolup turaberedir.

Imdi habary kimden al, Togta Handan al. Ol özüniň yüz müň koşunyň toplydyr-ta künde ýatyp tünde yörüp, Oguzlaryň üstüne keli beredir. Şol keliwüne ol Baýandyr Hanyň bölek koşunyna sataşadyr.

Baýandyr Han Togta Hanyň koşunlary birlen degdi-kaçdy uruşyny etedir. tarydyr, keýne çekiledir, tarydyr, keýne çekiledir. Şeýle etedir-te, keýne çekilip keleberedir. Keýne çekile-çekile Salyr Gazan koşunlarynyň tuşundan keçedirler. Salyr Gazanyň koşuny tuşmanyň keýine geçedir. Şol zamat Baýandyr Hanyň koşunlary tuşmana berk tarydyr. Şol halat tuşmanyň oň tarapyndan Görowly öz koşunlary birlen töküledir, sol taraptan Teke begi Zaman öz koşunlary birlen töküledir. Tuşman şondan sora albyrydyr yza çekile başydyr. Olaryň keýinkiden Salyr Gazan koşunlary birlen töküledir. Şondan sora tuşman koşunlary

handa kiterlerini bilmidirtiler. Köpleri eleman ditirtiler. Uruşyň küýçli kitediren zamaty Togta Han küýjüniň Oguzlara bäs kelmejekini biledirte, bir bölek koşun birlen kaçmakçy boladyr.

Ol-ta şol wakt Görowla sataşadyr. Görowly ony haýdan-haý atdan agdaradyr. Koluny keýinde baglyp, Baýyndyr Hanyň aldyna alyp keledir. Salyr Gazan bolsa tuşmanyň tuguny kola saladyr. Tuşman basgy tapadyr, ýeňiledir. Şoňaça tuşman koşunlarynyň öleni öledir, ölmedikleri-te Oguzlara ýesir tüşedir. Hullas Togta Hanyň koşunlary, desgasy Oguzlara olja boladyr. Baýandyr Han ýeňiş birlen ordasyna kaýtyp keledir, ýeňiş toýuny etmäne jar çekedir. Baýandyr Hanyň bul ýeňiş toýuna heme Oguz il-ulusyndan adamlar keledirler. Muňa şunuňdaý mähelle keledir, adamlaryň, mymanlaryň sany bolmydyr. Bul kelgenleriň barysy baýrak meýdanynda tutulgan girdeklere, kurulgan ýipek çadyrlara ýerleşdirler. Azan toý başlanadyr, at çapyladyr, köreş tutuladyr, ok atysyladyr, buga, ner, koçga, horaz, it uruşdyryladyr, torram aýdysyladyr, keçe-keçe, peçiz oýnaladyr. Tünde Gorkut Ata saz çaladyr, nama, dessan aýtadyr. Söz sözlidir, boý boýlydyr. Şul toýda açlar toýguzyladyr, ýalaňaçlar keýgiziledir. Baýandyr Han tuşman birlen berk köreşgen ýigitlere engam beredir. Alyngan oljalary-ta kembagallara paýlyp beredir. Toý şul tertipte kyrk küne çekedir. Toýa kelgen adamlar dym şatlyk etedirler. Kyrk künden keýin, Gorkut Ata toýa kelgen heme il-ulus birlen birge Baýandyr Hany ýeňiş birlen kutlamana onuň köşkiniň aldyna keledir. Bul ýerge toplanan adamlar Gorkut Atanyň kutlag sözünü aýtmakyna karaşadyrlar. Baýandyr Han il-ulusyň aldyna kelgenden sora Gorkut Ata kutlag sözüne başlyp şeýle tiýetir:

Pinhan tuşman desga tutdy,
Habar kelip munda yetdi.
Çapare her ýana çapdyrtyň,
Nöker tiýe jar, çekdirtin,
Il-ulus seni kollady,
Köp ýigit nöker ýollydy.
Iki, yüz müň sany boldy,
Jemlenşiwan munda keldi.
Taýýar boldular ýörişe,
Tälimli bardy uruşa.
Uruş etdi batyr ýürek,
Batyrlık ýigide kerek.
Oguz ili agzybirdir,
Agzybir mydama şirdir.
Tälim aldy koşun senden,

Tuşman basyldy tek ondan.
 Il-ulusyny saklydyň,
 Tuşmany syra yoklydyň.
 Derbi-dagyn boldy tüşman,
 Edendir ol imdi puşman.
 Uruşta kanlar töküldi,
 Atlar her ýana çapyldy.
 Uruş etdi, ölen, öldi,
 Ölmedikler batyr boldy.
 Batyrlaryň hoşal etdiň,
 Ýeňiş il birlen yetdiň.
 Ýeňiş toýuny toýlydyň,
 Il-ulusy şat eýlidiň.
 Alkyş etedir ilim saňa,
 Kutlag-tabşyryldy maňa.
 Taňrym saňa kuwwat bersin,
 Il-ulusyň döwran sürsün.
 Ak ýürekden kutlydyrys,
 Bolganlary ýatlydyrys.

Gorkut Ata kutlag sözünü tamam etedir. Bul ýerde turgan heme il-ulus bir agyzdan "Aýtganyň rast, tiýgenleriň kelsin, Gorkut Ata" diýdirler. Şundan keýin Baýandyr Hanyň ýeňiş toýy sowuladyr.

Kelgenleriň bary hoşlaşyp, öwli-öwüne kaýtadyrlar. Sora İçoguz, Dyşoguz illeri asuda yaşyberedirler.

Imdi habary kimden al, Gorkut Atadan al. Gorkut Ata şul ýeňiş toýy bolgandan sora ýene kyrk aý, kyrk gün, kyrk tün, kyrk sagat yaşydyr. Onuň yaşynyň uzaklyky yüz ýigirmä ýetedir. Gorkut Atanyň yüz ýigrimi yaşynyň kutlymana İçoguz, Dyşoguz il-ulusy keledir. Dym uly toý boladyr. At çapyladyr, köreş tutuladyr, ok atyşyladyr, buga, ner, koçgar, horaz, it uruşdyryladyr.

Gorkut Ata mymanlary uwratyp bolgandan keýin, öwne keledir, dem-dynç aladyr. Şol halat ýene "Gorkutyň gabry kazylygy" diýdiren ses onuň kulakyna keledir. Bul ses Gorkut Atanyň mazasyny aladyr, syra irgizedir, ony injalyktan kaçıradyr, handa barsa, ony syptyrmydyr. Bul närse Gorkut Atany tukatylandyradyr.

Şonuň üçin ol köňül açman kezelençe atlanady-ta çykadyr, şol kydyryp ýörşüne Syrly derýanyň kenaryna baradyr. Bul wakt säher çakty. Ol atdan tüşedir, bu ýerdäki gözel körnüşi synlydyr, bir az köňli açyladyr. Şul halat ýene "Gorkutyň gabry kazygy" diýdiren ses onuň kulakyna keledir. Gorkut Ata bul sesden dym ýoruladyr, syra iredir-te şul

yerde özüni derýa taşlykmak islidir. Derýanyň kenaryna baradyr, özüni suwa taşlymakçy bolganda "Gorkut, namartlyk etme, ölümden kutulgan ýokdur, sen ahyr ölmelisiň. Seniň ölüm waktyň ýakynlaşty. Ýene kyrk aý, kyrk kün, kyrk tün keçgenden keýin amanady-tabşyradyrsyň, şonda seni il-ulusyň Türküstanda kazyłgan kabryňda kömedirler, oňaça il-ulusyň birlen hoşlaş" diýdiren ses onuň kulakyna keledir. Muny eşitgeç, Gorkut Ata atyna atlanadyr-ta, mekanyňa kaýtyberedir. Kelgenden üç ýyl, üç aý, kyrk kün, kyrk tün keçgenden sora Gorkut Ata "Körme-körşüm bar" dyýedir-te İçoguz , Dyşoguz il-ulusyny çakyradyr. Munuň körme-körşüne heme Oguz il-ulusyndan adamlar keledir. Ýigrim ýedi kün tiýilgende heme keljekler kelip kutaradyr. Üç kün bul yerde yýme-içme boladyr. Üçünji küni tünde Gorkut Ata öwüt-nesihat meýdanyna çykadyr. Il-ulusyň ortasynda oturadyr-ta, şeýle tiýedir:

- How, adamlar, ölümden kutulmak bolmydyr eken. Sizler mendenrazy boluň, imdi meniň mejalym kaçty, syra ysgynym yok, tiýgeni-teşulty, Gorkyt Ata şul demde jan beredir. Gorkut Atany Oguz il-ulusy ertip Türküstandaky gonamçylykda öz togan-karyndaşlarynyň ýakynynda ilgeri kazylyp koýulgan kabyrta çäýlydyrlar. Onuň üstüni taş birlen nakyslap bejeredirler, sora üstüne karaman saladyrlar. Şundan keýin kelgenler Gorkut Atanyň tüşeň aşyny, üçüni, ýedisini, kyrkyny keçirip, öwli-öwüne kitedirler.

- Ýagşy syra yaşmaz, ýamanyň ýarasy öçmez, tiýgenleri, Gorkut Ata biziň essimizte daýyma yaşyr.

5. SONUÇ

Türk milleti, tarihin ilk sahnesinden itibaren birçok coğrafyaya hâkim olmuştur. Orta Asya bozkırlarından çıkarak bin bir türlü zorluklara göğüs germiş, genlerinden gelen dinamizmle düşmanlarıyla yılmadan, yorulmadan mücadele ederek pek çok devlet kurmuştur. Kurdukları devletlerle dilini, kültürünü, gelenek-göreneğini yaşatarak bugüne kadar gelmiştir. Farklı coğrafyalara dağılarak farklı devletler kuran ve rengine renk katan Türkler, tarihsel süreç içerisinde ortaya koydukları sözlü ya da yazılı edebi eserlere inançlarını, karakterlerini, değer yargılarını ve ülkülerini yansıtarak bunları asırlar sonrasına miras bırakmışlardır.

Kendinden önceki dönemlerin kültürel belleğinin aktarıcısı ve hatırlatıcısı durumunda olan destanlar da sözlü edebiyat ürünü olan halk anlatmalarından bir tanesidir.

Türk milletinin yaşanmışlıkları ve muhayyilesiyle ortaya çıkan ve Yaratılış, Manas, Köroğlu, Oğuz Kağan, Türeyiş, Dede Korkut, Alpamış adıyla anılan birçok destan vardır. Bu destanlardan bazıları sadece tek bir Türk boyuna ait coğrafyada bilinmekteyken bazıları ise Türk dünyasının büyük bir kısmında, farklı adlarla ancak pek çok ortak epizot ve motifle bilinmekte ve anlatılmaktadır. Dede Korkut boyları da bu anlatmalardan biridir.

Dede Korkut boyları sadece Türkiye coğrafyasında değil Kazak, Kırgız, Türkmen, Azerbaycan coğrafyalarında da bilinmekte olup varyant ve versiyonlaşma noktasında gelişimini sürdürmekte olan bir anlatmadır.

Türkmen Halk Destanı Korkut Ata (Metin ve Değerlendirme) ismini verdiğimiz tez çalışmamızda Türkmenistan’da Ata Rahmanov tarafından derlenen ve 16 hikâyeden oluşan Türkmen halk destanı Gorkut Ata Çovdur varyantlarından seçtiğimiz, Dresden ve Vatikan nüshasında bulunmayan “İğdir, Oğuzların Melallaşmakı, Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi, Gorkutın Gabrı Kazılgı” adlı hikâyeleri Türkiye Türkçesine aktarıp değerlendirerek yorumladık.

Çalışmamızın “Giriş” bölümünde Dede Korkut boylarının nüshaları ve Türkmen halk varyantları, Türkmenistan’da Dede Korkut boyları üzerine yapılan çalışmalar ve Türkiye’de Dede Korkut Boylarının Türkmen halk varyantları üzerine yapılan çalışmalar hakkında bilgi verdik.

Türkmenistan’da Sovyet rejiminin baskı ve yasaklarına rağmen Dede Korkut ve diğer milli eserler üzerinde Türkmen araştırmacılarının ısrarla araştırmalarına devam etmesi ve Türkmen kimliğinin ve kültürünün korunması için gayret göstermeleri dikkate şayan bir durumdur. Meti Köseyev, Ata Rahmanov gibi araştırmacıların bu husustaki çabaları Türkmenistan’da yeni yetişen halk bilimciler için ilham kaynağı olmuş, onların açtığı yol bağımsızlık sonrası Dede Korkut ve diğer milli eserler üzerinde daha çok çalışma yapılmasına sebebiyet vermiştir. Bugün Dede Korkut boyları üzerine Türkmenistan’da yapılan çalışmaların hızla devam ettiği görülmektedir. Son yıllarda Türkiye’de de Dede Korkut boylarının Türkmen halk varyantı üzerine çalışmaların arttığı da görülmektedir.

Ata Rahmanov tarafından derlenen 16 hikâyenin 4 tanesinin Dresden ve Vatikan nüshasında bulunmaması bize Dede Korkut boylarının 12 boydan ibaret olmadığını daha birçok boyun ortaya çıkabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Nitekim bugüne kadar iki nüshası bilinen Dede Korkut Kitabı’nın üçüncü nüshası Kazakistan’da bulunmuştur. Türk Dil Kurumu, Bayburt Valiliği, Bayburt Üniversitesi ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Türkiye Milli Komisyonu iş birliği ile düzenlenen Dünya Kültür Mirası Dede Korkut Uluslararası Sempozyumunda Türkolog Prof. Dr. Metin Ekici, bulunan nüshada Salur Kazan’ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi adlı 13. bir hikâye olduğunu ve geri kalan kısmın ise Dede Korkut’un soylamalarından ibaret olduğunu açıklamıştır. Türkmenistan’da derlenen, üzerinde çalıştığımız metinler masallaşmış da olsa başka boyların da varlığının işaretidir. Metinlerin 1960’lı yıllarda derlenmiş olması, onların destani metin formatından çıkıp masallaşmış varyantlar olarak kayda geçtiğini göstermektedir.

Boyların Türkmen Çovdur varyantlarından incelediğimiz söz konusu 4 hikâyede geçen mekân isimlerine baktığımızda çok geniş bir Oğuz coğrafyasının resmedildiğini görmekteyiz. Bu coğrafyanın Sırderya boylarından batıya doğru uzanarak Hazar denizine kadar, kuzeyde Ural dağları, güneyde Etrek nehrine kadar geniş bir alanı kapsadığından bahsedebiliriz. Bu durum, Dede Korkut boylarının yaratıldığı coğrafyanın yazma nüshalarda yer alan coğrafyadan daha geniş bir alan olduğunu göstermektedir.

Bayındır Han, Korkut Ata, Salır Kazan ve Kazılık Koca dışında hikâyelerde adı geçen kahramanların hiçbirinin adı Dede Korkut boylarında bulunmamaktadır.

Bayındır Han boylarda olduğu gibi bu hikâyelerde de Oğuz topluluklarının en tepesinde yer alarak yönetici konumdadır. Sık sık toylar düzenleyip Oğuz beylerini ağırlayan, ailesi ve toplumu için yararlılık gösteren yiğitlere hanlık veren Bayındır Han bu hikâyelerde de siyasi otoriteyi temsil eder. İncelediğimiz dört hikâyede de adı geçmektedir. Muharrem Ergin Bayındır Han ile ilgili yapmış olduğu değerlendirmede onun hikâyelerde olaylara karışmadığını, herhangi bir kahramanlık göstermediğini söylemiştir. İncelediğimiz hikâyelerde adı geçen Bayındır Han'ın Gorkutın Gabri Kazılgı adlı hikâyede Togta Han'a karşı mücadele için ordu kurması ve orduyu bizzat kumanda etmesi olayların içerisinde yer aldığına dair farklı bir yaklaşım oluşturmak ve var olan görüşü değiştirmek açısından önemli bir kanıttır.

Gorkut Ata incelediğimiz hikâyelerde tıpkı yazılı metinlerdeki boylarda olduğu Oğuzların akili, ne derse olan, müşkülli çözen, baş kesip kan döken yiğitlere soy soylayıp boy boylayarak ad koyan, hana ve halka akıl ve öğüt veren, sosyal normları dillendirip sürdürülmesini sağlayan ulu bir karakter olup manevi otoriteyi temsil etmektedir.

İncelediğimiz hikâyelerde dikkat çeken isimlerden biri de Hoca Ahmet'tir. Oğuzların Melallaşmakı adlı hikâyeye imam olarak karşımıza çıkan Hoca Ahmet'in Türkistan'da yaşamış olan, tasavvufun kurucusu Hoca Ahmet Yesevi mi yoksa başka biri mi olduğu açıkça belirtilmemekle birlikte, mescidinin olması Yesevi'yi işaret ettiğini düşündürmektedir. Bu durumda bu hikâyenin 12. Yüzyıla ait bilgiler içerdiği söylenebilir.

Değerlendirilen metinlerde dikkat çeken kahramanlardan bir tanesi de Köroğlu'dur. Gorkutın Kabri Kazılgı adlı hikâyede Köroğlu'nun içine düştüğü sıkıntı sonucu Gorkut Ata'yı davet etmesi, ondan akıl alması çok manidardır. İncelediğimiz hikâyenin Köroğlu hikâyeleri ile Dede Korkut bağlantısını göstermesi tek bir Oğuznamenin varlığını işaret etmesi noktasında önemlidir.

İğdir adlı hikâyede peri motifi ile karşılaşmaktayız. Peri herhangi bir kutsal veya dini referans taşımamaktadır. Salır Kazan'ın eşi İğdir'in annesi rolü konumunda olan ve olağanüstü özellikleriyle ön plana çıkan peri motifi boyların Dresden ve

Vatikan nüshalarında olduğu gibi Türkmen halk varyantlarında da masal unsurlarının varlığını göstermesi açısından önemlidir.

Değerlendirdiğimiz varyantlarda, kadın kahramanlara çok fazla rastlanmamaktadır. Tespit edebildiğimiz Akça ve Hallı adındaki iki kadın kahraman da hünerli, bilgili, ata binebilen, ok atabilen, yiğitlerle güreş tutup onlarla yarışabilen tiplerdir. Bu özellikleriyle diğer Türk destanlarında geçen Türk kadın kahraman tipolojisiyle örtüşmektedir.

Dört hikâyede tespit ettiğimiz birçok kahramanın isimleri boyların Dresden ya da Vatikan nüshasında bulunmamaktadır. Yazma nüshalarda bulunmayan bu isimlerin hikâyelerin derlendiği kişinin, anlatıcının ilavesi olduğu düşünülebilir. Her ne kadar ilave olduğu düşünülse bile hikâyelerde yer alan bütün tipler Oğuz toplumunun sosyal, siyasi ve ekonomik yapısına uygun tiplerdir.

Hikâyelerde dua, ad verme, rüya ve sayı motifleri geniş yer etmektedir. Özellikle sayı motifinin oldukça zengin olduğu göze çarpmaktadır. Sembolik sayı olarak bir, üç, yedi, kırk sayılarının; formülistik olmayan diğer sayılar olarak da iki, dört, altmış, yüz yirmi, üç yüz, bin, on iki bin, iki yüz bin, dokuz bin gibi sayıların ön plana çıktığını görmekteyiz.

Epitet noktasında da değerlendirmelerde bulunduğumuz hikâyelerde kullanılan epitetlerin Dresden nüshalarındaki hikâyelerdeki epitet kadar zengin olmadığını görmekteyiz. Hikâyelerde epitet yok denilebilecek kadar az kullanılmıştır. Mevki ve sosyal statü belirleyen “bey” ve “han” sözcükleriyle birlikte yaş durumunu belirleyen “koca” sözcüğünden başka epitet kullanılmamıştır.

Hikâyelerde av ve ölüm geleneğiyle birlikte tüm Türk destanlarında olduğu gibi toy geleneğinin önemli bir yer teşkil ettiği göze çarpmaktadır.

Yaşanılan her güzel bir olayın ardından bir zenginlik ve beylik göstergesi olan toyun düzenlendiğini görmekteyiz. Bu toylara düzenleme sebeplerine göre isimler verilmektedir. Bu bakımdan üzerinde çalıştığımız metinler Deresden ve Vatikan yazmasıyla karşılaştırıldığında, toy isimlerinin çeşitlenmiş olduğu söylenebilir. Yeniş toyu, yaraşık (barış) toyu, kutlama toyu, oğul toyu, ad verme toyu, yaş toyu, keneş toyu, saç toyu, af toyu gibi isimlerin verildiği bu toylarda toyu düzenleyen kişi tarafından davet edilen misafirlere ziyafetler verilmekte olup at yarışı, ok atışı; it,

horoz, koç dövüşü gibi etkinlikler düzenlenmektedir. Bu yarışmalardan horoz ve koç dövüşleri de yazma metinlerde olmayan eğlencelerdir. Toyların sonunda ise toyu düzenleye kişinin özel davetiyle gelen Korkut Ata saz çalar; türkü, destan söyler ve en sonunda toyun niteliğine göre dualarda bulunmaktadır.

Hikâyelerde herhangi bir bitkiye rastlanmamıştır. Bitkinin Oğuz kültüründeki yeri ve önemine dair herhangi bir sembol ya da ifade söz konusu değildir.

Türkmen halk destanı Gorkut Ata Çovdur Varyantlarından incelediğimiz söz konusu dört hikâyede bahsi geçen hayvanların büyük bölümü Türk destanlarında, masallarında ve mitolojilerinde sıkça karşılaştığımız hayvanlardır.

At, boğa, ejderha, geyik, horoz, it, koç, koyun, deve, öküz hayvan adlarının geçtiği hikâyelerde at, ulaşım, savaş aracı ve yarış için kullanılan bir hayvan işleviyle, boğa, horoz, it, koç, deve, öküz gibi hayvanlar düzenlen toylarda, eğlencelerde dövüştürülen hayvanlar işleviyle; ejderha, vahşi bir hayvan işleviyle; geyik, av hayvanı olma işleviyle, koyun ise etinden, sütünden, yününden yararlanılan ve geçim kaynağı olarak yetiştirilen bir hayvan işleviyle karşımıza çıkmaktadır. Hikâyelerde geçen hayvan isimlerinin hiçbirisi kahramanların yiğitliklerini, güçlü oluşlarını vurgulamak için benzetme amacıyla kullanılmamıştır. Türk kültürü hayvan algısı ile incelediğimiz hikâyelerde adı geçen hayvanların, metinlerdeki anlamlandırılışları arasından büyük oranda paralellik olduğunu söylemek mümkündür.

Boyların Türkmen Çovdur varyantları da Dresden ve Vatikan nüshasındaki boylar gibi oluşturuldukları dönemin ve kendinden önceki dönemlerin kültürel belleğinin aktarıcısı ve hatırlatıcı durumundadır. Bu hikâyelerle pek çok unsur geçmişin değerleriyle harmanlanıp günümüze aktarılmıştır.

Aynı ortak kültürün, aynı ortak yaşayışın, destanlaşmış tarihi olayların ve aynı dünya görüşünün ürünü olan Dede Korkut boyları, geçmişte aynı millete mensup olan Türk insanının mukaddes tarihi mirası ve zenginliğidir.

KAYNAKÇA

- Abdullah, K. (1997). *Gizli Dede Korkut*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Adıgüzel, S. (2006, Kasım). Ural Batır Destanı'nda Av Hayvanları ve Bunların Sembolik Özellikleri. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi, Türk Kültüründe Av Uluslar Arası Sempozyumunda sunuldu, İstanbul, 6-10.
- Akalın, L. (1967). Dede Korkut Hikâyeleri'nin Folklor Bakımından Değerlendirilmesi. *Doktora Tezi*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Enstitüsü.
- Alptekin, M. (2016). Bamsı Beyrek Destanı Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma(İnceleme-Metin),Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs / 2016.
- Annanurov, A., ve Guzuçıyev, T. (1995). *Kitabı Dedem Gorkut ala Lisani Tayfanı Oguzan (Gorkut Atanın Kitabı Oguz Taypalarının Dillerinde)*. Aşgabat, İlim. Aşgabat: İlim Neşriyat.
- Aşırov, A. (2015). *Kitabı Dedem Gorkut*. Aşgabat: Türkmen Dövlət Neşiriyat Gulluğu.
- Atalay, B. (2006). Kâşgarlı Mahmud Divanü Lûgat-it-Türk. C. I-IV. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları .
- Ataniyazov, S. (1999). *Türkmen Boylarının Geçmişi, Yayılışı, Bugünkü Durumu ve Geleceği*. Bilig 10/Yaz.
- Bahadır, H. (2015, Haziran). Oğuznamelerde Hayvan Kültü ve İşlevleri, Yüksek Lisans Tezi., Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Başgöz, İ. (1998). Dede Korkut Destanında Epitetler. *Milli Folklor* 37, 23-35.
- Berkeliyev, K. (1980). Türkmen Halk Dörediciliği Boyunça Görkezici.
- Bozkurt, K., & Bozkurt, H. (2012). Sayıların Gizemli Dünyası, Kültür ve Edebiyatta Sayı Sembolizmi. *Batman Üni. Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1).
- Çatalbaş, R. (2011). Türklerde Hayvan Sembolizmi ve Din İlişkisi. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 3(12), 49-60.
- Çoruhlu, Y. (2002). *Türk Mitolojisinin Anahatları* (Cilt 10). Kabalcı Yayınevi.
- Dilek, İ. (2003). Altay Türklerinin Atasözlerinde At. *Milli Folklor*, 5(9).
- Durbilmez, B. (2010). Romanya Sözlü Türk edebiyatı ürünlerinde mitolojik sayılar. *Folklor/Edebiyat, A Peer Reviewed Quarterly International Journal* .
- Duymaz, A. (2015). Türkmenistan'da Kültürel Kimliğin Kaynağı Olarak Dede Korkut Geleneği. *Milli Folklor*(107), 19-33.

- Efendi, H., Çelik, O., & Bilgi, M. (1988). *İslam'da Avcılık*. Ankara: Gelişim Matbaası.
- Eliuz, Ü. (2001). Dede Korkut Hikâyelerindeki Şahıs Kadrosunun Karakter Yapıları Bakımından İncelenmesi. *Bilig*, 67-68.
- Ercilasun, A. B., ve Ed. (1991). *Karşılaştırmalı Türk lehçeleri sözlüğü*. ANKARA: Kültür Bakanlığı.
- Erdem, M. (1998). Dede Korkut Türkmenistan Varyantları, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları AD. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara.
- Ergin, M. (2018). *Dede Korkut Kitabı 1-2*. ANKARA: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ersoy, N. (2000). *Semboller ve Yorumları*. İstanbul: Dönence Yayınları.
- Güven, M. (2003). Oğuz Kağan Destanı'nda Hayvanlar. *Milli Folklor*(57), 82-91.
- GÜZEL, A. (tarih yok).
- Güzel, A. (2008). Dede Korkut Hikâyeleri Bağlamında Dua, *Electronic Turkish Studies* 3.2.
- Kalafat, Y. (1994). *Makedonya Türkleri (Türkmenler, Torbesler / Türkbas Çenkeriler veYörükler) Arasında Yasayan Halk İnançları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Kalenderoğlu, İ. (2011). Türkmenistan'da Dede Korkut Hakkında Yapılan Çalışmalar. *Electronic Turkish Studies* 6.1.
- Karadoğan, A. (2003). Türk Şahıs Adlarında Hayvan Kültü. *Milli Folklor Dergisi*(57), 109-116.
- Kaşgarlı Mahmud. (2014). *Divanu Lügat'it Türk Tercümesi, Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin (Çev. A. B. Ercilasun, Z. Akkoyunlu)* Ankara: TDK Yayınları.
- Kırca Erdem, Ö. (2015). *Kırgız Destanlarında Hayvan Motifi*. ANKARA: Gazi Üni. Sosyal Bil. Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Kırca Erdem, Ö. (2015). *Kırgız Destanlarında Hayvan Motifi, (Yüksek Lisans Tezi)*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köseşev, M. (1990). *Gorkut Ata: Gadımı Türkmen Eposı*. Aşgabat: Türkmenistan Neşiriyatı.
- Küçük, M. A. (2013). Türk Destanlarında “Sayı” Motifinin Dini Yansımaları. *Gazi Türkiye Türkoloji Araştırma Dergisi, I (13)*, 91-109.
- Noyan, B. (1983, Ekim). Ad Vermede Gelenekler-Türkçe İnsan Ve Aile Adları Hakkında. *Türk Kültürü*(246), 638-650.

- Ögel, B. (1971). *Türk Mitolojisi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Ögel, B. (1998). *Türk Mitolojisi I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ögel, B. (2002). *Türk Mitolojisi II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özkan, İ. (1997). "Türkmenistandan Derlenmiş Dede Korkut Boyları", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1995*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, s.263-314.
- Öztürk, A. (1980). *Çağları İçinde Türk Destanları*. Ankara: Emek Matbaacılık ve İlançılık Limited Şirketi.
- Rahmanov, A. (tarih yok). "Gorkut Ata, Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi / Oğuzların Melallaşmakı", Yaşlık, 1, 1989,s.51; "Gorkutın Gabrı Kazılgı", Yaşlık, 4, 1989, s.33 ; "Gorkutın Gabrı Kazılgı", Yaşlık, 6,1989, s.52 ;"İğdir" , Edebiyat ve Sungat, 1988, 12 Avgust, s.6.
- Rahmanov, A. (1967). *Gorkut Ata Eposunun Türkmen Varyantında Oğuzlar Hakında Mağlumat. Türkmen Halkının Etnogenezi, 1967. Yılın 23-25. Fevralındaki Dokladların ve İlmü Habarların Tezişleri, Aşgabat, 1967.*
- Rahmanov, A. (1988). Gorkut Ata eposı ve Türkmen edebiyatı. 47. Yaşlık.
- Rahmanov, A. (1988, 12 Avgust). Gorkut Atanın öz aramızdaki varyantı. 6.
- Rahmanov, A. (1988, 12 Avgust). İğdir. 6.
- Rahmanov, A. (1989). Gorkut Ata, Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi / Oğuzların Melallaşmakı. 1, 51. Yaşlık.
- Rahmanov, A. (1989). Gorkutın Gabrı Kazılgı. (4), 33. Yaşlık.
- Şahin, H. (2016). Türkmenistan'da Dede Korkut Araştırmaları: Dönemler, İsimler ve Eğilimler (Dede Korkut Studies in Turkmenistan: Periods, Names and Tendencies). *Türk Dünyası*, (42), 99-116.
- Şahin, H. İ. (2010). *Türkmen destanları ve destancılık geleneği*. Kömen Yayınları.
- Tayga, Y. (1990). *Türk Spor Tarihine Genel Bakış*. Ankara: TC Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü.
- TDK. (2005). *Türkçe Sözlük*. TDK Yayınları.
- Tural, S., & Nurmemmet, A. (1999). *Gorkut Ata: Türkmen Halk Destan*. Türkmenbaşı Adındaki Türkmenistan Milli Kolyazmalar Enstitüsü.
- Türktaş, M. (2013). *Dede Korkut Hikâyelerinde Adı Geçen Hayvanlar ve Bu Hayvanların Diğer Türk Lehçelerindeki Adlandırılışları." Önder Göçgün'e Armağan"* (Cilt 2). Pamukkale Üniversitesi Yayınları.

- Ulukan, A. (2012). Farklılığın Renk Ve Sayılarda Buluşan Aynılığı. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [Taed]*, 165-190.
- Uzun, G. (2008). Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Falcılık, Kehanet ve Rüya Motifi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 424-434.
- Ülkütaşır, M. (1963, Ağustos). Türklerde Ad Verme İle İlgili Âdet Ve İnanmalar. *Türk Kültürü*, 7-12.
- Yardımcı, M. (2016). *Türk destanlarında tipler ve motifler, turkoloji. cu. edu. tr."* HALKBILIM/mehmet_yardimci_destan_tipler_motifler. pdf, Erişim 29 (2007).
- Yiğit, N. H. (2017). Türk Dünyası Efsanelerinde Hayvanlarla İlgili Motifler, Doktora Tezi, Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bartın-2017, XII+345 sayfa.
- Yıldız, N. (2015). Gorkut'ın Gabrı Kazılgı Boyu (Türkmen) Esasında Dede Korkut'ta Toy. *III. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi: Dede Korkut ve Türk Dünyası*. İzmir: Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırma Enstitüsü.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı: ARSLAN, Serkan

Uyruğu: T.C.

Doğum tarihi ve yeri: 29.08.1979, Ankara

Medeni hâli: Evli

Telefon: 0505 292 73 79

e-posta: krktata@hotmail.com

Eğitim Derecesi	Okul/ Program	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	Hacı Bayram Veli Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü	Devam ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü	2001
Lise	Mehmetçik Lisesi, Ankara	1995

Yabancı Dil

İngilizce

